

TÜRK İDARE DERGİSİ

YIL :68

HAZİRAN 1996

SAYI:411

İÇİNDEKİLER

Ali PITIRLI	Uluslararası ve Ulusal Hukukta İşkenceyi Yasaklayan Düzenlemeler ve İçişleri Bakanlığı.....	1
Fethi AYTAC	Büyükşehirler İle İlçe ve Alt Kademe Belediyeleri İlişkileri	29
Fikri GÖKÇEER	Ulusal Günlerimiz ve Mustafa Kemal Atatürk.....	41
Doç. Dr. Firuz Demir YAŞAMIŞ	İstanbul'un Yönetimine ilişkin Kurumsal Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri	71
Mustafa PEKDEMİR	İl İdaresi Kanunu'nun Değiştirilmesine Yönelik Olarak Yapılan Çalışmalar	103
Dr. A. Nihat DÜNDAR	Uluslararası ve Ulusal İnsan Hakları Mevzuatı Kapsamında Polis Uygulamaları	109
Hasan CANPOLAT	Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkında Bazı Eleştiriler.....	133
Yrd.Doç.Dr. Azim ÖZTÜRK	Türkiye'de Kamu Hizmetlerinin Karşılansısı Sürecinde Karşılaşılan Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri.....	145
Çağatay ÖZCAN	Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna Göre Yapılan Soruşturmalarda Görevlendirilen Soruşturmacının Yetkileri ...	161
Dr. R. Cengiz DİRDİMAN	Polisin Parmak izi ve Fotoğraf Alma Yetkisi.....	175
Selen DOĞAN	Yönetimde Geleneksel Piramit Anlayışının Sonu: Sıfır Hiyerarşi.....	189
Ferhat ÇAĞLAR	Teknolojinin İticiliği veya Programın Çekiciliği	207
HABERLER	Kamu Kurumlarında Yeni Bilgi Teknolojilerine Duyulan İlgi.	213
MEVZUAT	İçişleri Bakanlığında Haberler	213
Mustafa Sami KOÇ	1 Nisan 1996-30 Haziran 1996 Tarihleri Arasında Resmi Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri ile ilgili Mevzuat	245
	Mevzuat Metni.....	253

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

ISSN 1300-3216

• İDARECİLER,

BANA İÇTEN SEVGİLERİNİ HAYKIRANLAR; YARIM ASIRDAN BERİ BÜYÜK TÜRK ULUSUNUN TAM ANLAMIYLA MİLLET OLMASINA ÇALIŞAN, ONUNLA EN MODERN BİR TÜRK DEVLETİ KURMAK İÇİN İNSANLIK FEDAKÂRLIKLARININ HİÇBİRİNİ ESİRGEMEYEN KÜLTÜR, İDARE, İNTİZAM VE DEVLET ANLAMLARINI EN SON İLMÎ TELÂKKİLERE GÖRE TEBELLÜR ETTİRMEYE ÇALIŞMIŞ VE ÇALIŞAN YÜKSEK DEĞERDE ARKADAŞLARIMDIR.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

**ULUSLARARASI VE ULUSAL HUKUKTA İŞKENCEYİ
YASAKLAYAN DÜZENLEMELER VE İÇİŞLERİ
BAKANLIĞI**

Ali PITIRLI*

İşkence literatürde, geniş anlamı ile "bir kimseye maddi veya manevi olarak yapılan aşım eziyet¹ ", dar anlamı ile ise "sanıklara suçlarını itiraf etmeleri için canlarını yakıcı işlemlerde bulunmak²" şeklinde tanımlanmaktadır (Uluslararası hukuki metinlerdeki tanımına ileride bu yazımız içinde yer verilecektir). Burada üç amaç güdülmektedir. Kişinin suç işlediği sabit olmuştur, cezalandırmak. Ya da ortada faili meçhul bir suç vardır, failini bulmak için delil araştırmak ve bilgi elde etmek. Her halükarda, her türlü ile insanlık adına yeryüzünden silinmesi kaçınılmaz uygulamalar. Nitekim, gecikmiş olmakla birlikte, insanlık özellikle İkinci Cihan Savaşından sonra o yola girmiş ve aktedilen uluslararası sözleşmelerle uluslararası hukukta mutlak bir işkence yasağına yer verilmiştir. Doğal olarak, zamanla, milli hukuklarda da bunlara benzer düzenlemeler dönemi başlamıştır. Günümüzde aslolan, bu yasakların ciddi bir şekilde hayata geçirilmesidir.

Bu yazımızda, önce uluslararası hukukun ana kaynağı olan uluslararası sözleşmelerde yer alan işkenceyi yasaklayan hükümlere, sonra milli mevzuatımızda bu yöndeki düzenlemelere yer verilecek, son olarak da bu düzenlemeler ışığında İçişleri Bakanlığında gerçekleştirilen çalışmalara değinilmeye gayret edilecektir.³

I - ULUSLARARASI HUKUKTA GETİRİLEN YASAKLAR

a) Birleşmiş Milletler Teşkilatı Çerçevesinde

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi⁴

"**Madde 5** - Hiç kimseye işkence ya da zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranış ya da ceza uygulanamaz."

* Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanı.

1 **Meydan Larousse**, cilt: 6, sayfa 565.

2 **Hukuk Sözlüğü**, Doç. Dr. Ejder Yılmaz, sayfa: 359.

3 Yazarın notu: uygulamacılara aynen yansıtılması bakımından, gerek uluslararası sözleşmelerde ve gerekse milli mevzuatımızda konumuzla ilgili düzenlemelerin yazımıza aynen alınması uygun görülmüştür.

4 Beyanname, Bakanlar Kurulunun 6.4.1949 tarihli ve 3/9119 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi⁵

"**Madde 7** - Hiçkimseye işkence veya zalimce, insanlıkdışı ya da onurkırıcı davranış veya ceza uygulanamaz. Özellikle, hiçkimse, kendi özgür izni olmadan tıbbi ya da bilimsel deney konusu olamaz."

"**Madde 10** - Özgürlüğünden yoksun bırakılmış olan herkese insanca ve insan kişiliğinin niteliğinden gelen onuruna saygı gösterilerek davranılır."

"**Madde 14/3** , Aleyhine bir suçla hükmedilirken herkesin tam bir eşitlikle, en azından;

.....

g) Kendi aleyhine, tanıklık etmeye ya da suçluluğunu itirafa zorlanmamak; güvencelerine hakkı vardır."

9 Aralık 1975 Tarihli Birleşmiş Milletler Beyannamesi

"**Madde 1** - Bu beyannamede işkence, bir kimseye kendisinden ya da üçüncü bir kimseden bilgi veya itiraf sağlamak, işlediği ya da işlediğinden kuşku duyulan bir eyleminden ötürü onu cezalandırmak, kendisine ya da başka kimselere gözdağı vermek amaçlarıyla bir resmi görevli tarafından ya da onun kışkırtmasıyla bilerek maddi ya da manevi ağır ceza verme ve eziyette bulunma eylemi anlamına gelir."

Beyannamenin diğer kısımlarında işkence yasağına ilişkin olarak aşağıdaki hususlara yer verilmiştir;

"Hiçbir devlet, işkenceye ya da diğer zalimane, insanlıkdışı veya onurkırıcı davranış ya da cezaya izin veremez ya da hoşgörüsüyle bakamaz. Savaş hali veya savaş tehdidi gibi istisnai şartlar ve iç siyasal karışıklık ya da başkaca olağanüstü durumlar, işkenceyi ve diğer zalimane, insanlıkdışı ya da onurkırıcı davranış veya cezayı haklı göstermez.

Her devlet, bu beyannamenin hükümleri uyarınca kendi yargı yetkisi içinde işkence ya da diğer zalimane, insanlık dışı veya onurkırıcı davranış veya cezanın uygulanmasını önlemek için etkin önlemler alır."

"Her devlet, 1. maddede tanımlanan tüm işkence eylemlerinin ceza hukukuna göre suç sayılmasını sağlar. Bunun gibi, işkenceye katılma, suç ortağı olma, özendirme ya da buna teşebbüse yönelik eylemler de suç sayılır."

"Bir kamu görevlisinden ya da onun kışkırtmasıyla işkence gördüğü ya da diğer zalimane, insanlıkdışı ya da onurkırıcı davranış veya cezaya uğradığını ileri

5 Türkiye Sözleşmeye henüz taraf olmamıştır.

süren bir kimsenin, ilgili devletin yetkili mercilerine şikayette bulunma ve durumunun bu mercilerce tarafsız olarak incelenmesini isteme hakkı vardır."

" 1. maddenin tanımına uyan tüm işkence eylemlerinin işlendiğine inanmak için yeterli kanıtların varlığı halinde, ilgili devletin yetkili mercileri, resmi bir şikayet olmasa bile, hemen tarafsız bir soruşturma başlatır."

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ve Onurkırıcı Davranış ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi⁶

"Madde 1-1. Bu sözleşmenin amaçları bakımından işkence, bir kimseye kendisinden ya da üçüncü bir kişiden bilgi ya da itiraf sağlamak, kendisinin veya üçüncü bir kişinin işlediği ya da işlediğinden kuşku duyulan bir eylemden ötürü cezalandırmak, kendisine veya üçüncü bir kişiye gözdağı vermek ya da onları zorlamak amacıyla ya da herhangi bir ayrımcılığa dayalı bir nedenle bir kamu görevlisi veya bu sıfatla davranan bir başkası tarafından ya da onun kışkırtması veya rızası ya da izniyle bilerek maddi ya da manevi ağır ceza vermek veya eziyette bulunmaktır.

Niteliği gereği ya da arızı olarak, salt yasal yaptırımlardan doğan acı veya eziyet işkence sayılmaz."

"Madde 2-1. Her taraf devlet, ülkesinde işkence eylemini önlemek üzere etkin yasal, idari ve yargısal ya da öteki önlemleri alır.

2. İster bir savaş durumu ya da bir savaş tehdidi, ister iç siyasal karışıklık, ister bir başka olağanüstü durum sözkonusu olsun, hiçbir istisnai durum işkenceyi haklı göstermez.

3. Bir üstten ya da resmi bir makamdan alınan emir, işkencenin gerekçesi olamaz."

"Madde 3-1. Bir taraf devlet, bir kimseyi, işkenceye uğrama tehlikesi olduğu yolunda sağlam gerekçelerin bulunduğu bir başka devlete süremez, gönderemez ya da geri veremez."

"Madde 4-1. Her taraf devlet, tüm işkence eylemlerinin ceza yasasına göre suç sayılmasını sağlar. Bunun gibi, işkenceye kalkışan ve işkenceye ilişkin olan ya da katılan bir kimsenin eylemi de suç sayılır.

2. Her taraf devlet, bu suçların ağırlık derecesine göre gerekli cezaların verilmesini sağlar."

6 Sözleşme, Ülkemizde 26.1.1988 tarihinde imzalanmış ve 3441 sayılı Kanunla onaylanmıştır.

"Madde 10-1. Her taraf devlet, yakalanan, tutuklanan ya da hapse konan bir kimsenin gözetiminde bulundurulması, sorgulanması ya da ilgili olabilecek yasa uygulayıcısı, sivil ya da askeri personelle, tıp personeli, resmi görevliler ve diğer görevlilerin yetiştirilmesinde işkence yasağına ilişkin eğitim ve bilgilerin tam anlamıyla yer almasını sağlar.

2. Her taraf devlet, anılan kimselerin ödev ve görevleri ile ilgili yasal düzenlemelerde bu yasağı yer verir."

"Madde 11 - Her taraf devlet, herhangi bir işkence uygulamasını önlemek üzere yargı yetkisi içindeki bir ülkede herhangi bir biçimde yakalanan, tutuklanan ya da hapse konan kimselerin nasıl gözetimine alınacağı ve bunlara nasıl davranılacağı konusundaki düzenlemelerle, sorgulama kural, yönerge, yöntem ve uygulamalarını sistemli olarak gözden geçirir."

"Madde 12 - Her taraf devlet, ülkesinde bir işkence eyleminin işlenmiş olduğuna inanmak için yeterli gerekçe bulunduğu, yetkili makamlarının ivedi ve tarafsız bir soruşturma yapmasını sağlar."

"Madde 13 - Her taraf devlet, ülkesinde işkenceye maruz kaldığını bir kimseye, yetkili makamlarına şikayette bulunma ve durumunun bu makamlarca ivedi ve tarafsız olarak incelenmesini isteme hakkı tanır. Şikayetçi ve tanıkların, şikayetleri ya da gösterecekleri kanıtlardan dolayı kötü davranışlara ya da gözdağına karşı korunmalarını sağlar."

"Madde 14 - Her taraf devlet, kendi hukuk sistemi içinde, işkenceye uğrayan bir kimsenin olanaklar ölçüsünde tam iyileşmesini sağlama yolları dahil, zararının giderilmesini ve adil ve zorunlu bir tazminat hakkına sahip olmasını sağlar. İşkence görenin bu eylem sonucu ölümü halinde, geçiminden sorumlu oldukları kimseler bu tazminata hak kazanır."

"Madde 15 - Her taraf devlet, işkence sonucu verilmiş olduğu anlaşılan bir ifadenin, bu ifadenin verildiğine bir belge olmak üzere işkenceden suçlanan bir kimseye karşı olması dışında, herhangi bir kovuşturmada kanıt olarak kul anılmamasını sağlar."

Yazarın notu: Yazımızda, konumuzun sınırları içinde kalarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile 9 Aralık 1975 Tarihli Birleşmiş Milletler Beyannamesine yer verilmiştir. Bilindiği gibi, beyanname, bir yönü ile literatürde "hukuki veya fiili bir durumun varlığını belirten veya ilan eden bir belge" şeklinde tanımlanmaktadır (Meydan Larousse, cilt 2, sayfa 334). Her ikisi de (özellikle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi) dünya kamuoyunda ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren kuruluşlarda insani ölçekli mekanizmaların oluşmasına büyük ölçüde kaynaklık etmiş olmalarına rağmen, nitelikleri gereği bağlayıcı yönleri bulunmamaktadır. Bu nedenle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde belirtilen ilçelere hayatiyet kazandırmak, başka bir ifade ile bu ilkelere bağlayıcılık kazandırmak amacıyla, başta Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi olmak üzere çok sayıda sözleşme

b) Avrupa Konseyi Çerçevesinde

İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi⁷

"**Madde 3** - Hiçkimseye işkence ya da insanlıkdışı veya onur kırıcı bir davranış ya da ceza uygulanamaz."

"**Madde 5-1.** Herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır. Yasayla belirlenmiş işlemlere göre;

a. Yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş bir hükümden sonra bir kimsenin yasal olarak tutuklanması;

b. Bir mahkemenin yasal kararına uymaması nedeniyle ya da yasayla konmuş herhangi bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak için bir kimsenin yakalanması ya da tutuklanması;

c. Suç işlediği yolunda duyulan haklı kuşklar üzerine yetkili yasal makam önüne getirilmesi amacıyla ya da suç işlemesi ya da işledikten sonra kaçmasını önlemek üzere haklı nedenlerle zorunlu sayıldığında, bir kimsenin yasal olarak yakalanması ya da tutuklanması;

d. Bir küçüğün eğitsel gözetimi ya da yetkili yasal makam önüne getirilmesi amacıyla yasal olarak tutuklanması;

e. Bulaşıcı hastalıkları yayabilecek olanların, akıl hastaları, alkolikler, uyuşturucu müptelaları ya da başıboş kimselerin yasal olarak gözetim altına alınması;

f. Bir kimsenin ülkeye izinsiz girmesinin önlenmesi ya da aleyhine sınırdışı edilme ya da geri verilme işlemine başvurulması nedeniyle yasal olarak yakalanması yada tutuklanması;

durumları dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

2. Tutuklanan herkese anladığı bir dille tutuklanmasının nedenleri ve aleyhindeki suçlamalar hemen bildirilir.

3. Bu Maddenin 1 (c) fıkrası hükümlerine göre, yakalanan yada tutuklanan herkes hemen bir yargıç yada yargı gücünü kullanmaya yasayla yetkili kılınmış başka görevliler önüne çıkarılır ve makul bir süre içinde yargılanmasını yada yargılanıncaya kadar salıverilmesini isteme hakkı vardır. Salıverme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını güvence altına alma koşuluna bağlanabilir.

hazırlanarak yürürlüğe konmuş; 9 Aralık 1975 Tarihli Beyanname'de yer alan ilkelere hayatiyet kazandırılması için de işkence ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ve Onur kırıcı Davranış ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi devreye sokulmuştur.

7 Uygulamada, genelde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olarak geçmektedir. Türkiye Sözleşmeye 10.3.1954 tarihinde taraf olmuştur.

4. Yakalanma ya da tutuklanma nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin, tutuklanmasının yasaya uygunluğunun bir mahkemece hemen karara bağlanması ya da yakalanmasının yasal olmadığı gerekçesiyle salıverilmesi için yargı önüne çıkarılması hakkı vardır.

5. Bu Maddenin hükümlerine aykırı olarak yakalanan ya da tutuklanan herkesin tazminat hakkı vardır."

"Madde 6-1. Medeni hak ve yükümlülükleri ya da hakkında herhangi bir suçlama karara bağlanırken herkesin, yasayla kurulmuş bağımsız ve yansız bir mahkeme tarafından makul bir süre içinde adil ve açık bir yargılanmaya hakkı vardır. Hüküm açık olarak verilir. Ancak demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ya da ulusal güvenlik gerekçeleriyle ya da ergin olmayanların çıkarları ya da tarafların özel yaşamları tersini gerektirdiğinde ya da açıklığın adaletin yerine gelmesini zedeleyeceği özel koşullarda, mahkemece kesinlikle gerekli görüldüğü ölçüde bir duruşmanın tümü ya da bir bölümü basına ya da halka kapalı tutulabilir.

2. Kendisine bir suç yüklenen herkes, yasaya göre suçluluğu kanıtlanana değin suçsuz sayılır.

3. Kendisine bir suç yüklenen herkes en azından;

a. Suçlanmasının nitelik ve nedenleri konusunda anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak en kısa sürede bilgi edinmek;

b. Savunmasını hazırlamak üzere yeterli zaman ve kolaylıklar tanınmak;

c. Kendisini doğrudan ya da kendi seçeceği bir yasal savunucuyla savunmak ya da yasal yardımı karşılamaya yeteri olanaklardan yoksunsa adaletin yerine gelmesi için gerektiğinde ücretsiz yasal yardımdan yararlanmak;

d. Aleyhindeki tanıkları sorguya çekmek ya da çektirmek ve aleyhindeki tanıklarla aynı koşullar altında savunma tanıklarının da hazır bulunmasını ve sorgulanmasını sağlamak;

e. Mahkemede kullanılan dili anlamıyor ya da konuşmuyorsa, bir çevirmenin ücretsiz yardımından yararlanmak;

hakkına sahiptir."

İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi⁸

"Madde 1 - İşkencenin ve gayriinsani ya da küçültücü ceza veya muamelenin önlenmesi için bir Avrupa Komitesi teşkil olunacaktır (bundan sonra "Komite" olarak anılacaktır). Komite, ziyaretler yapmak suretiyle, hürriyetinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muameleyi, gerekli ise bu gibi kişilerin işkence ve gayriinsani ya da küçültücü ceza veya muameleden korunmalarının kuvvetlendirilmesi amacıyla inceleyecektir."

"Madde 2 - Herbir taraf, bu Sözleşmeye uygun olarak, yetkili olduğu ve bir kamu makamı tarafından hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin bulunduğu herhangi bir yere ziyaretler yapılmasına izin verecektir."

"Madde 3 - Bu sözleşmenin uygulanmasında, Komite ve ilgili tarafın yetkili milli makamları birbirleriyle işbirliği yapacaklardır."

"Madde 7-1. Komite, 2 nci maddede belirtilen yerlere ziyaretler düzenleyecektir. Devrevi ziyaretlerden ayrı olarak; Komite şartların gerektirmekte olduğunu gördüğü takdirde, bu nitelikte başka ziyaretler de düzenleyebilir.

2. Genel bir kural olarak, ziyaretler en az iki Komite üyesi tarafından yapılacaktır. Komite, gerekli gördüğü takdirde, uzmanlardan ve tercümanlardan yararlanacaktır."

"Madde 8-1. Komite, ilgili taraf Hükümetine ziyaret yapma niyetini bildirecektir. Bu bildirimden sonra Komite, 2 nci maddede belirtilen herhangi bir yeri, herhangi bir zamanda ziyaret edebilir.

2. Taraf ülke, Komite'ye görevini ifa etmesi için aşağıdaki kolaylıkları sağlayacaktır.

- a. Ülkesine giriş ve kısıtlama olmaksızın seyahat hakkı;
- b. Hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin bulundukları yerler hakkındaki tüm bilgilerin sağlanması;
- c. Hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin bulunduğu her türlü yere buralarda kısıtlama olmadan dolaşma dahil olmak üzere, sınırsız giriş;
- d. İlgili tarafın elinde olup da Komite'nin görevini yapması için gerekli olan diğer bilgilerin istenmesinde, Komite, milli hukuk ve mesleki ahlakın uygulanabilir kurallarını dikkate alacaktır.

3. Komite, hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerle özel olarak görüşebilir.

⁸ Sözleşme ülkemiz tarafından 11.1.1988 tarihinde imzalanmış ve aynı tarih ve 3411 sayılı Kanunla TBMM'ce onaylanmıştır.

4. Komite, ilgili bilgiyi verilebileceğine inandığı herhangi bir kişi ile serbestçe muhabere edebilir.

5. Komite, gerekiyorsa, ilgili tarafın yetkili makamlarına gözlemlerini derhal bildirebilir."

"Madde 10-1. Her ziyaretten sonra Komite, ilgili tarafın sunabileceği gözlemleri de dikkate alarak, ziyaret sırasında tespit ettiği vakalar hakkında bir rapor düzenleyecektir. Komite, gerekli gördüğü takdirde tavsiyelerine de yer verebileceği raporunu ilgili tarafa gönderecektir. Komite, ilgili taraf ile, hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin daha iyi korunmaları konusunda gerekli ise önerilerde bulunmak maksadıyla, danışmalarda bulunabilir.

2. İlgili taraf işbirliği yapmadığı, ya da Komite'nin tavsiyeleri ışığında durumun iyileştirilmesini reddettiği takdirde, Komite, ilgili tarafa görüşlerini bildirme imkanının verilmesini müteakip, üyelerinin üçte iki çoğunluğu ile, konu hakkında kamuya bir açıklama yapılmasına karar verebilir."

c) Helsinki Nihai Senedi

"Katılan-Devletler, ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı gözetmeksizin, herkes için düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüklerini de kapsamak üzere, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı gösterirler.

Katılan-Devletler, bütün Devletler arasında olduğu gibi kendi aralarında da dostluk ilişkilerini ve işbirliğini geliştirmeyi sağlamak için zorunlu bir etken olan barışın, adaletin ve gönencin, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı göstermenin evrensel önemini kabul ederler.

Katılan-Devletler, karşılıklı ilişkilerinde bu haklara ve özgürlüklere sürekli saygı gösterirler ve Birleşmiş Milletlerle işbirliğini de kapsamak üzere, topluca ve tek başlarına bu haklara ve özgürlüklere evrensel ve etkin saygıyı gerçekleştirmeye çaba gösterirler.

Katılan-Devletler, bu alanda kişinin bu haklarını ve görevlerini bilme ve bunlar uyarınca davranma hakkını doğrularlar.

İnsan hakları ve temel özgürlükler alanında Katılan-Devletler Birleşmiş Milletler Antlaşması amaçları ve ilkelerine ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisine uygun olarak davranırlar. Bağlı olabilecekleri İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeleri de kapsamak üzere, bu alanda uluslararası bildiriler ve Sözleşmelerde kayıtlı yükümlülüklerini de yerine getirirler."

d) Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı

Şartın "İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü" bölümünde konumuzla ilgili şöyle denmektedir."... Her ferdin düşünce, vicdan ve din ya da

inanç özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne, dernek kurma ve sükunu bozmayan bir şekilde toplanma özgürlüğüne, yer değiştirme özgürlüğüne hakkı olduğunu ve hiç kimsenin keyfi bir şekilde tutulamayacağını, işkence ya da diğer zalimane, insana yaraşmayan ya da insanı aldatan bir muamele ya da cezalandırmaya tabi tutulamayacağını, keza herkesin haklarını bilmeye ve haklarına dayanarak hareket etmeye, hür ve adil seçimlere iştirak etmeye, bir suçla itham edildiği zaman adil ve aleni bir şekilde yargılanmaya, tek başına ya da ortaklaşa mal ve mülk sahibi olmaya ve bireysel girişimlerde bulunmaya, iktisadi, toplumsal ve kültürel haklardan yararlanmaya hakkı olduğunu hiçbir ayırım yapmaksızın teyid ederiz.

.....

Haklarının herhangi bir şekilde ihlali karşısında herkesin ulusal, ya da uluslararası her türlü etkin çarelere başvurabilmesini sağlayacağız."

II- TÜRK MİLLİ HUKUKUNDA GETİRİLEN YASAKLAR

İnsan haklarına saygı, güçsüzün, mağdurun yanında olmak eskiden beri Türk toplumunun temel hasletlerinden birisi olmuştur. Bu temel haslet ve özellik adeta kişiliğimizin bir yasası haline gelmiş ve mevzuatımıza da yansımıştır. Örneğin, Mecellede "Beraatimi zimmet asildir" ibaresini görmekteyiz. Bu ibare, daha sonra ceza kanunumuza "Kanunsuz suç ve ceza olmaz" vecizesiyle intikal etmiştir.⁹ İşkence, her döneminde bir insanlık suçu, insanlık ayıbı olarak görülmüş ve her zaman mevzuatımızda yasaklanmıştır. Örneğin, 1876 tarihli Kanunu Esasi'nin 25 nci maddesinde "İşkence vesair her nevi eziyet katıyın ve külliye memnudur" denmiştir. 1924 tarihli Anayasamızın 73 ncü maddesinde "İşkence, eziyet, müsadere ve angarya memnudur" hükmüne yer verilmiştir. 1961 tarihli Anayasamızın 14/3 ncü maddesinde "Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz" denmiştir. 1982 Anayasasının 17/3 ncü maddesinde de "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz" hükmü bulunmaktadır. Konumuz itibarıyla öneminden dolayı burada maddenin tamamına aynen yer verilmesini yararlı gördük.

a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

"1, Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

Madde 17 - Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

9 TCK Madde 1 - "Kanunun sarıh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilmez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile kimse cezalandırılmaz."

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır."

b) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (18.12.1992 tarih ve 3842 sayılı Kanunla değişik şekli)

"Yakalanan kimsenin sorguya çekilmesi

Madde 128 - Yakalanan şahıs bırakılmazsa, yakalama yerine en yakın sulh hakimine gönderilmesi için gerekli süre hariç yirmidört saat içinde sulh hakimi önüne çıkarılır ve sorguya çekilir. Yakalananın talebi halinde müdafii de sorguda hazır bulunabilir.

Üç veya daha fazla kişinin bir suça iştiraki suretiyle toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya fail sayısının çokluğu ve benzeri nedenlerle Cumhuriyet Savcısı bu sürenin dört güne kadar uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir. Soruşturma bu sürede sonuçlandırılmazsa Cumhuriyet Savcısının talebi ve sulh hakiminin kararı ile sekiz güne kadar uzatılabilir.

Sulh hakimi yakalamayı gerektiren bir hal görmez veya yakalama sebepleri ortadan kalkmış bulunursa yakalanan şahsın bırakılmasına karar verir.

Yakalama süresinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet Savcısının yazılı emrine veya yakalama işlemine karşı, yakalanan kişi veya müdafii veya kanuni mümessili veya birinci veya ikinci derecede kan hısımları veya eşi hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh hakimine başvurabilirler. Sulh hakimi incelemeyi evrak üzerinde yaparak derhal ve nihayet yirmidört saat dolmadan başvuruyu sonuçlandırır. Yakalamanın veya süre uzatmanın yerinde olduğu kanısına varırsa müracaatı reddeder veya yakalananın derhal soruşturma evrakı ile Cumhuriyet Savcılığında hazır bulundurulmasına karar verir.

Yakalama süresinin dolması veya hakimi serbest bırakma kararı üzerine serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya konu olan fiil sebebiyle yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet Savcısının kararı olmadıkça bir daha bu madde hükmü uygulanmaz."

"İfade ve sorgunun tarzı

Madde 135 - Zabıta amir ve memurları ile Cumhuriyet Savcısı tarafından ifade almada ve hakim tarafından sorguya çekilmede aşağıdaki hususlara uyulur;

1. İfade verenin veya sorguya çekilenin kimliği tespit edilir. İfade veren veya sorguya çekilen kimliğe ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmak zorundadır.

2. Kendisine isnad edilen suç anlatılır.

3. Müdafî tayin hakkının bulunduğu, müdafî tayin edebilecek durumda değilse baro tarafından tayin edilecek bir müdafî talep edebileceği ve onun hukuki yardımından yararlanabileceği, isterse müdafîin soruşturmayı geciktirmemek kaydı ile ve vekaletname aranmaksızın ifade veya sorguda hazır bulunacağı bildirilir; yakınlarından istediğine yakalandığını duyurabileceği söylenir.

4. İsnad edilen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu söylenir.

5. Şüpheden kurtulması için somut delillerinin toplanmasını talep edebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe sebeplerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek imkanı verilir.

6. İfade verenin veya sorguya çekilenin şahsi halleri hakkında bilgi alınır.

7. İfade veya sorgu bir tutanakla tespit edilir. Bu tutanakta;

- a) İfade verme veya sorguya çekme işleminin yapıldığı yer ve tarih,
- b) İfade verme veya sorguya çekme sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği,
- c) İfade vermenin veya sorgunun yapılmasında yukarıdaki işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise sebepleri,
- d) Tutanak içeriğinin ifade veren veya sorguya çekilen ile hazır olan müdafî tarafından okunduğu ve imzalarının alındığı,
- e) İmzadan imtina halinde bunun nedenleri yer alır."

"Yasak sorgu yöntemleri

Madde 135/a - İfade verenin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunun engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, zorla ilaç verme, yorma, aldatma, bedensel cebir ve şiddette bulunma, bazı araçlar uygulama gibi iradeyi bozan bedeni veya ruhi müdahaleler yapılamaz.

Kanuna aykırı bir menfaat vaat edilemez.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen yasak yöntemlerle elde edilen ifadeler rıza olsa dahi delil olarak değerlendirilemez."

"Yakalananın veya sanığın müdafî seçimi

Madde 136 - Yakalanan kişi veya sanık, soruşturmanın her hal ve derecesinde bir veya birden fazla müdafîin yardımından faydalanabilir. Kanuni temsilcisi varsa o da yakalanana veya sanığa bir müdafî seçebilir.

Zabıta amir ve memurları tarafından yapılacak sorgulama işlemlerinde, ancak bir müdafî hazır bulunabilir. Cumhuriyet Savcılığı işlemlerinde bu sayı üçü geçemez.

Zabıtaca yapılan soruşturma da dahil olmak üzere, soruşturmanın her safhasında müdafîin, yakalanan kişi veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu sürecince yanında olma ve hukuki yardımda bulunma hakkı engellenemez. Kısıtlanamaz."

"Müdafiler

Madde 137 - Müdafî avukatlık veya dava vekilliği etmeğe kanuni selahiyeti olan kimselerden intihap olunabilir."

"Baronun müdafî tayini

Madde 138 - Yakalanan kişi veya sanık müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse talebi halinde baro tarafından kendisine bir müdafî tayin edilir. Yakalanan kişi veya sanık onsekiz yaşını bitirmemiş yahut sağır veya dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malûl olur ve bir müdafî de bulunmazsa talebi aranmaksızın kendisine müdafî tayin edilir."

"Tayin edilecek müdafiler

Madde 140 - Müdafî, soruşturmanın veya yargılamanın yapıldığı yer barosunca tayin edilir."

"Yakalanan veya tutuklunun müdafî ile görüşmesi

Madde 144 - Yakalanan veya tutuklu bulunan kişi vekaletname aranmaksızın müdafîi ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir. Bu kişilerin müdafî ile yazışmaları denetime tabi tutulamaz."

"Delilleri takdir selahiyeti

Madde 254 - Mahkeme ırat ve ikame edilen delilleri duruşmadan ve tahkikattan edineceği kanaata göre takdir eder.

Soruşturma ve kovuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde elde ettikleri deliller hükme esas alınmaz."

c) Türk Ceza Kanunu

"Hükümet memurları tarafından efrada karşı yapılacak sui muameleler

Madde 243 - Mahkemeler ve meclisler reis ve azalarından ve sair hükümet memurlarından biri maznun bulunan kimselerin cürümlerini söyletmek için işkence eder yahut zalimane veya gayriinsani veya haysiyet kırıcı muamelelere başvurursa beş seneye kadar ağır hapis ve müebbeden veya muvakkaten memuriyetten mahrumiyet cezası ile mahkûm olur.

Fiil neticesinde ölüm vukua gelirse 452 nci, sair hallerde 456 ncı maddeye göre tertip olunacak ceza üçte birden yarıya kadar artırılır."

"Madde 245 - Kuvvei cebriye imaline memur olanlar ve bilûmum zabıta ve ihzar memurları memuriyetlerini icrada ve mafevkinde bulunan amirinin emrini infazda kanun ve nizamın tayin ettiği ahvalde başka surette bir kimse hakkında sui muamele veya cismen eza verecek hale cüret eder yahut o kimseyi darp ve cerheylerse üç aydan üç seneye kadar hapis ve muvakkaten memuriyetten mahrumiyet cezaları ile cezalandırılır. Eğer, işlediği cürüm bu fiillerin fevkinde ise o cürümlere terettüp eden ceza üçte birden yarıya kadar artırılır."

"Öldürmek fiili

Madde 450 - Adam öldürmek fiili:

Canavarca bir his şevki ile veya işkence ve tazip (azap verme) ile ika edilirse,

.....

fail, idam cezasına mahkûm edilir."

.....

d) Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü

Disiplin Cezalarını Gerektiren Eylem, İşlem, Tutum ve Davranışlar "Aylık kesimi

Madde 5 - Aylık kesimi cezasını gerektiren eylem, işlem, tutum ve davranışlar şunlardır:

A) Üç günlüğe kadar;

7 - İş sahiplerine veya halka karşı onur kırıcı söz söylemek veya davranışta bulunmak,"

"Kısa süreli durdurma

Madde 6 - Kısa süreli durdurma cezasını gerektiren eylem, işlem, tutum ve davranışlar şunlardır:

A) 4 ay süreli durdurma;

2 - İş sahiplerine ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenlere hakaret etmek,"

"Uzun süreli durdurma

Madde 7 - Uzun süreli durdurma cezasını gerektiren eylem, işlem, tutum ve davranışlar şunlardır:

A) 12 ay süreli durdurma;

1 - İş sahiplerini ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenleri dövmek,

7 - Yetkisini veya nüfuzunu kendisine veya başkalarına çıkar sağlamak amacıyla kin veya dostluk nedeniyle kötüye kullanmak,

39 - İş sahiplerine ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına getirilenlere işkence yapmak,"

III - İÇİŞLERİ BAKANLIĞI NDAKİ ÇALIŞMALAR

İçişleri Bakanlığı devletin icra organı içinde yer alan konumuzla ilgili önemli bir kuruluşumuz olması hasebiyle, insan haklarını geliştirmeye ve buna bağlı olarak bir insanlık ayıbı olan işkenceyi tamamen yok etmeye yönelik çalışmalarının, bu uğurda devlet düzeyinde yapılan çalışmalardan ayrı tutulmasının mümkün olamayacağı kuşkusuzdur. Konuyu bu çerçevede ele aldığımızda, şunu açıklıkla ortaya koymaya mecburuz ki, Türkiye, özellikle genç bir Cumhuriyet olarak uluslararası camiada saygın yerini almasıyla birlikte kısa zamanda bünyesini siyasal, ekonomik ve sosyal yapı itibariyle demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa gibi çağdaş ölçülere göre geliştirmenin altyapılarını oluşturmada gecikmemiş ve günümüze kadar büyük mesafeler almış bir ülkedir. Bu nedenle, ülkemizin, insan hakları konuları da dahil, evrensel hukuk normlarına ve demokratik ilkelere bağlılığı Cumhuriyetle yaşıt olarak süregelmiştir. Bunlara ana çizgileriyle biraz detaylandırmamız gerekirse;

— Yurttaşların hak ve özgürlükleri anayasa ve yasalarla belirlenmiş ve güvence altına alınmıştır.

— Devlet, hukuk devleti olma vasfını giderek güçlendirmiştir. Bunun birkaç örneği az önce yer verilen metinlerde görülmektedir.

— Bağımsız yargı adaletin tesisi ve hukuk düzeninin sürdürülmesi yönünde yerini giderek sağlamlaştırmıştır.

— Devletin bütün kapılan ve hak arama yolları sonuna kadar herkese açılmıştır.

— Herşeyden önce, ülke yönetiminde siyasi iktidarların nasıl gelip gideceği anayasa ve yasalarla kurallara bağlanmış ve bu kurallar hiç kimsenin tereddüdüne mahal kalmayacak şekilde işletilir hale gelmiştir.

— Türkiye'nin yer aldığı bölgenin namüsaait şartlarına rağmen, bütün kumrularıyla işleyen bir demokratik devlet yapısı oluşturulmuştur. Takdir edileceği gibi, hür ve serbest seçimler, çok partiye dayalı yönetim sistemi ve bu sistemden kaynaklanan parlamento, parlamentonun şerbet iradesiyle seçilen Cumhurbaşkanı ve yine parlamentonun güven oyuna dayalı hükümet, bağımsız yargı, hür sendikalar, hür meslek kuruluşları, hür medya vs., gerçek anlamda ancak demokratik rejimlerin cari olduğu ülkelerde mevcuttur, tabiatıyla, insan hakları ana özgürlüklerin varlığı da ...

Demek istiyoruz ki, ülkemiz, genç bir Cumhuriyet olarak kurulduğu tarihten itibaren, benimsemiş olduğu siyasi rejiminin bir gereği olarak devletin altyapısını, insan hakları ve ana özgürlüklerin gelişmesine yol açan bir yönde oluşturmuştur. Böyle bir ortamda, bir devlet politikası olarak işkenceye yer olamayacağını, belirtmeye de, sanırsız, gerek yoktur. Aksi halde, az önce değindiğimiz 1924 tarihli Anayasamızın 73 üncü, 1961 tarihli Anayasamızın 14/3 üncü 1982 tarihli Anayasamızın 17/3 üncü, Türk Ceza Kanununun 243, 245 ve Polis Örgütü Disiplin Tüzüğü'nün 5, 6 ve 7 nci maddelerinde işkenceyi ve işkence sayılacak işleri, tutum ve davranışları yasaklayan ve işleyenlere hiç de hafif olmayan cezalar getiren hükümleri göremememiz gerekirdi. Bunlara rağmen, Türkiye'de insan haklarına aykırı davranışların, işkence ve kötü muamelelerin ya da iddialarının; ilgili kamu personelinin münferit davranışları ile yasa hükümlerini uygulama alanına intikal ettirecek mekanizmanın yeterince oluşturulamamış olmasına bağlamamız gerektiğini düşünmekteyiz.

Ancak, insan hakları ve işkence konusu Türkiye'de son yıllarda ayrı bir ivme kazanmıştır. Bunu, özellikle Avrupa Birliğine tam üye olarak başvurduğumuz 1987 yılından sonra, insan hakları alanında faaliyet gösteren uluslararası denetim mekanizmalarını kabul etmiş olmamıza ve bunlara ilişkin sözleşmelere taraf olmamıza bağlamak gerekir. Örneğin, bu tarihten sonra Türkiye;

— 1987 yılında Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna kişisel başvuru haklarını tanımıştır.

— 1990 yılında Avrupa İnsan Hakları Divanının zorunlu yargı yetkisini kabul etmiştir.

— 1988 yılında Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde hazırlanan ve ilgili kısımlarına bu yazımızda yer verdiğimiz işkencenin önlenmesine ilişkin sözleşmelere taraf olunmuştur.

— 1989 yılında Avrupa Sosyal Şartı'nı onaylamıştır.

— Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Yeni Bir Dünya için Paris Şartı'nın faal bir üyesi konumuna gelmiştir.

Anayasamızın 90 ıncı maddesi uyarınca tüm bu uluslararası belgeler artık milli mevzuatımızın birer parçası halindedir.

Özetlemek gerekirse, bu sözleşmelere taraf olunmasıyla, Türkiye'deki tüm insani boyutlu işlemler bir yönü ile uluslararası mekanizmaların denetimi altına girmiştir. Bu arada, az önce ilgili metinlerini aldığımız Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda değişiklik yapan 3842 sayılı Kanunda olduğu gibi, milli mevzuatımızda, insani boyutlu uluslararası standartlara ters düşen iyileştirme düzenlemeleri de devreye sokulmuştur. Bundan başka;

— 5.12.1990 tarihli ve 3386 sayılı Kanunla TBBM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu kurulmuştur, komisyonunun amacı, dünyada ve ülkemizdeki insan hakları uygulamalarını izlemek, insan haklarına saygı yönündeki gelişmelere yardımcı olmaktır. Bu amacın gerçekleşmesine yönelik olarak Komisyonun görevleri kanunun 4 üncü maddesinde;

"a) Uluslararası alanda genel kabul gören insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek,

b) Türkiye'nin insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası antlaşmalarla T.C. Anayasası ve diğer milli mevzuat ve uygulamalar arasında uyum sağlamak amacıyla yapılması gereken değişiklikleri tespit etmek ve bu amaçla yasal düzenlemeler önermek,

c) Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarının gündemindeki konular hakkında, istem üzerine görüş ve öneri bildirmek,

d) Türkiye'nin insan hakları uygulamalarının, taraf olduğu uluslararası andlaşmalara, anayasa ve kanunlara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla, araştırmalar yapmak, bu konularda iyileştirmeler, çözümler önermek,

e) İnsan haklarının ihlale uğradığına dair iddialar ile ilgili başvuru incelemek veya gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek,

f) Gerektiğinde dış ülkelerdeki insan hakları ihlallerini incelemek ve bu ihlalleri o ülke parlamenterlerinin dikkatlerine doğrudan veya mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak,

g) Her yıl yapılan çalışmaları, elde edilen sonuçları, yurtiçi ve dışında insan haklarına saygı ve uygulamaları kapsayan bir rapor hazırlamak."

olarak belirlenmiş ve 5 inci maddesiyle de "....bakanlıklarla genel ve katma bütçeli dairelerden, mahalli idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak" yetkileriyle donatılmıştır.

Konumuza uygun maddelerine yukarıda aynen yer verdiğimiz Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda değişiklik yapan 3842 sayılı Kanunla da, ana çizgileriyle;

a) Soruşturmanın her aşamasında, müdafinin sanıkla görüşme ve sorgu süresince yanında olma, ona hukuki yardımda bulunma,

b) İfade ve sorgulama tarzı ve yasak sorgu şekilleri belirtilmiş ve yasaklanan şekillerde alınan ifadelerin geçersiz sayılması,

c) Yasaklanan sanığın yakınlarına ve diğer ilgili kimselere bu durumunun bildirilmesine (yakalamanın - tutuklamanın amacı ihlal edilmemek kaydıyla) imkan sağlanması,

esasları getirilmiştir.

— Ceza Kanunumuzda 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle demokrasimiz açısından önem taşıyan değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, düşünce suçunu, komünizm propagandasını devlet aleyhine işlenen suçlar olarak nitelendiren ve 1936 yılından beri yürürlükte olan 141 ve 142 nci maddeler ile laikliğe aykırı faaliyetleri ve dini propagandayı yasaklayan 163 üncü madde yürürlükten kaldırılmıştır.

— Türk Ceza Kanununda yukarıda değinilen kanunla yapılan değişiklikle aynı zamanda, 2 sayılı Hıyaneti Vataniye Kanunu ile 6187 sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmışlardır.

— Yine aynı kanunla (3713) "Türkçeden Başka Dillerde Yayınlar Hakkında Kanun" yürürlükten kaldırılarak, böylece düşüncelerin ve kanaatların açıklanmasında dil engeline son verilmiştir.

— Anayasamızda 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, ana çizgileriyle;

— Dernek, sendika ve meslek kuruluşlarının siyasi faaliyette bulunmalarına ve bu amaçla sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla ortak hareket etmelerine imkân sağlanmıştır.

— Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin-gerekli yasal düzenlemelerden sonra-kuracakları sendika ve üst kuruluşların aracılığı ile yargı mercilerine başvurabilme ve idare ile amaçları doğrultusunda toplu görüşme yapabilme imkânları tanınmıştır.

— Terörle Mücadele Kanununun 8 inci maddesinde 27.10.1995 tarih ve 4126 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle "hangi yöntem, maksat ve düşünce ile olursa olsun" ibaresi "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü hedef alan yazılı ve sözlü propaganda"ya dönüştürülerek, böylece ifade ve kanaatin açıklanması çerçevesi genişletilmiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi TBMM başta olmak üzere tüm ilgili devlet kuruluşları çerçevesinde sürdürülen insan hakları alanındaki bu iyileştirme çalışmalarından İçişleri Bakanlığının ayrıık kalması düşünölemez. Doğal olarak, İçişleri Bakanlığının bu konudaki çalışmaları, giderek genişletilen insana özgü hakların ihlalini önlemeye yönelik mekanizmaların oluşturulmasına yönelik olmuş ve bu oluşumda, İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ile İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı ve Onur kırıcı Davranış ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine 1988 yılında ölkemizin taraf olması üzerine, bu sözleşmelerde öngörölen mekanizmaların devreye girmesi, ölkemize ziyaretlerin başlaması ve bu ziyaretler sonucunda yapılan yol gösterici önerilerin etkisi ve yararı inkâr edilemez. Örneğın, bunlardan Avrupa Konseyi bünyesinde yürürlöğe konulan sözleşme ile kurulmuş bulunan Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (Avrupa Komitesi), sözleşmenin ölkemiz açısından geçerlik kazanmasıyla, 1990 yılından itibaren her yıl ölkemize, bir çeşit denetim sayılabilecek ziyaretlerine başlamış, bu ziyaretlerde İçişleri Bakanlığı ile ilgili olarak polis ve Jandarma teşkilatında nezarethaneler ve sorgulama merkezlerinde belirlediğı eksiklikleri, giderilme yöntemlerini ve İslah edilmesini uygun gördüğü diğeri hususları bu ziyaretlerde önermiştir. Bunları özet halinde şöyle toparlamak mümkündür;

— 4 Günden fazla gözaltı talebi hallerinde suçlunun bizzat hakim önüne çıkarılması.

— Uzun süreli tutukluluk hallerinde sanığın 48 saatte bir doktor muayenesine tabi tutulması.

— DGM kapsamına giren suçlarda 15 gün olan gözaltı süresi uzundur. Kısaltılması.

— CMUK'unda belirtilen gözaltı koşullarının (yasal güvenceler) DGM suçlarına da teşmil edilmesi.

— Sağlık raporlarının savcıya ve zabıta amirlerine güvenli bir şekilde ulaşmasının sağlanması.

— İşkence suçlarında Memurin Muhakematı Hakkındaki Kanunun uygulanmaması.

— Gözaltına alınanların mutlaka nezarethane defterine kaydının sağlanması.

— Gözaltına alınanlara haklarını bildiren bir formun verilmesi.

Yabancılar içinde yabancı dilde benzeri formun hazırlanması.

— Nezarethanelerde sorgulama esas ve usullerini belirleyen bir düzenlemenin yapılması.

— Gözaltına alınanlara, alınır alınmaz avukat yardımını talep etme hakkı ile, ailesine haber verme ve doktorla görüşme haklarına sahip oldukları hakkında bilgi verilmesi.

— Gözaltına alınanların, sorgulamaya alınmadan ve sorgulamadan sonra doktor muayenesinden geçirilmesi (polisten ayrı bir ortamda).

Nezarethanelerin genel kabul görmüş standartlar çerçevesinde inşa edilmesi (7 m² alan, 2.5 m. yükseklik, duvarlar arasında en az 2m. mesafe, havalandırma, ısılandırma).

— Nezarethanelerde geceleyeceklere şilte, battaniye ve günde en az bir kere yemek verilmesi.

— Toplu suçlar için öngörülen gözaltına alma süresinin 4 güne indirilmesi.

— İşkence suçları için öngörülen cezaların artırılması.

— İşkence altında alınan ifadelerin mahkemelerce delil sayılamayacağı yolunda kanunlara hüküm konulması.

— Güvenlik güçleri mensuplarının insan hakları konusunda eğitilmesi.

— Gözaltındaki kişilere gerektiği zaman doğal ihtiyaçlarını karşılama izni verilmesi ve uygun yıkanma kolaylıklarının (havlu, sabun gibi temizlik malzemeleri dahil) sağlanması.

— Nezarethanelerde uzun süre alıkonulan kişilere dışarıda egzersiz olanağının tanınması.

Görüldüğü gibi, öneriler, nezarete alınanlara işkence ve kötü muameleyi önleyici mekanizmaların uygulamaya konulmasına yöneliktir. Açıklıkla ifade etmek gerekirse, İçişleri Bakanlığı daha başlangıçtan itibaren bu önerilere iyi niyetle yaklaşmış ve çalışmalarını bunların yerleştirilmesi için yönlendirmişti. Bunlardan avukat yardımından yararlanma ve sorgulamanın belirli bir düzene kavuşturulması, işkence altında alınan ifadelerin mahkemelerde delil olarak kabul edilmeyeceği gibi önemli bir kısmı, yukarıda kendi bölümünde de değinildiği gibi, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda 18.11.1992 tarihli ve 3842 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle çözüme kavuşturulmuş olup, biz kalanlardan İçişleri Bakanlığının inisiyatifinde olanlar üzerindeki çalışmalara ana çizgileriyle aşağıda değinmeye gayret edeceğiz. Bakanlığın inisiyatifi dışında kalanlar hakkında da kısaca aşağıdaki görüşlerimize yer vereceğiz.

Nezarethane Defterine Kayıt

Kolluk kuvvetleri, sebep ne olursa olsun bir kişiyi gözaltına aldığı anda, gecikmeden gözaltı kayıt defterine kayıt etmektedir. Belirtilen hususlara hali hazırda uyulmakla beraber çalışmaların daha sağlıklı ve sistematik bir şekilde sürdürülebilmesi amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğünün bütün taşra teşkilatında uygulanmak üzere "**Gözaltı İzleme Birimleri**" oluşturulmuştur. Buna ilişkin genelge 30.5.1995 tarihinde tüm valiliklere gönderilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Anılan merkezler il ve ilçe düzeyinde 24 saat esasına göre hizmet vermektedirler.

Gözaltı İzleme Birimleri görevlilerince gözaltına alınan şahıslar için "Gözaltı Takip Formları" doldurulmakta ve bu formlar illerde Emir Komuta Kontrol Merkezi (EKKM) Müdürlüklerine, oradan da Emniyet Genel Müdürlüğü Ana Komuta Kontrol Merkezine (AKKM) gönderilmektedir. Uygulamaya 1.8.1995 Ağustos'tan itibaren başlanmıştır.

Aynı uygulamanın Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde de gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Gözaltına alınan kişinin müteakip nakli veya serbest bırakılması da kayda geçirilmekte ve nakil durumunda gideceği yer de gösterilmektedir. Bu konuda tüm valiliklere genelgeler gönderilmiştir.

Gözaltına Alınanlara Haklarını Bildiren Form

Gözaltının başlangıcında, gözaltına alınan şahısların yasal haklarını bildiren (Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde hazırlanmış formlar Emniyet Genel Müdürlüğünün 29.1.1996 günlü ve B.05.1.EGM.0.65.02.03.437/033177 sayılı yazısı ekinde tüm İl Emniyet Müdürlüklerine gönderilmiştir. Bu formların, eksiksiz uygulanmasından sıralı birim amirleri sorumlu tutulmuştur.

Jandarma Genel Komutanlığındaki birimler içinde Formlar Talimatnamesi'nde gösterilmiş ve bunlardan yararlanılması teşkilattan istenmiştir.

Sorgulama Yöntemlerine İlişkin Düzenleme

Emniyet ve Jandarma kuruluşlarında sorgulama yöntemleri, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda öngörülen ana esaslar çerçevesinde Talimatnamelerle belirli bir düzene kavuşturulmuştur. İlk düzenleme Emniyet Genel Müdürlüğünde 1991 yılında Gözaltı Talimatnamesi ve Sorgulama ve İfade Alma Talimatnamesi ile başlamış ve iç mevzuatımız ve uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerimiz doğrultusunda yeniden gözden geçirilerek Gözaltı, Sorgulama ve İfade Alma Talimatnamesi adıyla birleştirilmişlerdir. Yeni Talimatname 3.9.1995 tarihinde yürürlüğe konmak üzere teşkilata gönderilmiştir.

Jandarma Genel Komutanlığı birimlerinde de 18.1.1996 günlü Gözaltı, Sorgulama ve İfade Alma Yönergesi uygulamaya konmuştur. Söz konusu talimatlarla sorgulamanın kimler tarafından, nasıl, hangi yöntemlerle yapılacağı gibi hususlar detaylı bir şekilde açıklanmış ve uygulanmasından sıralı amirler sorumlu tutulmuştur.

Nezarethanelerde Geceleyenlere Şilte, Battaniye ve Havlu, Sabun Gibi Temizlik Malzemeleri Verilmesi, Beslenmelerinin Sağlanması, Doğal İhtiyaçlarının Karşılmasına ve Yıkama Kolaylıklarına İmkan Verilmesi

Bu hususlara gerek Emniyet Genel Müdürlüğü ve gerekse Jandarma Genel Komutanlığına ait Gözaltı, Sorgulama ve İfade Alma Talimatnamelerinde açıkça

yer verilmiştir. Örneğin Emniyet Genel Müdürlüğüne ait Talimatnamenin 6. maddesinde, gözaltında bulunanlara sağlanması gereken şartlar arasında;

"Yeterli ışıklandırma ve havalandırma imkanları sağlanacaktır.

Temizlik ihtiyaçlarının giderilmesi için yeterli duş, tuvalet, lavabo ve benzeri imkanlar sağlanacaktır.

Şahısların yatması ve oturabilmesi için uygun oturma bankı ile yatak ve battaniye imkanı sağlanacaktır.

Gözaltında olanların beslenmeleri sağlanacaktır."

esasları bulunmaktadır.

Nezarethanelerin Standart Hale Getirilmesi

Nezarethaneler ve sorgulama merkezlerindeki eksikliklerin giderilmesi ve uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi konusundaki gerekli düzenlemeler ve çalışmalar başlatılmış, olanaklar ölçüsünde çalışmalara devam edilmektedir. Bu kapsamda Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde pek çok nezarethanenin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi gerekliliği ortaya çıkmış, bunlar için ilk aşamada 330 milyar TL'nin 1995 yılı Bütçesinin Yatırımları Hızlandırma Ödeneğinden tahsisi hususu 26.6.1995 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına intikal ettirilmiş, fakat ödenek yetersizliğinden tahsisi mümkün olamamıştır.

Ancak, nezarethanelerin standartlara uygun hale getirilmesi amacıyla 1996 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı bütçelerine 50'er milyar TL ödenek konması sağlanmış olup, bu amaçla gerekli ödeneklerin daha sonraki yıllar bütçelerinde yer alması da sürdürülecektir. Bu duruma, yani emniyet ve jandarma nezarethanelerinin ıslahı hususuna yıllık yatırım programlarında da ayrı proje numaraları altında yer verilecektir.

Kaldı ki, nezarethanelerin ıslahına yönelik çalışmalar yeni değildir. Bunların Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin tavsiyeleri doğrultusunda düzenlenmesine 1990'lı yılların başından itibaren bütçelerden ayrılabilen ödeneklerle başlanmış olup, bugüne kadar Ankara, İstanbul, Diyarbakır, Mardin gibi illerdeki nezarethaneler belirli bir düzeye çıkarılmıştır.

Gözaltına Alınanların Sorgulamaya Alınmadan ve Sorgulamadan Sonra Polisten Ayrı bir Ortamda Muayenesi

Nezarethaneye alınla ilişkin doktor raporlarının düzenlenmesi, rapor formu örneği ve ilgililere ulaştırılması usulleri Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin önerisi istikametinde Sağlık Bakanlığınca belirlenerek 13.4.1995 tarih ve 6065 sayılı yazı ile Valiliklere ve adli makamlara gönderilmiştir.

Buna göre "Adli Rapor Formu" başlığı ile gerekli tıbbi bilgileri kapsayacak şekilde hazırlanan formun;

- Bir nüshasının raporu düzenleyen sağlık kurulunda saklanması,
- Bir nüshasının kapalı ve mühürlü bir zarf içinde raporu düzenleyen siyen sağlık kuruluşunca ilgili Cumhuriyet Savcılığına gönderilmesi,
- Diğer bir nüshasının ise yine kapalı ve mühürlü zarf içinde sanığı muğı muayeneye getiren personelne verilerek ilgili zabıta birim amirine ulaştırılması gerekmektedir.

Uzun Süreli Tutukluluk Hallerinde Sanığın 48 Saatte Bir Doktor Muayenesine Tabi Tutulması

Sözkonusu önerinin iki yönü vardır. Sanığın; nezaret süresi sonunda unda adli mercie götürölünceye kadar geçen nezaret süresi ve zabıtanın adli tahkikat sırasındaki soruşturmaları nedeniyle tutulduğu nezaret süresi. İlkinde, yani sami sanığın nezarete alınıp Cumhuriyet Savcılığına tevdi edilinceye kadar geçen sürede bir doktor tarafından muayene edilmesinde herhangi bir engel bulunmamaktadır, Kaldı ki, işkenceye tabi tutulabilir gibi muhtemel şüphelerin ortadan kaldırılması bakımından da yararlı olacağı düşünülmektedir. Ancak Anayasamızın "hiçbir organ, makam, merci veya kişı, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkindekinde bulunamaz" hükmünü kapsayan 138 inci maddesinin 2 nci fıkrası hükmü karşısında olayın adli tahkikat safhasına ilişkin soruşturmaları sırasında benzeri işlemin yerine getirilmesi yönünde savcı ve hakimlere talimat verilmesinin mümkün olan olamayacağı, bu aşamada nezarete uzun süre kalışlarda periyodik muayeneler içirir için karar verme yetkisinin Cumhuriyet Savcılarına ait olduğunu düşünmekteyiz.

4 Günden Fazla Gözaltı Talebi Hallerinde Suçlunun Bizzat Hakim Önüne Çıkarılması

Bilindiğı gibi, zabıtanın sanığı nezarethanede tutma yetkisi münferit adi it adi suçlarda 24 saat olup aynı nitelikli toplu suçlarda bu süre Cumhuriyet Savcısının kararıyla 4 güne kadar, Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine Sulh hakiminin kinin kararıyla da 8 güne kadar çıkarılabilmektedir.

Nezarete tutulma süresi 18.11.1992 tarih ve 3842 sayılı Kanununun 30 uncu maddesi gereğince Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren münferit suçlarda 48 saat, toplu suçlarda 15 gündür. Bu süreler Anayasamızın 120 nci maddesi uyarınca olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde işlenen aynı nitelikte suçlar için ise 2 mislidir.

Ancak CMUK'nun 128 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında, sulh hakiminin "incelemeyi evrak üzerinde yaparak derhal ve nihayet 24 saat dolmadan başvuru" sonuçlandıracağı hükmüne yer verilmiştir.

Kanunun bu açık hükmü karşısında, Komitenin (AİÖK) önerisinin yerine getirilmesi yasal değişiklik yapılmasına bağlıdır.

Güvenlik Güçleri Mensuplarının İnsan Hakları Konusunda Eğitime Tabi Tutulması

İçişle İçişleri Bakanlığınca güvenlik güçleri mensuplarının insan hakları konusundaki eğiti eğitimine önem verilmektedir. Bu doğrultuda Avrupa İnsan Hakları Komisyonu Uzmanlar Komitesi üyelerinden John ALDERSSON tarafından hazırlanan "İnsan Hakları ve Polis" adlı kitap ile Prof. Dr. Feridun YENİSEY tarafından hazırlanan "İnsan Hakları" kitabı polis okullarında eğitim materyali olarak okutulmaktadır.

Yine polis okullarında okutulmakta olan anayasa dersinin programına İnsan Hakları Belan Evrensel Beyannamesi eklenmiş ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda gerçekleştirilen son değişikliklerle ilgili yeni hükümler de okullarda işlenmeye başlanmıştır.

Jandarma okulları müfredatında da İnsan Hakları dersleri eklenmiş ve uygulamaya polis okullarında olduğu gibi yıllar önce başlanmıştır.

Bunların yanında Avrupa Konseyi nezdinde yapılan girişimler sonucunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin uygulanması ve özellikle işkence ve kötü muamele ameleyle ilişkin uygulamaları engelleyici önlemler çerçevesinde polis ve jandarma mensuplarının eğitimi için 20 personelin Avrupa Konseyine üye ülkelere gönderilmesi hususunda Avrupa Konseyinin ilgili birimi ile mutabakata varılmış ve bugüne kadar bunlardan 14 kişi programlarını tamamlamışlardır.

Ayrıca, teşkilatta görevli zabıta personeli için düzenlenen kurs ve seminerlerde de de İnsan Hakları konusunun işlenmesine önem verilmektedir. Bu konuda uzman kınan kuruluşlarla işbirliği halinde Emniyet Genel Müdürlüğü personeli için sadece İnsan Haklarına yönelik olarak Nisan 1995 yılında Ankara ve İzmir'de seminerler düzenlenmiştir.

Bu arada, gerek jandarma er eğitim birliklerinde erbaş ve erlere ve gerekse düzenlenen hizmetçi eğitim kurslarına katılan diğer jandarma personeline en az 4 saat insan hakları konuları işlenmektedir.

Ayrıca, taşra teşkilatında görevli güvenlik güçleri mensuplarını, insan haklarına ilişkin yayınlardan yararlandırmak amacıyla; Emniyet Genel Müdürlüğü ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezinin işbirliği ve Avrupa Birliği Komisyonunun maddi katkılarıyla bastırılan Anayasamızın kişisel temel hak ve özgürlüklerini belirleyen ilgili maddelerini bir araya getiren broşür ile İnsan Hakları- 1 adlı kitap il ve ilçelerdeki polis teşkilatına dağıtılmıştır.

İnsan hakları konularıyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığınca tüm teşkilata ve güvenlik birimlerine uygulamada görülen aksaklık ve noksanlıkların giderilmesi hususunda yeri geldikçe genelgeler yayınlanmakta, konunun önemi ve hassasiyet belirtilerek dikkatleri çekilmektedir.

1996 yılında çoğunluğu Kaymakam olmak üzere Vali Yardımcıları, emniyet ve jandarma mensuplarını kapsayan toplam 275 kişilik bir grubun birer haftalık üç dönem halinde insan hakları konusunda eğitime tabi tutulması planlanmış olup, bu faaliyetlerin müteakip yıllarda aynı statüdeki diğer personele de yaygınlaştırılması öngörülmektedir.

İşkence Altında Alınan İfadelerin Mahkemelerce Delil Sayılamayacağı Yolunda Kanunlara Hüküm Konulması

Bu konuyla ilgili olarak 18.11.1992 tarihli ve 3842 sayılı Kanunla, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 135'inci maddesine bu maddeden sonra gelmek üzere 135/a maddesi eklenmiştir. "Yasak sorgu yöntemleri" başlığı altında toplanan bu bölümde; ".... kötü davranma, işkence, zorla ilaç verme, yorma, aldatma, bedensel cebir ve şiddette bulunma, bazı araçlar uygulama gibi iradeyi bozan" müdahalelerle elde edilen ifadelerin delil olamayacağı hususu açıkça hükme bağlanmıştır.

İşkence Suçları İçin Öngörölmüş Olan Cezaların Artırılması

Daha önce de belirtildiği üzere işkence ve kötü muameleyi önlemeye, yasaklama ve cezalandırmaya yönelik hükümler gerek Anayasamızda (Madde 17), gerekse Türk Ceza Kanunu (Madde 243, 245) ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda (Madde 135) yer almaktadır. Her türlü işkence ve kötü muamele iddiaları yetkili ve adli merciler tarafından re'sen tahkik edilmekte, suçlu görülenler hakkında kamu davası açılmaktadır.

Yine işkence ve kötü muamelede bulunanlara uygulanmak üzere öngörülen disiplin suçları Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü'nde de tadadi olarak belirtilmiştir (Madde 517, 6-A/2,7-A/1,50/5,8/1,6,7,10,39).

İşkence ve kötü muamelede bulunan kamu görevlileri için bu maddelerde öngörülen cezalar, aslında, hiç de az değildir. Aslıolan, bunların zamanında ve ciddiyetle uygulanmasıdır. Bu yapıldığı takdirde mevcut cezaların artırılmasına gerek olmadığı düşünülmektedir.

Toplu Suçlar İçin Öngörülen Gözaltına Alma Süresinin 4 Güne İndirilmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5.3 üncü maddesindeki yorum çerçevesinde bu süre Avrupa İnsan Hakları Komisyonunca 4 gün olarak öngörölmüştür. Ancak, toplu suçlar hakkında yapılan soruşturmaların karmaşıklığı ve güçlüğü göz önünde bulundurulursa bu sürenin gerçekten yetersizliği ortaya çıkar. Bu ne-

denle, bu konuda yasal düzenleme için siyasi tercih belirlenmesinin güç olacağı düşünülmektedir. Buna itibar edilirse, çoğu ahvalde noksan soruşturma ile sanıkların adalet önüne çıkarılması ya da serbest bırakılması sonuçları doğar ki, bunun hem sanıklar, hem de ülke asayışı bakımından olumsuz sonuçlara yol açmasından endişe edilmektedir.

SONUÇ

Türkiye, Cumhuriyet yönetiminin kurulduğundan bu yana, ana hedeflerinin başında yer alan demokrasinin bütün kurumlarıyla yerleşmesi yolunda büyük mesafeler katetmiş bir ülkedir. Demokrasinin işlerlik kazanmasıyla birlikte, özgürlüklü demokratik yönetim biçimlerinin cari olduğu Avrupanın siyasi ve ekonomik entegrasyonu içindeki yerini- aynı zamanda eski bir Avrupa Konseyi ve NATO üyesi olarak- almak üzere Avrupa Birliğine üyelik başvurusunda bulunmuştur. Başvuru ile birlikte Türkiye, insan haklarının korunmasında ve işkencenin önlenmesinde ülkeleri zorlayıcı mekanizmalar oluşturan uluslararası sözleşmelere taraf olmuş ve böylece uluslararası denetim mekanizmalarını kabul etmiştir. Diğer bir ifade ile, Türkiye'de insan hakları alanına giren tüm işlemler uluslararası mekanizmaların denetimi altına girmesi dolayısıyla demokratik sistemlerin öncelikli unsurlarından olan açıklık ve saydamlık güçlendirilmiş ve ulusal düzeyde de yasal ve idari çerçevede bir dizi iyileştirme önlemleri gerçekleştirilmiştir. Bunlar yeterli mi değil mi, bunu tartışmıyoruz. Ama, bu yazımızda değinilmeye çalışıldığı gibi, gerçekleştirilenlerin hiç de küçümsenecek cinsten olmadığını belirtmek zorunda olduğumuzu düşünüyoruz. Bu yazımızda ana çizgileriyle görüleceği üzere, nezarethanelerin fiziki koşullarında henüz akçalı sebeplerden dolayı giderilememiş bir kısım eksiklikler hariç tutulursa, özellikle işkenceyi önlemeye yönelik tedbirler açısından gerçekleştirilmiş olan düzenlemelerde batı ülkelerindeki standartlardan önemli farklılıklar içinde olmadığımız görülecektir. Sorun, bunların eksiksiz ve sür'atli biçimde uygulanması olup, Türkiye'nin bu uygulama noksanlıkları yüzünden insan hakları alanında hedef alınan bir ülke konumuna getirildiği kanaatindeyiz. Bunda, ilgili personele henüz gerekli eğitimin verilememiş olması yanında, bu personelden kaynaklanmayan diğer bazı faktörlerin varlığını da kabul etmemiz gerektiğini düşünüyoruz. Örneğin Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile, gözaltına alınanlara avukat yardımından yararlanma hakkı tanınmıştır. Ama, bakıyoruz; 1994 yılında polis ve jandarmada gözaltına alınan toplam 311.556 kişinin ancak 45.839'u, 1995 yılında gözaltına alınan 314.153 kişinin de 42.832'si bu haktan yararlanabilmişlerdir. Nedenleri üzerinde durulduğunda ise, bunun genelde;

— Suç işlemeyi itiyat haline getirmiş bulunan şahısların avukat istemeyip suçlarını genelde itiraf etmelerinden,

— Hasarlı trafik kazaları, iş kazası gibi olaylar sonucu gözüaltına alınanların avukat istemeyişlerinden,

— Bazı olaylarda suçüstü hükümlerine göre işlem yapılarak yakalanan şahısların ifadesi alınmadan Cumhuriyet Savcılıklarına gönderildiklerinden ve böylece avukatı savcılık soruşturması sırasında talep ettiklerinden,

— Kendilerine avukat temin edebilecek durumda olmayan kişilerin, avukatın devlet tarafından temin edilebileceğinin güvenlik güçleri mensuplarınca açıklanmasına rağmen, ücretinin daha sonra kendilerinden tahsil edileceği kaygısı ile avukat istemediklerinden,

— Bazı sanıkların poliste verdiği ifade sırasında avukat istememelerine rağmen, adliye sevk edildiklerinde avukat isteyerek poliste alınan ifadesinin zorla alındığını söylemek suretiyle polisi zan altında bırakmak istemelerinden,

— Özellikle kış aylarında avukat bulunmayan merkezlere başka yerleşim yerlerinden avukat getirilmesinin çeşitli zorlukları da beraberinde getirmekte olduğundan vb.,

kaynaklandığı gözlemlenmektedir.

Ayrıca, aslında yönetimlerce belirli bir aşamaya getirilmiş olmasına rağmen, halen sonuçlandırılmamış olan bazı yasal düzenlemelere sürat kazandırılmasının da artık kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Örneğin;

—Gerek iç ve gerekse dış çevrelerde ülkemize yöneltilen eleştirilerin büyük bir kısmı, mensuplarının bütün içten gayretlerine rağmen yargının etkin ve süratli çalışmadığı şeklindedir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (AİHK)'nın Türkiye'ye ilişkin aldığı son kararların büyük kısmında ancak etkin ve sonuç veren iç hukuk yollarının tüketilmesinin zorunlu olduğu" belirtilmekte, Türkiye'de ise olayın üzerinden bazen iki yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen soruşturmaların henüz neticelendirilmemiş olması örnek gösterilerek, iç hukuk yollarının "etkin ve sonuç veren" olmadığı, dolayısıyla Türkiye'de iç hukuk yollarının tüketilmesine gerek olmadığı belirtilmektedir. Bunun sonucunda hem devletimizin egemenlik göstergelerinden biri olan "yargı"nın etkisiz sayılması gibi hoş olmayan bir sonuç ortaya çıkmakta ve hem de pratikte iç hukuk yolları tüketilmeden Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yapılan neredeyse tüm başvurular "kabul edilebilir" duruma gelme istidadı göstermektedir. Bu başvuruların aleyhimize sonuçlanması halinde Türkiye bunlar için hem yüklü miktarlarda tazminat ödemek zorunda kalacak ve hem de uluslararası platformlarda önemli ölçüde itibar kaybına uğrayacaktır. Bu nedenle vakit geçirmeden yargımızı "etkin ve kısa sürede sonuç alır" hale getirmenin kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. TBMM'ne "Adalet reformu ve yargının hızlandırılması paketi" adı altında bir grup yasa ta-

sarisinin sunulmuş olduğu bilinmektedir. Eğer bu tasarılar yargının daha etkin ve daha hızlı çalışmasına gerçekten hizmet edecek ise, bunların ivedilikle yasalaştırılmasının büyük önem arzettiğini düşünmekteyiz.

— Ülkemizin eleştirildiğı diğer bir konu da Memurin Muhakematı Hakkında Kanun'un uygulamasıdır. Bu hususta kamu görevlilerinin yargı denetiminden kaçırıldığı, idari makamlarca soruşturmaların özellikle uzatıldığı, soruşturmayı yapanların hukukçu olmamaları nedeniyle kararların keyfi alındığı şeklinde yöneltilen eleştirilerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir yasal düzenleme yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu aşamada TBMM'ne gönderilmiş olan "Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Bazı Suçlarının Kovuşturulması Usulü Hakkında Kanun Tasarısının yasalaştırılmasının desteklenmesi ve çabuklaştırılmasının uygun olacağı; ancak bu yeni yasanın da aslında eleştirileri tam olarak ortadan kaldıramayacağı, fakat bir ölçüde hafifletebileceğı düşünölmektedir.

— Türkiye'de genel olarak devletin kusurlu veya kusursuz sorumluluğı nedeniyle, zarar gören vatandaşlara tazminat ödenmesini sağlayan etkin bir mekanizmanın bulunmadığı düşünölmektedir. Devletin çeşitli birimlerinin yaptığı eylem ve işlemlerinden dolayı vatandaşların uğradığı zararlar veya devletin kusursuz sorumluluğı nedeniyle tazminat ödemek durumunda olabileceğı vak'alarda, ilgili idari birimler tarafından doğrudan yargı yolu gösterilmektedir. Halbuki, yargı esasen belli bir iş yükünün altında sıkışık durumdadır ve bu yüzden yargının geciktiğinden şikayet edilmektedir. Dolayısıyla, vatandaşın tazminat taleplerinin sorumlu ve ilgili idari birimlerce karşılanmayarak mahkemeye yöneltilmesi hem yargı yerlerinin iş yoğunluğunun daha da artmasına ve hem de bu tür davaların sonuçlarının alınmasının daha da uzamasına neden olmaktadır. Bu durumda vatandaşın zararının tazmin edilmesi çok uzun süre almakta, bu da Türkiye'de "etkin hukukun olmadığı" yönündeki iddiaları adeta destekler durumlara yol açmaktadır. Özellikle terörle mücadele hizmetlerinde idarenin çeşitli tasarrufları sonucu (köy boşaltma, boşaltılan evlerin terör örgütü tarafından kullanılmasını önleyecek şekilde kullanılamaz hale getirilmesi gibi) ortaya çıkan zararların kısa sürede idarece, mahkemeye gitmeye gerek kalmadan tazmin edilmesi birinci derecede önem arz etmektedir. Devletin böyle bir davranışı; hem hukuk devleti ve sosyal devlet olmanın bir gereğı, hem devletin insani bir borcu ve hem de Türkiye'yi eleştiren çevrelere verilecek cevaplarda kullanılabilecek bir argümandır. Vatandaşı idari makamlarca yapılabilecek böyle bir tazminat ödemesi, vatandaşın maddi manevi tüm zararlarını karşılayacak ve onu tatmin edecek bir şekilde olmalıdır. Vatandaşın mahkemeye gitmeden doğrudan idareden tazminat alabileceğı pratik yolların mevcut olmaması nedeniyle özellikle Avrupa İnsan Hakları Komisyonunda Türkiye'nin haksız gösterildiğı kararlar alınmaktadır. Bu davaların sonuçlanması halinde Türkiye'nin esasen bu kişilere tazminat ödemeye mahkum edileceğı, üstelik Avrupa İnsan Hakları Komisyonunda belirlenecek tazmi-

nat miktarlarının idari mercilerce önceden ödenecek tazminat miktarlarından çok daha yüksek olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, insan hakları alanında bazı ek düzenlemelere ihtiyaç olsa bile, hukukumuzda mutlak bir işkence yasağı vardır. Aslolan, bu yasağın ciddi biçimde uygulama alanına geçirilmesidir. Bu da herşeyden önce "bir eğitim ve uygulayıcıları yönlendirme işidir. Bu nedenlerle, yukarıda değinilen bütün sözleşmelerin (ve milli mevzuatımızın) kapsamı, getirdikleri denetim mekanizmaları ve uygulamada ihlal edilmelerinin ülke ve medeni dünya kamuoyunda ülkemiz hakkında uyandıracak olumsuz etkiler ve doğuracağı zararların daha okul döneminden itibaren uygulayıcılara öğretilmesi ve hizmet içi eğitimlerde sürekli işlenmeleri sağlanmalıdır¹⁰."

Türkiye'de hak arama kanalları olabildiğince açıktır. İnsan hakları ihlalleri ve işkence iddiaları hakkında yapılan ihbar ve şikayetler için gerekli olan denetim ve yargı mekanizmaları da yerleşmiştir. Sorun, bunların ciddi olarak değerlendirilmesinde ve kısa sürede sonuçlandırılmasında, izlenmesindedir. Bu da yargının ve her cinsten denetim mekanizmalarının etkinliğine, ayrıca vatandaşın yasal haklarını aramada bilinçlenmesine bağlıdır.

İşkence ve kötü muamele eylemleri için öngörülen cezaların da caydırıcı güçte olduğu düşünülmektedir. Aslolan, bunların eksiksiz, müsamahasız ve zamanında uygulanmasıdır.

"Hukuka uygun hareket etmeyi ve insan haklarına saygılı davranmayı içimize sindirmemiz şarttır. Hukuka aykırı davranmanın hiç bir mazereti olmaz. Çünkü mazeret aramaya kalkarsak hukukun üstünlüğü kağıt üzerinde kalır ve uygulamaya geçemez... İşte hukuk için mücadele edenler, işte insan haklarının gönüllü savunucuları, bu gibi girişmelere dur demek ve kolkala girerek, elele tutuşarak, küremizi çevreleyen bir kardeşlik zinciri kurmak ve bu halkaya savcısı, hakimi, avukatı, öğretim üyesi ve öğrencisiyle her ırk ve milletten bütün hukukçuların katılmasını sağlamak zorundadırlar. Hukukun üstünlüğü ve hukuka bağlı devlet ancak bu sayede kurulur¹¹."

10 Ali Pıtırılı, **Türk İdare Dergisi**, Mart 1990, Sayı: 386, sayfa: 28.

11 Prof. Dr. Sahir Kurutluoğlu, *Milliyet* 22.2.1996.

BÜYÜKŞEHİRLER İLE İLÇE VE ALT KADEME BELEDİYELERİ İLİŞKİLERİ

Fethi AYTAÇ
Emekli Vali

GİRİŞ

Büyükşehirlerin yönetimine ilişkin 27.6.1984 tarih ve 3030 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi üzerinden 12 yılı bulan bir zaman geçmiş bulunuyor. Gerek bu Kanunun, gerekse bu Kanunun adeta bir eki durumunda bulunan (9 Eylül 1993 gün ve 21693 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmış) 504 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca kurulmuş büyükşehirlerimiz ve ilçe (alt kademe) belediyeleri arasında zaman zaman yazılı ve görüntülü basına da yansıyan ciddi sorunlar zuhur edegeldiği ve bunları gidermek için yasal çözümler de arandığı bilinmektedir.

Örneğin, halen yürürlükte bulunan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı ön hazırlık çalışmaları sırasında kurulmuş çok sayıda İhtisas Komisyonlarından biri olan Mahallî idareler ve Büyükşehir Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda büyükşehirlerin görev ve yetkilerinin, özellikle imar alanında, alt kademe ve ilçe belediyelerinin aleyhine arttırılması tavsiyesine yer verilmiş ve bu tavsiye gerek anılan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planına, gerekse bu Planın 1996 yılı dilimini oluşturan 1996 Yılı Programına yansımış olduğu gibi,

İçişleri Bakanlığımızca hazırlanmış Mahallî İdarelerin Yeniden Yapılandırılmasına ve Bu İdarelerle İlgili Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Gerekçeleri'nde de aynı yönde düşünceler yer almıştır.

Bu incelememiz, özellikle anılan mevzuattan kaynaklanan bu uyumsuzluklara ve dolayısıyla hizmet aksaklıklarına bir kere daha parmak basmak ve bu konuda özellikle tarafları oluşturan büyükşehir belediye başkanları ile ilçe ve alt kademe belediye başkanlarının bizzat bir çözüm arayışına girmelerini teşvik etmek niyetinin bir ifadesidir.

BÜYÜKŞEHİR VE İLÇE BELEDİYELERİNİN DOĞUŞU

Büyükşehirlerde alt ve üst kademeler arasındaki ilişkilere tutarlı bir yaklaşım sağlayabilmek için yurdumuzdaki kent yönetimi (belediye idaresi) sisteminin ta-

rihsel gelişimine kısaca gözetmekte yarar görmekteyiz. Şöylesine ki, CUMHURİYET'in ilânından hemen sonra, 1924 yılında yürürlüğe konulan Köy Kanunu'nun gerekçesinde yerleşim yerlerinin, nüfuslarını esas alan bir ölçüye göre, köy, kasaba, şehir ve büyükşehir olmak üzere 4 grupta toplanması ve ona göre de ayrı ayrı teşkilatlanma getirilmesi düşünülmüş; ancak bu düşünce 1930 yılında Belediye Kanunu hazırlanıp yürürlüğe konulurken ihmal edilmiş; nüfusları veya başkaca verileri ne olursa olsun tüm kasaba, şehir ve büyükşehirler aynı potaya alınarak 1580 sayılı bu Kanun'un kabul ettiği hükümlere tâbi kılınmış; bununla beraber nüfusunun arazi üzerinde yer yer kümeleşmesi sebebiyle çeşitli bölümlerden oluşan beldelerle nüfusu 80.000'i geçen belediyelerde ana belediye idaresinin bir uzantısı olarak belediye şubeleri kurulması caiz görülmüştü. Nitekim sonraki yıllarda İstanbul, Ankara ve İzmir'de belediye şubeleri oluşturulmuştu.

Zamanla yurdumuzun ekonomik ve demografik yapısında değişme ve gelişmeler oldu; nüfus hızla arttı; haberleşme ve ulaşım imkânlarının artması yanında çiftçinin mahsulüne verilen taban fiyat politikaları ile kırsal alana artan bir siyasi ilgi gösterilirken şehirlerin öz nüfuslarının artışları yanında kırsal kesimde çoğalan nüfusun akın halinde büyük yerleşim yerlerine göç etmesi ile sağlıksız gecekonduarla çevre sarılmış büyük şehirler doğmaya başladı.

Adeta önlenemez bir afet gibi oluşan bu "yığılma" karşısında 1960'lı yıllardan itibaren, başka ülkelerdeki büyük şehirlerin varlığından esinlenilerek yurdumuzda da büyük şehirler (anakent'ler) için yeni yönetim modellerin araştırılmaya başlandı. 1963'ten itibaren -büyük bir ümitle hazırlanan 5 Yıllık Kalkınma Planları'nda şehirleşme ve bölge plancılığı düzenleme çalışmalarına bağlı olarak büyükşehirlerin yapısal değişikliklerine yönelik durum tespitlerine ve önerilere yer verildi. Konu ile ilgili Bakanlıklarca bazen birbirini tamamlayan, bazen de farklı yönde modeller öngören çalışmalar yapıldı.

1961 yılında yürürlüğe konulmuş Anayasa'mızın 116. maddesi ile mahallî idare türlerinin "il özel idareleri, belediyeler ve köyler" olarak dondurulmuş olduğu, dolayısıyla bu üç tür dışında başkaca türde mahallî idare birimi yaratılamayacağı düşüncesi ile fiilen nüfusa ve mekânca büyümüş olan şehirlerimiz merkez olarak üzere yakınlarında teşekkül etmiş diğer belediyelerle, istensin veya istenmesin, kanuna dayalı zorunlu hizmet birlikleri kurmak suretiyle metropoliten yönetim modelleri geliştirilmek istendi. Bu amaçla, 1970-1980 yılları arasında çeşitli yasa tasarıları hazırlandı.

12 Eylül 1980 Harekâtından sonra Millî Güvenlik Konseyi'nin kararları ile (34 no. lu kararı gibi) büyükşehirler etrafında mevcut küçük belediyelerle köylerin ana belediye bütünü içine alınmaları öngörüldü ve ardından bu konuda bir de kanun çıkarıldı (2561 sayılı Kanun).

1982 yılında halkoylaması sonunda kabul edilen ANAYASA, 127 nci maddesi ile, 1961 yılı Anayasasındaki eksikliği gidererek kanunla büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirilebileceği esasını benimsedi.

1983 yılı Kasım ayında yapılan milletvekilleri genel seçimleri sonunda teşekkül eden siyasi iktidar büyükşehir yönetimine ilişkin yeni düzenlemelere girişti. 24 Mart 1984 tarihinde yürürlüğe sunulan 195 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile bu tür belediyelerin kurulmaları imkânı yaratıldı. Kararname 4 ay sonra 3030 sayılı Kanun'a. dönüştü ve Ankara, İstanbul, İzmir gibi, kanunla benimsenen büyükşehir tanımına esasen uygun olan yerler büyükşehir statüsüne kavuşturulduğu gibi, izleyen yıllarda Adana, Bursa, Gaziantep, Konya ve Kayseri de büyükşehir statüsüne yükseltildi. Büyükşehirlerde özellikle gelir açısından sağlanan avantajlar yanında, büyükşehir olma prestiji gibi, psikolojik faktörler nüfusları kalabalıkça başka şehirlerimizi de bu statüye kavuşmak isteklerine yöneltti. Bu istek 1993 yılında 3911 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulu'nun kabul ettiği 504 sayılı KHK. ile gerçekleşti ve 7 şehrimiz daha (Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İzmit, Mersin ile birlikte Samsun) bu mutluluğa erdiler.*

Sonuç olarak, halen bu sistem uygulanmaktadır. Uygulama sonuçları, sistemin uygulanmaya konulduğu günlerdenberi zaman zaman çeşitli forumlarda tartışılıp değerlendirilmektedir. Sayın büyükşehir belediye başkanları ile ilçe veya alt kademe belediye başkanları gibi konu ile doğrudan doğruya ilgili bulunanların fırsat buldukça dile getirdikleri yahut yazılı veya görüntülü medyaya yansıyan dilek ve eleştirilerinden büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında görev, yetki ve imkânların dağılımı konusunda bazı anlaşmazlıkların, görüş farklarının olduğu anlaşılmaktadır.

27 Mart 1994 mahallî idare genel seçimlerinden önce Ankara ve İstanbul büyükşehir ile ilçe belediyelerinden bazılarında rastlanan örneklerde olduğu gibi, ilgili belediye başkanlarının aynı siyasi partiye mensup olmaları halinde bile bolca karşılaşılan uyumsuzlukların sözkonusu başkanların farklı siyasi partiden olmaları halinde daha büyük boyutlara varması tabiidir.

Nitekim günümüzde özellikle Ankara'da bu uyumsuzluğun çeşitli örnekleri sık sık kamuoyuna yansımaktadır.

Uyumsuzluğun en çarpıcı örnekleri ise Adana ve Antalya gibi halihazır büyükşehir belediye başkanlarının eskiden de başkanlık yaptıkları şehirlerde görülmektedir. Zira buralarda belediye başkanları uyumlu meclisleri ile kösteksiz, ba-

* 504 sayılı KHK ile "ilçe" kaydı kaldırılmış; alt kademe belediyesi adı ile yeni tür'de bir belediye tipi benimsenmiştir.

şanlı hizmet ve icraatta bulunurken şimdi, aynı siyasî partiden olmalarına rağmen, bazı alt kademe belediye başkanları ile sık sık uyuşmazlığa düşmekte, büyükşehir olduklarından adeta pişmanlık duymaktadırlar.

Kuşkusuz önemli olan, taraf belediye başkanlarının bu uyuşmazlıkları hizmeti aksatacak bir ölçüye vardırımadan olumlu bir çözüme bağlama istek ve basiretini gösterebilmeleridir. Çünkü Kanunun İstanbul, Ankara, İzmir, Adana'da ... uygulanmaya başlanmasından beri geçen 10 yıllık sürede kazanılan tecrübeler bu uyuşmazlıkların ilgili başkanların kişisel kaprislerinden değil, 3030 sayılı Kanunun yapısından kaynaklanmakta olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin bu uyumsuzluklar genelde hangi konularda ortaya çıkmaktadır ? sorusunu soracak olursak alacağımız cevap :

1 - Büyükşehir ve alt kademe belediyelerinin kuruluş safhasında, ana belediyenin taşınır-taşınmaz malvarlıkları ile araç, gereç ve personelinin paylaşılması sırasında,

2 - Hizmet başladıktan sonra :

a) Alan ve mekân olarak bir meydanda, bir caddede veya önceden mevcut veya yeniden ihdas edilecek bir "mücvir alan" da görev yapacak ve yetki kullanacak belediyenin belirlenmesinde,

b) Hangi konulara hangi belediye yönetimince bakılacağıнын tereddüt yarattığı hallerde,

c) Büyükşehir belediyesine alt kademe belediyelerinin çeşitli karar ve işlemleri üzerinde tanınan vesayet yetkisinin derecesinde,

ç) İmar, zabıta, çevre ... konuları başta olmak üzere mutlaka işbirliği yapılması gereken konularda,

d) Alt kademe belediyelerince büyükşehir belediyelerine aktarılması gereken payların ödenmesinde veya büyükşehir belediyelerince diğer belediyelere yapılabilecek malî yardımların yapılmasında toplanabilir.

Bu örnekler çoğaltılabilir. Yaptığımız temaslara ve edindiğimiz bilgiler bu alanda bazı büyükşehirlerimiz ile ilçe belediyeleri arasında bitmeyen bir sürtüşmenin devam edip geldiğini göstermektedir. Hizmeti olumsuz etkileyen bu durumun giderilmesi acaba nasıl mümkün olabilir ? Kanaatimizce, bu olumsuz sonucu yaratan sebepleri bilirse çözüm yollarını bulmamız da kolaylaşır. Şöyleki:

Uyuşmazlıkların çoğu ana kanundan ve onun uygulanmasına ışık tutmak üzere İçişleri Bakanlığınca hazırlanmış Devir Yönetmeliği ile -özellikle- Uygulama Yönetmeliğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü 6 Kasım 1983 te yapılan milletvekili genel seçimi sonunda ortaya çıkan siyasî iktidar, mahallî idarelerin (ve özellikle belediyelerin) önemini benimseyen bir görüşle bu idarelerin görev,

yetki ve malî kaynaklarını arttıran bir uygulamaya girişmiş; Bakanlıklar gelenekleşmiş bir tutumla merkeziyetçi bir davranışta iken Bakanlıkların kuruluş ve görev kanunlarına konulan maddelerle mahallî idarelerle koordinasyon sağlayarak çalışmaları temel ilke olarak benimsettirilmek istenmiş; 1984 yılı Mart ayında (yani iktidarın 4. ayında) 195 sayılı KHK. ile ve hemen ardından 3030 sayılı Kanunla, büyükşehirlerin yönetimi hakkında (konumuz olan) yeni düzenleme getirilerek büyükşehir ve bunlar içinde ilçe belediyeleri kurulması sağlanmış; başta imar alanı olmak üzere, merkezî idare kuruluşlarına ait bazı hizmetler açık kanun hükümleri ile belediyelere devredilirken bazı Bakanlıkların belediye personeli atama yetkileri kaldırılmış, birçok belediyenin giriştiği teşebbüsler, iktidarcı desteklenmek (veya engellenmemek) suretiyle belediyelerin inisiyatif sahibi olmaları özendirilmek istenmiştir.

Bu son noktayı özellikle vurgulamak istiyoruz. Çünkü 3030 sayılı Kanunun ana esprisi "Belediyeler üzerindeki merkezî idare vesayetini azaltmak, belediye başkanlarını iktidarın sıcak baktığı güvenilir kişiler olarak desteklemek ve büyükşehir belediye başkanının ağabey nitelikli koordinatörlüğünde ilgili belediyede etkin hizmet üretilmesini sağlamak" anlayışına dayanmaktadır.

Bu anlayışladır ki Kanun :

Görev, Yetki, Hak, İmtiyaz ve Muafiyetler'i belirten 6,7 ve 8 inci maddelerinde büyükşehir belediyesine başta alt yapı konuları ile şehrin bütününe ilgilendiren yatırım konularında yetki verdiği gibi 7. maddenin son fıkrası ile, maddî durumu yetersiz ilçe belediyelerine büyükşehir belediyesince malî yardım yapılabilmesi öngörülmüş;

Büyükşehir belediye başkanının statüsünü belirten 14 üncü maddede büyükşehir belediye başkanına "... görev ve yetkilerinden bir veya birkaçını ilçe belediye başkanlarına devretmek "(fıkra: m) ve "ilçe belediyelerince yapılan hizmetlerin etkinliğini sağlayıcı tedbirleri almak ve bu amaçla gerektiğinde mahallinde denetlemelerde bulunmak" hakkını da vermiş;

Bu hal ve yetkiler, sözünü ettiğimiz Uygulama Yönetmeliğinde daha açıklıkla şöylece genişletilmiştir :

İmar Planları başlığını taşıyan 8. maddeye göre :

"Büyükşehir belediyeleri:

A - Büyükşehir nâzım imar planlarını yapar, yaptırır, onaylar, uygular ve uygulatır.

B - İlçe belediyelerince hazırlanacak tatbikat planlarına ve eklerine esas olmak üzere, kat rejimi dahil, plân ve uygulamanın her safhası ile ilgili ve bağlayıcı ilke kararları alır, ilân eder. Bu ilân mutad usulle yapılır.

C - İlçe belediyelerinin nâzım imar planlarına ve (B) fıkrası kapsamındaki esaslara uygun olarak hazırlamaları zorunlu tatbikat planlarını inceler, aynen veya değiştirerek onaylar ve uygulamalarını denetler.

D - Nâzım imar planları ve eklentileriyle ilke kararları doğrultusunda yapılması zorunlu tatbikat planları ile bunlara dayalı parselasyon planlarına esas düzenleme alanlarını belirler ve uygulamaları denetler.

E - İmar mevzuatının, şehirlerin imarı ve imar plânları konusunda mülga İmar ve İskân Bakanlığına vermiş olduğu yetkileri kullanır.

F - Büyükşehir ve mücavir alanlarının bütününe kapsayacak Büyükşehir İmar Yönetmeliğini düzenler ve Büyükşehir Belediye Meclisinin onayına sunar.

Usulünü göre kesinleşerek ilân edilen bu Yönetmelik bütün ilçe belediyeleri için de bağlayıcı hale gelir.

İlçe belediyelerinin, imar ve yapılaşma ile ilgili görev ve yetki sınırları içinde kalmak, mevzuata ve bu Yönetmeliğe aykırı olmamak şartıyla ilçe imar yönetmelikleri düzenleme hak ve yetkileri saklıdır.

İlçe belediye meclisleri kararı ile çıkarılacak bu Yönetmelikler, büyükşehir belediye başkanının aynen veya değiştirerek onayı ile kesinleşir ve usulüne göre ilân edilerek yürürlüğe girer."

İmar Uygulamaları başlığını taşıyan 9. maddeye göre :

"Büyükşehir bütünlüğü içinde, nâzım imar ve tatbikat planları ile ekleri uyarınca ve büyükşehir belediyesince alınan ilke kararları doğrultusunda ilçe belediyeleri :

A - İnşaat, onarım ve yapılaşma projelerini aynen veya değiştirerek onaylar ve gerektiğinde aynı esas ve usullere uyulmak şartı ile değiştirebilir.

Bu iş ve işlemler büyükşehir belediyesince denetlenir.

B - Kanal ruhsatı hariç, onaylı plân ve projelere uygun olarak, büyükşehir belediyesinin kontrolünde :

a) İnşaat ve onarım ruhsatlarını verir.

b) Temel ve temel üstü ruhsatı iş ve işlemlerini yerine getirir.

c) İskân ruhsatı verir.

Bu konularla ve yapılaşma ile ilgili diğer iş ve işlemleri yürütür.

C - İmar konusunda, büyükşehir belediyelerine tanınan görev ve yetki sınırları dışında kalan ve mevzuatla belediyelere verilen diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri de kullanır."

İmarla İlgili Kontrol ve Denetim Yetkisi'ni düzenleyen 10. maddeye göre:

"Büyükşehir belediyeleri; ilçe belediyelerinin imar uygulamaları ile ilgili olarak, mevzuata uygunluğu, uygulamada birlik ve beraberliği sağlayıcı ve bağlayıcı karar ve tedbirleri alır.

Bu cümleden olarak :

- a) İlçe belediyelerinin yapacakları tatbikat ve parselasyon planları ile yapılaşmaya ilişkin plan ve proje çalışmalarını,
- b) İlçe belediyelerinin bina inşaat ve onarımla ilgili ruhsat verme ve proje onaylama ve değiştirme iş ve işlemlerini,
- c) İmar ve yapılaşma ile ilgili diğer iş ve işlemleri ve ilçe belediyeleri imar birimlerini,

kontrol eder, denetler ve denetleme konusu her türlü iş ve işlemlere ilişkin bilgi ve belge isteyebilir. Bu kontrol ve denetleme sırasında usulsüzlükleri düzeltme veya düzeltme ve gerektiğinde ilgililer hakkında kanunî işlem yapma veya yapılmasını ilgili mercilerden isteme hak ve yetkisini kullanır.

Büyükşehir belediyeleri adına, genelde Başkan tarafından kullanılan kontrol ve denetim hak ve yetkisi, başkanlıkça görevli ve yetkili kılınacak personel eliyle kullanılabilmesi gibi, bu maksatla kurulacak ayrı bir denetim birimi eliyle de kullanılabilir.

Görevli ve yetkili kılınacak kontrol ve denetim personeli görevlerini ifa sırasında inceleme ve soruşturma müfettişliği sıfat ve yetkisini haizdir."

Zabıta Hizmetleri ve Koordinasyonu başlıklı 23. maddeye göre:

"Büyükşehir belediyelerince idare edilen ve işletilen yer ve alanlar hariç, belediye zabıta hizmetleri ilçe belediyeleri itibarıyla teşkilatlanır ve büyükşehir belediye başkanının gözetim ve koordinatörlüğünde, ilçe belediye başkanları emrinde yürütülür.

Büyükşehir belediye başkanı :

A - Gözetim ve Koordinasyon yetkisini bizzat veya başkanlık yetkili personeli eliyle kullanabileceği gibi, büyükşehir zabıta teşkilatı içinden görevli ve yetkili kılacağı en az komiser düzeyindeki personel eliyle de kullanabilir. Bu personel, istenildiğinde görev ve yetki belgesini gösterme mecburdur.

B - Başkanlıkça veya yetkili kılınacak personelce, kanunlara uygunluk, ilçeler veya ilçe belediyeleri arası zabıta hizmetlerinin yürütülmesinde birlik, beraberlik ve koordinasyon sağlanır.

.....

C - İlçe belediyelerince zabıta hizmetlerinin yürütülmesinde ve büyükşehir belediye başkanlığınca, gözetim görevi ve koordinasyon yetkisinin kullanılması sırasında :

- a) Kanunlara aykırılık ve usulsüzlük,
- b) Uygulamada ilçeler arası ahenksizlik ve farklılık,
- c) Müeyyide ve ceza uygulamalarında müsamaha, semtten semte, ilçeden ilçeye farklılık,

gibi hallerin başkan veya yetkili personelce tespit edilip tutanak ve rapora bağlanması halinde, Başkan gereken karar ve tedbirleri alır, uygulamaya koyar ve kanunlara uygunluğu sağlar.

Bu karar ve tedbirlere uymayanlarla usulsüzlük veya kanunsuzluğu tespit edilen ilgililer hakkında kanunî muamele yapılır veya yapılması büyükşehir belediye başkanlığınca ve usulüne göre diğer ilgili ve yetkili mercilerden istenir.

Gözetim ve koordinasyon sağlama yetkisinin kullanılmasından ve sonucundan ilçe belediyelerine de bilgi verilir."

İlçe Belediyelerine Malî Yardım başlığını taşıyan 30. maddeye göre :

"Malî durumu yetersiz ilçe belediyelerine büyükşehir belediyesince malî yardımda bulunulabilir.

Yapılacak malî yardım hibe suretiyle olabileceği gibi kredi vermek suretiyle de olabilir.

Malî yardım yapılmasına, yardımın şekil ve şartlarının tayin ve tespitine büyükşehir belediye meclisi karar verebilir.

(Bu maddelere, Ortak Finansman ve Yatırım Konusu Hizmetler'le ilgili hükümler taşıyan 31 ve 32. maddeler ile,

Büyükşehir belediye başkanının, büyükşehir dahilinde genel koordinasyon sağlamak amacıyla ilçe belediye başkanları ile istişari mahiyette ayda en az bir defa toplantı yapmalarını öngören 42. maddenin son fıkrası da eklenebilir.)

Sonuç olarak,

Açıktır görülmüyor ki, gerek Kanunun, gerekse Uygulama Yönetmeliği'nin öngördüğü amaç içinde Büyükşehir ve İlçe (alt kademe) belediyeleri hemşehriye hizmette birbirine rakip değil ortak kuruluşlardır ve varlıklarının devamına ihtiyaç vardır. Artık kimse büyükşehirlerde ilçe veya alt kademe belediyelerini kaldırılma da 1580 sayılı Kanunun öngördüğü "belediye şubelerine dönelim" demiyor. Çünkü ilçe belediyeleri, kendi alanlarında giriştikleri ve başardıkları hizmetlerle

olumlu iz bırakmışlar; adeta itici güç olmuşlardır. Büyükşehirlerimizin ve birlikte hizmet vermek durumunda oldukları diğer belediyelerin başkanları, bu ana espriyi hiç gözden uzak tutmadan fakat karşılıklı feragat ve işbirliği havası içinde üstlendikleri hizmeti yürütmek durumundadırlar.

Hemen ilâve edelim ki, 3030 sayılı Kanuna görev ve yetki paylaşımı bakımından daha açık bir nitelik kazandırılması istenebilir. Konumuzun özü olan büyükşehir belediye başkanları ile ilçe ve alt kademe belediye başkanları arasındaki anlaşmazlıklar böyle bir yeniden düzenlemeyi de zorunlu kılmaktadır. Ancak ağırlığın bu kademelerden hangisine verileceği veya verilmesi gerektiği hususu hassasiyet taşımaktadır. Bu, bir bakıma bir "siyasî tercih" konusudur. Bu alanda eğilim büyükşehirlerin görev ve yetkilerini, özellikle imar alanında, biraz daha arttırma yönündedir. Nitekim halen yürürlükte olan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı ön hazırlık çalışmaları sırasında oluşturulan Mahalli idareler ve Büyükşehirler Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda bu nitelikte bir tavsiye yer almış; bu tavsiye söz konusu Plana yansımış ve Planın 1996 yılı dilimini oluşturan 1996 Yılı Kalkınma Programı'nda da yer aldığı gibi, İçişleri Bakanlığınca hazırlanan "Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılmasına ve Bu İdarelerle İlgili Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı"nda da benimsenmiştir.

O nedenle, açıklayageldiğimiz temel anlayış içinde, ilgili belediye başkanlarımızın gönül ve işbirliği içinde şehirlerinin ve hemşehrilerinin hizmetine şevkle sarılmalarından başka çıkar yol yoktur.

KONUNUN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ (VALİLERİMİZ) İLE İLGİSİ

3030 sayılı Kanun ve Uygulama Yönetmeliği, mülki idare amirlerimiz bakımından da üzerinde durulmağa değer görev ve yetkiler öngörmektedir.

Bunların başlıcalarını şöylece sıralıyabiliriz :

1 - Bir büyükşehir belediyesinin kuruluş safhasında valilerimize düşen önemli bir görev vardır: Yeni teşekkül edecek ilçe/alt kademe belediyelerine ana belediyeden yapılacak taşınır -taşınmaz mal varlıkları ile araç, gereç ve personelin dağıtımı sırasında makul bir paylaşımın yapılmasında hassasiyet göstermek.

Çünkü uygulamada görülmüştür ki, ana belediye yavru belediyelere mümkün olduğu kadar az mal vermeğe ve aksine istemediği personeli devretmeğe meyillidir; aksi de diğer belediyeler için varittir. Dolayısıyla aralarında ilk anlaşmazlık bu dağıtım sırasında (veya dağıtımın sonucu olarak) ortaya çıkmaktadır.

3030 sayılı Kanunun Geçici 2,3 ve 5 inci maddeleri kanunda gösterilmiş hizmet bölüşümü esasları dikkate alınarak büyükşehirden ilçe veya alt kademe belediyesine yapılacak tesis, araç, gereç, taşınır ve taşınmaz mallar ile personelin ve kadrolarının ilçe belediyelerine devredilmesini, bu devir işlemlerinin İçişleri

Bakanlığınca tespit edilecek esaslar dahilinde Valiliklerce teşekkül ettirilecek komisyonlar'ca yürütülmesini; araç, gereç, taşınır mallar ile personel ve kadrolarının devrinin 3 ay, taşınmaz malların devrinin 1 yıl içinde gerçekleştirilmesini, öngörmüştür.

Kanuna göre, bu dağıtım sırasında ilgili belediye başkanlarının komisyona çağrılması zorunlu olmayıp gerekli görülürse bu davet yapılabilecek; devir komisyonlarının yapılacak envanterler İl İdare Kurulu kararı ile kesinleşecektir.

Görüldüğü gibi bu dağıtım usulü esastan hatalıdır. Malı mülkü paylaşılacak büyükşehir yetkililerinin Komisyonda mutlaka bulunmasını öngörmeyen bir sistem çalışmaz. Nitekim uygulamada da çalışmamış, valiler bizzat konu ile ilgileneceklerine (büyükşehir başkanını gücendirmemek için) paylaşımı uzaktan izlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ise devir işlemlerini, kanunun aradığı sürenin çok ötesine taşımış, başkanların farklı siyasi partilerden seçilmeleri halinde işin içine siyasi değerlendirmeler de karışmıştır.

2 - Kanun ve Uygulama Yönetmeliği, İçişleri Bakanlığına ve Valilerimize bazı İdarî vesayet yetkileri vermiş olup bunların da dikkatlice davranmayı gerektirir tarafları vardır.

Büyükşehir ve ilçe/alt kademe belediyelerinin seçilmiş organları veya bu organların üyeleri hakkında görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile soruşturma veya kovuşturma açılması halinde geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar, bu organları veya organların üyelerini görevden uzaklaştırılabilme (madde 9),

Büyükşehir genel sekreterini atama (madde 16),

Hizmet gereklerine göre ihtiyaç duyulan birimlerin kurulmasını onaylama (madde 17), gibi İçişleri Bakanlığına verilen yetkilerin kullanılmasında ve uygulanmasında Valilerin aracılık görevleri söz konusu olduğu gibi,

Kanunun 20. maddesine göre:

"Büyükşehir belediye bütçeleri doğrudan, ilçe belediye bütçeleri ise Büyükşehir Belediye Meclisince yatırım hizmetleri arasında bütünlük sağlayacak şekilde aynen veya tadilen kabul edildikten sonra ilgili vali tarafından incelenir ve gerekli görürse ek ve değişiklikler de yaparak onaylanır."

Kanunun 24. maddesine göre de:

"ilçe belediyelerinin kendi aralarında veya büyük şehir belediyesi ile aralarında ihtilâf çıkması veya ilçe belediyeleri arasında farklı uygulamalar bulunması halinde, bu ihtilaf ve farklı uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla, büyükşehir belediye meclisi yönlendirici ve düzenleyici tedbirleri almaya yetkilidir.

Büyükşehir belediye meclisi toplantı halinde değilse bu yetki büyükşehir belediye encümenine aittir.

Büyükşehir belediye meclisinin veya encümeninin kararına karşı ilgililer 10 gün içinde o ilin valisine itiraz edebilirler. Vali itirazı 10 gün içinde karara bağlar. Valinin kararı kesindir."

Sayılan bu görev ve yetkiler, valilerin Büyükşehir belediye başkanı ile ilçe/alt kademe belediye başkanları arasında her zaman hakemlik yapmalarını gerektirebilecek durumların doğmasına neden olabilecek niteliktedirler. Dolayısıyla vali olarak söz konusu uyuşmazlık ihtimallerinin doğması halinde araya iyi niyetli ve etkin bir arabulucu olarak girmelerinde, kanaatimizce, büyük yarar vardır.

SONUÇ OLARAK

1 - Belirtelim ki, İşleri Bakanlığının Mahallî İdarelerin Yeniden Yapılandırılmasına ilişkin olarak hazırladığı tasarı taslağında büyükşehirler için öngördüğü değişiklikler çok çok yetersizdir. Kanunun bütünü ile ele alınmasında mutlak zorunluluk vardır. Sadece büyükşehir ile ilçe veya alt kademe belediye başkanlıkları arasındaki ilişkiye dair belirttiğimiz aksaklıklar bile bütüncül bir yenilemenin önemini hatırlatmaya yeter. Dolayısıyla istikrarlı bir Hükümet arayışlarının zorunlu olarak zaman alacağı açık olup bu ortamdan yararlanıp mevcut tüm büyükşehir belediye başkanları ile ilçelerinin başkanlarını karşılıklı anlayışa dayalı ortak bir çalışma havasında bir araya getirip bir taslak meydana getirme gayretinde bulunması,

2 - Valilerimizin de, 3030 sayılı Kanun ve Uygulama Yönetmeliğinde yer alan görev ve yetkileri çerçevesini de -gerekirse aşarak- büyükşehir belediye başkanları ile ilçe/alt kademe belediye başkanları arasında iyi niyetli bir aracı/hakem olmaları çok çok tavsiye ve temenniye değer.

ULUSAL GÜNLERİMİZ VE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Fikri GÖKÇEER

GİRİŞ

Bu derginin 401 inci sayısında "Atatürk ve Atatürkçülük", 406 inci sayısında "ATATÜRK GERÇEĞİ" başlıklı yazılarımı, tamamlayıcı nitelikte gördüğüm bu yazımda, Ulusal Günlerimizi (Ulusal Bayramlarımızı) sırasıyla ele alacak ve bu günlerin oluşumunda Mustafa Kemal'in yerini belirlemeye çalışacağım. Burada yanlış bir anlamaya yol açmamak için, Ulusal Günlerimizin sadece büyük coşkularla kutladığımız Bayram günleri olmadığını söylemek istiyorum. Amasya Beyannamesinin kaleme alındığı, Sivas ve Erzurum Kongreleri'nin yapıldığı Lozan Barışı'nın imzalandığı günlerle, devrimlerimizin gerçekleştirildiği günlerde Ulusal günlerimiz arasında yer almaktadır.

Bugünlerimizin anlam ve önemini yine bu dergide ayrı bir makale olarak yazmayı düşünüyorum. Bu yazımda her başlığın sonunda yoruma ihtiyaç duyulmayan Atatürk'ün kendi görüş ve düşüncelerine de yer vereceğim.

Ulusal Günler

Ulusların yaşamında türlü evreler ve dönüm noktaları vardır. Yine ulusların geçmişinde onların yazgısını değiştiren, yarınlarını aydınlatan, köklü bir değişmeye, gelişmeye, yeni bir yapıya, yeni bir oluşuma iten tarihler, günler vardır. Bu günler, eğer her büyük geleceğin, bir büyük devrimin ilk adımı, ilk başlangıcı olabilmek mutluluğuna ererse kutsallaşır, ölümsüzleşir.

Anadolunun Türkleştirilmesi, Malazgirt, Osmanlı Devletinin Kuruluşu, İstanbul'un fethi tarihimizin önemli ve şerefli günleridir. Balkan ve Birinci Dünya Savaşları da acıklı ve mutsuz günlerimiz.

Ulusal günlerin ulus yaşamındaki etki ve yapıcı niteliği hiç bir zaman yadsınamaz. Ulusal günler, ulusal yaşantılar, kazanılan utkuların mutlu anları; bir topluma kişilik kazandıran, kendine güven duygusu veren övünç kaynaklarıdır.

Osmanlılık geçmişimizde sürekli olarak yaşanan ve kutlanan ulusal günlerimiz hemen hemen yok gibidir. Ya Padişahların tahta çıkışları veya doğum günle-

rinde şenlikler yapılır, donanmalar düzenlenirdi. 1906 yılında Suriye'de böyle bir şenliğe arkadaşları ile katılan Mustafa Kemal, Osmanlılık ve ümmetlik perdelerini yırtarak ulusal kıvamda ulusçu doğrultuda ilk Türk Devleti'ni kurduktan sonra ulusal günlerimizin yaratıcısı olmuştur.

Bir devlet düşünün, bir siyasal toplum düşünün ki, ışıǵı olmasın, akışıp giden kuşakların, coşup gelen kuşaklara, ulusal planda bir diyeceğı bir sözü bulunmasın. Düşünün ki, sırf kendi ulusal dokusunun yarattığı övünçleri, kıvançları olmasın.

Yeryüzünde, ulusal bilinçlenmenin, bir takım eklenti değer yargılarıyla, göksel bağlantılarla gerçekleştirildiğı görülmemiştir. Ulusal bilinçlenmenin alfabesi, kendine güven duygusu ile başlar. Kendine güvenme ise, zorluklardan geçme, zorlukları çaresizlikleri yenme sürecinden geçer. Böyle bir süreçten geçmeyen, böyle bir süreci yaşamakta olduğunun, ya da günün birinde yaşayabileceğinin bilincine varamayan toplumlardan, uluslardan bilinçlenme beklenemez.

Toplumların gelişim çizgisini ve bu çizgide ulusal bilinçlenmenin yaşamsal değerini herkesten çok iyi bilen ve kavrayan Mustafa Kemal uçuğunun başından döndürdüğü ve yeni bir biçim ve öz kazandırdığı Türk Devleti için ulusal bilinçlenmeyi gerçekleştirecek önemli noktaları bizzat işaretlemiştir.

Ulusal günleri, incelemekte olan ipliklere yeniden ve üstüste atılan düğümlere benzetebiliriz. İplik incelmıştır, o düğümü atmazsanız, hem de incelmediğı kopmak üzere olduğu yerden atmazsanız kopacaktır, direncini yitirecektir. Ulusal günler başarı burçlarına dikilen birer bayrak gibidir. Bayramlarda, yıldönümlerinde, hem bayrak yenilenir, hem kendine güven duygusu artar.

Ulusal gün, ulusal bayram olarak yaşayıp kutladıklarımız, ulusumuzun direniş, kendine geliş, varlığını yaşayış anlarının tarihe geçmiş birer simgesidir. Bu simgelerden yoksun bir ulusun, tarihi de yoktur. Ulusal günlerde, gelecek kuşakların birikmiş değerleri, değer yargılarım, özümsemeleri sağlanır. Yolları aydınlatılır.

Ulusal gün, ulusal şenlik kavramları bize Mustafa Kemal'le gelmiş kavramlardır.

Ulusal günlerimizin temelindeki önemli olayların, tarih yaratanlara günümüzü borçlu olduklarımıza saygının yanında, onlardan ibret, ders almak; yanlışlardan, tutarsızlıklardan kurtulmak, yolumuzu yönümüzü bulmak için kutluyoruz, yineliyoruz. Yoksa önemli ulusal günlerimiz, kişilerin anılması, anımsanması şeklinde gelenekleşen bir görev, bir yasak savmak ölçüsünde kutlanırsa, anlam ve değerinden çok şey kaybeder.

Meclisimden çıkan yasalar doğrultusunda kutladığımız ulusal bayramlarımız, ulusumuzun geleceğine yön vermede çok önemli uyumlu olayların meydana gel-

diğı tarihsel günlerdir. Böyle günler ulusça sevindiğimiz ve oluşumunu kutladığımız mutlu dönüşümlerin özünü kuşaktan kuşağı aktarmanın görevini yerine getirip, gelecek kuşakları bilinçlendirmede bütünleştığımız günler olmalıdır.

Şimdi Milli Mücadelemizin genel çerçevesini çizecek, ulusal günlerimize esas olan, basamakları tarih sırasına bağılı kalarak, başlıklar altında anlatmaya çalışacağım.

Milli Mücadele

Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Devletini yıkan etmenlerin en büyüğü ve sonuncusudur. Yanmış, yıkılmış denecek durumda bir vatan; yoksul ve yıldıgın Türk Halkı; saygınlığını, hatta varlığını yitirmiş, hâzineleri boşalmış tutsak bir devlet; binbir çeşit sorun ve bunalımlar altında ezilen topyekün bir ülke... Halk üstüste gelen savaşlardan bıkkındır. Hiç de yeni bir savaşa katılmak niyetinde değıldir. Bu umutsuzluk ortamı içinde can çekişen yaralı yurdun üzerinde adeta kuzgunlar dönüp dolaşmaktadır. Yağmacılık, dış düşmanlarla kurulan ortaklıklar, birbirini izleyen ihanetler, eşkiyalık olayları arasında dağıılan, tek tek kalan vatanseverlerin yalnızlıkları, acılan...

Türk halkı çaresizlik içinde çırpınıyor, daha doğrusu çoğunluğuyla kadere boyun eğerek bir kurtarıcı bekliyordu.

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi devrinde herşey bitmişti. Eğer milli mücadeleye iştihak etmişsek, o günkü ölümü, mevcut olmayan bir istiklâle tercih ettiğimizdendir. İmzalanan bu mütarekeye ilk tepki Yıldırım Orduları Gurubu Komutanlığını henüz yüklenmiş bulunan General Mustafa Kemal'den geldi.

Mütareke şartlarının memleketi tam bir işgale ve devleti yok olmaya götüreceğı inancına vardı. Görüşlerini Başbakan Ahmet İzzet Paşaya telgrafla bildirdi. Mustafa Kemal 3 Kasım'dan 10 Kasım'a kadar Başbakana ve Genelkurmay Başkanlığına sayısız uyarılar ve öneriler yaptı. Hükümet bu uyarıları dikkate almadı ve 7 nci Orduyu kaldırarak Mustafa Kemal'i açıkta bıraktı. Atatürk 10 Kasım 1918'de işsiz bir general olarak Adana'dan İstanbul'a Harbiye Bakanlığı emrine girdi. Atatürk, Kurtuluş Savaşının tohumlarını daha o zaman atmış, vatanın uğrayacağı felaketleri ilk defa o sezmış ve görmüştür. Mustafa Kemal bir devlet adamı ve bir yüksek Komutanın, üstlerine uyarma alanında, kişisel çıkarlarını düşünmeden, geleceğinden endişe etmeden hareket etmesinin bir vatan borcu olduğunu da gelecek nesillere göstermiştir. Komutanda aranan cesaret, fiziki cesaret değıl, medeni cesarettir.

Sevr, bir olumsuz belge olarak Milli Mücadele için bir tahrik vasıtası olmuştur. Bu belge ile Osmanlı İmparatorluğu tasfiyeye uğramış ve imparatorluk toprakları dağıılırken Anadolu bile parçalara bölünmek durumuna düşmüştü.

Kurtuluş savaşı, boyunca bu kargaşanın durduğu, iç çekişmelere dalarların ayıldıkları söylenemez. Denilebilir ki, savaş boyunca Mustafa Kemal'i Yunan Ordusundan daha çok uğraştıran Birinci Büyük Millet Meclisindeki dar görüşlü eleştirilerle, yaygın çetecilik eylemleri ve bir türlü disipline girmeyen bazı kuvvet komutanlarıdır.

Sivas Kongresi'nin ardından 21 Eylül 1919'da Biga bölgesinde başlatılan ANZAVUR İSYANI, Anadolu'da başlatılan ilerici Mustafa Kemal harekâtına karşı, gerici sınıflarla emperyalist yordakçıların ortak hareketidir. Kuvayi Milliye'ye karşı kurulan "KUVAYİ İNZİBATİYE"de ulusal güçlere karşı emperyalizm yandaşı bir güçtür. ÇERKEZ ETHEM isyanıysa, geri kalmış toplumlardaki yapay ulusal güçlerin engellemesidir.

Burada yeri gelmişken, bağımsızlık savaşı döneminin önemli kavramlarından biri olan Kuvayi Milliye'ye ve Kuvayi Milliye ruhuna açıklık getirmek istiyorum. Kuvayi Milliye Kavramı, Ulusal Silahlı güçleri ifade eder. Bağımsızlık savaşımızın, başlangıcında düzenli ordunun henüz yeterli olmadığı aylarda "KUVAYİ SEYYARE" (Gezici Güçler) adı altında çete savaşı yapan güçlere KUVAYİ MİLLİYE denilmiştir.

Düzenli ordu kurulduktan sonra bu niteleme genişletilerek düşman karşısında çarpışan bütün silahlı birliklerimizi kapsamına aldı. Böylece KUVAYİ MİLLİYE deyimini İstanbul Hükümeti'nin Anadoludaki ulusal ayaklanmayı bastırmak için toparlayıp gönderdiği "HALİFE ORDULARI"nın karşıtı olarak tarihte yerini aldı ve giderek "ULUSAL ORDU" ile eş anlamlı oldu. Kuvayi Milliye Ruhu ise Türkün "Ateşle sındığı" günlerdeki haleti ruhiyesidir. Bir ulusun her yokluğa, görüntüdeki bütün ümitsizliklere karşı, varlığını, birliğini devam ettirme ve kendisine kabul ettirilmek istenen onursuzluğu çiğneyerek yükselme iradesidir. Çanakkale bu ruhun beşiğidir. Kuvayi Milliye ruhunun en büyük meyvesi Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Anadoluda filizlenen Milli Mücadele hareketinin özünde savaşta yenik düşmüş olan "İmparatorluğa" son verme perdesi altında, bir ulusu yok etmeye yönelik bir plâna karşılık savaşım düşüncesi yatar. "MÜDAFAA-İ HUKUK", "REDDİ İLHAK", "HAREKAT-I MİLLİYE" gibi adlar altında biçimlenen yerel örgütlenmelerin ortak yanı bu savaşım fikridir.

Böylesine parçalanmış, ulusal birlikten yoksun bir toplumun bir iki yıl içinde örgütlenerek ulusal bir savaşa girebileceğini, birçokları için düşlemek bile olanaksızdır. Kurtuluş Savaşı'mızın "Ulusal niteliği" bu noktada önem kazanmaktadır. Ulusa dayanmayan bir çözümün geçerli olmadığı çok cemaatli imparatorluğu değil, doğrudan onun çekirdeğini oluşturan ulusa yönelik yok etme eylemi ile somut olarak algılamıştır. Bu nedenle "Müdafa-i Hukuk" hareketi "Misakı Milli" ve "Kuvayi Milliye" içeriğine kavuşmuştur.

Milli Mücadele Türk milletinin istiklâl isteğinin eseridir ve milletin bu tarihi hareketini bir kaç insanın eseri saymak gerçeğe uygun değildir. Çünkü genç kuşaklara, kendi duygularına, birkaç insanın hediyesi olduğunu aşlamak, ona bu birkaç kişi ortadan kalktıktan sonra devletin zayıflayacağı ve hatta yok olmaya doğru yuvarlanacağını aşlamak demektir.

Milli mücadele Türk Ulusunun bir bakıma da Anadolu halkının mücadelesidir. Mustafa Kemal ve bir kısım asker ve sivil, arkadaşı ve T.B.M.M. bu mücadelenin rehberleri, yöneticileri olmuşlardır. Mustafa Kemal'in önderliği bu mücadelenin ayrı bir kuvvetini meydana getirmiştir. Bu mücadele Anadolu Türkünün ruhundaki derinlikten doğmuş bir sıçrayıştır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Doğu Anadolu halkının kendiliğinden meydana getirdiği savunma cemiyetidir. Milli mücadeleyi birkaç büyük vatanseverin, birkaç büyük yeteneğin eseri saymak, büyük bir milletin ne olduğunu bilmemek demektir.

Milli Mücadeleyi etkisiz kılmak için İstanbul'daki egemen güçlerin temsilcilerinden Ali Kemal'in 23 Nisan 1920'de Peyam-Sabah Gazetesinde yazdığı bir makaleden, birkaç paragrafı buraya alarak, okuyucuların kurtuluş savaşının ağır koşullarını değerlendirmelerine olanak sağlamak istiyorum.

"Bu ülkenin, bu ulusun saf ve gerçek üyeleri kutsal amaçlara dayanan padişahımızın ve hükümetimizin yöresinde toplanmaya başından hazırdılar, öyle yapmayanlar öteden beri ocak dumanıyla (ordumuzu amaçlıyor) beyinleri sulanan, düşünceleri kararanlardır. Mevcut ekip taşıdıkları saray güvencesini gerçekten hak etmek, korumak ve siyasaları böyle esenlik yoluna girmeyenleri ve girmek istemeyenleri artık fesat çıkarmaktan alıkoy malıdır. Kimi kışkırtıcılık ve ikiyüzlülük maskesiyle, kimi açıktan açığa kovuldukları mesleklerini sürdürmekten geri kalmayan (M. Kemal'i amaçlıyor) bu yaratıklar denli başları ezilmek ister yılanlar düşünülemez. Göze görünür açıktan açığa düşmanlar olanlara bir kere yeğdirler."

Bu yazıların yazıldığı gün 23 Nisan 1920'de Meclis açılmış ve İstanbul hükümeti aynı tarihte Mustafa Kemal'i Divan-ı Harbe vermiştir.

Bütün Kurtuluş Savaşları, devrimci birer rol oynarlar. Savaşları ulusal kurtuluş hareketine dönüştüren, o savaşların, geri kalmışlığı, sömürüyü, bağımlılığı kırma, yok etme, toplumu tümüyle geliştirme, tam bağımsızlaştırma, çağdaşlaştırma ve demokratikleştirme amacıyla başlatılması ve sonuçlandırılmasıdır. 19 Mayıs 1919 da başlayan Türk bağımsızlık hareketi böyle bir savaştır. Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın en büyük özelliklerinden birisi Türk Ulusunun bütün emperyalizme karşı tek başına savaşmış olmasıdır. Gerçi savaşın ilk yıllarında kurduğu dostlukların faydasını görmüştür. Bunun için şöyle de diyebiliriz: "Ankara Hükümeti, savaşın daha ilk yıllarında bazı dostluklar kurmasını bilmiş ve bu dostluklardan bağımsızlık kavgası için yararlanabilmiştir."

Milli Mücadele ile yakından ilgili gördüğüm Mustafa Kemal'in kendi sözlerinden birkaçını buraya alıyorum.

— Savunma hattı yoktur, savunma sahası vardır. Bu saha son kayasına kadar bütün vatan toprağıdır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanı ile ıslanmadıkça, terk olunmaz.

— Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olurdu. Ve daha çabuk biterdi. Türkiye önemli bir çaba gösteriyor. Çünkü savunduğu, bütün masum milletlerin, bütün şarkın davasıdır.

— Her evresi ile düşünülmüş, hazırlanmış, yönetilmiş ve utkusıyla sonuçlandırılmış olan bu savaşlar Türk Ordusu'nun, Türk Subaylarının ve Komutanlarının yüksek güçlerini ve yiğitliklerini tarihte bir daha saptayan ulu bir yapıttır. Bu yapıt, Türk Ulusu'nun özgürlük ve bağımsızlık düşüncesinin, ölümsüz anıttır. Bu yapıtı yaratan bir ulusun çocuğu, bir ordunun Başkomutanı olduğum için sevincim ve mutluluğum sonsuzdur.

— Milli mücadeleyi yapan doğrudan doğruya milletin kendisidir. Milletin çocuklarıdır. Millet analarıyla, babalarıyla, milli mücadeleyi kendisine ülkü kabul etmiştir.

Bir de Arnold TOYNBEE'ye kulak verelim :

"Türkler Kurtuluş Savaşında heyecan verici bir zafer kazandılar. Bu zafer cesaret ve sabırlarının armağanıydı. Ulusal tarihlerinin bu bunalımlı noktasında Türkler büyük bir önder buldular MUSTAFA KEMAL..."

.....

.....

"Hareketli ve ilham verici bir kişiydi Atatürk. Ne var ki Türkler bedelini ödemekte ısrarlı olmasalardı, yurttaşlarını Atatürk'de zafere ulaştırmazdı. 1919'da Atatürk kendi halkına ancak aşırı fedakârlıklar isteyen bir zafer ihtimali vaad edebilirdi. 1940'da Churchill'in de yaptığı buydu. Türk halkı Atatürk'ün milli mücadele çağrısına soylu bir cevap verdi.

19 MAYIS ATATÜRK'Ü ANMA GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI

19 Mayıs 1982'de Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan "Atatürk ve Türk Gençliği" başlıklı Oktay AKBAL'ın makalesinden bir kaç satır alarak bu kısım girmek istiyorum.

24 Mayıs 1918'de Mustafa Kemal, Ruşen Eşref ÜNAYDIN'a verdiği bil resmin arkasına şunları yazmış. "Herşeye rağmen kesinlikle bir ışığa koşmaktayız. Bende bu inancı yaşatan güç, yalnız ülkeme ve ulusuma beslediğim sonsuz

sevgim değil, bugün karanlıkları, ahlaksızlıkları, şarlatanlıkları için salt yurt ve gerçek sevgisiyle ışık serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik gör düğündendir." 1918'de genç bir general olan Mustafa Kemal bu düşüncelerini 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastıktan sonra hiç değiştirmemiş, gençliğe inanmış ve bugünü gençliğe bayram olarak armağan etmiştir.

Osmanlı Devleti, Mondros Ateşkes Anlaşması ve Sevr Anlaşması ile fiilen sona ermiştir. Memleketi düştüğü elim durumdan kurtarmanın tek çaresinin, Anadolu'ya gidip orada örgütlenmek olduğuna inanan Mustafa Kemal, Üçüncü Ordu müfettişi olarak İstanbul'a gönderilmesini sağlar. O günlerde ordusu dağıtılarak, Yıldırım Orduları Gurubu Komutanlığından alınmış Harbiye Bakanlığı emrine verilmiştir. O işsiz bir general olmaktan kurtulmak, Anadolu'da İstanbul'daki yabancı kuvvetlerin baskısından uzakta, parçalanmış Türk Ordusunun direnmesini sağlamaya ve yeniden kurmaya karar vermiştir. İzmir, Aydın ve Manisa'nın işgalinin yarattığı sarsıntılar altında da "memleket tehlikededir." parolasını ortaya atar. Bu sırada Damat Ferit Paşa Hükümeti ise hala, işgal devletlerinin lütfunu bekleyerek mevcudu kurtarmanın mümkün olabileceğini düşünmektedir. Harbiye Bakanı Şakir Paşa'nın kendisine 9'uncu Ordu Müfettişliğini teklif etmesi büyük bir fırsat vermiştir. Padişah Vahdettin Mustafa Kemal'in resmi devlet arşivleri dosyasında "CUMHURİYETÇİ" olduğuna ilişkin bir kayıt bulunmasına rağmen, Mustafa Kemal'i neden Ordu Müfettişliğine atamıştır... O gün için Cumhuriyetçi olmanın İmparatorluk için bir yakın tehlike oluşturmadığı düşünülebilir. Bu görev için aranan sadece liyakat ve disiplinli olmak nitelikleri ağır basmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa Samsun'a hareketinden önce Vahdettin'le yaptığı görüşmeden sonra şunları söylemiştir.

— O gün anladım ki; padişahlar, uluslarının kaderini değil, ancak şahıslarının huzurunu düşünüyorlar. O gün Türkiye'yi ancak Cumhuriyet'in kurtaracağına tamamiyle iman ettim.

Mustafa Kemal, 1919 yılının 19 Mayıs'ında Samsun'a çıkarken, orduları dağıtılmış, topraklar bölüşülmüş, insanları umutsuzluğa düşmüş bir ulusun yenik paşası değil, Çanakkale'de Anafartalar ve CONKBAYIRI siperlerinde düşman donanmasının ölüm kusan top sesleri karşısında askerlerine "Size hücum etmeyi değil, ölmeyi emrediyorum" diyen, bir ulusun yenilmez paşasıydı. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışıyla, Türk ve Dünya tarihinde yeni bir çağın güneşi doğacaktı.

Türkiye'nin yeni bir devlet olarak oluşumu, bir temel halinde 19 Mayıs'ta başlayacak, Kurtuluş Savaşımızın türlü, eylem, çaba ve aşamalarıyla mutlu ve şerefli sonuca doğru gelişip gidecektir. 19 Mayıs bir karanlık dönemden seçilmiş aydınlık bir tarihtir ve bugün umut kapılarına kurtuluş güneşini düşürmesiyle büyük Türk gücü tarihini yeniden yazmaya başlamıştır.

Mustafa Kemal 19 Mayıs günü Samsun'a ayak bastığı anda "Birşeyler yapmaya" gelmişti ve her şeyi planlamıştı. O günden sonra gelişen, olayların hiçbiri rastlantı sonucu değildir. Ve hiçbir şey gelişigüzel ortaya çıkmamıştır. 19 Mayıs, 23 Nisan, 30 Ağustos ve 29 Ekim bir zincirin halkalarıdır. Bu halkaların temeli 19 Mayıstır ve bu tarih aynı zamanda devrimci bir atılımın da başlangıcıdır. Başlangıçları sonsuzlaştıran, başlangıçları umut yapan, başlangıçları, yücelten, o başlangıçlardan doğan geleceğin aydınlığı, yaratıcılığı, üretkenliği ve sürekliliğidir. 19 Mayıs'ta böyle bir başlangıç, böyle bir ilk adımdır.

19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmak Mustafa Kemal ve arkadaşları için hiç de kolay olmamıştır. Karadeniz'in hırçın dalgalarında pusulası bozuk Bandırma Vapuru, kıyı kıyı Samsun açıklarına geldiğinde, her an geri çevrilmek ve tutuklanmak olasılığının kuşku ve heyecanı ile yol boyunca gözü uykuyu tutmamış Mustafa Kemal ve arkadaşları, ufukta duralamış bir İngiliz savaş gemisine, artık müstehzi ama vakur bakıyorlardı.

Mustafa Kemal Samsun yolculuğunda 19 Mayıs'ta tek başınadır ama yalnız değildir. Tek başınlığı, ilk öncüleri, ardından gelineceğini bilenlerin yalnızlığıdır. Mustafa Kemal yalnızlığının birlikteliğe dönüşeceğine güçlü bir önseziyle ulaşmıştır. Bu inançla Samsun'da ulusunu direnmeye çağırmış, Amasya'da ulusuna direnme hakkını duyurmuştur.

Gazi Mustafa Kemal büyük söylevinde "1919 senesi Mayısının 19 uncu günü Samsun'a çıktım" derken, Türk Ulusu'nun kaderini değiştiren, görkemli tarihi bir olayı, tevazu duygusunu imrendirecek bir alçak gönüllülükle, abideleştirdiği anda, sadece askerliğin doruğuna çıkmış 38 yaşında muzafer bir kumandan değil, aynı zamanda güçlü bir devlet adamıdır.

19 Mayıs'ta çıktığı yolculukta yollar aşılacak kadar düzgün değildi. Millet yorgundu. Ümitleri kırılmıştı. Ordunun silahları elinden alınmıştı. İdareciler ruh çöküntüsü içinde idiler. Kara bir karamsarlık, bütün ruhları sarmıştı. Boğazlar yabancıların eline geçmişti. Trakya, İstanbul İngilizlerle, Fransızların elindeydi. Çukurova'da, Maraş'ta, Urfa'da, Antep'te kan gövdeyi götürüyordu. Birinci dünya savaşında kendisi ile savaşmadığımız Yunanistan, Paris'de toplanan Galipler Konferansından aldığı güçle ve Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson'un onayıyla İzmir'e askerlerini çıkarmıştı. Ankara'da bile, İstasyon binası İngilizlerin, Ulus Meydanı sahası Fransızların işgali altında idi. İtalyanlar Kuşadası'na, Büyük Menderes suyu güneyine, Antalya'ya, Konya'ya kadar girmişlerdi.. İşte 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Samsun karasına bu koşullar içinde ayak bastı. Samsun ve Merzifonda İngiliz askerleri kol geziyordu. Karadenizin şehir ve kasabalarının sokaklarında Pontus'çu Rum eşkiyaları açıktan açığa güç gösterisinde bulunuyorlardı. Bu eşkiya bozuntuları Paris Konferansına "Türkler bizi kesiyorlar" diye telgraflar yağdırıyorlar ve Karadeniz kıyılarına Yunan harp gemilerinden subaylar çıkartıyor, diğer taraftan bölgedeki Türk köylerine kanlı baskınlar düzenliyor-

lardı. Gelecek günler ise daha nice kanlı sahnelere gebedi. İşte Mustafa Kemal'i o gün çeviren koşullar.

Mustafa Kemal bu koşullardan tedirgindi. İstanbul Hükümeti O'nu hemen geri çağırmişti. Bu geri çağırma İstanbul İşgal Kuvvetleri Kumandanlığının isteği üzerine yapılmıştı. Böbreklerinden rahatsız olan Mustafa Kemal'i Karadeniz'de dolaşan İngiliz, hatta Yunan gemilerinden düzenlenecek bir gece baskını biranda etkisiz hale getirebilirdi. Ancak o kararlı idi. Samsun'dan Havza'ya hareket etti. Altında hızı saatte 15 Km. olan, her yokuşta nefesi kesilen ömrünü tüketmiş Benz-Mersedesi ile yollara düşmüştü.

Özetle Mustafa Kemal Samsun karasına ayak bastığı günlerde, bir bakışta artık tükenmiş gibi görünen, bıkkın, yılgın bir halkın, daha doğrusu bir sıra savaşlardan, eriyişlerden arta kalan bir halkın içinde idi. Son ve yorgun topraklar üstünde, son ve yorgun insanlar... İşte Mustafa Kemal, yeni ve genç bir Türk Devletini, işte bu bıkkın ve yılgın insan malzemesi ile yaratacaktı. Ya bu işi başaracak, ya da son topraklar son Türklere mezar olup gidecekti.

Kişisel görüşüme göre 19 Mayıs'ın iki anlamı bulunuyor.

Birincisi Türk istiklal ve kurtuluşuna, Samsun'da atılan ilk adımın tarihi.. İkincisi, iki muhteşem gücün Samsun'da bir daha ayrılmamak üzere kucaklaştıkları andır. Türk Ulusu ve Mustafa Kemal'in dünyaya şaşkınlık verecek bir şahlanışın kudretini birbirlerinden alırcasına kenetlendikleri tarih.

Samsun'a ayak bastığında Mustafa Kemal'in iki görevi vardı. Resmi görevi ordu müfettişliği, ulusal görevi ise yıkılan Osmanlı İmparatorluğunun manevi enkazı üzerine, düşman istilasından kurtarılarak istiklaline kavuşturulmuş bir Türk Devleti kurmak. 19 Mayıs Türkiye Cumhuriyetinin temel atma günü, Samsun'umuzda, kurtuluşumuzun beşiğidir. Bu nedenle Cumhuriyetimizin oluşumunu ve Cumhuriyet tarihinin ilk sayfasının yazılmasını Mustafa Kemal'in kurtuluş ve bağımsızlık savaşı düşüncesini eyleme dönüştürdüğü 19 Mayıs'tan başlamak, olaylara gerçekçi bir yaklaşım biçimidir ve ölümsüz Ata'mızın Samsun'da attığı adım, tarihin burçlarına dikilmiş bir bayraktır.

Mustafa Kemal 22 Mayıs 1919'da Samsun'dan İstanbul Hükümeti'ne gönderdiği raporda "Millet birlik olup, hakimiyet esasını ve Türk duygusunu hedef tutmuştur" demiştir.

28 Mayıs 1919'da Havza'dan kumandanlara ve mülki idare amirlerine gönderdiği genelgede ise, "Yurt bütünlüğünün korunması, bunun için ulusal örgüt kurulması ve düşman işgalini protesto etmek için mitingler düzenlenmesini ve hareketlerin kamuoyuna, İstanbul Hükümetine ve yabancı devletlere telgrafla duyurulmasını" istemiştir.

10 Haziran 1919'da, Mustafa Kemal kendi andını, Ulusuna Anadolu halkına şöyle bildirmektedir.

"Ulusal bağımsızlığımız uğrunda tüm varlığımla ve ulusla birlikte sonuna kadar çalışacağıma, kutsal bildiğim şeyler adına söz veririm". Düşünün, bu andı içen 38 yaşında bir Osmanlı Paşasıdır. Ve Anadolu'nun Mayıs ağacında, bir daha, bir daha gençleşmektedir. 19 Mayıs Türk Gençliği'ne armağan etmesinin nedeni, kendi yaşantısından ve Anadolu halk tarihinin derinliğinden gelir; kendisi nasıl yaşlı İstanbul'dan, Anadolu'ya genç bir devrimci olarak çıktıysa ve nasıl Anadolu halk tarihinin Mayıs ağaçları gibi yapraklandığı bir onur yaylasına vardiysa, öylece kendi yaşantısından, kendi deneylerinden ve kendi tarihsel bildirilerinden 19 Mayıs 1919 günü için, Türk Gençliği'ne yüreğindeki andı ve onuru bırakmıştır. Anadolu'ya gençlik aşısı vuran bir devrimci olarak, tarihimize bıraktığı bu bildiri çok anlamlıdır. Herşeyin "bitti" sanıldığı anda bağımsızlık ağacı, gençliğin onurlu ve namuslu dallarıyla, yurt ve halk tarihinin topraklarında yeşermiştir. Netice nasıl alındı?.. Bunu tarih kitaplarına Mustafa Kemal altın harflerle yazdırmıştır. Diğer ulusal günlerimizde mutlu sona gidişi adım adım anlatmaya çalışacağım. Buraya bir yanılmaz yargıyı almak istiyorum. "Çağımızda düşman ve silah ne kadar güçlü olursa olsun, iman ve irade, silaha karşı yenilmez." Çağımızın kanunu budur. Elverir ki bu kanun Mustafa Kemal gibi onu işletebilecek bir önderini bulsun.

19 Mayıs 1919'dan 9 Eylül 1922'ye değin tarih örtüsü altında akla-kara gibi iki karşı güç çarpışır. Çarpışma acımasız, kanlı bir ölüm kalım savaşındır. Ak Anadolu, kara İstanbul'dur. Ak Türk Ulusu, kara Saraydır. Ak kurtuluşun ve bağımsızlığın, kara bağımlılığın ve tutsaklığın timsalidir. İstanbul sarayının arkasında her ulusal uyanışı, her devrimci ışığı söndürmeye kalkışan doymak bilmeyen batı emperyalizmi ve sömürgecilik vardır. Türk Kurtuluş Savaşı bağımsız Ankara'nın, bağımlı İstanbul'u, Anadolu gerçeğinin düşselliği, us dengesinin serüvenciliği, Ulusal bilincin emperyalist ve sömürren tutkuyu, çağdaş değerlerin, orta çağlı dinsel düşüncüyü yemesinin etkisidir.

Devlet adamlarını, yöneticileri, komutanları ölümsüzleştiren, büyük önder yapan, uluslarının tarihine, yazgısına damgasını vurduran, uluslarıyla tarihleriyle bütünleştiren, özdeşleştiren, onların atılımcı, bütünleştirici, yol gösterici, ışık tutucu, aydınlatıcı, ulusçu, devrimci kafaları ve yapılarıdır. 19 Mayıs'ta Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal böyle bir önderdir.

19 Mayıs bir ulusal bayram günüdür. Bu tarih zafer destanları yaratmış olan bir ulusun dünya'ya bir lider fikir kazandırdığı tarihtir. Bu fikir zaferi ile ne kadar özgünsek azdır. 19 Mayısın gençlik bayramı yapılmış olması özel bir anlam taşır. O gün bağımsızlık, özgürlük ve ilericilik ülküsünün ulusun alın yazısını devralacak ve sürdüreceği olan gençliğe maledileceği gündür.

Yöntemimize bağlı kalarak, gelin yine Atatürk'e kulak verelim.

— Ben 1919 senesi Mayısı içinde Samsun'a çıktığım gün elimde maddi hiç bir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk Ulusu'nun asaletinden doğan ve benim vic-

danımı dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı, işte ben bu ulusal kuvvete, bütün milletime güvenerek işe başladım.

— Ben Samsun'u ve Samsun halkını gördüğüm zaman, memleket ve millete ait bütün tasavvurlarımın, kararlarımın her halde yerine getirebilir olduğuna bir defa daha kuvvetle inanmıştım.

— Gençlikle iftihar ediyor ve gençliğe güveniyorum. Biz azınlıkta kalsak ta mandayı asla kabul etmeyeceğiz. Parolamız tektir ve değişmez. "Ya İstiklâl, Ya Ölüm "

23 NİSAN ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI

Daha 1907'de önyüzbaşı Mustafa Kemal, kurtuluş çaresi olarak ulusal egemenliğe dayanan ve kayıtsız şartsız bağımsız bir ulusal devlet ilkesini ortaya koymuştur. 1908'de 23 Nisan'ın geleceğini Ali Fuat Paşa'ya açıkça söylemiştir. O zaman memleketi kurtarmaya çalışan guruplarda üç görüş hakimdi.

- 1 - Pan Türkizm
- 2 - Pan İslamizm
- 3 - Federal bir devlet kurma fikri.

Mustafa Kemal bu fikirlerin hiçbirisine iltifat etmemiş, çözümü "Ulusal egemenlik esasına dayanan kayıtsız şartsız bir Türk Devleti kurarak işgalimiz altında bulunan toprakları kendiliğimizden tasfiye ederek, milli hudutlarımıza çekilmemizi savunmuştur. Ona göre Türk Ulusu kendi kaderini, kendisi belirlemeliydi.

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılışını anlayabilmek için 12 yıl öncesine giderek Osmanlı İmparatorluğu'nun Trablusgarp ve Balkan Savaşlarından sonraki durumunu incelemek yararlı olur kanaatindeyim.

Büyük devletler, İkinci Meşrutiyet döneminde Osmanlı İmparatorluğunu taksim emelleri ile emperyalist arzularını gerçekleştirme alanına koymuşlardır. Mustafa Kemal Trablusgarp'ta İtalyanlarla savaşırken, bu durumu üzüntü içinde görüyor ve 1912'de yazdığı mektuplarla arkadaşlarını uyarıyordu. Gizli taksim projeleri 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi ile gerçekleşiyordu. O zaman Mustafa Kemal'in bir mukavemet kurulması "teslimi nefis" edilmemesi ve galip devletlerin her dedigine boyun eğilmemesi fikirlerini savunması dikkate alınmıyordu. O dönemde aydınlar ikiye ayrılmışlardı. Bir kısım aydın "İngiliz Muhipler Cemiyeti"nin paralelinde kalan yerlerin, İngiliz dostluğu ve işbirliği ile kurtarılabilceği fikrini, sonra Amerikan mandası altına girilmesini savunurken bir kısım aydın ise; işgal ve ilhaklara karşı milletin sesini duyurma ve ulusal bağımsızlığı savunuyorlardı. İkinci gurup Mustafa Kemal gibi düşünüyordu.

1919 Ekiminde Mustafa Kemal, Heyeti Temsiliye Başkanı sıfatıyla, milli meclisin "emin" bir yerde İstanbul dışında toplanması için ısrarlı olmuştur. 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilince bu fikre karşı olan "FELAH-I VATAN" gurubuna rağmen meclisin Anadolu'da toplanması zaruret halini almıştır.

Mustafa Kemal daima "MEŞRUIYET" prensibini ilke olarak benimsemiştir. Kurulacak yeni devletin bir "ÇETE" devleti değil, yeni bir düzenin temsilcisi olmasını istemiştir. Mustafa Kemal'e Kuvayı Milliye cephelerinde savaşa girmesi önerildiğinde "Önce meclis, sonra savaş" demiştir. Türk milletinin esarete tahammülü olmadığını bilen Atatürk böyle bir yoldan yürümeyi esas saymıştır.

Büyük Millet Meclisi'nin toplanması fikri ilk olarak Amasya Tamimi'nde ortaya atılmıştır. Bu tamim ile "Vatanın mülkiyet-i tamamiyesi" ve "tam bağımsızlık" ilkesi ileri sürülerek Osmanlı Devleti'nin hayatının tamamlanmış olduğu, mevcut hükümetten hiçbirşey beklememek gerektiği ve yeni Türkiye'nin doğması fikri benimsenmiştir. Bu fikir tam ifadesini Erzurum ve Sivas Kongrelerinde bulmuş, Anadolu'da bir ulusal meclisin kurulması tezi ortaya atılmıştır.

Atatürk Ankara'ya 27 Aralık 1919'da "Heyeti Temsiliye" başkanı olarak gelmiştir. 15 Mart 1920'de İngilizler Rauf Orbay, Ziya Gökalp ve Fethi Okyar'ı Malta adasına sürdüler.

23 Nisan'a doğru, Devletimizin doğuşu, genel çizgileriyle şu aşamalardan geçmiştir.

* 16 Mart 1920 salı gününün erken saatlerinde İngiliz, Fransız ve İtalyan askeri birlikleri İstanbul'a çıkarak Şahzadebaşında uykuda bastırdıkları küçük bir Türk müfrezesindeki mehmetçikleri kalleşçe şehit ettikten sonra kente eylemli olarak el koyup 620 yıllık bu devlete son ölüm hançerini sapladılar.

* O sırada Ankara'da yerleşmiş bulunan ve Ulusal Kurtuluş Savaşını sürdüren Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı Mustafa Kemal 19 Mart 1920 Cuma günü Anadolu ve Rumelideki Valiliklere ve Komutanlıklara bir talimat gönderdi. Bu talimatla 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanacak yeni meclisin oluşturulması için yapılacak işlemleri ve esasları şu şekilde ortaya koyuyordu.

1 - Ankara'da olağanüstü yetkili bir meclis, ulus işlerini yürütmek ve denetlemek üzere 23 Nisan 1920'de toplanacaktır.

2 - Bu meclise seçilecekler, milletvekilliği hakkındaki yasal koşullara sahip olacaklardır.

3 - Seçim bölgeleri liva'lar olacaktır.

4 - Her liva'dan 5 milletvekili seçilecektir.

5 - Seçim Kaza ve liva ikinci seçmeleriyle, idare ve belediye, Müdafaa-i Hukuk heyetlerinden oluşan birer meclis tarafından yapılacaktır.

6 - Her parti ve zümre aday gösterebilir. Kutsal mücadeleye katılmak için herkes re'sen adaylığını koyabilir.

7 - Seçimlere mahallin en büyük mülkiye memuru başkanlık edecek ve sorumlu olacaktır.

8 - Seçim gizli oy ve mutlak çoğunlukta yapılacaktır.

Bu talimat gerçek bir demokrasi anlayışı içinde ilk meclis üyelerinin seçim biçimini gösteren bir belgedir. Ankara'da oluşacak Meclise, İstanbul Mebusan Meclisi üyelerinden katılanlar da bu meclisin üyesi olacaklardı. Talimata göre 232 milletvekili seçilmiş, İstanbul meclisinden 92 milletvekili ile sürgünden dönen 14 milletvekili ile Türkiye Büyük Millet meclisi oluşacaktı. Bu durumda 23 Nisan'da açılacak meclise katılması gereken milletvekili sayısı 338'e ulaşıyordu.

* 9 Nisan 1920'de İsmet Paşa ve Fevzi Paşa Ankara'ya geldiler.

* 11 Nisan 1920'de Vahdettin Meclisi Mebusanı kapattı ve aynı gün Şeyhülislam Durrizade, milli kuvvetlere bağlı bulunanların Padişaha karşı olduklarını, bu nedenle de öldürülmelerinin caiz olduğunu bildiren bir fetva yayınladı.

* 21 Nisan 1920 Çarşamba günü Mustafa Kemal imzası ile bütün Komutanlıklara, illere, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İl Merkez kurullarına 6 maddelik bir genelge gönderildi.

Bu genelgenin devletimizin doğuşu ile ilgili gördüğüm 1,5 ve 6 ncı maddelerini buraya alıyorum.

Madde 1 - Tanrının yardımıyla Nisanın 23 üncü günü Cuma namazından sonra Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılacaktır.

Madde 5 - Bu bildirinin hemen yayılması için her yola başvurulacak ve tez elden en sapa köylere, en küçük askeri birliklere, yurttaki bütün örgüt ve kuramlara ulaştırılması sağlanacaktır.

Madde 6 - Ulu tanrıdan tam başarıya ulaştırmamızı yakanırız.

* 22 Nisan 1920 perşembe günü yine Mustafa Kemal imzası ile bütün valiliklere, kolordu ve tümen komutanlıklarına "DAKİKA GECİKTİRİLMEMEYECİKTİR" kaydıyla şu bildirim yapıldı. "Tanrının yardımıyla 23 Nisan Cuma günü Büyük Millet Meclisi açılarak çalışmaya başlayacağından, o günden sonra bütün sivil ve askeri makamların ve bütün ulusun buyruk alacağı en yüce kat, adı geçen meclis olacaktır." *

* Birinci meclisin bir numaralı gazi ve kahraman üyesi Mustafa Kemal'dir. Açılış, 23 Nisan günü Atatürk'ün kapıdaki kurdelayı kesmesiyle yapıldı. Açılıшта 338 milletvekili bulunması gerekirken ancak 115 kişi bulundu.

* Meclis 23 Nisan Cuma günü öğleden sonra T.B.M.M.'nin en yaşlı üyesi olan Sinop Milletvekili Şerif Beyin başkanlığında ilk toplantısını yaptı. Mustafa Kemal'in kaleme aldığı açış konuşmasını Şerif Bey "Bu yüksek meclisin en yaşlı kimliği ile ve Tanrının yardımıyla iç ve dış bağımsızlık (İstiklâli Tam) içinde kendi yazgısının sorumluluğunu doğrudan doğruya üstlenip kendi kendisini yönetmeye başladığını bütün cihana ilan ederek Büyük Millet Meclisini açıyorum" diyerek noktalamıştır.

Bu konuşma yeni Türk Devleti'nin eylemli ve hukuksal olarak doğuşunu saptayan en önemli belgedir.

* 24 Nisan Cumartesi günü Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Paşa T.B.M.M. dört oturumunda Mondrostan-Meclisin açılmasına değin (30 Ekim 1918-23 Nisan 1920) geçen zamandaki olayları bütün ayrıntılarıyla anlatmış, beşinci oturumda, kendisince Başkanlığa sunulan ve hükümet üyelerinin seçilip işe başlamalarını öngören tarihsel önerge, meclisçe onaylanmıştır.

Bu önergede "Ve artık Yüksek Meclisimizin üstünde bir güç yoktur" tümcesi, yeni devletin doğuşunu bir kez daha vurgulamış oluyordu.

Yine aynı gün öğleden sonra yapılan toplantıda T.B.M.M. Mustafa Kemal'i kendisine başkan seçerek yeni Türk Devletinin ilk başkanını belirlemiş oluyordu. Mustafa Kemal iki de Meclis Başkan vekilliği ihdas ettirdi. Birinci başkan vekilliğine Anadolu sunnilerinin başı sayılan "ABDÜLHALİM ÇELEBİ EFENDİ" ikinci başkanvekilliğine de Hacı Bektaşî Veli Çelebisi "CEMALETTİN EFENDİ" seçildiler.

* 25 Nisan 1920 Pazar günü toplanan meclis "İcra Encümeni" adı altında kendi üyelerinden Fevzi Paşa (ÇAKMAK) ile Celalettin Arif Cami, Bekir Sami, Hamdullah Suphi ve Hakkı Behiç beylerden oluşan geçici bir kabine kurdu ve Genel Kurmay başkanının üye olarak bu kurula katılmasını ve Büyük Millet Meclisi Başkanı'nın da kabinenin doğal başkanı olmasını kararlaştırdı.

Yukarıda sözünü ettiğim Mustafa Kemal'in meclisçe onaylanan önergenin sonunda o zamanki kamuoyunda düşünülen ve meclis üyelerince de konuşulan bir soruya yanıt vermek veya onları tahmin etmek için gerekli görüldüğünden şu fıkra eklenmiştir.

"Padişah ve halife altında bulunduğu baskıdan kurtulduktan sonra Meclisin çıkaracağı kanuna göre yerini alır" önergenin sonuna eklenen bu fıkra, Atatürk'ün 24 Nisanda Mecliste yaptığı konuşmada gerekçesine kavuşmuştur. Bu konuşmasında Atatürk şöyle demiştir. "Halifelik ve Sultanlık makamını kurtarmayı başardıktan sonra Padişahımız ve müslümanların halifesi efendimiz her türlü baskı ve tehditten tümüyle kurtulmuş ve bağımsız olarak kendini ulusun sadık kucağında gördüğü gün, Yüksek Meclisininizin düzenleyeceği yasa kuralları uyarınca saygıdeğer ve yüce yerini alır."

Mustafa Kemal Padişahlığın kaldırılacağını 24 Nisan 1920'de açıktan açığa söylemezdi. Halk buna hazır değildi. Ülkenin şurasında burasında çıkan ve Yunanlıları destekleyen isyanlar hep "Padişaha sadakat ve bağlılık parolası" altında hazırlanıyordu ve Türkiye'yi tarihe gömmek için uğraşan o zamanki emperyalist düşmanlarımız, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı kendi içimizde kırıp çökertmek için Müslüman halifeliğinden yararlanmak istiyorlardı. Bazı aydınlarımız bile Milli Mücadelenin Sultan Halifeliği kurtarmak için yapıldığını sanıyorlardı.

Bu tarihi süreç içinde 23, 24 ve 25 Nisan 1920 tarihlerini Türk Devletinin kuruluş günleri olduğunu söyleyebiliriz.

* 2 Mayıs 1920 Pazar günü yapılan toplantıda İcra Vekillerinin (Bakanların) suret-i intihabına dair kanun (T.B.M.M. Bakanlarının seçim yöntemine ilişkin yasa) kabul edildi ve 3 Mayıs 1920'de bu yasaya göre aynı zamanda meclis başkanı ile birlikte 12 Bakandan oluşan ilk hükümet seçildi ve geçici kabinenin görevi sona erdi. Ulusal Egemenliğe dayalı yeni devletin ilk hükümeti kurulunca 23 Nisan 1920'de doğan bu devletin bütün organları tamamlanmış oldu.

Adalet gibi Osmanlı döneminden kalma örgütler de artık bu yeni devletin ögesi olarak onun içinde yer aldılar.

* 9 Mayıs 1920'de İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal'i idama mahkum eder. Bu hüküm 21 Mayısta Padişahça onaylanır. Aynı tarihlerde T.B.M.M. Ankara'da Damat Ferid'i yurt haini ilan eder.

* 10 Ağustos 1920'de İstanbul Hükümeti Sevr Anlaşmasını imzalar. Bunun sonucu olarak da İstanbul ile Ankara arasında tüm bağlar kopar.

Şimdi ilk meclise bir göz atarak özelliklerini ortaya koymaya çalışalım.

T.B.M.M.'nin açılışı, ulusun bağrından çıkan halk çocuklarının uluslarına olan iman ve güvenlerinin delilidir. T.B.M.M. Ulus adına gerçek ve tek söz sahibi olduğunun, ulusun üstünde başka bir güç olmadığının belirtisidir.

23 Nisan 1920'de tarihimizde ilk kez "Türkiye" adı resmen kullanılarak T.B.M.M. açılmıştır. Bu meclisin olağanüstü yetkilerinin olmasını, o günkü şartlar içinde doğal karşılamak lazımdır. Kanunları yapan ve yürüten Anayasayı da bir kurucu Meclis sorumluluğunda yapan ve yurdu düşman istilasından kurtarmayı amaç edinen bir meclis.

23 Nisanda Türk Milleti yalnız liderini bulmakla kalmamıştır. Aynı zamanda ve belki daha ziyade bir kendini bulmak, kabuslu bir uykudan uyanma ferahlığına kavuşmuştur. Erzurum ve Sivas kongrelerinin aldığı kararları her suretle uygulama yolunda olan "HEYETİ TEMSİLİYE" Başkanı M. Kemal, Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da toplanması için çağrıda bulunurken Osmanlı Devletinin meşrutî idaresinin bir devamı olmadığını biliyordu. Meclis'e katılanlardan büyük bir çoğunluğu iyi niyetli olmalarına karşın, bir yanlış düşünce içine girmişlerdi, bu düşünceyi şöyle özetleyebiliriz.

"Mustafa Kemal bu işlerin başına askeri kariyerden Komutanlıktan gelmektedir. 1919'dan önce görünürde siyasi hayatı yoktur. Onun için kendisine hatırlatalım ki, bu ilk toplantı gününde bir nutuk söylemesi lâzımdır". Bu nedenle bazı yazılar hazırlayıp kendisine vermişlerdir. Mustafa Kemal bu girişimi hiç bozmadan kabul eder görünse de, mecliste ilk söylediği nutuk kendi yazdığı ve daha önce hazırladığı metin olmuştur.

Ulusal Egemenliğin simgesi T.B.M.M.'nin çatısı altında çeşitli bölgelerden, meslek guruplarından, düzeylerden toplanmış milletvekilleri ve neredeyse sayıları kadar da görüş ve düşünce bir araya gelmişti. Bu çeşitlilikleri simgeleyen sarık, fes, kalpak gibi başlıkların ayrılıklarına karşın, içlerdeki düşünce aynıydı. Hepsi "Yurdun düşmandan kurtarılması görüş ve düşüncesinde" birleşmişlerdi. Mecliste saltanatın kaldırılmasına yüzyılların duygusallığı ile karşı koyanlar olduğu gibi, bu köhnemiş örgütten çıkar sağlamış, sağlayan ve uzmanlar da vardı.

Mustafa Kemal'in gerçekçiliğini, ülkedeki bütün kullanılabilir güçleri, bir araya toplayarak (Başta medreseli hocalar, subaylar, memurlar ve büyük tarikat erbabı olmak üzere, toplumun çeşitli katmanları temsilcileri) onları ürkütmeden, birlik içinde, ulusal amaca erişmeyi sağlamada göstermiştir.

Türkiye'nin en demokratik meclisi ilk T.B.M.M.'dir. Denetimini en etkin biçimde yapmış, yeri gelince orduyu eleştirmiştir. Ancak şu nokta bir gerçektir ki, "Meclis'te Atatürk'e karşı genel bir hayranlık" bulunuyordu. "Mustafa Kemal büyük bir askerdir, fakat ihtiraslarının sınırı yoktur; diktatör olabilir" fikrini taşıyan ve hiç şüphe yok ki, büyük bir iyi niyeti temsil eden bir gurup sonraları "İKİNCİ GURUP" adıyla organize olmuş ve mecliste en sert muhalefeti yapmıştır.

Bu meclis bir kahramanlar meclisidir, bir elinde oy pusulası, öteki elinde silah taşıyan muhterem bir meclis. Bu meclisin yapısına ve icraatine "yapıcılık" ve "tam bağımsızlık" fikri yanı sıra gösterişten uzak "feragat" ve "fedakarlık" ruhu hakim olmuştur. Mustafa Kemal "En büyük eserim Millet Meclisidir" demiş ve bağlandığı umdelerin bağımsızlık ve özgürlük ile ulusal egemenlik ve ulusal irade olduğunu her zaman vurgulamıştır.

Devletimizin "Cumhuriyet" adını resmen aldığı tarih 29 Ekim 1923 dür. Ama bu tarihi yeni devletin kuruluş günü olarak kabul etmek yanılgıdır. Çünkü yeni Türk Devleti, bütün hukuksal kurallarıyla 23 Nisan 1920'de hem eylemli, hem yetkili olarak doğmuş; vatanımıza saldıran batılı emperyalistlerin desteklediği Yunanlılara ve onlara vargücüyle yardım eden Halife ordularına karşı yaklaşık üçbuçuk yıl sürdürülen Bağımsızlık Savaşı'nın kazanılmasından sonra da "Türkiye Cumhuriyeti" adını almıştır.

Atatürk savaş sonunda meclisin kendisine verdiği yetkilere gerek kalmadığından geri vermek istemiştir. Dünya'da eşi olmayan, verilmiş yetkiler için mec-

lise teşekkür eden Atatürk'ün bu davranışı üzerine, daha önce belirli sürelerle sınırlı olarak verilen Başkumandanlık yetkisi süresizleştirilmiştir.

Şimdi de "Millî İrade" ve "Ulusal Egemenlik" kavramları üzerinde duralım. "Millî İrade" soyut bir kavramdır. Atatürk Samsun'a ayak bastığı günden başlamak üzere, Amasya'da, Erzurum'da, Sivas'da ve Ankara'da bu kavramı, Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın ruhu, motoru olarak sürekli biçimde işlemiş ve 23 Nisan 1920'de açılan meclisteki ilk konuşmasında bu meclisin üyelerine "Baylar, bu dakikadan başlayarak MİLLÎ İRADE'yi siz temsil ediyorsunuz" demek suretiyle bu soyut kavramı bütün halkın gözünde somutlaştırmıştır.

Egemenlik "Sınırları belli topraklar üzerinde yaşayan bir insan topluluğunun tüm üyelerinin uymak zorunda oldukları kararları alma ve uygulama hakkı" olarak tanımlanabilir. Kısaca egemenliğe "BUYRUĞUNU YÜRÜTME HAKKI'da diyebiliriz. Egemenlik sözde kalan, kağıtlara çizilen bir hukuk kuralı değildir. Sosyal bir gerçektir. Siyasal bir yükseliştir. Demokratik hukuk düzeninin olağan bir sonucu ve anayasal düzenin temelidir. Egemenlik aynı zamanda, ulusun ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkililerinin tümünü kapsayan bir kavramdır. Bu kavramın içeriğinde gerçek özgürlük ve gerçek anlamda tüm bağımsızlık ilkeleri yer alır.

Büyük ulusumuzun Türkiyemizde tek söz sahibi ve Devletimizin tek yöneticisi olduğu gerçeği "Ulusal Egemenlik" ile özetlenebilir. Cumhuriyetin gerçek tanımı da egemenliğin ulusta olduğu kurallarıyla yapılabilir. Türk toplumunda egemenliğin ulusa aktarılması süreci uzun bir gelişmenin sonucudur. 23 Nisan 1920 bu süreç içinde bir zirvedir. 23 Nisan ulusal egemenlik kavramının, Türk toplumuna yön verici bir kavram olarak kabul edilmesinin bir sembolüdür. 23 Nisanın ululuğu bundan kaynaklanmaktadır.

Egemenlik kavramı Anayasalarımızda "Devletler Hukukunda bağımsızlığı ifade eden bir kavram olarak" kullanılmamıştır. İç Hukukta egemenlikten "devlet iktidarının sahibi ve kaynağı" anlaşılmalıdır. Yeni Anayasamız "Meclisin üstünlüğü ilkesini" terketmiştir. Egemenlik Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanılmaktadır. Millet iradesini Yasama, Yürütme ve Yargı mercileri kullanır. Kanunların Anayasaya aykırılığını tetkik ve gereğinde iptal etmek hakkı Anayasa Mahkemesine tanınmıştır. Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmediği sürece kanunlar milletin iradesini yanıltmaktadırlar.

Ulusal egemenliğin, dünya tarihindeki ve hele Türk soyunun binlerce yıl geriye uzanan yaşamındaki önemini, gücünü çok bilen Atatürk, Türk çocukları için 23 Nisanı bayram yapmıştır. Atatürk'ün çocuklara verdiği önem boşuna değildir. O bu davranışıyla bütün dünyaya örnek olmuş, ders vermiştir. Batı dünyası çocuklar için yılın belli günlerini, haftalarını ayırma düşünce ve girişimini Atatürk'ten öğrenmiştir.

23 Nisan 1921'de, bugün bir yasayla Ulusal Bayram olarak kabul edildi. Saruhan (MANİSA) milletvekili Refik Şevket (İNCE) ve onbir arkadaşının bir yasa önerisi ve İçel (MERSİN)milletvekilinin önerileri ile 23 Nisan'ın Ulusal Bayram olması istenmiş, öneri karşı görüşlü milletvekillerine karşın kabul edilmiştir. Kanunun kabulü ile meclis tatile girmiştir.

Aynı gün Mustafa Kemal Paşa bir binek oto ile merasime katılmış, yaptığı konuşmada bayramın adının "Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" olarak kabulünü istemiştir.

23 Nisan bayramını kutlamak, çocukların süslü elbiselerle "protokol" önünden geçmesi değildir,

O gün çocuklarımıza:

- Günün manâ ve önemini,
- İlk kurulan T.B.M.M.'nin amaçlarını,
- Meclisin görev ve yetkilerini,
- Ulusal Egemenlik kavramının ne demek olduğunu,
- Emperyalizmin özünü ve biçimini,
- Emperyalist devletlere karşı, mücadelenin vatan borcu olduğunu, iyice anlatmalıyız.

Bu kısmında sonuna gelmiş bulunuyoruz. Burada bir kaç kesin yargıya yer verdikten sonra, Atatürk'ün Ulusal Egemenliğe İlişkin sözleri ile 30 Ağustos'a geçmek istiyorum.

— "Egemenlik Ulusundur" deyimini ilk kullanan ve T.B.M.M. başkanlık kürsüsü arkasında, gözler önüne seren Atatürk'tür.

— Korku üzerine egemenlik kurulamaz. Toplara dayanan egemenlik payidar olamaz.

Bunlarda Atatürk'ün sözleri:

— "Milletin saltanat ve hakimiyet makamı yalnız ve ancak T.B.M.M'dir. Bu makama, hakimiyetin hükümetine, T.B.M.M. hükümeti derler. Bundan başka bit hükümet yoktur ve olamaz. (1922)

— Egemenlik ve saltanat hiç kimse tarafından hiç kimseye, ilim gereğidir diye, görüşme ve tartışma ile verilmez. Egemenlik ve saltanat kuvvetle, kudretle alınır. Osmanoğulları Türk Ulusu'nun egemenlik ve saltanatına el koymuşlardı, bu zorbalıklarını altı asırdan beri sürdürmüşlerdir. Şimdi de Türk Ulusu bu saldırganların hadlerini ihtar ederek, egemenlik ve saltanatını, isyan ederek kendi eline bizzat almış bulunuyor. Bu bir emri vakidir. Bahse konu olan, ulusa saltanatını, egemenliğini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız sorunu değildir. Mesele zaten emri vaki olmuş bir gerçeği ifadeden ibarettir. Bu behemahal olacaktır.

— Bugün bütün dünyanın ulusları yalnız bir egemenlik hakkı tanır, ulusal egemenlik. Kendini kurtarabilmek için her ferdin geleceğiyle bizzat ilgilenmesi zorunludur. Aşağıdan yukarıya, temelden çatıya yükselen böyle bir müessese elbette sağlamdır.

— Bütün dünya bilmelidir ki, artık Türk halkı egemenliğini hiç bir şahsa ve makama veremez. Egemenlik demek, şeref demek, namus demek, onur demektir.

— Memleketi bir sömürge haline getirmeye çalışıyorlar. El birliği ile çalışmalıyız. Halka şunları anlatmalıyız. Kaçırılan fırsatlar, memleketin uğradığı acı olaylar bir tek nedenden doğmuştur. Yurdun ve ulusun bir avuç kişinin elinde yemlik olmasından ve Ulusal Egemenliğin işlememesinden doğmuştur. Ulusal Egemenliğe karşı gelecek en küçük saldırıyı yürekliyle karşılamak, önlemeliyiz. Ulusal Egemenliği en büyük varlığımız olarak korumalıyız. Bu yolda halkı oturmada, el birliği ile uyandırıp, bilinçlendirmeliyiz. Halk ulusal egemenliği benimsemeli ve memlekette tek egemen gücün kendisi olduğunu unutmamalıdır.

— Ulus egemenliği öyle bir ışık selidir ki, onun karşısında zincirler erir, tahtlar yanar yok olur. Ulusların tutsaklığı üzerinde oturtulmuş kurumlar er-geç yıkılacaklardır.

— Bir ülkenin halkı üzerinde kimsenin egemenlik kurmaya hakkı yoktur. Kırk asırlık Türk Yurdu yabancı elde esir bırakılamaz.

— Hürriyetinde, eşitliğinde, adaletinde istinat noktası ulusal egemenliktir.

— Kayıtsız şartsız tabiriyle ifade edilen, egemenliği milletin sorumluluğunda tutmak demek, bu egemenliğin en küçük bir parçası, sıfatı ismi ne olursa olsun hiç bir makama vermemek, verdirmemek demektir.

— İçimizde yaşayan müslüman olmayan vatandaşlarımıza, bizim siyasi egemenliğimizi bozacak bir takım ayrıcalıklar veremeyiz.

— Ulusal egemenlik düşmanlığı, müstesna bir saygı ve şeref mevkiine sahip bulunan bir ulusun herşeyine bir anda kasdetmek cürmünden başka birşey değildir.

— Türk ulusu, hiç bir kişi ve zümre egemenliğine girmeden, kendi kendini idare etmeye layık büyük ve yüce bir ulustur.

— Demokrasi prensibi, egemenliği kullanan araç ne olursa olsun, esas olarak ulusun egemenliğine sahip olmasını ve sahip kalmasını gerektirir.

30 AĞUSTOS ZAFER BAYRAMI

Bu ulusal günümüzü hazırlayan SAKARYA'dır. Bu nedenle bu kısma SAKARYA Savaşından ayrıntılı söz ederek başlamak istiyorum. Ve yine orduyan ayrılarak sine-i millete dönen Mustafa Kemal'e önce 5 Ağustos 1921'de verilen, birinci kez 31 Ekim 1921'de ikinci kez 4 Şubat 1922'de uzatılan ve 20 Temmuz

1922'de süresiz olarak uzatılan Başkumandanlık görevi ile ilgili mecliste yapılan tartışmalardan bazı alıntıları buraya nakledeceğim.

Milli Mücadele din duygusuyla değil, vatan duygusu ve yurt sevgisi ile yapılmıştır. Bunun için Sakarya'da bir ölüm kalım savaşı veren Türk Askeri'ne ve tüm ulusa Atatürk "Vatandaş" sıfatıyla hitabetmiş ve "Vatanının her karış toprağı vatandaş kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz" demiştir. Türk askerleri bu buyruğa üstün bir ahlak anlayış ve büyük bir özveri ile uymuşlar. Sakarya boylarında 22 gün 22 gece (21 Ağustos-13 Ekim 1921) yığıtçe direnmişler, vatanları uğruna canlarını vermekten çekinmemişlerdir.

Gaziye ilk defa başkumandanlık görevi Sakarya savaşından önce verilmiştir. Üçüncü kez uzatılmasında muhalefet grubunun büyük tepkisi ile karşılaşmıştır. O gün Mustafa Kemal hasta idi. Meclise gelememiş ve uzun tartışmalar sonucu, yasanın süresi uzatılmamış, ordu başkomutansız kalmıştır. Bunun üzerine Bakanlar Kurulu üyeleri, özellikle Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanı görevde kalmalarının bir yaran olmayacağını ileri sürerek, çekilmeye karar verdiler. Durumu öğrenen Mustafa Kemal hasta hasta meclise geldi. İncelediği meclis tutanaklarına dayanarak yaptığı konuşma sonucu meclisi ikna etmeyi başardı. Tarihi konuşmanın sonunda "Eğer ordunun komutasını bırakmıyorsam, önlenemeyecek bir kötülüğe yol açmamak zorunluluğu karşısında kaldığımdandır. Düşman karşısında ordumuz başsız bırakılamaz. Bunun için, bırakmadım, bırakmam ve bırakmayacağım" demiştir. Bu etkin konuşma karşısında meclis hatasını anlamış 11 Muhalif, 15 Çekimsere karşı 177 oyla Başkomutanlık süresini uzatmış ve bu görev 20 Temmuz 1922'de süresiz olarak Mustafa Kemal'e verilmiştir.

Geziye karşı, Sakarya zaferinden sonra yıpratıcı bir muhalefet başlatıldı. Bu akımı el altından Rauf Orbay, Afyonkarahisar milletvekili Mithat Şükrü Bey ve Kara Vasıf Bey'de sözcülerini bulmuştur. "Ordu neden taarruza geçmiyor, bir insan hem meclis başkanı, hem de başkumandan olur mu" şeklinde sesler yükselmeye başlamıştır.

Mustafa Kemal, Sakarya Savaşından sonra ulusundan haketmiş olduğu en görkemli Mareşallik ve Gazilik ödülünü birlikte almıştır. (19 Eylül 1921)

Bir de Mustafa Kemal'e Başkomutanlık verildiği 5 Ağustos 1921'de O'nun meclis başkanlığına verdiği önergeye bakalım. Bu önerge üzerinde durulması gereken önemli bir belgedir. Günümüz Türkçesi ile önerge aynen şöyledir:

"Meclisin sayın üyelerinin genel olarak beliren istek ve dilekleri üzerine, Başkomutanlığı kabul ediyorum. Bu görevi kendi üzerime almakla doğacak yararların çarçabuk elde edilebilmesi, ordunun maddi ve manevi gücünün en kısa zamanda artırılıp pekiştirilmesi ve yönetiminin bir kat daha sağlamlaştırılması için TBMM'nin yetkilerini edimli olarak kullanmak koşuluyla üzerime alıyorum. Yaşadığım sürece ulusal egemenliğin gerçek bir kulu olduğumu ulusa bir kez

daha göstermek için, bu yetkinin üç ay gibi kısa bir süre ile sınırlandırılmasını dilerim." Bu önerenin verildiği tarih, ilgi çekicidir. Bu önerge, Ankara'da top seslerinin duyulduğu, düşmanın Sakarya'nın doğusuna geçtiği, "Bu savaş artık kazanılmaz, ordu nereye gidiyor?" sözlerinin yayıldığı, herkesin karamsarlık içinde bulunduğu günlerde verilmiş, Başkomutanlık görevi, meclisin tüm yetkileriyle birlikte üstlenilmiştir. Bu, ulusa ve kendine güvenmişliğin tarihte kolay rastlanamayacak bir örneğidir.

26 Ağustos'a nasıl hazırlanıldı. Şimdi bunu görelim. Doğu ve Güney cepheleri güven altına alındığından buradaki birlikler Batıya kaydırılmaya başlandı. Ordunun malzeme ve motorlu taşıt ihtiyacı, subay ve astsubay kadroları tamamlandı. Askere taamız eğitimi verilmeye başlandı. O günlerde memleketimizde yol yoktu. Demiryolu Ankara'da bitiyordu. Motorlu taşıtlar yok denecek kadar azdı. Birliklerin batıya kaydırılışı uzun zaman alıyordu, asker yaya yürümek zorunda kalıyordu. Cephane, top, tüfek ve mermiler itilaf devletlerinin işgalindeki İstanbul'dan binbir zorluk ve tehlikeler içinde Anadolu'ya geçiriliyordu. Mermi ve yiyecek yüklü kağınlarda, çoğunlukla kadınlar, yaşlılar, çocuklar bulunuyordu.

Türk Ordusunu Sakarya günlerinden sonraki bir yıl içinde 26 Ağustos'ta büyük bir saldırı gücüne ulaştırıp onu zaferle kucaklaştıran sim Prof. Cahit Tanyol 1960 yılında yayınladığı "Sosyal Ahlak "Kitabında bakınız nasıl açıklıyor: "Bu sır kuşkusuz tutarlı olmakta, üstün bir cesaretle ve büyük bir sorumluluk duygusunda, vatan ve idealleri uğruna gerektiğinde kendini feda etmeye hazır olmakta, kısacası tüm bu unsurları içeren Türk Komutanları buyruğundaki aynı değerlerle bezenmiş Türk askerlerindeydi"

Boğazların itilaf devletleri, Batı Anadolu ve Trakyanın da Yunanlılar tarafından işgal ve kontrol altında bulundurulması ayrıca yer yer denetim ve işgaller sonucu devam eden siyasi, iktisadi ve askeri ağır koşulların etkisi altında istilacılara karşı Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasıyla başlayan büyük mücadele, sadece iki devlet arasındaki normal savaş sınırları içinde düşünülmemelidir.

Sakarya zaferinden sonra Türk Ordusunun kesin sonuçlu bir meydan muhaberesine hazırlanıp, düşmana son darbenin indirilebilmesi için, milli Türk Hükümeti ve Genelkurmayı düşmanın maddi kuvvetler yönünden üstün durumundan doğan dengesizliği gidermesi kaçınılmazdı. Ordunun silah, araç ve gereç eksiklikleri yanında, Sakarya'da hemen hemen hepsi tükenen cephanesi göz ardı edilemezdi. Bütün bu olumsuz koşullara karşın, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın çevresinde birleşen Türk Ulusu bütün olanaklarını ortaya koymuş ve ordusunu büyük taarruza hazırlamıştır.

9 Ocak 1920'de Heyeti Temsiliyenin, Milli Mücadele planının saptandığı zaman, Mustafa Kemal "Umum Anadolu Kumandanı" olarak görevlendirilmiştir.

13 Eylül 1921'den 26 Ağustos 1922'ye kadar süren büyük taarruz hazırlıkları, bu arada planların yapılması Mustafa Kemal'in kişisel yöntemi uyarınca, yazılı teklif ve türlü görüşler, tartışmalar sonunda oluşturulmuş ve son şeklini almıştır. Genel sevk ve idare bakımından "Başkomutanlık, Genel Kurmay Başkanlığı, Batı Cephesi ve öteki cephelerin komutanlıkları" kurulmuştu. Her türlü hazırlıklar tamamlanmış, Türk Ordusu uzun zamandan beri inisiyatifi ele almış, kesin sonuçlu bir meydan muharebesine karar verilmişti.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Birinci Ordu Komutanı Fevzi Paşa Kocatepe'deki gözetleme yerine intikal ettiler . 26 Ağustos'ta Afyon ve Ahırdağı arasındaki mevzilerde yer alan askerlerimizin bir tek düşüncesi vardı. "Ellerinde kalan son Türk Yurdunu işgalcilerden kurtarmak, bağımsız ve onurlu bir ulus olarak yaşayabilmek. "

Topçu ateşi saat 9.00 da bütün cephelerde başladı. 27-28 Ağustos günleri çok kanlı muharebeler veren kahraman Türk kuvvetleri ilk hedeflerini ele geçirerek şanlı bayrağımızı Afyonkarahisar'a diken ordularımızın komutanı İsmet Paşayı (İnönü), Başbakan Rauf Bey (Orbay) 28 Ağustos sabahı bir telgrafla kutladı.

29 Ağustos'ta komutanlar Afyon'a taşındılar. Mustafa Kemal'in tasarladığı sonuç alınmak üzereydi. Verilen karara uygun olarak Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa 30 Ağustos 1922 günü saat 6.00 da aralıksız taarruz ve takip emrini verdi. Atatürk söylev'inde o 4 günü şöyle anlatır:

"Efendiler, Başkomutan savaşının sonucuna değin, her gün büyük başarılarla gelişen saldırılarımızı resmi bildirilerde çok önemsiz savaşlar gibi gösteriyorduk. Amacımız durumu elden geldiğince dünyadan gizlemektir. Çünkü düşman ordusunun tümünü yok edeceğimize güvenimiz vardı. Bunu anlayıp düşman ordusunu yıkımdan kurtarmak isteyeceklerin yeni girişimlerine meydan vermemeyi uygun görmüştük."

Atatürk'ün büyük taarruzda kendi hayatını düşünmeksizin, en ileride kesin sonucu yerinde bulunarak verdiği emirlerin doğru olarak yapıldığına emin olmasının, her türlü katkıda bulunmasının onun başarı sırlarından biri olarak görülmektedir.

Atatürk ilke olarak "Önemli kararların uygulama ve yürütülmesini başka ellere ve rastlantıya bırakmayınız" diyen bir komutandı. Ve zafer kazanıldı. Harp Tarihi Başkanlığının 1968'de yayınladığı "BÜYÜK TAARRUZ" adlı eserinde şu satırları okurken, heyecanlanmamak mümkün mü?

"Başkomutan, kendisinin kandan ve kan dökmekten nefret etmesine karşın, Türk Ulusuna hayat hakkı tanımayan, Türk'ün ve Türk Ordu'sunun şan ve şerefle dolu tarihini bilmeyen ve bilmezlikten gelen gafil ve sözde büyük dünya politikacılarına ve onların hükümetlerine, Türk Ulusu'nun elinden alınmak iste-

nen hayat hakkını silah zoruyla tanıtıyor, mutlu bir dönemeç açıyor, bağımsız Cumhuriyetinin temellerini atmış oluyordu."

Gazi Mustafa Kemal, Dumlupınar tepesinden gördüğü manzarayı şöyle ifade etmişti; "Düşman generallerinin karşımızdaki tepelerde son gayret ile çırpındığını görüyorum. Bütün düşman mevzilerinde büyük bir telaş ve endişe vardı. Artık topraklarında ve mitrayözlerinde öldürücü hasa kalmamıştı. Çember daralmış, Türk bataryalarının fasilasız ve amansız ateşi, düşman mevzilerini içinde barınılmaz bir cehennem haline getirmişti."

30 Ağustos 1922 günü düşman komutanı Trikopis tutsak alınmış ve Yunan Ordularının çok büyük bir bölümü yok edilmiştir.

30 Ağustos zaferini Falih Rıfkı Atay şöyle tanımlamıştır.

"Neyimiz varsa, eğer müstakil bir devlet kurmuş isek, hür vatandaşlar olmuş isek, şerefli insanlar gibi dolaşıyorsak, yurdumuzu batının pençesinden, vicdanımızı ve düşüncemizi doğudan kurtarmış isek, şu denizler bizim diye bakıyor, belki teneffüs ediyorsa, hepsini, herşeyi 30 Ağustos zaferine borçluyuz."

Batı Cephesi Komutanlığının 31 Ağustos tarihli önerisiyle kesinleşen zaferin son muharebesine "Başkumandan Meydan Muharebesi" adı verilmiştir. Büyük zafer, Kurtuluş Savaşının askeri sonucu olmuş, Lozan Konferansı siyasi sonuca ulaştırmıştır.

Bu büyük zafer Türk toplumunun saflarını sıklaştırmıştır. Derli toplu bir Ulus haline getirmiştir. 30 Ağustos yeryüzünde uluslararası kapitalizmin sömürücü emperyalizmine karşı mazlum bir ulusça kazanılmış ilk kesin zaferdir ve bu nedenle dünya tarihinde öbür mazlum uluslar için büyük önem taşımaktadır. 30 Ağustos tutsak uluslar için bir ülkü, bir amaç, bir erektir. Çünkü 30 Ağustos zaferi bir kurtuluş dolayısıyla bir umuttur. 30 Ağustosun taşıdığı anlam Malazgirt'ten önemlidir. Çünkü bu zafer bir "Fetih Azmi"nin değil, Türk Ulusunun üstün bir irade yöresinde yoğunlaşan "Yaşama Azmi"nin eseridir. Bu zafer tarihte bir ulus tarafından tümü ile benimsenen bir düşüncenin, ne denli güçlü, ne denli yürekten bir varlık olduğunun en güzel bir örneği olarak kalacaktır.

30 Ağustos, bir askeri ve siyasi deha yarattı, fakat bir şeyi daha kanıtladı. "Türk Ulsu tam güveneceği liderini bulunca öylesine şahlanabilir ki, artık onu durdurmaya kimsenin gücü yetmez. Şu var ki bu ulusa lider olmak kolay değildir. " 30 Ağustos zorlandığımız bir askeri hareket olduğu kadar Türk barış özleminin de sembolüdür. 30 Ağustos kılıçlarımızı kınına koyduğumuz gündür. Bu zaferden sonra Türkiye bütün sorunlarını silaha başvurmadan çözüm yolunu tercih etmiştir. Bütün devrimlerimiz, en başta laik, ilerici sosyal milliyetçilik 30 Ağustosun göğsünden fişirmiştir.

Churchill bu zaferi sonraları şöyle değerlendirmiştir. "Sultanın imparatorluğu akılsızlıkların ağır yükü altında ezilmiş, cinayetlerle lekelenmiş, kötü yönetimle çürümüş, saldırılarla bölünmüş, uzun, yıkıcı savaşlarla yıpranmış, paramparça olmuş, Türk hala ayakta. Elinde bir kez daha yeniden kurduğu ordu ve başında yaratıklarını yaptıkları ile korkunç yıkımın önünde gelen üç-beş seçkin adamı ile aynı sırayı alan büyük lider: MUSTAFA KEMAL"

19 Mayıs 1919'da başlayan Kurtuluş Savaşımızın son ve kesinkes hesaplaşıldığı yer 30 Ağustos meydan savaşının verildiği Dumlupınar olmuştur. Mustafa Kemal'in bu zaferin kazanılmasından sonra ordularına vermiş olduğu: "Ordular, ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri" emri çok anlamlıdır.

Atatürk 30 Ağustos 1924'de Zafertepe'de yaptığı konuşmada Başkomutanlık meydan savaşı için: "Ulusal tarihimiz çok büyük ve çok parlak zaferlerle doludur. Fakat Türk Ulusunun burada kazandığı zafer kadar, kesin sonuçlu ve tarihe, yalnız bizim tarihimize değil, dünya tarihine yeni cereyan vermekte kesin etkisi olan bir meydan muharebesi hatırlamıyorum." demiştir. Yine bu konuşmasında: "Efendiler, bu muazzam zaferin çeşitli amilleri üstünde en önemlisi ve yükseği Türk Ulusu'nun kayıtsız şartsız, egemenliğini eline almış olmasıdır. Ulusumuzun uzun yüzyıllardan beri Hanlar, Hakanlar, Sultanlar, Halifeler elinde, onların tahakküm ve istibdadı altında ne kadar ezildiğini, onların hırslarını temin yolunda ne kadar büyük felaketlere ve zararlara uğradığını düşünürsek, ulusumuzun egemenliğini eline almış olması olayının bütün büyüklüğünü ve önemini anlamış oluruz. " diye zaferin önemini vurgulamıştır.

Bu konuşmanın sonunda gençlerimize seslenmiştir: "Efendiler, son sözlerimi özellikle memleketimizin gençliğine yöneltmek istiyorum;

Gençler,

Cesaretimizi destekleyen ve sürdüren sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve irfan ile insanlık mesuliyetimizin, vatan sevgisinin, düşünce özgürlüğünün en kıymetli timsali olacaksınız. Ey yükselen yeni nesil gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yaşatacak ve devam ettirecek sizsiniz."

30 Ağustostan sonra Ata'nın Samsun'da yaktığı özgürlük ve bağımsızlık meşalesi bütün yurdu aydınlatmış, orduların önü açılmış, İzmir rıhtımlarında Hasan Tahsin adındaki genç bir gazetecinin kurşunu ile başlayan ulusal direnişimiz, ulusal mücadelemiz, üç yılı aşkın bir sürelik çetin yürüyüş 9 Eylül'de yine İzmir sokaklarında noktalanmıştır.

Gaziyi ve muzaffer Türk Ordusunu 9 Eylül'de İzmirli sevinç gösterileriyle kucaklamışlardır.

30 Ağustos Zafer Bayramı her yıl bir yasaya dayalı olarak askeri protokol ağırlıklı olarak kutlanmaktadır.

Bu kısmı hepimizin üzerinde birleşebileceği bir kesin yargı ile noktalıyorum.

Atatürk kadar, Silahlı Kuvvetlerine yüreğini açmış, O'nun kadar ordusuyla tasada ve kıvançta ortak olmuş, tüm benliği ile ordusunu yaşamış ve yaşatmış, ona güvenmiş bir başka komutan, bir başka devlet adamı az gösterilir.

29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI

7-8 Temmuz 1919'da Erzurum Kongresinin bittiği gün Kemal Atatürk, Mazhar Müfit Kansu ve Süreyya Yiğit konuşuyorlar. Atatürk Mazhar Müfit Kansu'ya defterine yazması için beş madde not ettiriyor ve ilk söylediği de şu oluyor:

— Zaferden sonra hükümet şekli Cumhuriyet olacaktır.

— Padişah ve hanedan hakkında zaman gelince icap eden muamele yapılacaktır.

Her iki yıllarda kendisi de milletvekili olarak mecliste bulunduğu zamanlar Atatürk 1919'da yazdırdıkları yapıldıkça sorar "Kaçınıcı maddedeyiz?"

Bu anekdotla başlamanın nedeni, Atatürk'ün Cumhuriyeti Kurtuluş Savaşından önce aklına koyduğunu göstermesidir. Cumhuriyetin ilan edilmesine bir "Hükümet Buhranı" vesile olmuştur. Atatürk Cumhuriyeti belki çok daha önce ilan edecekti ama, uygun bir ortam arıyordu. İşte bu ortam, o zamanki Başbakan Fethi Okyar'ın istifasıyla doğdu.

Hemen isterseniz bu noktaya nasıl gelindiğine bir göz atalım:

Atatürk İsmet Paşa'nın Başbakan olmasını istiyordu. Mantık da bunu gerektiriyordu. İsmet Paşa sulhu yapmıştı ve bütün Avrupa ilk devlet adamı olarak onu tanımakta idi. O zamanki Anayasaya göre, (1921 Anayasası) ne Atatürk, ne meclis başbakanı seçemiyordu. Meclis önce bakanları seçiyor, bakanlar kendi aralarından başbakanı seçiyordu. Mecliste İsmet Paşa'ya karşı oldukça kuvvetli bir çoğunluk vardı. İnönü Lozan'dan döndüğünde Rauf Bey başbakandı. Rauf Bey İnönü'ye kırgındı ve istifa etti. Hükümetin başında fiilen kimse yoktu. Devlet başkanının teklifi ile meclis bir başbakan seçmeliydi. Reisicumhur görevi Meclis Başkanı olması dolayısı ile Atatürk'te idi... Atatürk otoritesini ortaya koyarak işi zorlayabilirdi. Atatürk bunu yapmak istememiştir. Nitekim bütün devrimler daima kanunlara bağlı olarak yapılmıştır. Başbakan seçimini de bir kanuna bağlamak gerekmiştir. Bunun üzerine İsmet Paşa biraz zorlayarak mecliste ekseriyeti toplayarak, Başbakan olmuştur. Meclis buna derhal karşı gelmiş ve iki ay sonra İsmet Paşa görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Ve Fethi Okyar Başbakanlığa seçilmiştir.

Şimdi kaldığımız noktaya, Fethi Okyar'ın istifa ettiği günlere gelelim. Tarih 28 Ekim 1923... Pazar gecesi, Çankaya'da iki katlı, kırmızı tuğlalı, pek sade döşenmiş küçük bağevinde Gazi'nin sofrasında toplananlar, "Tarihi Karar"dan habersizdirler. Gazi gece yarısına doğru, ısıltılı yanan mavi gözlerini bir gaz lambasının isli alevine dikti. Kısa ve kesin sözlerle "Tarihi Kararı" şöyle açıkladı, "Yarın Cumhuriyet ilan edeceğiz." Başta İsmet Paşa olmak üzere herkes ılık bir heyecanla ürpermişti. Gazi davetlilere Cumhuriyet için ayrı fikir soruyor, onlar da olumlu karşılıklarını söylüyorlardı. Ama, Büyük Meclis'te hala Osmanlı Saltanatına bağlı kimselerin bulunduğunu da düşünerek "Ya olmadık bir tepki doğarsa" diye gizli bir telaşa kapılan da yok değildi.

Yemekten sonra İsmet Paşa ile beraber çalışma odasına geçen Gazi, Anayasa'da Cumhuriyetle ilgili değişikliği öngören tasarımı bizzat kendisi hazırladı. Tasarı ertesi gün (29 Ekim) Halk Fırkası gurubunda, Teşkilât-ı Esasiye Encümeninde ufak tefek bazı değişikliklere uğradı ve akşamüstü TBMM'ne getirildi. Tarihi toplantı 18.40'da başladı. Havada kar sağlığı vardı ve pek erken kararmıştı. Hademeler meclisin gaz lambalarını çoktan yakmışlardı. Toplantıya 158 milletvekili katılmıştı. 69 kişi gelmemişti. Meclis Başkan Vekili İsmet (Eker) Bey toplantıyı açarken kısa bir konuşma yaptı. Yorgun sesi heyecandan kesik ve titrek.

"Efendiler, Teşkilatı Esasiye Encümeni'nin, Teşkilatı Esasiye Kanununun tadiline ait olan laykasını ruznameye (gündeme) almıştır. Müstacel kaydıyla müzakereyi kabul edenler lütfen el kaldırsınlar" Bir anda bütün eller "Kabul-elbette kabul" sesleriyle havaya kalktı. Divan katipleri Ruşen Eşref (Onaydın) ve Haydar Rüştü Beyler tarihi tutanağı yazmaya başladılar.

Kürsüye gelen Encümen üyesi Celal Nuri Bey tasarımı okudu. Böylece TBMM'de ilk kez Cumhuriyet sözü geçiyordu. Ateşli konuşmalar yapan Yunus Nadi Bey, Vasıf Bey ve Eyüp Sabri Efendi "Cumhuriyeti" kurtuluş savaşının en kutsal bedeli olarak belirttiler. Saatler 20.30'u gösteriyordu. Tasarıda yer alan "Türkiye Devletinin şekli hükümeti Cumhuriyettir" maddesi bir anda yükselen "YAŞASIN CUMHURİYET" nidaları ve ayakta sürekli alkışlarla kabul edildi. Hemen sonra Cumhurbaşkanı seçimine geçildi. Gazi Mustafa Kemal Paşa, salonda bulunan 158 milletvekili tarafından gizli oyla T.C.'nin ilk Cumhurbaşkanı oldu. "Tarihi Karar" dışarıda toplanan halkı coşturmuş, Ankara bir anda bayram şenliğine bürünmüştür. 101 pare top atışı ile dünyaya ilan edilen bu tarihi karardan sonra, Atatürk İsmet Paşa'ya başbakanlık görevi vererek hükümet buhranına son vermiştir.

Atatürk'ün Cumhurreisi olduktan sonra diktatörlüğe geçeceğinden şüphe edildi. İçlerinden Mahmut Esat ve Şükrü Saraçoğlu'nun da bulunduğu gençler Anayasa yapılırken, Reiscumhurun yetkilerini kısıtıkça kısıtlar. Veto hakkını vermediler. Başkumandanlık hakkını aldılar. Onların bu davranışları karşısında

Atatürk her eylemini bir yasaya dayandırma yolunu benimsiyordu. Kendisine meydan okunduğu zaman bile hiçbir müdahalede bulunmuyordu.

Atatürk'ün yakınları, sözcüleri O'nun son derece demokrat olduğunu biliyorlardı. Millet'in çoğunluğu O'na zaten hissi bir bağla bağlı idi. Burada Atatürk'ün Cumhuriyetin kurulmasından sonra bazı arkadaşları ile ilgili değerlendirmesini, okuyucuların dikkatine sunmak istiyorum. "Ulusal savaşa birlikte başlayan yolculardan kimileri, ulusal hayatın bugünkü Cumhuriyete ve Cumhuriyet yasalarına kadar uzanan gelişmeleri de kendi düşünme ve ruh yeteneklerinin kavrama sınırı bittikçe bana direnmeye ve karşı çıkmaya başlamışlardır."

Atatürk Cumhuriyeti, Türkiye için bir idare biçimi değil, fakat bir yaşam biçimi olarak düşünüyordu. Onun kurduğu Cumhuriyet'in içeriğinde, Amasya Beyannamesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri ve nihayet TBMM vardır. Bunların biri gözardı edildi mi; Cumhuriyet, O'nun Cumhuriyeti olmaz. Basında çürümüş bir padişah soyunun halife sanıyla yerleşip kalmasını zorunlu kılan bir devlette Cumhuriyet ilan olursa bile yaşanılmaz. Bunu gören Mustafa Kemal önce saltanatla halifeliliği ayırmış, zamanı gelince de halifeliliği kaldırmıştır.

Cumhuriyet, Türk Ulusu'nun milli mücadele yıllarının başından itibaren ihaneti ortaya çıkan padişahlığın monarşik mutlakîyet rejimine karşı duyduğu bir tepkinin sonucudur. Mustafa Kemal'e göre Cumhuriyet bir çoğunluğun hiçbir ölçüye bağlı olmadan dilediğini yapması, yani baskıcı bir rejim kurması değildir.

Cumhuriyet kavramı, bağımsızlık savaşının yüreğine, "Egemenlik Ulusundur" düşüncesiyle apayrı ve kendine özgü bir anlam kazanmaktadır. İsmet İnönü'nün şu sözünü çok anlamlı buluyorum. "Atatürk ulusal ve askeri başarıyı Cumhuriyetle mühürlemiştir" Atatürk'ün kendi sözlerine geçmeden önce, yine onun düşüncelerinden yola çıkarak bu kısmı bitirmek istiyorum.

- Atatürk'ün tüm atılımlarının itici gücü Cumhuriyet olmuştur.
- Türkiye Cumhuriyetine Atatürk Cumhuriyeti demek yanlış olmaz.
- Cumhuriyet padişah kullarını, Türk Vatandaşı yapmıştır.
- Cumhuriyeti şahısların hayatına bağlı tutmak tehlikelidir.

Cumhuriyeti şahsi idare şeklinden kurtararak, gayri şahsi hale koymak hepimizin görevidir.

- Cumhuriyetlerde ülkenin özel sahipleri yoktur. Vatandaşların tümü ülkenin sahibidir. Bu nedenle ülke hiçbir zaman sahihsiz kalmaz.
- Cumhuriyet idaresi erdemli ve namuslu insanlar yetiştirir.

Şimdi de Mustafa Kemal'in Cumhuriyetle ilgili gördüğüm sözlerini buraya alıyorum.

— Tarihi yaşadığımız gibi yazdık. Ama geleceği Cumhuriyet'e inananlara, koruyanlara ve yaşatanlara emanet etmek lazımdır.

— Az zamanda çok büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü temeli Türk Kahramanlığı ve Türk Kültürü olan Türkiye Cumhuriyetidir.

— Benim naçiz vücudum birgün elbet toprak olacaktır; fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.

— Cumhuriyet, yeni ve sağlam esaslarıyla, Türk Ulusunu emin ve sağlam bir gelecek yoluna koyduğu kadar, asıl fikirlerde ve ruhlarda yarattığı güvenlik itibarıyla, büsbütün yeni bir hayatın müjdecisi olmuştur.

— Cumhuriyet zayıf değildir. Bedava da kazanılmış değildir. Savunmak için herşeyi yapmaya hazırız.

— Türk Ulusu'nun karakter ve adetlerine en uygun yönetim Cumhuriyet yönetimidir.

— Benim için bir yandan olmak vardır; bir yandayım ben hep. O da Cumhuriyetin yanında. Cumhuriyetten yana olmak, toplumsal devrimden yana olmaktır.

— Gelecek kuşakların, T.C.'nin ilanı günü ona hiç acımadan saldıranların başında "Cumhuriyetçiyim" diyenlerin yer aldıklarını gördükleri zaman şaşacaklarını hiç sanmayınız. Tersine, Türkiye'nin aydın ve Cumhuriyetçi çocukları, böyle Cumhuriyetçi geçmiş olanların gerçek inanışlarını irdeleyip saptamakta hiç de güçlük çekmeyeceklerdir.

Bugün 1920'lerden alınacak pek çok ders vardır. O günlerde herkes, yurt ve ulus yararları çerçevesinde toplanmış, sosyal ve siyasal eğilimi ne olursa olsun tek bir cephede birleşmişti. Bugün de bu birleşmeye çok ihtiyaç duyuyoruz. Ulusal günlerimiz bu birlik ateşini sağlayan günlerimiz olmalıdır.

Ulusal günlerimizi, milli bayramlarımızı kutlarken, bugünlerimizin özüne inmenin ve şekilden uzaklaşmanın gerçek ATATÜRKÇÜLÜĞÜN ve gerçek milliyetçiliğin gereği olduğunu unutmamalıyız.

YARARLANILAN MAKALELER

Yazarın Adı	Tarih	Konu	Gazete Adı
Cenap OZANKAN	19.05.1967	Kurtaran ve Kuran	Dünya
Cemalettin ÜNLÜ	30.08.1970	Meydan Savaşları	Barış
İhsan YURTOĞLU	29.10.1970	Cumhuriyetin Mutlu Günleri	Dünya
Bahri SAVCI	29.10.1970	Yitik Cumhuriyet	Cumhuriyet
Afet İNAN	29.10.1971	Cumhuriyetin İlanı	Cumhuriyet
Ali DÜNDAR	29.10.1971	Ulusal Günlerimiz	Barış
Yekta Güngör ÖZDEN	23.04.1972	Egemenlik Ulusundur	Barış
Ahmet ERDOĞDU	23.04.1972	Ulusal Egemenlik Gerçeği	Cumhuriyet
Ş. Süreyya AYDEMİR	19.05.1972	Samsuna Ayak Bastığı Gün	Cumhuriyet
Yekta Güngör ÖZDEN	19.05.1972	19 Mayıs	Barış
Sadi IRMAK	20.07.1972	Büyük Barış	Milliyet
Refik TULGA	26.08.1972	26 Ağustos	Cumhuriyet
H.Veldet VELİDEDEOĞLU	30.08.1972	30 Ağustos	Cumhuriyet
Sadi IRMAK	23.04.1973	Ulusal Egemenlik	Milliyet
Y.Kadri KARAOSMANOĞLU	29.10.1974	Cumhuriyetin İlanı	Milliyet
H.Veldet VELİDEDEOĞLU	18.05.1975	19 Mayıs ve Büyük Nutuk	Cumhuriyet
C. Atuf KANSU	19.05.1975	19 Mayıs'taki Savaşçı	Cumhuriyet
İsmail Nafiz ALKAN	10.08.1975	Kurtuluş	Cumhuriyet
C. AKÇAKAYALIOĞLU	30.08.1975	Atatürk ve Büyük Zafer	Milliyet
C. Atuf KANSU	19.05.1976	Bandırma Vapuru	Cumhuriyet
Oktay AKBAL	10.11.1976	Atatürk	Cumhuriyet
M. İskender ÖZTURANLI	16.11.1976	Barış ve Özgürlük	Cumhuriyet
H. Veldet VELİDEDEOĞLU	23.04.1978	23 Nisan	Cumhuriyet
Suna KİLİ	19.05.1978	19 Mayıs'ta Düşünebilmek	Milliyet
Sırrı AKINCI	20.05.1978	Atatürkten Bugüne	Cumhuriyet
Oktay AKBAL	19.05.1979	60. Yılında 19 Mayıs	Cumhuriyet
Ahmet COŞAR	19.05.1979	19 Mayıs Gerçeği	Cumhuriyet
İbrahim YÜCEL	27.08.1979	Silahlı Kuvvetler Günü	Cumhuriyet
Necati CUMALI	10.11.1979	Cumhuriyete Doğru	Cumhuriyet
H. Veldet VELİDEDEOĞLU	20.04.1980	Bir Devletin Doğuşu	Cumhuriyet
Suna KİLİ	30.08.1980	İki Belge ve 30 Ağustos	Cumhuriyet
Yahya AKYÜZ	15.01.1981	Kendi Sözleriyle	Cumhuriyet
Seçil AKGÜL	23.04.1981	B.M.M.'nin Açılışı	Cumhuriyet
Vecihe HATİPOĞLU	26.12.1981	Zamanları Aşmıştı	Cumhuriyet

M. Cevdet ANDAY	02.04.1982	Olmak mı, Olmamak mı ?	Cumhuriyet
M. Cevdet ANDAY	23.04.1982	Bir Bayram	Cumhuriyet
Vecihi TİMURÖĞLU	29.04.1982	Davaya Bağlı Yiğitlik	Cumhuriyet
Oktay AKBAL	19.05.1982	Atatürk ve Cumhuriyet	Cumhuriyet
Sırrı AKINCI	26.08.1982	İnanan Adam	Cumhuriyet
Nuran TERLİKSİZ	30.08.1982	30 Ağustos Gerçeğı	Milliyet
Hüsnü A. GÖKSEL	19.10.1982	Herkes Yenildi	Cumhuriyet
Seçil AKGÖL	30.08.1983	Atatürk ve 30 Ağustos	Cumhuriyet
T. Zafer TUNAYA	23.04.1985	Ulusal Egemenlik	Cumhuriyet
H. Veldet VELİDEDEÖĞLU	23.04.1988	Kuruluşumuzun İlk 3 Günü	Cumhuriyet
Dündar AKÖNAL	30.08.1988	30 Ağustosı Kavramak	Cumhuriyet
M. Metin SEZGİN	26.08.1989	Hangi 26 Ağustos	Cumhuriyet
Toktamış ATEŞ	23.04.1991	23 Nisanda Değışen Değerler	Cumhuriyet
Necla ARAT	30.08.1992	Emanet Sahipsiz Değıldir	Cumhuriyet
Zekai BAYAR	06.12.1992	Atılım Zamanı	Cumhuriyet

İSTANBUL'UN YÖNETİMİNE İLİŞKİN KURUMSAL SORUNLAR VE BAZI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Doç. Dr. Firuz Demir YAŞAMIŞ

GİRİŞ

İstanbul İli'nin yönetiminde önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıkan ve kentin altyapısı ve üstyapısı ile ilgili sorunlardan ayrı olarak ele alınması gereken bir başka temel sorun alanını "kurumsal sorunlar" oluşturmaktadır. İstanbul'da oturanların etkili, verimli ve düzenli bir kent yaşamına kavuşmaları yolunda aşılması gereken temel engeller olan daha çok, daha çeşitli ve daha ekonomik kamu hizmeti üretebilme hedefinin gerçekleşmesi çok büyük bir oranda kurumsal nitelikli sorunların çözülmesine bağlı görülmektedir.

Kurumsal nitelikli sorunlarla çözülmesi ifade edilmek istenen kavram kurumsal ve beldesel hizmetleri üretmekle yükümlü olan örgütlerin doğru, tam ve etkili bir yapı içinde örgütlenmeleri, yönetimlerine ilişkin politikaların üretilmesi, çözüm yolu almaşıklarının geliştirilmesi, kentsel planlama işlevlerinin sağlıklı bir baza oturtulması, finansman sorunlarının çözülmesi ve kurumsal çerçevenin yasal boyutunu oluşturan düzenlemelerle ilgili sorunların etkin bir şekilde ortadan kaldırılmasıdır.

Zira, görülmekte ve inanılmaktadır ki, kentsel sorunların çözülmesi, İstanbul boyutlarında büyüklüğe erişen kentlerde, olağanüstü derecede zordur ve sorunların çözülmesi çok yeni ve oldukça etkili girdilerin sistem içinde yer almasını zorunlu kılmaktadır. Ancak, çözümü olağanüstü derecede zor olan bu sorunların çıkmaza girmesini ve bir anlamda çözümsüz kalmalarını sağlayan ana etmenler kurumsal yapıda varlığı saptanan eksiklik, yetersizlik ya da aksaklıklardır. İstanbul'un sorunlarının çözümü iyi yönetim koşullarının oluşmasına ve kurumsal nitelikli sorunların çözümüne bağlı görülmektedir.

Hemen belirtmek gerekir ki, böyle bir yaklaşım yeni bir yönetim modelinin anmakta olduğu şeklinde bir izlenim yaratabilir. Açıklıkla ve ısrarla belirtilmelidir ki, bu aşamada aranan yeni bir model değildir. Bir başka anlatımla Türkiye'nin yönetsel yapısının dışına çıkan ve yeni bir seçenek olarak nitelenebilecek bir çözüm yolu aramamak gerekmektedir. Yapılması gereken ilk çalışma mevcut yönetsel yapı içinde yer alan unsurların çalışmalarını engelleyen, perfor-

manslarını düşüren ve bu yolla da hizmetin istenilen düzeyde üretilmemesi sonucunu yaratan unsurların ortadan kaldırılmasıdır. Ağırlık ve öncelik mevcut sistemlerin işletilir duruma getirilmesine verilmelidir. Zira, bilinmektedir ki, mevcut sistem, içinde taşıdığı spontan bazı olgular nedeniyle kapasitesinin çok altında kalan bir performans düzeyine erişebilmektedir. Bugünkü yapı içinde dahi şimdikinden daha iyi, etkili ve başarılı sonuçlar alabilmek olanaklıdır.

Bu bağlamda, İstanbul'un sorunlarının kurumsal boyutunu oluşturan kesiminin daha ayrıntılı bir şekilde ele alınması, irdelenmesi, bu sorunların çözümüne yönelik çözüm yolu almasıklarının geliştirilmesi ve almasıkların yarar ve mahiyetleri açısından birbirleri ile karşılaştırılmalarının yapılması gerekmektedir.

KURUMSAL SORUNLAR

POLİTİKA, STRATEJİ VE PLAN YETERSİZLİKLERİ

Endüstrileşme, Endüstrinin Yurt İçinde Dağılımı ve Endüstriyel Yer Seçimine İlişkin Sorunlar

İstanbul'un yönetimine ilişkin sorunlara kaynaklık eden etmenlerin başında ülke endüstrisinin ağırlıklı olarak İstanbul ve çevresinde yer alması ve ulusal katma değerin çok büyük bir kesiminin bu bölgede üretilmesi gelmektedir. Bu çok önemli gerçek içerdiği istihdam olanakları ve daha iyi ücret koşulları nedeniyle genç olan ülke nüfusunun önemli bir kesiminin bu bölgeye doğru göç etmesine yol açmaktadır.

Kara, hava ve deniz ulaşımı yönünden gerçekten çok olumlu bir konumda bulunan kent gerek hammaddenin getirilmesinde ve gerekse mamul maddenin pazarlara ulaştırılmasında çok büyük bir yer seçimi üstünlüğü yaratmaktadır. Buna ek olarak kentin ülkenin en fazla nüfusuna sahip kent konumunda olması ve bu nedenle yarattığı büyük pazar olanakları endüstriyel yer seçiminde, haklı ve doğru bir şekilde, bu kentin ve yakın çevresinin tercih edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Böylesine güçlü bir ekonomik baz üzerine oturmuş olan kent gerek nüfus ve gerekse alan olarak hızla büyümektedir.

Belirtilen bu temel parametreler söz konusu özelliklerini sürdürdükleri takdirde kentsel büyümenin devamı kaçınılmaz bir sonuç olacaktır. Hızlı ve denetlenemez bir şekilde büyüyen kentin yol açacağı yeni kentsel hizmet beklentilerinin hizmet arzı yoluyla karşılanamaması durumunda ise hem kentsel rantlar ve spekülasyonlar artacak ve hem de kentin günlük işlevlerinin yürütüşünde önemi aksaklıklar belirecektir.

Bu durumda kentsel büyümenin durdurulması ya da büyüme hızının yavaşlatılması gerekmektedir. Bu hedefi sağlamanın yolu da, buna yol açtığı bilinen ekonomik koşulların manipülasyonunda yatmaktadır. Bir başka anlatımla, ekonomik

üstünlükler çekici unsurlar olmaktan çıkarılmalıdır. Bu ise doğrudan doğruya endüstrinin yer seçiminin yeniden yönlendirilmesine ve bunu sağlayacak koşulların oluşturulmasına bağlı görülmektedir.

Oysa, bu çıplak gerçeğe karşın, endüstrinin ülke çapında dengeli dağılımını sağlayan bir ekonomik çerçeve oluşmadığı gibi İstanbul'da yoğunlaşan endüstrinin başka ve daha uygun alanlara kaydırılmasına olanak verecek politikalar ve stratejiler de mevcut bulunmamaktadır.

Bu durumda aşağıdaki sorulara yanıt aramak durumunda kalınmaktadır: Endüstrinin yer seçiminde İstanbul'a alternatif olabilecek alanlar nasıl geliştirilebilir? Endüstri hangi yol, yöntem ve araçlarla bu alanlara yönlendirilebilir? Hangi tür endüstriler İstanbul'da kalmalı ve hangileri başka alanlara kaydırılmalıdır? Endüstrinin yurt içinde dengeli dağılımı nasıl sağlanabilir?

Bu sorulara verilecek cevapların herbiri, söz konusu sorun ile ilgili olarak amaç ve hedefleri de belirleyen ve hedeflere ulaşmak için gerekli yöntemleri ve mekanizmaları içeren politikaları oluşturacaktır.

Açıklıkla belirtmek gerekir ki, İstanbul İli özelinde sorunu bu açıdan ele alan politikalar mevcut değildir. Bu amaca yönelik stratejiler de geliştirilmemiştir. Kısacası, İstanbul İli'nin yönetimine ilişkin koşullar "laissez-fair" ve "laissez-passez" anlayışına uygun bir konumda bulunmaktadır. Herşeyden önce buna yön verebilecek bir kurumsal yapı yoktur. DPT, çalışma anlayışının bir gereği ve sonucu olarak, sorunlara kent özelinde eğilmemekte, Valilik ve belediye unsurlarından oluşan yerinden yönetim kuruluşları da kendi boyutlarını çok aşan bu gibi sorunların çözümünde etkili olmamaktadır.

Bölge Planlama Çalışmalarının Yokluğu

Bölge planlaması yaklaşımı, ekonomik, demografik ve toplumsal açılardan önem taşıyan bölgelerin gerek fiziksel alan planlaması ve gerekse sosyo-ekonomik gelişme sorunlarının çözülmesinde tüm sektörleri ortak bir alan bazında ele alan ve sektör içi ve sektörler arası ilişkileri uyumlu bir bütünlüğe kavuşturarak çözmeye çalışan bir teknik yaklaşım olmasına karşın ülkemizde yaygın bir uygulama alanı bulamamıştır.

Ülkemizde halen uygulanmakta olan bölge planlaması çalışmalarının başında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yürütülen çalışmalar gelmektedir. Daha önceki yıllarda uygulanan Erzurum Kırsal Alan Gelişme Projesi, Çankırı-Çorum Kırsal Alan Gelişme Projesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Kırsal Kalkınma Projesi, Çukurova Metropolitan Bölgesi Kentsel Gelişme Projesi, 1960'lı yıllarda geliştirilen ve coğrafi bilgileri esas alan bölge planlaması çalışmaları ve halen hazırlık çalışmaları sürdürülen Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Konya Ovası Projesi gibi çalışmalar bu alanda ülkemizde görülen bazı uygulama örnekleridir.

Yukarıda belirtilen ve çoğu süreklilik taşımayan projeler gerçek bölge planlaması için iyi bir örnek oluşturmamaktadır. Oysa, İstanbul'un sorunları yalnızca İstanbul'a özgü değildir. Kocaeli'den Edirne'ye kadar uzanan bölge bir bütün olarak değişik özellikler göstermektedir. Bu nedenle, İstanbul'a yönelik önlemlerin yalnızca İstanbul İl'i ile sınırlı kalmaması ve il sınırlarının ötesine geçen etkileri de dikkate alması gerekmektedir.

Bu hedefin gerçekleşmesi için İstanbul ve bazı çevre illeri içine alan bir bölge oluşturmak ve bu bölgeyi planlamak gerekmektedir. Bölge planlaması çalışmaları ancak bu kapsam içinde ele alındığı takdirde istenilen sonuçlar verebilecektir.

Kaldığı, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8 inci maddesi bölge planları yapmak görevini Devlet Planlama Teşkilatı'na vermiştir. DPT bu güne kadar bu yolda Türkiye'nin hiçbir yerinde çalışma yapmamıştır. Oysa, İstanbul'un erişmiş olduğu büyüklük ve karmaşa boyutlarında bu hizmetin yerine getirilmesine mutlak bir zorunluluk gözüyle bakmak gerekir. Hemen belirtilmelidir ki İstanbul Valiliği'nin ve Büyük Şehir Belediyesi sistemi içinde yer alan tüm belediyelerin bugün içinde bulundukları kurumsal ve teknik bilgi düzeyi ve koşullar çerçevesinde böyle bir çalışma yapabilmesi olanağı yoktur.

Bu koşullar çerçevesinde İstanbul'un ve çevresinin gerek mekansal planlama sorunlarını çözmek, gerek endüstriyel yer seçimi çalışmalarını planlamak ve gerekse bölge ölçeğinde sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini yönlendirmek üzere bölge planlama çalışmaları yapılmasına ve bu çalışmalara kurumsal süreklilik kazandırılmasına gereksinim vardır.

Kentsel Planlama Sorunları

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin nazım plan sorunlarının devam ettiği, eski tarihlerde yapılmış olan nazım planın güncelliğini ve bir anlamda da güvenilirliğini yitirdiği ve kentin yeni nazım planının yapılmasında önemli güçlüklerle karşılaşıldığı bilinmektedir. Bu plan henüz tamamlanmıştır.

Kent planlamasına ilişkin bu önemli eksiklik kentsel gelişmenin yönlendirilmesi ve planlı kentleşme hedefinin gerçekleştirilmesi yönünde önemli sakıncalar doğurmuştur. Sakıncalardan birincisi ilçe belediyelerince yapılan uygulama ve ıslah imar planlarına yeterli ölçüde destek verilememesidir. İkinci sakınca ise, bu ve benzeri belirsizliklerin bir yetki boşluğuna ve yetki karmaşasına yol açması ve bu durumun da siyasal çatışmalara da dönüşebilen fikir ayrılıklarına neden olmasıdır. Öte yandan, yüksek kent rantından yararlanmak ve pay almak isteyenler bu karmaşa ortamından yararlanmaya çalışmaktadır.

Konunun planlama tekniğine ilişkin yönü de oldukça önem taşımaktadır. Kentin nazım planının yapılabilmesi yolundaki çalışmalara destek olacak çözümlerden biri çevre düzeni planlarının ve bölge planlarının yapılmasıdır. Bölge

planları sorununa daha önce değinilmişti. Burada dikkate alınması gereken çevre düzeni planlarıdır. Çevre düzeni planlarının hangi kurum tarafından yapılacağı ve onaylanma biçimi konusunda kimi belirsizlikler vardır. Belirsizliklerin bir kesimi de yasal düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Çevre düzeni planı yapmakla yasal olarak görevli kuruluş Çevre Bakanlığı'dır. Ancak söz konusu Bakanlığın bu yolda bir çalışmasına rastlanılmamıştır. Buna karşılık aynı sorumluluk Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nı da ilgilendirmekte ve bu bakanlık bu yönde kimi çalışmalar yapmaktadır.

Bu durumda hem çevre düzeni planlarının hazırlanma sürecine ilişkin sorunların giderilmesi ve hem de kentin gelecekte alacağı makroformun belirlenmesine yardımcı olabilecek nazım imar planının bir an önce uygulanmaya başlanması gerekmektedir. Kentin gelişme karakteristiklerini belirleyecek olan nazım imar planının yapılması olması aynı zamanda kent yönetimini de rahatlatan önemli bir unsur olacaktır.

Uydu Kentler ve Çekim Merkezleri Yetersizliği

İstanbul'a yönelik iç göçün yavaşlatılması ve önlenmesinde rol oynayabilecek önemli unsurlardan birisi de kent çevresinde uydu kentler ve çekim merkezleri oluşturmaktır. Çekim merkezleri özellikle İstanbul'a yönelik endüstri için önerileceği alternatif seçim ve tercih olanakları açısından olağanüstü bir önem arz etmektedir. Endüstrinin yapısal oluşum biçimi üzerinde yapılacak araştırmalar yeni çekim merkezlerinin şekillenmesine kolaylık kazandırabilecektir.

Öte yandan gerek bölge içinde ve gerekse yurdun çeşitli bölgelerinde yaratılacak uydu kentler yoluyla İstanbul'un önerdiği pek çok kentsel işlevin buralarda yoğunlaştırılması ve böylelikle İstanbul üzerindeki yükün hafifletilmesi olanaklı görülmektedir.

Böyle olmakla birlikte, belirtilen bu seçenekleri doğru, yeterli ve ayrıntılı bir şekilde ele alan çalışmaya hem planlama anlamında ve hem de örgütlenme başında rastlamak olanaklı olamamıştır. İstanbul'un sorunlarının azaltılmasının tenini bakımından bu tür politika ve stratejilerin yeterince irdelenmemiş ve geliştirilmemiş olması önemli bir yetersizlik olarak kabul edilmelidir.

Nüfus Artış Hızının Yavaşlatılması Sorunu

Gelişmekte olan öteki ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de hızlı kentsleşmeye yol açan temel etmenlerden birisinin hızlı nüfus artışı olduğu bilinmektedir. Ülke nüfusunun hızla çoğalması ve kırsal kesimin itici güçlerinin güç kazanması yanında, özellikle emeğin marjinal değerinin kentlerde daha yüksek olmasının da içinde yer aldığı, kentsel kesimin çekici güçleri kentlere, metropollere ve megaopollere doğru çok etkili bir iç göç hareketinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Belirtilen bu nedenlerin ayrıntılarını burada ele almak gerekli olmamakla

birlikte, hızlı nüfus artışını frenleyecek bir ulusal politikanın olmadığını da özellikle vurgulamak gerekmektedir. Hızlı nüfus artışını yavaşlatacak ulusal politikaların geliştirilmesi ve uygulanması, kentlere yönelik iç göçü azaltıcı etkisi nedeniyle, son derece olumlu bir etki yaratacaktır. Kuşkusuz bu politika yalnızca aile planlaması bağlamında yer alan önlemleri içermemeli aynı zamanda kırsal nüfusu yerinde kalmaya özendirerek önlemleri de kapsamalıdır. Bu çerçevede politikaların geliştirilmesi ve uygulama alanına konulması tüm güçlüklerine karşın gerçekleştirilmek gerekir.

Konut ve Gecekondu Sorunları

İstanbul'un sorunlarını içinden çıkılmaz duruma getiren özelliklerin en önde gelenlerinden birisi konut sorununun çözülmemiş olmasıdır. Kent nüfusunun yaklaşık yüzde 60'ı gecekondu olarak nitelenen konutlarda barınmaktadır. Büyük ve Küçük Armutlu ve Sultanbeyli gibi yörelerde tipik örnekleri görülen gecekondulaşma olgusu esas itibarıyla konut arzı ile altyapısı getirilmiş ve planlanmış konut arsası arzının hızlı kentsel büyüme nedeniyle ortaya çıkan talep karşısında yetersiz kalmasından kaynaklanmaktadır.

Bu durum konut arsası fiyatının, spekülasyon ölçülerde artması ile sonuçlanmaktadır. Bir başka anlatımla arazi rantı çok ileri boyutlara ulaşmıştır. Rantın fazlalığı ise ranttan pay almak isteyenler arasında önemli bir çekişmeye yol açmaktadır. Aynı olgunun bir başka sonucu da fiyatı düşük ve bazen hiç fiyatı olmayan arazi ve arsaların konut amacıyla kullanılmasıdır. Fiyatı düşük olanlar, esas itibarıyla, mülkiyeti kamuya ait olan alanlardır. Gecekondulaşma olgusunun yasalara aykırı yönlerinin düzeltilmesinden sorumlu olan belediyelerin bu alanda açıkça yetersiz kalmış olmaları da sorunun bir başka yönünü oluşturmaktadır. Kuşkusuz zaman zaman çıkarılan ancak yararlı etkileri çok az olan imar afları sorunu da dikkatle üzerinde durulması gereken bir başka duyarlı alandır.

Bu durumda çözüm için aşağıdaki unsurların yerine getirilmesi gerekli görülmektedir:

- Konut arsası arzının artırılması,
- Konut arzının artırılması,
- Yeni yerleşim alanları yaratılması,
- Arazi rantının kamuya aktarılmasının sağlanması,
- Arazinin spekülasyon bir yatırım aracı olmaktan uzaklaştırılması,
- Yasalara aykırı yapılaşmanın durdurulması,
- Gecekondu alanlarının ıslahı,
- İmar affı ile ilgili yaklaşımların dikkatle planlanması,

- Konut arsası ve konut arzı için yeni kurumsal düzenlemeler yapılması,
- Dar gelirliilerin konut sorununun çözümlenmesi, ve
- Küçük tasarrufların konuta kaydırılması.

Birlikte ele alınarak planlanması ve politika şekline dönüştürülmesi gereken bu unsurlar üzerinde yeterli düzeyde çalışmanın yapılmış olduğunu söyleyebilmek olanağı yoktur. Hatta bunlardan herhangi birisinin dahi yeterli sayılabilecek ölçüde bir politika ve strateji temeline oturtulduğunu söyleyebilmek olanaklı değildir.

Yukarıda belirtilmeye çalışılan 'politika yetersizliği' olgusu üzerinde özenle durulmalıdır. Büyüklüğü ve karmaşıklığı bu denli büyük boyutlara ulaşmış olan sorunlar üzerinde durulmamakta olması ve çözümlerin mevcut ve yürürlükte olan düzenlemelerde aranması gelecek yönünden oldukça endişe verici bir gerçek olarak kabul edilmek gerekir.

Kentsel Altyapı Yetersizliği

İstanbul'un kentsel altyapıları ile ilgili sorunlarının ne denli önemli ve çözümü güç sorunlar olduğu açıklıkla bilinmektedir. İçme suyundan doğalgaza, içme suyu arıtımından atık su arıtımına, ara yollardan otoyollara, trafik ve ulaşım altyapısına ve diğer altyapılara kadar değişebilen birçok alanda altyapı eksikliklerinin giderilmesi kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesi ve kentsel yaşamın kolaylaştırılması açılarından yaşamsal önemde görülmektedir. Ancak ne var ki, bu sorunların çözümüne ilişkin yeterli ölçüde politika üretilebildiğini ve bu politikaların stratejilere dönüştürülebildiğini söyleyebilmek oldukça güç görünmektedir. Bir kısmı yerel belediyelere, bir kısmı merkezi yönetimin taşra örgütlerine ait olan bu sorumlulukların yerine getirilmesi sırasında sorunun bütüncül ve bölge ölçeğinde bir planlama anlayışı çerçevesinde ele alınabildiğini söyleyebilmek olanağı yoktur. Finansman miktarları çok yükseklere çıkabilen bu tür girişimlerin belirli politikalara dayalı olarak yürütülmesi büyük tasarruflar sağlayacak nitelikte görülmektedir.

Yetersiz Ulaşım Planlaması

İstanbul megalopolünün gözle görülebilir ve günlük yaşamda en çok duyulabilir sorunlarının başında ulaşım ilişkin sorunlar gelmektedir. Sorunun özü günlük ulaşım talebi ile ulaşım için topluma sunulabilen taşıma kapasitesi arasındaki farklılaşmadan kaynaklanmaktadır. Özellikle şehir içi toplu taşımacılık altyapısı ile bireysel taşımacılığa elverişli altyapıların içinde bulundukları yetersizlikler önemli darboğazların oluşmasına yol açmaktadır.

Buna paralel olarak, kentin gerek toplu taşımacılık hizmetlerine ilişkin altyapılarının planlamasına ve gerekse toplu taşıma araçlarının yönetimine ilişkin

bir ulaşım master planının henüz yapılmamış olduğu bilinen bir gerçektir. Nüfusu 10 milyona yaklaşan bir kentte ulaşım master planının yokluğu önemli bir eksiklik olarak kabul edilmek gerekir.

Ulaşım master planının yokluğu gerek trafik tıkanıklıkları nedeniyle zaman ve yakıt israfına yol açması ve gerekse verimsiz ve ekonomik olmayan günlük ulaşım kalıplarının ve alışkanlıklarının ortaya çıkması bakımından önemli ekonomik kayıplarla sonuçlanabilecek bir olgu olmak durumundadır.

Çevresel Planlama Eksikliği

İstanbul'un en önemli özelliklerinden biri de dünyanın bilinen en eski kentlerinden biri olmasıdır. Bizans İmparatorluğu'nun ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yeni bir çağ başlatan başkentleri olan bu kent sınırları içinde binlerce yıllık tarih sel zenginlikler taşımaktadır. Dünyanın en önemli açık hava müzelerinden bir olmak durumunda olan İstanbul'un tarihi ve kültürel özelliklerinin en iyi şekilde korunması ve gelecek kuşaklara bırakılması gerekmektedir. Bu bağlamda en etki çözüm yollarından birisi de İstanbul'un tümünün veya en azından tarihi yarımada içinde kalan kesiminin koruma altına alınması olacaktır. Bir örneği Venedik'ta görülen tarihsel çevrenin korunması uygulanmasının daha etkili yol v yöntemlerle İstanbul için de uygulanması oldukça yararlı sonuçlar doğurabilecek bir çözüm yolu olarak görülmektedir. Ne var ki bu alanda da politika planlama v strateji geliştirme çabalarının yetersiz olduğu görülmektedir. Yukarıda belirtile bağlamda bir analiz yapılmamış ve bulgu ve yargılar bir politika belgesi şeklin dönüştürülemediştir.

Çevre planlaması, tarihsel ve kültürel çevrenin korunması yanında, mevcut çevresel kalitelerin (hava kalitesi, su kalitesi, deniz kirliliği ve gürültü düzeyi gibi) korunması için de elzem görünmektedir. Esasen ülkemizde çevre planlama: ne kuramsal ve ne de kurumsal olarak gelişmemiş alanlardan biri olmak durumundadır. Ancak, giderek kendini daha fazla hissettiren hava kirliliği olgusu denizlerden yüzme amacıyla yararlanamama gerçeği ve yüzeysel sularda hatta içme suyu rezervuarlarındaki kirlenme tehlikesi İstanbul çevresinin bir bütün olarak ele alınması ve yürürlüğe konulacak eylemlerin belirgin politika ve stratejik çerçevesinde planlanmasını gerektirmektedir.

Bu anlamda da politika ve strateji geliştirme çalışmalarına rastlanılamamıştı. Belirtilen bu eksikliğin temel sonucu ise kentsel çevre kalitesinin giderek daha çok bozulması ve kötüleşmesi olacaktır.

Sağlık ve Eğitim Hizmetlerine İlişkin Politika Yetersizliği

Kentsel kamu hizmetlerinin önde gelenlerinden olan ve insangücünün niteliklerinin geliştirilmesini ve korunmasını öngören sağlık ve eğitim hizmetlerin: İstanbul'da içinde bulunduğu koşullar dikkat çekici özellikler göstermektedir. Bu

sorunların çözümü esas olarak belirgin ve iyi düşünülmüş politikaların geliştirilmesine yakından bağlı görülmektedir. Ancak, sorunları İstanbul ili özelinde ele alan ve zaman içinde çözümünü amaçlayan planlara rastlayabilmek olanağı yoktur.

Yapılmakta olan çalışmalar ve harcanan kıt kaynaklar, özellikle sağlık alanında, toplumun önemli ölçüde tatminsizlik ve çaresizlik içinde olması sonucunu değiştirmemektedir. Mevcut kurumsal düzenlemeler çerçevesinde sorunların etkili bir şekilde ortadan kaldırılması oldukça zor görülmektedir. Yeni anlayışlar ve yaklaşımlar içeren yeni politikalar geliştirilmesinde mutlak zorunluk görülmektedir. Oysa, bu tür çalışmaların sınırlı olduğu da bilinen bir gerçektir.

Yönetimin Yeniden Düzenlenmesine İlişkin Politikalarda Yetersizlik

İstanbul İli'nde yönetimin geliştirilmesine ve yeniden düzenlenmesine ilişkin bugüne değin çeşitli çalışmalar yapılmış bulunmaktadır. Ancak, bu çalışmaların hiçbirisi sorunu çözebilecek ölçüde sonuç üretememiştir. Hemen belirtilmelidir ki yapılan bu çalışmaların hiçbirisi yeterli alan çalışmalarından elde edilen verilerin çözümlenmesine, irdelenmesine ve birleşimine dayanmamaktadır. İstanbul'un ikiye bölünmesini ya da üç ayrı ile ayrılmasını öneren kimi formüller önerenlerin temelsiz 'zihin egzersizleri' olmanın ötesine geçememiştir. Belirtilen nedenler açıklıkla göstermektedir ki İstanbul'un kurumsal yapısının yeniden oluşturulmasına ilişkin politikalar konusunda da önemli yetersizlikler vardır.

İç Güvenliğe İlişkin Politikalarda Yetersizlik

İstanbul'un erişmiş olduğu demografik ve mekansal büyüklük bu kentin iç güvenliğine ilişkin hizmetlerin mutlak şekilde özel bir düzenlemeye göre örgütlenmesini ve yönetilmesini gerekli kılmaktadır. Oysa, bu gerçeğe rağmen İstanbul'un güvenlik hizmetlerinin yönetim modeli Emniyet-Jandarma ikilemine dayanan klasik modelin aynısıdır. Kentin kırsal kesiminde nüfusun yüzde 5'i yaşarken Jandarma sorumluluk bölgesi, bazı kentleşmiş alanları da içerdiğinden, il topraklarının yüzde 40'ını kontrol etmektedir. Bir anlamda görev karışımı vardır.

Ayrıca, bu birimlerin kendi sorumlulukları altındaki alanda yürüttükleri güvenlik hizmetleri örgütsel ve yönetsel açılardan diğer illere göre hiçbir farklılık göstermemektedir. Oysa, İstanbul, 32 ilçeden meydana gelmektedir. Merkez ilçe kaymakamlığı statüsündeki bu ilçelerin yönetimi güvenlik hizmetlerinin yürütülmesi açısından çeşitli sorunlar yaratmaktadır. İl Emniyet Müdürlüğü tek bir merkezden bu dev kenti yönetmeye çalışmaktadır. Emniyet hizmetlerinde ilçe kaymakamlıklarına görev ve yetki aktarımına ve alan üzerinde eşgüdümü sağlayıcı yeni yapılaşmalara gereksinim vardır.

Ne var ki, yukarıda anlatılan şekli ile hizmetlerin planlanmasına, izlenecek stratejilerin belirlenmesine ve bu alanda yeni politikaların üretilmesine yönelik çabalara rastlanılmamıştır.

Genel olarak belirtmek gerekirse İstanbul'da iç güvenliğe ilişkin hizmetler diğer illerdeki gibi yürütülmektedir. Oysa, kentin ulaşmış olduğu büyüklük boyutları karşısında klasik yöntemler yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan yeni ve değişik yaklaşımların denenmesi ve daha etkili sonuç verenlerin uygulama alanına konulması yararlı olacaktır,

Otoparklarla İlgili Politikalarda Yetersizlikler

Kentin önde gelen sorunlarından birisi de otoparklardır. Yaklaşık 1 milyon kayıtlı araç bulunan kentte hergün yaklaşık 400 yeni araç trafiğe çıkmaktadır. Kentde ticaret yoğunlukları iş merkezlerindeki otoparkların sınırlı olması ve konut ağırlıklı bölgelerde otoparklarla ilgili yasal düzenlemelerin yeterince uygulanamaması nedenleriyle önemli bir otopark sorunu yaşanmaktadır. Araçlar genelde yol üzerine park edilmekte ve bu durum da esasen yetersiz olan yol kapasitesi üzerinde önemli bir ek yük yaratmaktadır.

ÖRGÜTLENME EKSİKLİĞİ

Genel Örgütlenme Sorunları

İstanbul'da yapılan araştırma ve incelemeler göstermektedir ki kentin yönetimini omuzlaması ve kamu hizmetlerini etkili bir şekilde topluma sunması gereken birimlerde çok önemli sayılması gereken düzeyde örgütlenme eksiklikleri ve yetersizlikleri vardır. Gerek merkezi hükümet ve gerekse yerel yönetimleri kapsayan bu yargı birçok örnek olayda açıklıkla görülebilmekte ve saptanabilmektedir.

İstanbul'un yönetiminden birinci derecede sorumlu olan il ve ilçe yönetimleri bu bağlamda ele alınması gereken ilk olguları oluşturmaktadır. İstanbul Valiliği olarak somutlaşan ve merkezi yönetime bağlı taşra birimlerinden oluşan bu sistem içinde çok önemli sorunların var olduğu saptanmıştır. Bunlardan bazıları aşağıda genel çizgileriyle özetlenmiştir:

İstanbul Valisi'nin yönetsel imajının değiştirilmesi ve valinin günlük işlerle uğraşmaktan çok kentin sorunlarının çözümünü planlayan, yatırım kuruluşları arasında eşgüdümü sağlayan, yatırımlara finansman için kaynak bulmaya çalışan ve kamu örgütlerinin çalışmalarını etkili bir şekilde denetleyen bir kimliğebüründürülmesi gerekmektedir. Ancak, ne var ki, valinin denetleme işlerini yerine getirirken kendine yardımcı olacak örgütsel yapı hem yetersiz ve hem de eksik bulunmaktadır.

Valinin bu rolüne karşılık, ilçe kaymakamlarının bugün içinde bulundukları etkisiz ve edilgen konumdan kurtarılıp, bir anlamda ilçelerinin valisi olacak şekilde, etkin bir çalışma odağı şekline dönüştürülmesi gerekmektedir. Merkez ilçe statüsündeki bu kaymakamlıklar bu şanssız konumlarından tümüyle uzaklaştırılmalıdır. Bunun yanında kadrosunda 500'den fazla mühendis bulunduran Bayındırlık Müdürlüğü'nün ilçe örgütü yoktur. Sağlık Müdürlüğü çalışmalarında kaymakamlar dışlanmış durumdadır. Emniyet hizmetlerinde dahi yeterli örgütsel yapının oluşturulabildiğini söyleyebilmek olanağı yoktur. İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri'nin kurulmuş olmasına rağmen İl Müdürlüğü'nde merkezileşen yönetim hala sürdürülmektedir. Bu örneklerin sayısı artırılabilir. Ancak, değişmeyecek olan gerçek ilçe düzeyindeki örgütlenmenin yetersizliği olacaktır.

İl ve ilçe düzeyinde yer alan ve genelde müdürlük olarak isimlendirilen birimlerin iç örgütlenme koşulları çağdaş yönetim ve örgüt tekniklerinin çok gerisindedir. Bu müdürlükler genelde örgütsel yokluk derecesinde hatalarla dolu olarak örgütlenmiş bulunmaktadır. Çağdaş örgütlenme ilke ve kurallarının bu müdürlüklerde gerçekleştirilebilmiş olduğunu söyleyebilmek olanağı yoktur.

Kent yönetiminde protokol hizmetleri oldukça kritik bir önem taşımaya rağmen bu hizmetin doğru bir biçimde yerine getirilebilmesini sağlayacak etkili bir örgütlenme yoktur. Bu bakımdan TBMM gündeminde bulunan İl İdaresi Kanunu değişiklik tasarısı bir an önce yasalaştırılmalıdır.¹

İl yönetiminden kaynaklanan ve çoğu kez yargı yerlerine de intikal eden sorunların etkili bir şekilde izlenmesi ve yönlendirilmesi olanaklı olamamaktadır. İl İdaresi Kanunu'nun öngördüğü Hukuk İşleri Müdürlüğü çözümünün İstanbul'un sorunları karşısında yetersiz kaldığı anlaşılmıştır.

İl yönetiminde uzmanlık bilgi ve deneyiminden yararlanabilecek ve proje geliştirme çalışmalarında kullanılabilecek uzman ve danışman gereksinimini karşılayacak kurumsal düzenlemeler mevcut değildir. Valilik bugünkü koşullar içinde bu gereksinimi gidermekte güçlüklerle karşılaşmaktadır,

İstanbul çevre sorunları açısından çok duyarlı bir konuma erişmiştir. İstanbul'un fiziksel, tarihi ve kültürel çevresinin korunması gerekmektedir. Tarihi eserler çevre düzenlemeleri yapılarak yıpranmışlıktan kurtarılmalı, kente egemen olmuş uygarlıkların simgesi olan bu yapılar layık oldukları görünüm ve işleve kavuşturulmalıdır. Ayrıca, işlenmekte olan çevre suçlarını izleyecek, önleyecek ve kovuşturacak bir polis gücüne gereksinim vardır. Özellikle içme suyu havzalarının korunması bu açıdan kritik bir öneme sahiptir. Bu yönde örgütsel bir düzenleme eksikliğinin oldukça büyük boyutlara ulaştığı görülmektedir.

¹ Bu Tasarı yasalaşmış olmasına karşın benimsenen metin yapılan değişiklikler nedeniyle istenilen hedefleri gerçekleştirebilecek bir yasal düzenleme olmanın çok uzağına düşmüştür.

İstanbul'u ve İstanbul'u demografik, sosyal ve ekonomik açıdan yakından etkileyen illeri kapsayan bölge düzeyinde planlama yapacak ve İstanbul'un il olarak boyutlarını çok aşan sorunları bölge ölçeğinde ele alacak bir planlama örgütü bulunmamakta ve bölge planlama çalışması yapılmamaktadır.

İstanbul'da ulaşımın planlanması, yönetilmesi ve denetlenmesi konusunda birden fazla örgüt vardır. Ancak örgütlerin sayıca fazlalığı da gerçek anlamda bir sorun olmak durumundadır. İstanbul'da toplu taşıma hem belediye ve belediye içinde birden çok örgütsel birim ve hem de merkezi idareye bağlı birden çok kuruluş tarafından verilmektedir. Ulaşımın denetlenmesi ve yönetilmesi konusunda hem belediye ve hem de valilik görevli ve sorumlu bulunmaktadır. Bu örgütsel yapı bir yandan görev ve yetki yarışmalarına ve öte yandan da sorunların etkili bir şekilde ele alınamaması sonucuna yol açmaktadır.

Güvenlik hizmetleri Jandarma ve Emniyet birimleri tarafından yerine getirilmektedir. Kentin yüzde 95'i belediyeleşmiş olduğu halde Jandarma kentsel alanın yaklaşık yüzde 40'ını kontrol etmektedir. Emniyet bölgesi olması gereken alanlar hala Jandarma görev alanı olarak kabul edilmektedir. Emniyet Müdürlüğü ise esas itibarıyla tüm iş yükünü merkezde örgütlenerek çözmeye çalışmaktadır.

Kentsel hizmetlerin belirli bir kesiminin alt hizmet birimlerine devredilmesi gerekmektedir. Ancak, bunun yanında bazı hizmetlerin de kent bütünlüğü içinde yürütülmesi gerekmektedir. Ulaşım ve benzeri alanlarda bu tür örgütlenmelere gitmek zorunluluğu vardır.

Özel güvenlik örgütlenmeleri ile ilgili yasal düzenlemeler henüz istenilen düzeye gelememiştir. Bu tür örgütsel eksikliklerin bir an önce giderilmesi ve genel kolluk üzerindeki iş yükü baskısının hafifletilmesi gerekmektedir.

Güvenlik güçlerinin önemli bir kesimi köprülerle çevre yollarının güvenliğine tahsis edilmektedir. Köprülerin ve çevre yollarının korunması ile ilgili olarak daha farklı örgütsel düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Belediye zabıtasına paralel olarak, kırsal kesimde benzeri hizmetler yapmak durumunda olması gereken özel idare zabıta örgütü henüz kurulamamış bulunmaktadır.

Kentin en önemli sorunu olan konut arsası üretmek ve yeni kentsel gelişme alanları yaratmak şeklinde beliren hizmet açığını giderecek örgütsel düzenlemeler büyük bir eksiklik içinde bulunmaktadır. Toplu Konut İdaresi'ni bu boşluğu dolduracak şekilde şekillendirmek ya da benzer örgütler kurup etkinlik göstermelerini sağlamak gerekmektedir.

Yerel yönetimlerin gerek kendi aralarında ve gerekse bir örgütsel birim olarak kendi iç örgütlenmelerinde çok önemli ve çok ciddi boyutlarda örgütlenme sorunları yaşanmaktadır. Birçok belediyede iç örgütlenme yok denebilecek dü-

zeyde tutarsız ve etkisizdir. İl Özel İdaresi'nin iç örgütlenme biçimi de yetersiz olmaktadır. Sorun burada tüm çizgileriyle açıklanamayacak düzeyde karmaşık ve çok yönlüdür. Ancak bilinmeli ve kabul edilmelidir ki yerel yönetim birimleri de çok ciddi boyutlarda örgütlenme sorunları içindedir.

YÖNETSEL SORUNLAR

Yönetim işlevi herhangi bir hedefin gerçekleştirilmesine yönelik olarak kurulan kurumsal bir birim içinde gerçekleştirilen yürütme, planlama, eşgüdüm, işbirliği ve denetim süreçlerinin bütünü olarak tanımlanmak gerekir. Bu, süreçlerin bir araya gelmesi durumunda yönetim işlevi ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde İstanbul İli'nin yönetimine ilişkin sorunlar yukarıda belirtilenler arasında en fazla dikkat çekici olan üç süreç gözönünde tutularak irdelenmelidir. Bu işlemler eşgüdüm, işbirliği ve denetim işlevleridir.

Eşgüdüm

İstanbul İli'nin yönetimi ile ilgili olarak çeşitli eşgüdüm sorunları saptanmışın Bunların belli başlıkları aşağıda özetlenmiştir:

İl yönetiminde çeşitli sorunlar vardır. Bunların en başında bölgesel kuruluşlarla il sistemine dahil kuruluşlar ve özellikle valilik arasında yaşanmaktadır, bölgesel kuruluşlar üzerinde valinin hiçbir yönlendirici etkisi yoktur. Bu anlamda İl sistemi karşısında yarı-bağımsız durumda olan bu kuruluşlar kentsel hizmetlerin büyük bir kesiminden sorumlu bulunmaktadır. Buna ek olarak, bölge kuruluşlarının kendi aralarında da eşgüdümü sağlayacak kurumsal bir ortam mevcut bulunmamaktadır. Belirtilenlere ek olarak, il sistemi içinde yer alan müdürlüklerle İlçe kaymakamlıkları arasında çeşitli eşgüdüm sorunları yaşanmaktadır. Bu sorunlar özellikle emniyet ve sağlık hizmetleri alanında yoğunlaşmaktadır. Ancak, genel bir ifade ile belirtmek gerekirse, ilçe kaymakamlıkları ile il müdürlükleri arasında da önemli eşgüdüm sorunları vardır.

Merkezi yönetim kuruluşları ile yerel yönetimler arasında kimi eşgüdüm somdan yaşanmaktadır. Kentsel hizmetler açısından birbirini bütünlemesi gereken)u iki yönetim sistemi arasında yeterli bir eşgüdüm bulunduğunu söyleyebilmek olanağı yoktur. 3030 sayılı Yasa çerçevesinde kurulmuş iki önemli eşgüdüm merkezi de etkili ve yararlı sonuçlar üretememişlerdir.

Yukarıdakine benzer şekilde yerel yönetim birimlerinin kendi aralarında da çeşitli eşgüdüm sorunları olduğu bilinmektedir. Bir kere İl Özel İdaresi ile Büyükşehir Belediyesi sistemi içinde yer alan belediyeler arasında eşgüdüm yoktur, Hatta ilişkileri çok sınırlıdır. İkincisi, Büyük Şehir Belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında ve ilçe belediyelerinin kendi aralarında etkili bir eşgüdümden söz edilemek olanağı mevcut görülememektedir.

Altyapıların yönetiminde eşgüdüm sorunları görülmektedir. Kent sınırları içinde görevli ve sorumlu olan kamusal yatırımcı kuruluşlar altyapı hizmetlerini kendi kurumsal gereklerine göre yürütmekte ve altyapı yatırımları arasında anlamlı bir eşgüdüm çoğu kez sağlanamamaktadır.

Çevre koruma alanında da önemli eşgüdüm sorunları yaşanmaktadır. Esas itibarıyla yasal düzenlemelerden kaynaklanan bu durum çevre ile ilgili görev, yetki ve sorumluluk karmaşası nedeniyle çoğu kez çevresel kamu hizmetlerinin yeterince yerine getirilememesi ile sonuçlanmaktadır.

Sağlık hizmetlerinde gerek önleyici sağlık hizmetleri açısından ve gerekse tedavi edici sağlık hizmetleri açısından önemli eşgüdüm sorunları vardır. Önleyici sağlık hizmetlerinin İl Sağlık Müdürlüğü tarafından verilmesi gerekmektedir. Ancak, bu hizmetler ilçe bazında örgütlenmediğinden alanda nasıl ve hangi ilkelere göre yürütüleceği bilinmemektedir. Önleyici sağlık hizmetleri gerçekleştirilememektedir. Belediyelerin bu çerçevede aldıkları kimi önlemler de “palyatif” olma niteliğinin ötesine geçememektedir. Buna paralel olarak tedavi edici sağlık kurumları arasında da çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Tedavi edici sağlık hizmeti veren kuruluşların sayıca çokluğu bu kuruluşlar arasındaki eşgüdümü imkânsız hale getirmektedir. Bu durumda tedavi edici sağlık hizmetlerinin kent halkına sunulmasında önemli sorunlarla karşılaşilmektedir.

Toplu taşıma ve kent içi trafiğin yönetimi eşgüdüm sorunlarının gözle görülür duruma geldiği alanlardan ikisini oluşturmaktadır. Kentte toplu taşıma hizmeti veren çeşitli sektörlerle ait çok sayıda kuruluş vardır. Bunlar arasında tarife ve güzergâh planlaması açısından eşgüdüme yönelik hiçbir çalışma yapılmamaktadır. Esasen kentin bir ulaşım master planı da yoktur. Tüm kuruluşlar çalışmalarını birbirinden kopuk olarak yürütmektedir. Benzer şekilde, trafiğin yönetiminde de il idaresi ile büyük şehir belediyesi arasında çok ciddi uyumsuzlukların bulunduğu bilinmektedir. Zaman zaman karşılıklı olarak hizmeti engelleme suçlamalarına kadar varabilen görüş ayrılıkları gözlemlenmiş bulunmaktadır. Bu duruma 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu ile 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyesi Hakkındaki Kanunun getirdiği çelişkili düzenlemelerin yol açtığı da bilinmektedir.

Gecekondulaşma ile mücadele konusunda da bazı eşgüdüm sorunları yaşanmaktadır. Kaçak ve yasa dışı yapılarla mücadele etmek ve yıkımını gerçekleştirmek görevi belediyelerindir. Ancak, belediye zabıtasının silahlı olmaması ve yıkımlar sırasında zor kullanılmak durumunda kalınması güvenlik güçleri ile zabıta arasında sıkı bir diyalog ve eşgüdüm kurulmasını gerekli kılmaktadır. Bu eşgüdümün gerçekleşme koşullarının bazı durumlarda sorun yarattığı ya da yetersiz kaldığı bilinmektedir. Bundan daha da önemli olarak, il valisi ile ilçe kaymakamlarının belediye ve mücavir alan sınırları içinde imar ile ilgili düzenleyici ve denetleyici yetkilerinin bulunmaması da bu çok önemli kurumsal potansiyel

güç kaynaklarının yeteri kadar değerlendirilmemesi ile sonuçlanmaktadır. Vali ve kaymakamların yörelerindeki yapılaşmanın gelişimini izlemek, yapılaşmanın yarattığı sonuçların yasallığını irdelemek ve kamu yararına uygunluğunu denetlemek açılarından bazı yeni yetkilere sahip kılınmaları gerekli görülmektedir.

Konut arsası üretimi, kentsel gelişme alanları yaratılması ve konut üretimi gibi alanlarda da eşgüdüm sorunları yaşanmaktadır. Konut arsası üretimi ile ilgili olarak yararlanılması gereken hazine arsalarının saptanması ve belirli bir merkezde toplanarak ilgili kurum ve kuruluşların emrine verilmesi gerekmektedir. Araziyi planlayarak ve parselleyerek arsa konumuna dönüştürmek ve bu arsaların altyapılarını hazırlayarak gereksinim sahiplerine vermek şeklinde oluşması gereken sürecin henüz “embriyonik” bir konumda bulunduğu, kurumsal görev ayrımlarının yeterince yapılmadığı ve bu durumun da önemli kopukluklara yol açtığı bilinen bir gerçektir.

İşbirliği

Yukarıda belirtilen eşgüdüm sorunları yanında hizmetin yürütülmesi için karşılıklı olarak birlikte dayanışmayı öngören işbirliği alanında da çeşitli sorunların yaşandığı bilinmektedir. Bunların belirli bir kesimi aşağıda sıralanmıştır:

Güvenlik hizmetlerinin yönetimi açısından jandarma birimleri ile mülki idare amirleri ve özellikle kaymakamlar arasında yeterli işbirliği ortamı sağlanamamaktadır. Bu durum ilçe düzeyinde güvenlik hizmetlerinin yürütümü açısından bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kamu binaları yetersiz bulunmaktadır. Gereksinimin giderilmesi amacıyla çeşitli birimler arasında gerçekleştirilmesi gereken işbirliği yeterli ölçüde gerçekleştirilememektedir.

Eşgüdüm alanında belirtildiği üzere, toplu taşımacılıktan sorumlu kuruluşlar arasında yeterli ölçüde işbirliği sağlayamamak sorunu da yaşanmaktadır. Bu kuruluşlar birbirlerinden kopuk bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedir.

İmar planları yapılması konusunda da işbirliği sorunları vardır. İmar planları hiyerarşisinin en başında yer alan bölge planı yapmak görevi DPT'ye verilmiş olmasına karşın henüz uygulama alanına konulamamıştır. İkinci sırada gelen çevre düzeni planlarının ise hangi kurum tarafından yapılacağı kesinlik kazanamamıştır. Kentin nazım imar planı güncelliğini yitirmiş; kent uzun süre güncelliği olmayan bir plana göre yönetilmiş ve yeni nazım plan henüz tamamlanmıştır. İlçe belediyelerinde yapılan uygulama imar planları ise yeterli ve geçerli bir nazım plana dayanmamaktadır. Bu durum imar planlarının yapılması ve uygulanması açısından işbirliği sorunlarının doğmasına yol açmaktadır.

Denetim

Yönetmelik süreçler açısından bir başka sorun alanı da kamusal hizmetlerin yasallık düzeyinin saptanması ile toplum sağlığını ve düzenini yakından etkileyen

bazı olguların denetlenmesinde ve saptanan eksikliklerin giderilmeleri için uygulama alanına konulması gereken düzeltici önlemlerin alınmasında karşılaşılan sorunlar oluşturmaktadır. Buna ilişkin bazı önemli örnekler de aşağıda sıralanmıştır.

Endüstrinin yer seçimi denetlenememektedir., Endüstri kent ya da bölge içinde dilediği gibi yer seçebilmekte ve yer seçiminin yanlış olması durumunda bedel toplum tarafından ödenmektedir. Endüstrinin yer seçimini yönlendirecek ve denetleyecek bir oluşum henüz sağlanamamıştır.

Kentsel estetiği bozan ve toplumsal bir huzursuzluk kaynağı olan işportacılık yeterli ölçüde denetlenememektedir.

Gecekondulaşma olgusu üzerindeki denetimin yetersiz ve etkisiz olduğu sayıları her yıl binlerce artan gecekonduyla açıkça ortaya çıkmaktadır.

Trafik yeterli ölçüde denetlenememektedir. Trafik altyapısının yetersizliği yanında trafik polisi sayısının azlığı da» bu sorunun ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Çevre kirlilikleri denetlenememektedir. Gerek hava, gerek deniz ve gerekse su kirlilikleri üzerinde denetleyici hiçbir düzenleme yoktur. Var olanlar da uygulanamamaktadır. Bir başka anlatımla ancak denetlenerek korunması olanaklı olan kentsel çevre kalitesi denetlenememektedir.

Gayrisihhi müesseseler yeterince denetlenememektedir. Bu kuruluşların denetiminden hem İl Sağlık Müdürlüğü, hem Büyük Şehir Belediyesi ve hem de ilçe belediyeleri sorumludur. Ancak, bu gibi kuruluşların yeterli nitelikte ve nicelikte denetlenebildiğini söyleyebilmek olanağı yoktur.

560 sayılı KHK ile kentsel alanlarda gıda üreten ve satan işyerlerinin denetimi konusunda yapılan yeni düzenleme ile mevcut düzen tümüyle bozulmuş ve kaotik bir uygulama düzenine yol açılmıştır. Esasen sınırlı ölçüde etki yaratabilen gıda denetimi artık tümüyle etkisizleştirilmiştir.

Gerek toplu ve gerekse bireysel taşıma araçlarının hem trafik güvenliği ve hem de genel sağlık koşulları açısından yeterli ölçüde denetlenebildiğini söyleyebilmek olanağı yoktur.

Çok önemli bir sorun olarak kente içme suyu sağlayan barajlar çevresindeki yapılaşma, endüstrileşme ve barajlara bırakılan atıklar yeterli ölçüde denetlenememektedir. Bu durum halk sağlığı açısından çok önemli sakıncalar doğurmaktadır.

YASAL DÜZENLEMELERİN YETERSİZLİĞİ

İstanbul'un yönetiminin daha etkili kılınabilmesi için eksikliği duyulan unsurlardan biri de yasal düzenlemelerdeki eksikliklerdir. Bunların bazı örnekleri aşağıda sıralanmıştır:

Rantın kamuya mal edilmesi ilke ve yöntemlerini belirleyen bir yasal düzenleme yoktur. Hızlı nüfus artışı ve konut arsasına olan talep karşısında arzın sınırlı olması toprak rantını hızla artırmakta ve bu durum da spekülâtif davranışlara yol açmaktadır. Spekülâtif davranışlar kar maksimizasyonuna yöneldiği takdirde, düzenli ve sağlıklı bir kent için en önemli koşul olan arazinin rasyonel kullanımı olanaklı olamamaktadır.

Kentsel estetiği ve düzeni bozan önemli olgulardan biri olan işportacılık önlenememektedir. İşportacılıkla mücadele eden belediye birimlerinin bu mücadele sırasında kullanabilecekleri yasal olanaklar sınırlıdır. İşportacılıkla mücadele için yeni yasal düzenlemelere gereksinim duyulmaktadır.

Trafik suçlarının önlenmesinde en önemli unsur iyi bir trafik yönetimi sisteminin oluşturulması, etkili bir örgütlenmeye gidilmesi ve güçlü bir yaptırımlar isteminin oluşturulmasıdır. Bu alanda, yasal düzenlemelerden kaynaklanan görev çelişkileri vardır. Buna ek olarak trafik suçlarına uygulanan yaptırımların da yeterli düzeyde etki yaratmadığını belirtmek gerekmektedir.

Boğaz trafiğinin denetlenmesinde de yeterli yasal düzenlemelerin olmadığı Anlaşılmıştır. Boğazdan geçen gemilerin tümünün kılavuz kaptan almasını zorunlu kılacak yasal düzenlemelerin olmaması bunun tipik bir örneğidir. Boğaz geçişlerinde artan deniz kazaları ve oluşan çevre sorunları Montrö Sözleşmesi'nin yeniden ele alınması sorununu gündeme getirmektedir.

Genel sağlık sigortası sisteminin yokluğu yasal düzenleme yetersizliklerinin bir başka örneği olarak kabul edilmelidir. Kent sakinlerinin yeterli ölçüde sağlık hizmetlerinden yararlanmadığı bilinmektedir. Sağlık hizmetlerinin topluma sunumunun bir başka alması olan sağlık sigortası henüz ülkemizde uygulanamamaktadır. Uygulamasına çalışılan yeşil kart uygulaması ise gerçek sağlık sigortası ile ilgili değildir.

Kimlik bildirme ile ilgili bir yasal düzenleme vardır. Ancak, bu düzenleme görevi güvenlik örgütleri ile mahalle muhtarları arasında belirgin bir aşımına uğramış ve görev yerine getirilemez olmuştur. Kentin güvenlik hizmetlerinin geliştirilmesi açısından önemli bir unsur olan kimlik belirleme çalışmalarının uygulanamama nedenleri üzerinde durmak ve ilgili yasada bu yolda değişiklikler yapmak gerekmektedir.

Kentin en önemli sorunlarından biri de işsiz sayısının çokluğudur. Sorunun özümlenmesine katkıda bulunmakla sorumlu kamu kuruluşu İş ve İşçi Bulma Kurumu'dur. Ancak, bu kuruluşun çalışmalarının bu yolda etkili sonuçlar verdiğini söyleyebilmek oldukça zordur. Bu sonuca yol açan etmenlerin değerlendirmesi ve ilgili yasalarda gerekli düzeltmelerin yapılması gerekli görülmektedir.

Gecekondulaşma olgusu olanca hızı ile devam etmektedir. Armutlu örneği üzerinde ısrarla durulması ve kendisinden önemli dersler çıkarılması gereken bir

olgudur. Yasalara göre izinsiz ve kaçak yapı yapmak suçtur. Böyle olmasına rağmen bu suçun işlenmesine devam edilmekte ve bu hız giderek artmaktadır. Zaman zaman çıkarılan ve giderek devamlılık kazanan imar affı uygulamaları ise bu konuda teşvik edici bir rol oynamaktadır. Yasama politikaları açısından çelişkili bir görünüm arzeden bu durum yasaların uygulanmasında etkenliği azaltan bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak, gecekondulaşma olgusu karşısında uygulanacak olan usul hükümlerinin zaman alıcı ve yaptırımların etkisinin sınırlı olması da üzerinde durulması gereken öteki unsurlardır. Açıklanan bu noktalar, gecekondu ile savaşıma konusunda politika ve strateji tercihlerinden, yargılama usulü kurallarına ve uygulanan yaptırımlara kadar değişiklik gösteren birçok alanda yasal düzenlemelerde değişikliklere gereksinimi olduğunu göstermektedir.

Yasal düzenleme eksikliği duyulan konulardan biri de belediyelerin topladıkları gelirlerden yasal olarak başka idarelere aktarmaları gereken payları aktarmamakta ısrarlı davranmalarıdır. Gelir yetersizliği öne sürülerek söz konusu paylar aktarılmamaktadır. Ancak gerçek nedenin paylaşmaya karşı isteksizlik olduğu da bilinmektedir. Bu takdirde, ya belediyelerin diğer idarelerle gelir paylaşımına ilişkin yasal düzenlemelerde düzeltmeler yapılması veya belediyeleri bu payları ödemeye zorlayacak yeni düzenlemelerin yapılması gerekli bulunmaktadır.

Bir başka yasal düzenleme eksikliği de Boğaziçi koruma bölgesi içinde yer alan ve özel mülkiyete konu olan taşınmaz malların kamuya mal edilebilmesine -örneğin bu mal sahiplerine bölge dışında arsa vererek bu bölgedeki arazilerin mülkiyetinin kamuya aktarılabilmesine olanak verecek yasal düzenlemelerin yokluğunda yaşanmaktadır. Oysa, bilinmektedir ki Boğaziçi'ndeki yasalara aykırı yapılaşma bu bölgede özel mülkiyet konusu olan ancak yasal düzenlemeler nedeniyle üzerinde yapılaşma sağlanamayan alanlardan kaynaklanmaktadır. Konunun adalet ilkeleri çerçevesinde çözümlenebilmesi geliştirilecek yeni yasa: düzenlemelere bağlı görülmektedir.

FİNANSMAN GEREKSİNİMİ

İstanbul'un sorunlarının çözümünün büyük çaplı bir finansman kaynağının bulunmasına bağlı olduğu bilinmektedir. Sorunların çoğunun çözümü iyileştirme amaçlı yatırımların yapılmasına bağlı görülmektedir.

Merkezi yönetimin taşra örgütünde yer alan birimler önemli ölçüde ek finansman gereksinimi içinde olduklarını belirtmektedirler. Belediyelerde bütçenin hemen hemen tamamı cari harcamalara ayrılmakta ve bunun da çok büyük bir kesimini personel harcamaları oluşturmaktadır. Belediyelerin hizmet kalitesin iyileştirilebilmeleri için gereksinim duyduğu parasal kaynak oldukça ciddi boyutlara ulaşmış bulunmaktadır.

Tüm bu gerçeklere karşın hizmetlerden yararlananların hizmetlerin finansmanına katkısı oldukça sınırlı bir düzeyde kalmaktadır.

Bundan ayrı olarak doğru ve etkili bir fiyatlandırma sistemi de uygulanmamaktadır. Hizmetler büyük ölçüde sübvansiyonlarla yönetilmektedir. Bu sonuca yol açan nedenlerden biri de kamu yönetiminde henüz kar ve/veya zarar merkezi anlayışına dayalı bir yönetim muhasebesi sisteminin oluşturulamamış olmasıdır.

Nedenler ne olursa olsun kamu hizmetleri genelde zarar eden koşullar altında topluma sunulmaktadır.

Finansman yetersizliği özellikle bazı hizmet alanlarında açıklıkla ortaya çıkmaktadır. Bunların en önde geleni de ulaşım alt yapısının içinde bulunduğu durumdur. Trafik sıkışıklığının önlenmesi büyük çapta kent içi otoyolların yapımına ve metronun gerçekleştirilmesine bağlı görülmektedir. Ancak, bütün bunlar çok önemli bir finansman yükünü de beraberinde getirmektedir.

Sağlık hizmetlerinin yetersizliğine yol açan temel nedenin yönetsel ve kurumsal olduğu anlaşılmakla birlikte yeni ve kapsamlı bir düzenleme içinde sağlık hizmetlerinin yeniden ele alınması durumunda kurulması gereken sağlık alt yapısının ve sağlık yönetim sisteminin önemli bir finansman yükü getireceği açıklıkla bilinmektedir.

Aynı şekilde, ilk ve orta öğretim düzeyinde birikmiş olan dersane/okul açığının kapatılması için yapılacak çalışmaların maliyetinin oldukça yüksek olduğu da bilinmektedir.

Eğitim hizmetleri çerçevesinde yatılı öğrencilerin yurt gereksinimlerinin karşılanması ile birlikte özellikle genç nüfusun sosyo-kültürel gereksinimlerini karşılamaya yönelik yatırımların gerçekleştirilmesinin de önemli bir finansman yükü getireceği hesaplanmaktadır.

Kamu binalarının bir kesiminin içinde bulunduğu koşullar oldukça yetersizdir. Bu binalar oldukça eski ve yıpranmıştır. Yenilenmeleri gerekmektedir.

Kentin önde gelen sorunlarından biri olan otopark sorununun giderilmesi açık ve katlı otoparkların yapılmasına bağlı görülmektedir. Bu yoldaki gereksinim mevcut olanaklarla karşılaştırıldığında ortaya çıkan finansman gereksiniminin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Keza, toplu konut sorununa çözüm sağlamak üzere altyapısı getirilmiş ve parsellenmiş arsa üretiminin ve Boğaziçi'ndeki arsaların takas yoluyla değiştirilmesi politikasının da önemli bir finansman gereksinimi yaratacağı bilinmektedir.

Yukarıda belirtilen finansman gereksinimleri birlikte ele alındığında ortaya çıkan gerçek yatırımların finansman boyutları oldukça yüksek düzeylere ulaşmaktadır. Her ne kadar kamu finansman yükü konusunda bugün için bir değer

belirtebilmek eldeki mevcut veriler karşısında oldukça zor ise de, bu değerlerin yapılacak bir başka araştırma ile kısa zamanda ortaya çıkarılması olanaklı görülmektedir.

Bu bağlamda, İstanbul'un sorunlarının çözümünün bir başka kurumsal yönünün de finansman yetersizliği olduğunun bilinmesi ve geliştirilecek çözümlerde bu soruya yeterli yanıtların üretilmesi gerekmektedir.

SORUNLARIN ÇÖZÜMLENMESİ VE İRDELENMESİ

Sahip olduğu nüfusun büyüklüğü, yerleşim yerinin içinde bulunduğu stratejik önemi, ülke ekonomisi içindeki çok ağırlıklı payı ve toplumun kültürel yaşamındaki tartışılmaz yol göstericiliğiyle çok özel konumu ve koşulları bulunan İstanbul'un sorunları ve sorunların çözümünden sorumlu olan yönetsel birimlerin bu sorunları çözmekte içine düştüğü açmazlar İstanbul'un yönetim sorunlarının acil bir eylem planı içinde ele alınmasını kaçınılmaz bir zorunluluk durumuna getirmektedir.

Hemen belirtmek gerekir ki, İstanbul'un sorunları son yılların değil belki son onyılların sorunudur ve çok büyük bir oranda ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasından kaynaklanan yapısal değişimlere bağlıdır.

Yapısal değişimlerin birincisi ekonomik yapıda meydana gelen değişimdir Ülke tarımsal ve kırsal bir karakterden büyük bir hızla endüstriyel ve kentsel bir karaktere kaymaktadır. Endüstrinin ulusal hasıla ve ihracat içindeki payı yükselmektedir. Hammade kolaylıkları, ulaşım ağlarının çekiciliği ve çok büyük bir tüketim merkezi olması nedeniyle İstanbul endüstrinin yer seçiminde oldukça elverişli olanaklar önermektedir. Özellikle emek yoğun nitelikli endüstrileşme işgücüne olan talebi çok yükseklere çıkarmaktadır.

İkinci temel yapısal değişim toplum yaşamında gerçekleşen değişimdir Emek yoğun endüstriyel gelişmenin doğal sonucu olarak ortaya çıkan işgücü talebi İstanbul'a doğru önemli bir iç göçü tahrik ve teşvik etmekte ve yeni gelenlerle bir yandan çok önemli oranda kentsel hizmet gereksinimi ortaya çıkarken öte yandan yerleşik kültürde yozlaşma ve bozulma meydana gelmektedir.

Üçüncü ve son yapısal değişim ise siyasal alanda görülmektedir. Tek partiden çok partiliğe geçiş ve demokratik hak ve özgürlüklerin çok daha büyük kitleler tarafından kullanılmaya başlanması önemli siyasal değişim olarak kabul edilmek gerekir. Ancak siyasetin bu temel gerçeği kavrayamaması ve kısa süreli çıkarlar uzun süreli çıkarlara yeğ tutması karar alma sürecinin ussal olmayan bir niteliği bürünmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Son birkaç onyılda meydana gelen bu yapısal değişimlerin İstanbul kent açısından trajik sonucu kentin büyümesinin ve büyümenin yol açtığı sorunların bugün için, denetlenemez ve yönetilemez boyutlara ulaşmış olmasıdır.

Bu genel olumsuzluğa yol açan temel faktörler ise merkezi idarenin taşra örgütleri ile yerel yönetimlerin içinde bulundukları yetersizlikler; plansız yönetim anlayışının egemenliği; birimler arasında eşgüdüm alışkanlıklarının yetersizliği ve bu alandaki kurumsal eksiklikler; ihtiyaçlarla mali kaynaklar arasındaki dengesizlik; kamu personelinin nitelik ve nicelik açısından yetersizliği; denetim fonksiyonunun yeterince yerine getirilememesi; politik tercihlerin radikal kararlara egemen olması ve mevzuat yetersizlikleridir.

Bir yandan yaşanmakta olan doğal değişim süreci ve öte yandan yukarıda belirtilen yönetsel gerilikler İstanbul'da birçok alanda çözüm bekleyen sorunlar demetinin ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Belirtilen bu sosyo-ekonomik sorunların belli başlıları aşağıda sıralanmıştır.

Temel sorunların başında kontrol edilemeyen ekonomik büyüme gelmektedir. Türkiye endüstrisinin odak noktası durumuna gelen İstanbul ekonomisi aşırı büyümenin sancılarını çekmektedir. Yanlış teşvik uygulamaları ve ülke düzeyinde endüstrinin dengesiz dağılımı olguları ile desteklenen bu çarpık yapı hala yüzbinlerce kişi için İstanbul'u bir umut ve ekmek kapısı olarak görmekle sonuçlanmaktadır. Ekonomik potansiyelin yarattığı çekiciliğin yol açtığı iç göç süreci ise her yıl yüzbinlerce insanın bu kentte yerleşmesi ile sonuçlanmaktadır. Yığınlar her türlü sorunları ve beklentileri ile kente gelmektedir. Yığınların gereksinimleri kısa bir süre sonra yığınların hizmet beklentisi şekline dönüşmektedir. Yaklaşık 40 yıl süren bu süreç içinde kent 300 km²'den yaklaşık 2.000 km² büyüklüğünde bir alana yayılmakta ve nüfus 1 milyondan 8 milyona çıkmaktadır. Kentin üzerinde yer aldığı mekân ve içinde barındırdığı nüfusta görülen bu geometrik artışa karşın büyümenin beraberinde getireceği sorunlara cevap vermek durumunda olan merkezi ve yerel yönetimlerde görülen kurumsal nitelikli gerilikler ve yetersizlikler hizmet arzı ile talebi arasındaki açığın daha da büyümesi ile sonuçlanmaktadır. İstanbul'un güncelliği olan bir nazım imar planına henüz sahip olması kurumsal yetersizliklerin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. İnsanların temel gereksinimi olan barınma gereksiniminin giderilmesi için yönetimlerce yeterli çözümler üretilemeyince resmi olmayan güçler devreye girmekte ve çözüm üretmeye başlamaktadırlar.

Hızlı kentsel büyümenin sonucu olarak temel altyapılarda önemli yetersizlikler ortaya çıkmaktadır. İçme suyu hala yeterli değildir. İklim ve yağış koşullarına aşırı derecede bağımlıdır. Yaklaşık 15.000 kilometre olan kanalizasyon gereksiniminin 7.500 kilometresi yapılabilmektedir. Bunun da yüzde 80'i standardın altındadır. Dere ıslahı çok önemli bir sorun olarak ortada durmaktadır. Altyapı sorunlarına paralel şekilde ulaşım, trafik ve parkyeri gibi konularda da çok önemli sıkıntılar yaşanmaktadır.

Kentin ulaşım altyapısı batılı standartlarla karşılaştırıldığında çok yetersiz kaldığı gibi kente özgü bir ulaşım master planı da bulunmamaktadır.

Deniz kirliliği, içme suları üzerindeki potansiyel kirlilik tehditleri, hava kirliliği ve gürültü acil çözüm bekleyen çevre sorunlarının tipik örnekleri durumuna gelmiştir.

Sağlık hizmetleri de çarpık yapılaşmadan nasibini almıştır. Mevcut tedavi kurumları arasında eşgüdüm sağlanamamaktadır. Sağlık hizmetleri için ayrılan mali kaynaklar yetersizdir. Bu kuruluşlar üzerindeki denetim de oldukça etkisizdir.

Eğitim hizmetleri de benzer bir durum içerisinde. Hızlı nüfus artışı nedeniyle önemli oranda derslik ihtiyacı vardır. Derslik başına ortalama 100 öğrenci düşerken bu oran ortaokullarda 172, klasik liselerde 70 ve meslek okullarında 99'dur. Gençlik sorunları ile ilgili hizmetler ise henüz tam olarak algılanamamış ve kurumsal bir çözüme kavuşturulamamıştır. Gençler boş zamanlarının daha iyi değerlendirilmesini istemektedir. Nitelikli okullara girebilmek için büyük bir yarış vardır. Kötü alışkanlıklar kapıda büyük bir tehlike olarak beklemektedir. Daha da önemlisi iş bulabilme endişesi gençler arasında bir kaba dönmektedir.

Tüm bu çarpıklıklara paralel olarak kentin güvenlik ve asayişinde de önemli sorun alanları vardır. Güvenlikten sorumlu birimlerin örgütlenme modelleri eskidir. Jandarma ile mülki idare amirleri arasında ilişki kopuklukları görülmektedir. Uzmanlaşmaya gerekli önem verilmemiştir. İstihbaratın niteliğinde ve niceliğinde sorunlar vardır. Gecekondulaşma ve çevre suçlarının takibi ve önlenmesi için merkezi idarenin kolluk güçlerinden özel olarak yararlanmak yaşamsal önem taşıyan bir unsur olarak görülmektedir.

Belirtilen bu sorunların giderilmesi ve en azından hafifletilebilmesi için acil bir müdahale programının uygulama alanına konulması gerekmektedir. Müdahale programının temel özelliği ise kurumsal yapının yeniden oluşturulmasına verilmelidir. Ancak hemen belirtilmek gerekir ki kurumsal yapının tam ve mükemmel olarak tasarlanması bu alanda yapılması gereken ve uzun zaman alıcı olacağından kuşku duyulmaması gereken araştırmalara bağlıdır. Bu tür araştırmalar yapılınca ve kentin yeni yönetim sistemi hazırlanınca kadar mevcut sorunların ağırlığının azaltılabilmesi bakımından bazı kurumsal önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu çerçevede ve bir anlamda ana yapı oluşturuluncaya kadar yapılması gereken geçici nitelikli müdahale önerileri altı ana grupta toplanmalıdır: Valilik ve özel idare sistemi, büyük şehir ve ilçe belediyeleri sistemi, valiliğe bağlı kuruluşlar ve kaymakamlıklar, valiliğe bağlı olmayan kuruluşlar ve bölge müdürlükleri ve bölgede ve kentte planlama sorunlarının çözülmesi ve bu yoldaki gereksinimin giderilmesi.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Genel Olarak

Valilik ve özel idare sisteminde yerine getirilmesi gereken temel öneri il valisinin kentin sorunları üzerindeki yetki ve sorumluluğunu tam olarak egemen kılmaktır.

İstanbul'un birden çok İl'e bölünmesi isabetli bir çözüm olarak görülmektedir. Türk bürokrasisi açısından önemli bir yetersizlik göstergesi olan ve yönetilemez büyüklüklere ulaşmış olguları bölerek veya küçülterek yönetilebilir birimlere ayırmak şeklinde özetlenebilecek olan yönetsel ve siyasal yaklaşım İstanbul'un sorunlarının çözümü için kesinlikle düşünülmemelidir. Önemli olan bölerek yönetmek değil yönetsel yetkinlik ve beceri düzeyini yükselterek ve doğru yönetim koşullarını oluşturarak etkili ve verimli bir kurumsal yapıyı kurabilmektir.

Bu bağlamda, İstanbul'un bütünlüğü saklı tutulmalıdır. Valinin bölge kuruluşları üzerinde egemenliği tam ve kesin olarak tesis edilmelidir.

Kırsal kesime hizmet götüren kuruluş olan il özel idaresi, İstanbul'da nüfusun yüzde 95'inin kentsel kesimde oturması nedeniyle, önemli bir nitelik değişikliğine uğramıştır. Bu nedenle, il özel idaresi saklı tutulmalı ancak kentin değişen özelliklerine göre işlev yapabilecek bir konuma getirilmelidir.

Vali protokol yükünden hızla uzaklaştırılmalı ve plancı, eş güdümcü ve denetleyici vali prototipi egemen kılınmalıdır.

BÖLGE VE İSTANBUL ÖZELİNDE

Bölge Düzeyinde Planlama ve Eşgüdüm işlevleri

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, İstanbul merkez olmak üzere Edime, Tekirdağ, Kırklareli, Kocaeli ve Sakarya illerini kapsayan bölgenin alan kullanım planlarını yapmak; bölgede endüstri, tarım ve hizmet sektörleri arasında uyum ve denge kurmak ve bölgesel kalkınmaya yönelik çalışmalar arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlamak üzere Bölge Planlama Örgütü kurulmalıdır. Kurulacak olan bu örgüt Bölge Planlama ve Eşgüdüm Kurulu ile Bölge Planlama

Müdürlüğü'nden oluşmalıdır. Bölge Planlama Müdürü İstanbul Valisi'ne bağlı olarak görev yapmalı ve bölgedeki her ilin valisiyle işbirliği içinde olmalıdır.

Örgüt, bölge planlarının hazırlanmasına katkıda bulunmak üzere her türlü yerli ve yabancı danışmanlık hizmetlerinden yararlanabilmek ve ihtisas komiteleri de oluşturulabilmelidir.

Bölge Planlama Müdürlüğü'nün yerine getirmesi beklenen görevler aşağıda belirtilmiştir:

- a) Bölgenin ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmasına yönelik bölge kalkınma planlarını, yıllık programlarını ve kalkınma projelerini hazırlamak,
- b) Bölgede mekânın en iyi şekilde kullanımını sağlamak üzere alan kullanım planları yapmak,
- c) 3194 sayılı İmar Kanunu'nda yer alan bölge planını yapmakla ilgili yükümlülüğü yerine getirmek,
- ç) Bölgesel çevre yönetimi ana planını hazırlamak,
- d) Bölgeye, bölgedeki illere ve öncelikle İstanbul'a ilişkin ulaşım ve trafik ana planını hazırlamak,
- e) Bölgede yapılması planlanan kamu yatırımlarını incelemek, önceliklerini belirlemek,
- f) Kamu ve özel sektör yatırımlarını izlemek, irdelemek ve yatırımlar arasında eşgüdümü sağlamak,
- g) Bölgeye ilişkin bilgi ve veri toplamak, işlemek, veri tabanı oluşturmak modelleme çalışmaları yapmak ve projeksiyonlarda bulunmak.
- ğ) Arsa ve arazi rantının kamuya mal edilmesi için çözüm önerileri geliştirmek.

Bölge Müdürlüğü tarafından hazırlanacak bölgesel ve sektörel ana planlar incelemek ve karara bağlamak; ilgili kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlamak ve kararları bölgede yer alan tüm kamusal kurum ve kuruluşla için uyulması zorunlu olmak üzere bir Bölge Planlama ve Eşgüdüm Kurulu kurulmalıdır. Bölge Planlama ve Eşgüdüm Kurulu, İstanbul Valisinin başkanlığında bölgede yer alan illerin valileri, büyük şehir ve il belediye başkanları ile bölgede örgütü bulunan bölgesel kuruluşların müdürlerinden ve Bölge Planları; Müdürü'nden oluşmalıdır.

Bu kurula ek olarak, bölgede yer alan bütün toplu ulaşım sistemleri arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlamak ve taşıma programları ile tarifelerini saptamak amacıyla bir Ulaşım Kurulu oluşturulmalıdır. Kurul, İstanbul Valisi'nin başkanlığında Büyük Şehir Belediye Başkanı, Bölge Planlama Müdürü, İl Emniyet Müdürü ve toplu taşıma kuruluşlarının en üst yöneticilerinin katılımı ile oluşmalıdır. Kentte kurulu bulunan ve şoför ve otomobilcileri temsil eden mesleki kuruluş ile karayolu otobüs taşımacılarını temsil eden kuruluşun valilikçe uygun görüleninden birer üye de kurul çalışmalarına katılmalıdır.

Bölge planlarının hazırlanması, kalkınma projelerinin geliştirilmesi, bölgesel sorunların ve çözüm yollarının belirlenmesi amacıyla çeşitli araştırma ve inceleme çalışmalarında bulunmak ve öneriler geliştirmek üzere kamu ve özel sektörde yer alan kişilerin uzmanlık bilgi ve görgülerinden yararlanılmak amacıyla

özel ihtisas komiteleri kurulabilmesine olanak sağlayacak yasal çerçeve oluşturulmalıdır. Komiteler kendi içinde örgütlenmeli ve çalışmalarını bağımsız olarak yürütmelidir.

Buna ek olarak, Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 437 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kamu kurum ve kuruluşlarındaki personelin ve üniversite öğretim elemanlarının planlama çalışmalarında görevlendirilmesi ve sözleşme ile özel sektör kuruluşlarına araştırma, etüt ve proje yaptırılabilmesi ile ilgili hükümler Bölge Planlama Müdürlüğü çalışmaları için de geçerli olmalıdır.

İl Yönetimi

İstanbul Valisi'ne öteki yasal düzenlemelerin sağladığı olanaklara ek olarak aşağıda belirtilen yetkiler verilmelidir:

a) Bölge sınırları içinde kalan il valiliklerinin yazılı görüşlerini almak ve dosyalamak koşuluyla merkezi İstanbul'da bulunan bölge müdürlerinin üst sicil amiri olmak,

b) Bölge müdürlüklerinin çalışmalarını izlemek, çalışmaları hakkında bilgi istemek, çalışmalarla ilgili görüş, değerlendirme ve önerilerini Bölge Planlama ve Eşgüdüm Kurulu ile bölge örgütünün bağlı olduğu bakanlığa bildirmek,

c) Bölge müdürü atamalarında görüş vermek,

ç) İstanbul'daki yerel yönetimlerin çalışmalarını izlemek, çalışmaları ile ilgili bilgi ve açıklama istemek ve merkezi Hükümet kurumlarının desteklenecek kredi ve yardım talepleri ile ilgili olarak görüş vermek,

d) Kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarının verdiği yetkileri kullanmak ve bunların yüklediği görevleri yerine getirmek, huzur ve güvenliği, kişi dokunulmazlığını, tasarrufa ilişkin güvenliği, öğretim ve çalışma özgürlüğünü, çevrenin korunmasını, kaçak yapılaşma ile gecekondulaşmanın önlenmesini ve kamu esenliğini sağlamak ve sürdürmek için genel emirler çıkarmak, kararlar ve önlemler almak,

e) Yerel yönetimler de dahil olmak üzere kamu kurum ve kuruluşları arasında ortaya çıkabilecek yetki ve görev sirtüşmeleri ile her türlü uyuşmazlığı çözmek üzere görüş ve bilgi istemek, toplantı düzenlemek ve karar vermek.

f) Yerel yönetimler de dahil olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının yatırımları ile ilgili olarak bakanlık ve kuruluşlara görüş bildirmek ve önerilerde bulunmak,

Valinin yetkilerinde yapılacak iyileştirmeleri Valilik Örgütü'nün iyileştirilmesi izlemelidir. Bu bağlamda, İstanbul Valiliği'nde mevcutlara ek olarak aşağıdaki birimler kurulmalıdır:

- a) Denetim Grubu
- b) Hukuk Müşavirliği
- c) Protokol Müdürlüğü

Gerek bu birimlerde ve gerekse Valilik örgütünde kadro karşılığı gösterilmek üzere sözleşmeli personel çalıştırılabilir.

Denetim Grubu

İstanbul Valisi'nin nitelik ve niceliklerini belirterek istemde bulunması koşuluyla Bakanlıkların ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerin İstanbul Valiliği'nde görevlendireceği müfettiş ve kontrolörlerden oluşan bir denetim grubu kurulmalıdır. Bu grup bakanlıkların merkez örgütü, adli ve askeri kuruluşlar ile yükseköğretim kurumları dışında kalan bütün kamu kurum ve kuruluşlarının; yerel yönetimlerle bunlara bağlı kurum ve işletmelerin çalışma ve işlemleri ile ilgili denetleme, inceleme ve soruşturma işlerini yürütmekle görevlendirilmelidir.

Hukuk Müşavirliği

Hukuk Müşavirliği'nin görevleri hukuki konularda inceleme yapmak ve görüş vermek, adli ve idari davalarda valiliği temsil etmek, İl İdare Kurulu'nun ve İl Disiplin Kurulu'nun raportörlüğünü yapmak olmalıdır.

İlçe Örgütü

Bölge Planlama ve Eşgüdüm Kurulu'nun kararı üzerine, bakanlıklar ve tüzel kişiliğe sahip genel müdürlükler ile İl Özel İdaresi İstanbul'a bağlı ilçelerde ilçe örgütlerini kurmalıdırlar.

Güvenlik Hizmetleri

İstanbul'da güvenlik hizmetleri haberalma, narkotik, çevre ve imar ve mali polis gibi uzmanlık bilgisi gerektiren işlevlerin Emniyet Müdürlüğü'nde ve trafik teşkil, pasaport ve ruhsat işlemleri gibi uzmanlık bilgisi gerektirmeyen işlevlerin ilçelerde görülmesi esasına göre örgütlendirilmelidir.

Emniyet Müdürlüğü görev bölgesinde hizmetlerin eşgüdümünü ve ilçe emniyet müdürlükleri arasında ve ilçe emniyet müdürlükleri ile İl Emniyet Müdürlüğü arasında işbirliğini sağlamak üzere birden çok ilçeyi kapsayan Alt Bölge Eşgüdüm Merkezleri oluşturulmalıdır.

Valiliğin uygun göreceği yerde Emniyet Müdürlüğü ile İl Jandarma Komutanlığı'nın birlikte çalışacağı Ortak Hareket Merkezi kurulmalıdır. Bir vali yardımcısının başkanlığındaki bu Merkez tüm çağdaş iletişim ve bilgisayar olanaklarını kullanarak asayiş ve güvenlik hizmetlerini sürekli olarak izlemeli ve yönlendirmelidir.

Kolluk hizmetlerinin planlaması, yönetimi ve eşgüdümü için bir kolluk ana planı yapılmalıdır. Emniyet Müdürlüğü ve İl Jandarma Komutanlığı'nca genel kolluk hedeflerini de belirleyecek şekilde ortak olarak hazırlanacak kolluk ana planı valinin önerisi üzerine İçişleri Bakanlığı'nca onaylanarak kesinleştirilmeli ve kolluk hizmetleri bu plana göre yürütülmelidir.

Büyük Şehir Belediyesi ve mücavir alan sınırları içinde kalan jandarma görev ve sorumluluk bölgesi polise devredilmelidir.

'Hususi' ve 'hizmet' damgalı pasaportlar Valilikçe ve 'umuma mahsus' pasaportlar kaymakamlıklarca verilmelidir.

Yerel Yönetimler

Valinin yokluğunda veya valinin uygun göreceği zaman ve yerlerde İl Genel Meclisi'ni temsil etmek ve İl Genel Meclisi'ne başkanlık etmek üzere bir İl Genel Meclisi Başkan Vekili seçilmelidir.

Çeşitli kanunların İl Özel İdaresine verdiği yetkilerin uygulamasını sağlamak ve kurallara aykırı davrananlara karşı gerekli önleyici kolluk tedbirlerini yerine getirmek üzere İstanbul İl Özel İdaresi Zabıta Örgütü kurulmalıdır.

Büyük Şehir Belediyesi sınırları içinde yönetsel koşulların zorunlu kılması durumunda ilçe belediyeleri dışında Bakanlar Kurulu kararıyla semt belediyeleri kurulabilmelidir. Semt belediyelerinin nüfusu 300.000'den az olmamalıdır.

Belediyelerin seçilmiş organları, seçilmelerini izleyen ikinci yılın tamamlanmasından itibaren belde de kayıtlı seçmenlerin dörtte birinin il seçim kuruluna yazılı olarak başvurusu durumunda, il seçim kurulunca bir ay içinde düzenlenecek bir halk oylamasında oy kullanan seçmenlerin üçte iki çoğunluğunun kararıyla görevden geri çağrılabilirdir.

İlçe ve semt belediye meclisleri mahallelerin temsili esasına göre oluşturulmalıdır. Nüfusu 10.000'den fazla her mahallenin Belediye Meclisi'nde bir üye ile temsili esas ilke olarak kabul edilmelidir.

Büyük Şehir Belediye Meclisi'nin üye sayısı 150 olarak belirlenmeli ve meclis üyeleri belde halkının doğrudan oyu ile tüm kenti temsil etmek üzere seçilmelidir.

İstanbul İli sınırları içindeki köylerin imar planları İl Özel İdaresi'nce yaptırılmalı ve bu planlar İl Genel Meclisi'nce onaylanmalıdır.

Köylerde yapılan binalarla ilgili inşaat ve oturma izinleri İl Özel İdaresi'nce ilçelerde oluşturulacak birimlerdeki teknik elemanların uygun görüşü üzerine muhtarlıkça verilmelidir.

Kamu sağığı ve çevre koruma nedenleriyle valilik kararıyla bulundukları yerden başka bir yere taşınması zorunlu görülen köylerle ilgili işlemlerin planlanması, finansmanın sağlanması ve taşınma işleminin gerçekleştirilmesi İl Özel İdaresi'nin görevi olarak kabul edilmelidir.

Belediyelerin kanun gereğı topladıkları vergi gelirlerinden öteki idarelere verilmesi gereken paylardan verilmeyenler İçişleri Bakanlığı'nın yazılı duyurusu üzerine bu belediyelerin İller Bankası'nca dağıtılan paylarından kesilerek ilgili idarelere ödenebilmelidir.

İstanbul İl sınırları içinde yer alan paralı köprü ve yollardan, bu tesislerin halka satılan kesimleri dışında kalan bölümünden elde edilen gelirlerin yüzde 80'i yerel yönetimler payı olarak ayrılmalıdır. Ayrılan payın yüzde 70'i Büyükşehir Belediyesi'ne ve yüzde 30'u İl Özel İdaresi'ne verilmelidir.

Hâzineye Ait Taşınmazların Saptanması, Korunması ve Değerlendirilmesi

Milli Emlak Müdürlüğü İstanbul'da hâzineye ait taşınmazları saptamalı, tescillerini yapmalı, üzerlerindeki yapılaşma durumlarını belirlemeli ve envanterlerini çıkarmalıdır. Bu arsalarından Hâzineye ait olan veya orman idaresince hâzineye terk edilen arsa ve araziler Milli Emlak Müdürlüğü'nce İl Özel İdaresine aktarılmalıdır. Aktarılan arsa ve arazilerin korunmasından İl Özel İdaresi sorumlu olmalıdır. Bu tür arsa ve araziler çevrenin yeşillendirilmesi, toplu konut alanlarının geliştirilmesi, yasaya aykırı yapılaşmaların önlenmesi ve bozulmuş kentsel alanların ıslahı amacıyla değerlendirilmelidir.

Belediyeler ve İl Özel İdaresi planlanmış, altyapısı tamamlanmış ve parselasyonu yapılmış ucuz konut arsaları üretmek ve kentsel gelişmeyi sağlamak amacıyla imar ve inşaat şirketleri kurabilmeli veya kurulmuş şirketlere ortak olabilmelidirler. Bu şirketler üretecekleri arsaları bireylere veya kooperatiflere konut yapımı amacıyla tahsis edebilmeli ve isterlerse kendileri de konut üretiminde bulunabilmelidirler. Bu şirketlerin ürettikleri arsa ve konutların tahsisinde düşük gelir gruplarına öncelik verilmeli ve maliyetin geri dönmesi ilkesi esas alınmalıdır.

Adalet Bakanlığı'nca İstanbul'da yalnızca imar ve gecekondü ile ilgili suçları yargılamak üzere yeteri kadar imar ihtisas mahkemeleri kurulmalıdır. İmar Kanunu'na ve imar planlarına aykırı yapılaşma ile ilgili suçlar ilgili yargı yerlerinde acele işlerden sayılmalı ve suçüstü hükümlerine göre kovuşturulmalıdır.

İmar planlarına aykırı davranışları önlemek belediyelerle birlikte mülki idare amirlerinin de görevi olmalıdır. Mülki idare amirleri belediyelerin imar mevzuatının uygulanması amacıyla yapacakları her türlü isteğı yerine getirmek zorunda olmalıdır.

İmar planlarında yapılacak değişikliklerin kamu yararına aykırı olduğunun anlaşılması durumunda mülki amirler kendi mülki sınırları içindeki belediyelerden durumun düzeltilmesini talep edebilmeli ve belirli süre içinde istenilen sonuç alınmadığı takdirde ilgili idari yargı yerine başvurabilmelidirler.

Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün sınırları içinde kalan ve imar planları nedeniyle üzerinde yapı yapma yasağı bulunan tapulu mülk sahiplerine bu mülkleri karşılığı olmak üzere Büyük Şehir Belediyesi tarafından bu amaçla özel olarak hazırlanacak yapılaşmaya açık alanlarda arsa verilebilmelidir.

İstanbul İli sınırları içinde yeni organize sanayi bölgeleri kurulamamalıdır.

İl sınırları içinde yeni birinci ve ikinci sınıf gayri sıhhi tesis kurmak Özel Çevre Koruma Başkanlığının uygun görüşü üzerine Bölge Planlama Müdürlüğü'nün iznine bağlı olmalıdır. Özel Çevre Koruma Bölge Müdürlüğü gerekli izni tesisin çevresel etki değerlendirmesi raporuna göre vermelidir. Kirlenici nitelikli kuruluşların İstanbul İli sınırları dışına çıkarılması ile ilgili teşvik önemleri Bölge Planlama Müdürlüğü'nce geliştirilmelidir.

Çevre

İstanbul İli'nin tümü koruma altına alınmalı ve 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamede belirtilen korumaya ilişkin hükümler İstanbul'un bütününe kapsayacak şekilde uygulanmalıdır. Bu amaçla Çevre Bakanlığı'nca İstanbul Özel Çevre Koruma Bölge Müdürlüğü kurulmalıdır. İstanbul Özel Çevre Koruma Bölge Müdürü İstanbul Valisi'ne bağlı olarak çalışmalı ve bölgede yer alan illerin valilerine karşı ayrı ayrı sorumlu olmalıdır.

İstanbul Özel Çevre Koruma Bölge Müdürlüğü'nün görevleri şunlar olmalıdır:

- a) Bölgede etkisini sürdüren her türlü kirlilikle ve kirlenmiş alanlarla ilgili müdahale ve mücadele programları geliştirmek ve uygulamak,
- b) Çevre korunmasından ve geliştirilmesinden sorumlu kamu kurum ve kuruluşları ile eşgüdüm ve işbirliği sağlamak,
- c) Hava, su ve deniz kirlilikleri ile gürültü ve öteki çevre kirliliklerini ölçmek ve izlemek üzere sistemler ve laboratuvarlar kurmak,
- ç) Çevresel sorunlarla ilgili bilgi ve veri toplamak, veri envanterleri hazırlamak, veri bankası kurmak, bölgesel çevre envanterleri hazırlamak ve her yıl bölgenin çevresel kalitesinin içinde bulunduğu koşullarla ilgili bir rapor yayınlamak,
- d) Bölgesel çevre kirlilikleri haritası yapmak,

e) Bölgesel çevre ile ilgili olarak kalite, emisyon, deşarj, yakıt, araç ve gereç standartları geliştirmek ve Çevre Bakanlığı ile Türk Standartları Enstitüsü aracılığıyla kesinleştirilmesini sağlamak,

f) Bölgesel çevre enformasyon sistemini kurmak ve bölgedeki mülki ve yerel yönetimlerin kullanımına sunmak,

g) Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde öngörülen süreç için bölgesel odak noktası olarak görev yapmak ve çevre ile ilgili unsurların tüm kamusal planlama ve karar alma aşamalarında yer almasını sağlamak,

ğ) İçme suyu havzaları da dahil olmak üzere yapılaşmanın çevre kalitesi üzerindeki olumsuz etkilerini incelemek, izlemek ve önleyici tedbirleri planlamak,

h) Çevre ile ilgili yaygın eğitim, hizmet içi eğitim ve yayın çalışmalarında bulunmak.

İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü içinde üniformalı ve sivil olarak görev yapmak, silah ve zor kullanma yetkisine sahip olmak üzere çevre ve imar polisi kurulmalı ve bu bağlamda Deniz ve turizm polislerine ilişkin görev, yetki ve sorumluluklar 'Çevre ve İmar Polisi'ne devredilmelidir.

Çevre ve İmar Polisi'nin görevleri şunlar olmalıdır:

a) Yasaların yerel yönetimlere verdiği çeşitli yetkilere dayalı ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş izin ve ruhsatlara göre yapılmamış olduğu saptanan yapılaşmaları önlemek, bu amaçla her türlü izleme sistemlerini kurmak ve işletmek,

b) Mevzuata aykırı olduğu saptanan ve yetkili idare ve yargı organlarınca yıkılmasına karar verilen yapıların yıkılması için belediye veya özel idare yıkım ekiplerine gerekli güvenlik desteğini sağlamak,

c) Halkın, toplumun, doğanın ve çevrenin sağlığını, güvenliğini ve esenliğini tehlikeye düşürecek her türlü çevresel suça karşı önleyici polis hizmetlerini yerine getirmek ve bu amaçla haberalma çalışmalarında bulunmak,

ç) Çevre suçu işleyenleri yakalamak ve yargılanmak üzere yetkili yargı organı önüne çıkarmak,

d) İçme suyu havzalarında yasalara aykırı olarak yapılan her türlü yapıyı durdurmak, önlemek, yıkılmaları için gerekli önlemleri almak,

e) İçme suyu havzalarında sürekli olarak kontrol, izleme ve devriye hizmetlerini yerine getirmek,

f) Kamuya ve hazineye ait arsa ve arazileri korumak.

Sayıştay İstanbul Birimi

Belediyeler ve İl Özel İdaresi de dahil olmak üzere Sayıştay'ın mali denetimine bağlı olan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının denetimlerinin İstanbul'da yerinde yapılması için Sayıştay tarafından gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Temel Sağlık Hizmetlerinin Belediyelere Devri

181 sayılı Sağlık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Karamame'nin 9 uncu maddesinin a, b, c, d ve e fıkraları ile 13 üncü maddesinin a ve b fıkralarında belirtilen temel sağlık hizmetleri personeli ve tesisleri ile birlikte İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmelidir.

Belediye, sağlık hizmetlerini Bölge Planlama Müdürlüğü'nce hazırlanacak ve Bölge Planlama ve Eşgüdüm Kurulu'nca kararlaştırılacak sağlık ana planına göre planlamak ve örgütlendirmelidir.

SONUÇ

Büyük bir kültürel ve tarihi zenginliği içinde barındıran, Türkiye'nin küresel anlamda tek ve vazgeçilemez simgesi konumunda bulunan ve ülkenin tam anlamıyla ilk 'megapolit' olan İstanbul acı ve ızdırıp içindedir.

Bu duruma yol açan nedenler iki boyutludur. Sorunun birinci boyutunu kentsel altyapıların içinde bulunduğu önemli yetersizlikler ve ikinci boyutunu da bu yetersizlikleri gidermek durumunda olan kurumsal yapının içinde bulunduğu olumsuz koşullar oluşturmaktadır.

Altyapı yetersizliklerinin çözülmesi, esas itibarıyla, bir mühendislik ve finansman sorunudur. Ancak, asıl üzerinde durulması gereken konu kurumsal sorunların nasıl aşılabileceğidir. Bu bağlamda iki aşamalı bir yaklaşımın yararlı olacağı anlaşılmaktadır. İlk aşamada mevcut kurumsal yapı içinde alınması gereken önlemler belirlenmeli ve uygulama alanına konulmalıdır. Bu çalışma iki ana bölümden oluşmalıdır: mevcut yasal sistem içinde alınması gereken örgütsel ve yönetsel önlemleri almak ve İstanbul'un kurumsal yapısının gelecekte alabileceği şekli belirlemek üzere bir 'araştırma, inceleme ve model geliştirme projesi başlatmak. Bu çalışma birinci aşamada yapılabilecek olanları belirlemek amacıyla yapılmıştır.

İkinci aşamada ise birinci aşama çalışmaları sırasında oluşturulacak modelin uygulama alanına konulmasından ibaret olmalıdır.

Bu tür bir çalışma ekonomik açıdan da yük getirici olmayacaktır. BM İnsan Yerleşmeleri Konferansı Habitat 2 için harcanan ulusal kaynaklar gözönüne alındığında bu proje için gerekli olan kaynağın kolaylıkla bulunabileceği anlaşılmaktadır.

Son söz olarak belirtmek gerekir ki, esaslı bir araştırmaya dayanmadan ve yalnızca bir fikir egzersizi bağlamında üretilen 'sloganist' çözümlerden uzak durulmalı ve asıl çözümün bilimde ve bilimsel çalışmada olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Herşeyden önemlisi, İstanbul'un bölünmesi gibi yüzeysel ve içeriği olmayan sloganlardan vazgeçilmeli ve temel öncelik yönetimin teknik ve teknolojik kapasitesinin güçlendirilmesine verilmelidir.

İL İDARESİ KANUNU NUN DEĞİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK OLARAK YAPILAN ÇALIŞMALAR

Mustafa PEKDEMİR
İller İd.Gen.Müd.Yrd.

GİRİŞ

Bilindiği gibi uzun yıllardan beri, özellikle meslek camiasında, vali ve kaymakamların yetkilerini kullanamadığı, diğer kanunlarla İl İdareleri Kanunundaki yetkilerin erozyona uğratıldığı, bu nedenle İl İdareleri Kanununda günümüz koşullarına uygun değişikliklerin yapılması gerektiği tartışmalarının yapıldığını görmekteyiz.

Vali ve kaymakamların yetkilerini tam olarak kullanabilmeleri, günün koşullarına uygun yetki ve imkanlarla donatılmaları, Kanunun uygulanamayan hükümlerine işlerlik kazandırılması için zaman zaman bazı çalışmalar yapılmış ve hazırlanan tasarılar meslekdaşların görüşüne sunulmuştur. Ancak her hazırlıktan sonra, mevcut Kanunun tartışmaya açılmasının, bazı yetkilerin geri alınması sakıncasını da beraberinde getirebileceği, sorunun Kanundan değil uygulamadan kaynaklandığı, bu nedenle bir değişikliğe gidilmesinin faydalı olamayacağı ileri sürülerek çalışmalar sonuçlandırılmamıştır.

Buna rağmen, özellikle son yıllardaki koşullar, emniyet-asayişe ilişkin sorunlar, uygulamada görülen aksaklıklar, bazı değişikliklerin zorunlu olduğunu ortaya koymuştur. Bunun sonucunda Bakanlığımızca 1992 yılında bir çalışma başlatılmıştır. Merkez valileri tarafından hazırlanan bu tasarılar, olağanüstü halin kaldırılması durumunda veya ekonomik bunalım, doğal afet, genel güvenliğin veya genel sağlığın bozulması hallerinde alınabilecek tedbirler yapılan değişiklik ve eklemlerin özünü oluşturmıştır.

Bu tasarılar, 1992 yılında Bakanlıkça oluşturulan bir çalışma grubu tarafından, bütün Bakanlıklar ve valiliklerin görüşü alınarak yeniden değerlendirilmiş ve hazırlanan tasarı taslağı Bakanlar Kuruluna sunulmuştur. Bakanlar Kurulunca kabul edilen Tasarı TBMM'ne gönderilmiş, bazı değişikliklerle İçişleri Komisyonunda, Plan ve Bütçe Komisyonunda kabul edilerek Genel Kurulun gündemine girmiştir. Ancak verilen bazı yetkiler, özellikle muhalefet partileri tarafından, sakıncalı ve aşırı bulunduğu için, bütün çabalara rağmen Tasarının kanunlaşması mümkün olamamıştır.

1996 yılında yeni Hükümetin göreve başlamasından sonra, konu yeniden ele alınmış ve hazırlanan tasarı taslağı Bakanlar Kuruluna sunulmuş, Bakanlar kurulunca da kabul edilerek TBMM'ne gönderilmiştir.

TASARIDA YER ALAN DEĞİŞİKLİK VE EKLER

Yapılan değişiklik ve getirilen ekleri üç gruba ayırmak mümkündür:

1 - Mer'i Kanun'un Bazı Maddelerinde Yapılan Değişiklikler

a - Özellikle ulaşım ve haberleşme alanlarında meydana gelen hızlı gelişmeler ve ilçe sayısındaki artışlar bucak teşkilatını gereksiz hale getirdiğinden, bu mülki idare bölümleri kaldırılmıştır.

b - Merkezi idarenin denetiminden kaçmak isteyen kuruluşların, gerekli gereksiz bölgesel teşkilatlanmaya gitmeleri idareyi zaafa uğratmakta ve kaynak israfına yol açmaktadır. Bu nedenle bölge kuruluşları oluşturulurken İçişleri Bakanlığının olumlu görüşünün alınması hükmü getirilmiştir.

c - Merkezde bulunan valilerin bilgi ve deneyimlerinden yararlanılabilmesi için, mülkiye müfettişi kökenli olanların, mülkiye müfettişi olarak çalıştırılabilmelerine imkan sağlanmıştır.

ç - Valilerin, ilde çıkan veya çıkabilecek olaylar nedeniyle askeri birliklerden yardım talebi konusunda uygulamada görülen aksaklıkların giderilmesi için yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Şöyle ki;

— Yardım istenebilecek birlikler açıkça belirtilmiştir.

— Askeri birliğin çapı, görevde kalış süresi, emir-komuta, yetki, işbirliği ve koordinasyon konuları tereddüde meydan vermeyecek şekilde düzenlenmiştir.

— Birden fazla ili ilgilendiren olaylarda, Genel Kurmay Başkanlığı ile İçişleri Bakanlığının işbirliği yapmaları sağlanmış, gerektiğinde il valilerinden birinin koordinasyonla görevlendirilebilmesi esası getirilmiştir.

Böylece; birden fazla ili ilgilendiren olaylarda, olağanüstü hal ilanına ve bölge valisi görevlendirme yoluna gidilmeden askeri birliklerin görevlendirilmesi işbirliği ve koordinasyon konularındaki sıkıntıların giderilmesi sağlanmak istenmiştir.

— Ayrıca; sınır ötesi hareket konusunda talep olağanüstü hal bölge valisi tarafından yapılmaktadır. Olağanüstü halin sona ermesi durumunda bir boşluk doğmaması için aynı yetki il valilerine de tanınmıştır.

d - Vali ve kaymakamların disiplin ve sicil amirliği yetkilerine, Devle Memurları Kanunu ile ilgili yönetmeliklere paralel şekilde açıklık getirilmiş özellikle kaymakamların sicil ve disiplin amiri olmaları durumunda üst amirin mutlaka vali olacağı vurgulanmıştır.

2 - Emniyet ve Asayiş İle İlgili Hükümler

İl İdaresi Kanununda valilere genel ifadelerle geniş yetkiler verilmekle birlikte; bu durum farklı yorumlara, tereddütlere ve itirazlara sebep olduğundan, yönetim ve kolluk güçleri bazı durumlarda görev yapamaz hale gelmiştir. Özellikle birden fazla ili içine alan olaylarda koordinasyon ve işbirliği eksikliği ortaya çıkmıştır.

Son yıllardaki anarşi ve terör olayları ile bölücü hareketlerle mücadelede, mevzuattaki boşluklar nedeniyle aksamalar olmuş, bunu gidermenin yollarından biri olarak da olağanüstü hal ilan edilmiştir.

Bu nedenle Tasarıda; ekonomik bunalım, doğal afet, genel güvenliğin veya genel sağliğin bozulması hallerinde alınmış olan tedbirlerin yetersiz olduğu kanaatine varıldığı takdirde, mal ve can güvenliğini, kişi dokunulmazlığını, anayasal hak ve özgürlükleri korumak, kamu düzenini ve esenliğini sağlamak amacıyla, valilere ek tedbirler alma yetkisi verilmiştir.

Görüldüğü gibi verilen bu yetkilere dayanılarak alınacak tedbirler geçici olduğu gibi, temel hak ve özgürlükleri zedeleyici nitelikte de değildir. Kaldı ki zaten mer'î mevzuatımıza göre de uygulanabilen tedbirlerdir. Ancak, yukarıda belirtilen sakıncaların giderilmesi için bu yetkiler somutlaştırılarak sayılmıştır:

Bu tedbirleri şöyle özetlemek mümkündür;

- Üç günü geçmemek üzere sokağa çıkma yasağı koymak,
- Her türlü silah ve patlayıcı maddeler için kısıtlama getirmek,
- Araç, gereç, gıda temini için gereğini yapmak,
- Özel güvenlik tedbirleri almak ve bazı konularda kısıtlamalar getirmek,
- Umuma açık yerler ile lokal, kulüp gibi tesislere ilaveten öğrenci yurtlarını aratmak, suç unsuruna rastlandığında üç ayı geçmemek üzere kapatmak,
- Doğal afet ve toplumsal olaylar sırasında kamu görevlilerine yardımcı olurken yaralanan vatandaşların tedavilerini yaptırmak.

Bu tedbirlerin alınmasını gerektiren koşulların olup olmadığının takdir edilmesi ise tamamen valilere ait olacaktır.

Ayrıca olağandışı durumlarda, Devlet İhale Kanunu, Muhasebe-i Umumiye Kanunu ve Sayıştay Kanunu hükümleri uygulanmadan, harcama yapılmasını sağlayacak hükümler konmuştur.

Böylece olağanüstü yönetim usullerinin ilanına yol açacak ortamın doğması engellenebileceği gibi, uygulanmakta olan olağanüstü halin kaldırılması da mümkün olacaktır.

Buna rağmen valilerin olağanüstü yetkilerle donatıldığını söylemek mümkün değildir. Olağanüstü Hal Kanununda bulunan ve bu Tasarı Taslağına dahil edilmeyen bazı yetkileri kısaca özetlemek bile durumu açıklamaya yeterlidir.

Örneğin Olağanüstü Hal Valisi;

- Tatil mevzuatını uygulamayabilir.
- Yerleşim yerlerini boşaltabilir, nakledebilir.
- İş yeri kapatabilir.
- Matbu yayınların basımını, yayımını, dağıtımını, bölgeye sokulmasını yasaklayabilir, bu yayınları toplatabilir.
- Film, ses bantı ve benzeri yayınları sınırlayabilir, yasaklayabilir.
- Kişi ve toplulukları bölge dışına çıkarabilir, bölgeye girişlerini yasaklayabilir.
- İşçi çıkarmalarını izne bağlayabilir, grev ve lokavt kararlarını üç ayı geçmemek üzere erteleyebilir.

Görüldüğü gibi her ilde bir olağanüstü hal valisi yaratmak söz konusu değildir. Tersine olağanüstü hal ilan etmeden daha demokratik şartlar içinde sorunların çözümü mümkün olacaktır.

Ayrıca birden fazla ili ilgilendiren konularda İçişleri Bakanına veya görevlendireceği bir il valisine koordinasyon görevi vermek suretiyle, olağanüstü olaylarda, bir bölge valisi görevlendirilmesi ihtiyacı da ortadan kaldırılmış olmaktadır.

3 - Diğer Yeni Hükümler

a - Yine bu Tasarı ile ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma konularında vali ve kaymakamlara somut görev ve yetkiler vermek suretiyle ulusal kalkınma; planı ve yıllık programların daha gerçekçi hazırlanması ve uygulanması, ilin im kanlarının daha verimli kullanılması, işbirliği ve koordinasyon konusundaki eksikliklerin giderilmesi sağlanmaktadır.

b - Sivil hava meydanları, limanlar ve sınır kapılarındaki hizmetlerin koordinasyon ve işbirliğinde, yasal boşluk nedeniyle çok büyük aksamalar meydana gelmiştir. Bu kapılarda etkin bir denetimin yapılabilmesi ve başıboşluğum giderilmesi için bir mülki idare amiri görevlendirilmiş, TBMM'nce yürürlükten kaldırılan 2677 sayılı Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun'da bulunan görev ve yetkilerin hemen hemen tamamı özetlenerek aynen verilmiştir.

c - Kaymakam sıfat ve ünvanını kazanmış olup, değişik ünvanlı kamu görevlerinde çalışanların "kaymakam" ünvanı da kullanabilmeleri imkanı getirilmiştir.

SONUÇ*

Yapılan değişiklik ve getirilen yeni hükümlerin, istenen düzeyde olduğunu söylemek mümkün olmamakla birlikte, önemli görülen bazı sorunlara çözüm getireceği de şüphesizdir.

Ayrıca şunu hemen belirtmek isterim ki, bu Tasarıda ayrıntılara girilmemesinin ve mümkün olduğunca kısa tutulmasının sebebi, tartışmaları asgariye indirerek kısa sürede yasalaşmasını sağlamak olmuştur.

Çalışmalar sırasında görölmüştür ki; meslek camiası olarak arzuladığımız bazı değişiklikler ve yenilikler tepki ile karşılanmaktadır: Vali atamalarının belli kıstaslara bağlanması, vali yardımcılarının daha yetkili ve sorumlu hale getirilmesi konusunda düzenlenen ve çeşitli safhalarda önceki tasarılarından çıkarılan hükümler bunun en çarpıcı örnekleridir. Ayrıca diğer kanunların İl İdaresi Kanununa aykırı hükümleri karşısında İl İdaresi Kanununun öncelikle uygulanmasını sağlayacak bir düzenlemeye gidilmesi de yerinde olacaktır.

Bu nedenle önemli görülen konularda çeşitli kademeleri ve siyasi otoriteyi bilgilendirmek, ikna etmek zorunlu hale gelmiştir. Bu konuda başta Türk İdareciler Derneği olmak üzere bütün meslek mensuplarına görev düştüğü kanısındayız.

* Olağanüstü hal uygulamasının kaldırılması veya daraltılması amacıyla yapılan yasal düzenlemeler çerçevesinde, tasarıda da yer alan bazı hükümler TBMM'nin olağanüstü toplantısında yasalaşan "İl İdaresi Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, Kuvvetli Tayin Kanunu, Er Kazanından İlaş Edileceklerle İlişkin Kanun, Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun ve Kimlik Bildirme Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"a dahil edilmiştir.

Askeri birliklerden yardım istemeyi düzenleyen, acil ve zaruri ihtiyaçlar için valiye harcama yetkisi veren, sivil hava meydanları, limanlar ve sınır kapılarında mülki idare amiri görevlendirilmesini sağlayan maddeler Kanuna aynen dahil edilmiştir.

Ancak ne yazık ki, ilgili bakanlıkların yönetmelikle düzenlenebilecek bazı hükümleri kanun metnine dahil edilmesinde ısrar etmeleri, TBMM çalışmaları sırasında gecikmeye meydan verilmemesi için maddelerin, fıkraların ve bentlerin birleştirilmesi sebebiyle; kanun tekniğine uymayan, uzun ve karmaşık maddeler ortaya çıkmıştır.

ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI MEVZUATI KAPSAMINDA POLİS UYGULAMALARI

Dr. A. Nihat DÜNDAR*

Günümüzde en sık kullanılan deyimlerden birisi de "İNSAN HAKLARI" deyimidir. Yaptığımız küçük bir incelemede bu denli sıklıkla kullanılmasına rağmen "İNSAN HAKLARI" konusunun arzu edilen düzeyde bilinmediği maalesef ortaya çıkmıştır. Konu "Eğitim" konusuyla benzerlik göstermektedir. Herkes her konuda konuşmaya başlarken "Eğitim" den bahsetmekte, çoğu kez ifade edenlerin bile gerçek anlamda eğitime inanmayışları veya eksik bilgileri veya farklı uygulamaları nedeniyle arzu edilen "Davranış Değişikliği" gerçekleşmemektedir. "İnsan Hakları" konusunda da şaşırtıcı bir benzerlik vardır. Kavram olarak "İnsan olarak dünyaya gelen herkesin sahip olması gereken haklar" olarak bilinmekte ve algılanmakta ancak çoğu kez soyut bir kavram olarak yalnızca ezberlenmektedir.

Bir yönetici olarak hepimiz biliyoruz ki önemli olan bir hukuki düzenleme yapmak önemli değildir. Önemli olan "UYGULAMA"dır. En mükemmel ve ideal kanun konunun özünü kavrayamamış veya artdüşünceli uygulayıcıların uygulamalarıyla en kötü düzenleme haline de dönüştürülebilir veya bu şekilde uygulamasını bu uygulayıcı sağlayabilir.

Burada önem kazanan konu "UYGULAYICI ve UYGULAMALAR"dır.

Genelde uygulayıcılar ve uygulamalar üzerinde YÖNETİCİLER'in etkisi de tartışmasız bilinmekte ve kabul edilmektedir.

"At Sahibine Göre Kişner" atasözü tüm bürokrasilerde genelde kabul edilmektedir.

Çok kullanılan ve bilindiği iddia edilen bazı kavramlara özet olarak, altını çizerek değinmek istiyorum ki, konumuz olan Uluslararası İnsan Hakları Mevzuatını hatırlayalım ve uygulamalarımızı değerlendirmeye imkân bulalım.

* Siyaset ve Yönetim Bilimi Doktoru, Kamu Yönetimi Uzmanı, Polis Akademisi Öğretim Elemanı, halen Emniyet Genel Müdürlüğü Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Daire Başkanı'dır.

İNSAN HAKLARI KAVRAMI

İnsan Hakları kavramı, hem ANAYASAL, hem de ULUSLARARASI HUKUK kavramıdır.

Tüm insanlara, insan görünümünde dünyaya gelenlere tanınması gereken haklar, "SOYUT İNSAN HAKLARI"dır. Bunlar olanlardan çok olması gereken İDEAL HAKLARI gösterir. Şayet bu soyut haklardan bazıları hukuki düzenlemelerle insanlara verilmiş ise bunlar SOMUT haklardır. Bu hakları insanlar talep edebilir. Devletler de karşılığını sunmakla yükümlüdürler.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANDLAŞMASI

San Francisco'da 26.06.1945'de imzalanan 24.10.1945 de yürürlüğe giren BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANDLAŞMASI'nın 1.nci maddesinde Birleşmiş Milletlerin amaçları arasında "İRK, CİNS, DİL veya DİN FARKI GÖZETMEKSİZİN HERKESİN İNSAN HAKLARINA ve ANA "HÜRRİYETLERİNE KARŞI SAYGIYI GELİŞTİRMEK" yer aldığı gibi Andlaşmanın 13 ncü maddesinde de "HERKESİN İNSAN HAKLARINDAN VE ANA HÜRRİYETLERİNDEN FAYDALANMASINI KOLAYLAŞTIRMAK İÇİN ÖNLEMLER ALMAK" Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun görevleri arasında sayılmıştır.

Türkiye 15.05.1945 tarih ve 480 sayılı Yasa ile andlaşmayı Onaylamıştır (R.G. 29.08.1945-6092)

Birleşmiş Milletler Andlaşmasını imzalayan devletler 10 Aralık 1948 de "İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ"ni kabul etmişlerdir Beyanname Resmi Gazete 27.05.1949-7217 de yayımlanarak ülkemizde de yürürlüğe girmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, soyut, ideal, İnsan Haklarını belirleyen önemli bir belgedir. Ancak soyut İnsan Haklarını belirleyen bu önemli belge pek çok somut İnsan Hakları belgelerine kaynak olmuştur. Ayrıca, üye devletlerin iç hukukunda da uygulanabilir bir nitelik kazanabilmeleri için birçok temel sözleşme hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Bunlar arasında;

- Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve ek protokolü,
- Her Türlü İrk Ayrımcılığının Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme,
- İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi sayılabilir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yalnızca Birleşmiş Milletler bünyesinde kalmamış diğer bölgesel kuruluşlar da bu kararlardan etkilenmiştir. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" de kaynağını İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden almıştır.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Türkiye Avrupa Konseyi üyesidir. Avrupa Konseyi statüsü 5.5.1940 da Londra'da imzalanmış, 3.8.1949 da yürürlüğe konulmuştur.

Türkiye 5456 sayılı yasa ile 12.12.1949 da Avrupa Konseyine girmiş, 8.8.1949 dan geçerli olmak üzere Avrupa Konseyi üyesi olmuştur. (Resmî Gazete 17.12.1949-7382)

Avrupa Konseyinin amaçları arasında, İNSAN HAKLARI ve TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN GELİŞTİRİLMESİ VE KORUNMASI temel ilke olarak belirlenmiş, 8 inci madde ile de insan Hakları ve Temel Özgürlüklere uymayan, bunları ciddi bir biçimde çiğneyen üye devletlerin konseyden çıkarılması öngörülmüştür.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 4 Kasım 1950 de aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 15 devlet tarafından Roma'da imzalanmıştır. Sözleşme Türkiye tarafından 18.5.1954 tarihinde 6366 sayılı yasa ile onaylanmış ve 19.3.1954-8662 tarih ve sayı ile Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Avrupa insan Hakları Sözleşmesi insan Hakları alanında dünyada mevcut sözleşmelerin en gelişmiş ve etkili olanıdır.

Türkiye, Sözleşmeye hiçbir çekince koymadan onaylayan devletler arasındadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine dayalı olarak Ek Protokoller hazırlanmış Türkiye 1. Protokole "Tevhidi Tedrisat Kanunu" açısından bir çekince koymuş, 4- 6 ve 7 nci protokoller de henüz onaylanmamıştır.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ İLE TANINAN HAKLAR

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile tanınan haklar özet olarak;

1. Yaşama Hakkı (Anayasa Md. 17)
2. İşkence, insanlık dışı ve onur kırıcı davranışta bulunma ve ceza verme yasağı (Anayasa 17/3)
3. Kölelik, kulluk, zorla çalıştırma ve angarya yasağı, (Anayasa Md. 18)
4. Kişi özgürlüğü ve güvenliği, (Anayasa Md. 19)
5. Adil yargılama (Anayasa 138-140-141)
6. Suç ve cezaların kanuniliği (Anayasa 38/1)
7. Özel yaşantıya ve aile yaşantısına, konut ve haberleşme özgürlüğüne saygı (Anayasa Md.20-21-22)
8. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü (Anayasa Md. 24-25)
9. Düşünceyi açıklama özgürlüğü (Anayasa Md. 26)

10. Toplantı, dernek, sendika kurma özgürlüğü (Anayasa Md. 33-34-51)
11. Evlenme ve aile kurma hakkı (Anayasa Md. 41)
12. Hak arama özgürlüğü (Anayasa Md. 36-40)

Birinci Protokol İle Tanınan Haklar

Protokol 20.3.1952 de PARİS'te imzalanmış, 18 Mayıs 1954 tarihinde Türkiye tarafından onaylanmıştır. Bu protokolle sözleşmeye,

13. Mülkiyet hakkı, (Anayasa Md. 35)
14. Eğitim ve öğretim hakkı (Anayasa Md. 42)
15. Serbest seçim yapma hakkı (Anayasa Md. 67) ilave edilmiş, Türkiye bu protokolü onaylarken eğitimle ilgili 2 nci maddeye çekince koyarak 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu kurallarının saklı tutulduğu belirtilmiştir.

Dördüncü Protokol İle Tanınan Haklar

Protokol 16 Eylül 1963'te Strasbourg'da imzalanmış, 2 Mayıs 1968'de yürürlüğe girmiştir.

Protokol Türkiye tarafından henüz onaylanmamıştır.

Bu protokolle tanınan haklar;

16. Özel Hukuk ilişkilerinden doğan yükümlülük nedeniyle kişi özgürlüğünü kısıtlama yasağı,
17. Serbestçe dolaşma ve konut seçme hakkı (Anayasa Md. 23)
18. Vatandaşların sınırdışı edilmeleri ve ülkeye girmelerinin engellenmesi yasağı (Anayasa Md. 23/6)
19. Yabancıların topluca sınırdışı edilmeleri yasağı (Anayasa Md. 16)

Altıncı Protokol İle Tanınan Haklar

Protokol 28 Nisan 1983'de Strasbourg'da imzalanıp 1 Mart 1985'de yürürlüğe girmiştir.

Protokol Türkiye tarafından onaylanmamıştır. Protokol ile ÖLÜM CEZASI kaldırılmıştır.

Yedinci Protokol İle Tanınan Haklar

22 Kasım 1984'de Strasbourg'da imzalanmış, 1.11.1988'de yürürlüğe girmiştir. Protokol Türkiye tarafından onaylanmamıştır.

Protokol ile;

20. Bir ülkede yasal olarak bulunan yabancıların keyfi surette sınırdışı edilmesi yasağı (Anayasa Md. 16)
21. Bir suçtan hüküm giyen kimsenin üst mahkemeye başvurma hakkı,

22. Haksız hüküm giyen kimseye tazminat ödenmesi,
23. Aynı suçtan dolayı yeniden yargılanma yasağı,
24. Evlilikte eşlerin hak eşitliği.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİNİN ÖZELLİKLERİ

Sözleşme;

1. Sözleşme, birey'i Uluslararası Hukukta da hak sahibi yapmıştır.
2. Bireye bireysel Başvuru Hakkı tanınmıştır.
3. Her sözleşmeci devlet kendini ve diğer devletleri sözleşmeye saygılı olup olmadıklarını kontrole yetkilidir.
4. Bireyin sözleşme haklarından yararlanılabilmesi için Ulusal İç Hukuk Yollarının tükenmesi gerekmektedir.
5. Sözleşme ile sağlanan haklardan yabancılar da yararlanır.
6. Sözleşme Yargısal Organlara koruyuculuk görevi vermiştir.
7. Sözleşme ulusal hukuku etkilemektedir. (Türkiye, Sözleşme metni Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyen yasa metni gücündedir.)
8. Sözleşme temel hak ve hürriyetleri belirtmekle kalmamış bazı kısıtlamalar da getirmiştir. Sözleşme güvence altına aldığı özgürlüklerin sınırsız olarak kullanılamayacağı ilkesinden hareketle hakların kullanımında ölçüler benimsemiştir. Temel hak ve özgürlükler ulusal güvenlik, ülkenin ekonomik çıkarları, kamu sağlığı, genel ahlak, kamu düzeninin korunması, suçluluğun önlenmesi sebepleriyle kanunla sınırlandırılabilir. Bunlar "Demokratik toplumda zorunlu önlemler" olmalıdır. Savaş hali ve olağanüstü durumlarda da devletlerin bazı yükümlülüklerini askıya alabilme imkanı sağlamıştır.

9. Sözleşme devletlerin çekince koyma haklarını da sınırlandırmıştır. Genel nitelikte çekince konamaz, çekince açıkça madde belirtmek suretiyle yerine getirilecektir.

Yukarıdaki bölümde özet olarak insan haklarıyla ilgili mevzuata yer verilmiş ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile tanınan haklar belirtilmiştir. Keza Türkiye'nin protokoldeki Eğitim ve Öğrenim Hakkı ile ilgili maddeye çekince koyduğu 4-6-7 nolu protokollerin ise henüz onaylanmadığı belirtilmiştir. Demek ki hedef 4-6-7 nolu protokolle tanınan hakların da iç hukukta yasal düzenleme yapılmak suretiyle tanınmasıdır.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ İLE TANINAN HAKLARIN KULLANILMASI VE POLİSİN ROLÜ

Birinci bölümde de belirttiğimiz gibi önemli olan hakların tanınması değil hakların kullanılması, bununla ilgili uygulamalardır. Şimdi bu haklarla ilgili uygulamayı gözden geçirelim.

1. Yaşama Hakkı

Yaşama Hakkı Anayasamızın 17 nci maddesi ile düzenlenmiştir. "Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir..."

Genel Kolluk Kuvvetlerinden birisi olan POLİS Kamu düzeninin korumak, kollamak ve sağlamamakla görevlidir. Can ve mal güvenliğinin sağlanması Polisin görevidir. Yaşama Hakkı, dirlik ve düzenin olduğu, sokağa çıkarken, evinde otururken, uyurken endişe duyulmadan bir düzen içinde mümkündür. Devlet bu düzeni kolluk kuvvetleri aracılığıyla sağlamaya çalışmaktadır. Polis, suç ve suçluluğun önlenmesi, suça mani olunması amacıyla gerekli tedbirleri imkanları ölçüsünde almakta, suç işlendiğinde ise suçluları yakalayarak adalete delilleriyle birlikte sevketmekte, yardım isteyen ve yardıma muhtaç olanlara yardım etmektedir. Polisin bu görevleri Anayasa doğrultusunda yasalarla belirtilmiştir.

Devlet yaşama hakkını güvence altına almıştır. Bu hakkın en iyi şartlarda kullanımını sağlamayı amaçlamıştır. Ancak dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de can ve mal güvenliğini ortadan kaldırmaya yönelik saldırılar mevcut ise de büyük oranda bu saldırıları gerçekleştirenler usulüne uygun olarak yakalanmakta ve yasal gereği yapılmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde yaşama hakkının güvence kazandırıldığı ve istisnalar dışında bu hakkın kullanıldığı söylenebilir.

Bilindiği üzere Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 6 nolu Protokolle ölüm cezası kaldırılmıştır. Ancak ülkemizde bu protokol onaylanmamıştır.

Dolayısıyla Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının uygulanması İnsan Hakları Sözleşmesine bir aykırılık teşkil etmemektedir. Keza; Hukuken meşru müdafa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkı yönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen ölüm fiilleri sözleşme hükümlerine aykırı değildir.

2. İşkence, İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Davranışta Bulunma ve Ceza Verme Yasağı

Anayasamızın 17 nci maddesinde "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir ceza veya muameleye tabi tutulamaz..."

T.Ceza Kanununun 243 üncü maddesi "Memurun sanığa cürmünü söyletmek için kötü muamele yapması "m cezalandırmıştır.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 135 inci maddesinde de ifadenin özgür ifadeye dayanacağı, baskı altında ifade alınamayacağı, kötü davranma, işkence, zorla ilaç verme, yorma, aldatma, bedensel cebir ve şiddette bulunma gibi İRADEYİ BOZAN bedeni ve ruhi müdahale yapılamayacağı, kanuna aykırı men-

faat vaadedilemeyeceği, bu tür yasak yöntemlerle elde edilen ifadelerin rıza olsa bile DELİL OLARAK KABUL EDİLEMEYECEĞİ açıkça belirtilmiştir.

Ancak, tüm bu düzenlemelere karşı İŞKENCE iddialarının ülkemiz için önemli bir problem oluşturduğunu, maalesef TCK. 243 üncü maddesine muhalefetten 135 olayla ilgili soruşturma açıldığını (4) personelin suçunun sabit görüldüğünü (256) personel hakkında açılan davanın sürdüğünü belirtmek gerekir.

Bu davaların açılmış olması bazı münferit İŞKENCE iddialarını doğruluğunu ortaya koymaktadır. Yapılacak iş kurallara aykırı davranan bu görevlilerin hukuk kuralları içinde cezalarının verilmesi ve ülkemizi uluslararası platformda güç duruma düşüren bu görevlilerin diğerlerinden ayklanmasıdır.

Kanaatimizce sıralı amirlerin sık sık yapacakları denetim ve bu konudaki kararlılık ve bu tür münferit olayların ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır.

Polis, herkesin olduğu gibi suç işleyenlerin de hukuk kuralları içerisinde temel ve hak hürriyetlerini kullanmalarını sağlamakla da yükümlüdür.

3. Kölelik, Kulluk, Zorla Çalıştırma ve Angarya Yasağı

Anayasamızın 18 inci maddesi, şekil ve şartları kanunla düzenlenmek şartıyla, HÜKÜMLÜLÜK VEYA TUTUKLULUK süreleri içindeki çalıştırmalar, Olağanüstü Hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler, ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları dışında hiç kimsenin zorla çalıştırılmayacağını, angarya'nın yasak olduğunu belirtmiştir.

Ülkemizdeki uygulamalar İnsan Hakları Sözleşmelerine uygundur. Aksine bir iddia ve müracaat yoktur.

4. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği

Anayasamızın 19 uncu maddesinde prensip olarak herkesin kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip olduğu belirtilmiş ve düzenlemenin kanunla yapılacağı ifade edilmiştir.

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi,

Bir mahkeme kararının ve kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin YAKALANMASI veya TUTUKLANMASI,

Bir küçüğün gözetim altında ISLAHI,

Toplum için tehlike teşkil eden bir AKIL HASTASI, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yapabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim ve ıslahı için tedbir alınması,

Usulüne aykırı bir biçimde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınırışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin YAKALANMASI veya TUTUKLANMASI, halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılmayacaktır.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya benzeri sebeplerle HAKİM KARARI İLE TUTUKLANABİLECEKLERDİR. (CMUK Md. 104)

Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü hallerinde ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilecektir.

Suç işleyen bir kimse yol hariç (24) saat içinde hakim önüne çıkarılacaktır. (DGM görevi alanı içine giren suçlarda 48 saat)

Birlikte suç işleme halinde, Cumhuriyet Savcısı yazılı emir vermek suretiyle, delil toplanmasında güçlük, fail sayısının çokluğu ve benzeri sebeplerle (4) güne kadar Sulh Hakimi önüne sanıkların çıkarılmasını geciktirebilecektir.

Birlikte suç işlenmesi ve bu suçun Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlardan olması halinde yol hariç (15) gün içinde en yakın DGM Hakimi önüne sanıkların çıkarılması gerekmektedir. (CMUK Md. 104) Olağanüstü Hal Bölgesinde bu süreler iki kat olarak uygulanabilecektir.

DGM'nin görev alanına giren suçlar dışında bir suç işlendiğinde, sanık hazır ise karardan önce hakim tarafından dinlenecektir. Sanık talep ettiği takdirde kendisine MÜDAFİİ görevlendirilecektir. Sorguda sanığın müdafisi de hazır bulunacak, karar öncesi C. Savcısı dinlenecek, müdafii dinlenecek ve karar verilecektir. Sanık hazır değilse gıyabında karar verilecektir.

Sanığa tutuklama sebebi ve tutuklama kararına itiraz hakkı bulunduğu bildirilecektir.

Tutuklama, müzekkeresinin sureti, tutma anında tebliğ edilecek, bu mümkün olmazsa en geç tutuk evine konduktan (1) tam gün sonra tutuklama müzekkeresi kendisine tebliğ edilecektir.

Tebliğ, tutuklama müzekkeresinin aslına bir suretinin sanığa verildiği, tarih yazılmak, sanığın yakalandığı gün gösterilmek ve altı sanık ile tebliğ yapan memur tarafından imzalanmak suretiyle yapılacaktır.

Hazırlık soruşturması sırasında tutukluk süresi azami (6) aydır. Soruşturma geniş kapsamlı veya özel zorluğu olan bir soruşturma ise sanığın tutukluluk süresi hazırlık soruşturmasında geçen süre dahil iki yılı geçmeyecektir. (CMUK'un 110 ncu maddesi ile düzenlenen bu hüküm DGM görev alanına giren suçlarda uygulanmayacaktır.)

DGM görev alanına giren suçlar hariç yakalama süresinin dolması, veya hakimın serbest bırakma kararı üzerine serbest bırakılan kişi hakkında yakalanmaya konu olan fiil sebebiyle yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve C. Savcısının kararı olmadıkça bir daha bu madde hükmü uygulanmayacaktır. (CMUK Md. 128)

5. Adil Yargılanma

İnsanın iç dünyasındaki ADALET HİSSİ'nin tatmin edilmesi, adalet müesseselerine güven ancak ADİL YARGILAMA inancı ile mümkündür.

Adil yargılanma ile ilgili düzenlemeler Anayasamızın 138, 140, 141 inci maddelerinde yapılmıştır.

"Hakimler görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasa kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, mevki, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında yasama meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz, veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare mahkeme kararlarını, hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez." (Anayasa Md. 138)

"Hakimler ve savcılar adli ve idari yargı hakim ve savcılar olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hakim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hakimler mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler."

Hakim ve savcılarının nitelikleri, atamaları hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hakimler ve savcılar 65 yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Askeri hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hakimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka resmi ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hakimler ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır.

Hakim ve savcı olupta adalet hizmetlerindeki idari görevlerde çalışanlar hakimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tabidirler, bunlar hakimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler. Hakimler ve savcılara tanınan hertürlü haklardan yararlanırlar. (Anayasa Md. 140)

"Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin en az giderle ve mümkün olan suretle sonuçlandırılması yargının görevidir." (Anayasa Md. 141)

Yukarıda ifade edildiği üzere "Adil Yargılanma" için gerekli ideal tüm düzenlemeler yapılmıştır. Ancak yargı çabuk işliyor mu, insanların adalete olan inanç ve güvenleri tam mıdır? konusunda "EVET" yanıtını vermek çok kolay değildir. "Geciken Adalet Adalet Değildir", ifadesi kanaatimizce doğrudur. Toplumda "Çek Senet Mafyası" olarak adlandırılan illegal örgütlerin kuruluş ve varoluş sebeplerinden birisi de geciken adalettir. Keza kendi işini kendisinin halletmesi, linç ve halk deyimiyle " Yargısız İnfaz" uygulamalarına da adalete tam anlamıyla güvenmeme duyguları etkili olmaktadır. Bu ifadelerimizle bir problemin altını çizmek istiyoruz, amacımız çok yaygın ve özveriyle görev yapan yargı mensuplarımızı incitmek değildir. Onların da ne büyük sıkıntıyla görev yaptıklarını biliyorum. Belirttiğim gibi amacımız önemli bir sorunu belirtmektedir.

6. Suç ve Cezaların Kanuniliği

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir hukuk devletidir. Bunun doğal sonucu olarak, "Kimse, işlediği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz, kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez" (Anayasa Md. 38) hükmü, Anayasa ile açıkça teminat altına alınmıştır.

İnsan Hakları açısından bu konuda hiç bir problem ülkemiz açısından yoktur ve bir iddia yer almamıştır.

7. Özel Yaşantıya ve Aile Yaşantısına, Konut ve Haberleşme Özgürlüğüne Saygı

yatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça göstereceği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça, gecikmesinde sakınca olmadıkça, kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz bunlara el konulamaz. (Anayasa Md. 20)

Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun tanımına göre özel hayat "Yabancı Gözlerden Uzak Yaşama " hakkından daha geniştir. Bireyin kendi kişiliğini geliştirmek, duygusal ilişkiler kurmak hakkı da vardır" (Gölcüklü ve Gözübüyük, 1994 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi S. 260)

Kişinin gizli tutamadığı ve kendi isteği ile alenileştirdiği şeyler koruma kapsamında değildir. Ancak gizli tutmak istediği takdirde, aleni bir yer de olsa dahi, bu isteği Anayasa ile korunmuştur.

Benzeri düzenleme konut dokunulmazlığı için de getirilmiş "Kimsenin konutuna dokunulamaz" kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de, kanunla yetkili kılınan merciin emri olmadıkça kimsenin konutuna girilemeyeceği, arama yapılamayacağı ve eşyasına el konulamayacağı Anayasamızda belirtilmiştir. (Md. 21)

"Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. " (Anayasa Md. 22)

Polisin kanunlardan kaynaklanan yetkilerinin pekçoğu, bireylerin özel ve aile yaşantısı, haberleşme ve konut dokunulmazlığıyla ilgili olup bu uygulamalar bu temel haklara sınırlama getiren uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Polisin bu uygulamalarına ayrıca yer verilecektir.

8. Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

Herkes vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması şartıyla (Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar) ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfus sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez veya kötüye kullanamaz. (Anayasa Md. 24-14)

Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun, kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz. (Anayasa Md. 25)

9. Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü

Anayasamıza göre (Md. 26) "Herkes, düşünce ve kanaatlerini, söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo' televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel veya aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amacıyla sınırlanabilir.

Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz, Bu yasağa aykırı yazılı ve basılı kağıtlar, plaklar, ses ve görüntü bantları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hakim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan mercii emriyle toplatılır. Toplama kararını veren mercii bu kararını, 24 saat içinde yetkili hakime bildirir. Hakim bu uygulamayı 3 gün içinde karara bağlar.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz."

10. Toplantı, Dernek, Sendika Kurma Özgürlüğü

Anayasamızda dernek kurma (Md. 33), toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme (Md. 34) ve sendika kurma özgürlüğü (Md. 51) düzenlenmiştir.

Ülkemizde "Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. "

Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetlerinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte kalmaya zorlanamaz.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hakim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, Milli Güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkililendirebilir. Bu mercin kararı, 24 saat içerisinde görevli hakimın onayına sunulur. Hakim kararını 48 saat içinde açıklar, aksi halde bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Herkes, önceden izin almadan silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idari merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergahı tespit edebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya Milli Güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya cumhuriyetin ana niteliklerini yok etme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya 2 ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun aynı sebeplere dayalı olarak bir ile bağlı ilçelerde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasını öngördüğü hallerde bu süre 3 ayı geçemez. Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

İşçiler ve işverenler, üyelerin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler.

Sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, sendika veya üst kuruluşun faaliyetlerinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.

Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

İşçiler ve işverenler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olamazlar.

Herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz.

İşçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için, en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı aranır.

Sendika ve üst kuruluşların tüzükleri, yönetim ve işyerleri, Anayasa'da belirlenen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz.

Ülkemizde asker, kolluk kuvvetleri ve bazı memurlar için dernek ve sendika kurma açısından sınırlamalar söz konusudur.

Bu konuda ciddi bir sıkıntı da yaşanmadığı söylenemez.

11. Evlenme ve Aile Kurma Hakkı

Anayasamıza göre aile, Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı ile, özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır. (Anayasa Md. 41)

12. Hak Arama Özgürlüğü

Ülkemizde "Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir."

Hiçbir mahkeme görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz. (Anayasa Md. 36)

Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal eden herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

Kişinin resmi görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zararlar da, devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı vardır. (Anayasa Md.40)

Ülkemiz, insan hakları sözleşmesinin hak arama özgürlüğünün uygulanması açısından örnek gösterilen ülkelerden birisidir. Bireysel başvuru hakkını da, hiç bir sınırlama getirilmeden kabul etmiştir. Tüm bireylerin, İnsan Hakları Komisyonuna iç hukuk yolları tüketildiğinde başvuru hakkı vardır.

POLİSİN İNSAN HAKLARINA BAKIŞI VE UYGULAMALARI

Polis, genel kolluk kuvvetidir. Emniyet Genel Müdürlüğü İçişleri Bakanlığına bağlı bir merkez birimi değildir. Emniyet Genel Müdürlüğü Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı ile birlikte "İçişleri Bakanlığı

Bağlı Kuruluşudur " Bağlı kuruluş ise bilindiği gibi özel ve müstakil bütçesi olan, kuruluş, görev ve yetkileri özel kanunlarıyla belirlenmiş kuruluşlardır.

Polise pekçok mevzuat görev vermiştir. Ancak bunlar 3 başlık altında gruplandırılabilir. Bunlar;

1. Suçu önleme, suça mani olma, engelleme görevleri,
2. Suçluları yakalama, suç delillerini elde etme görevleri,
3. Yardım isteyen ve yardıma muhtaç olanlara YARDIM ETME görevleridir.

Polis bu görevlerini yerine getirirken belli yetkiler kullanılır. Toplumda DİRLİK ve DÜZENİ sağlar, varoluş sebebi, toplumda DİRLİK ve DÜZENİ sağlamaktır.

Polis idari görevlerini yaparken kendi hiyerarşik amirlerinin ve mahallin en büyük mülki amirinin, adli görevlerini yaparken ise C. Başsavcısının emrinde görev yapar.

Polis insanlar için vardır. İnsan Haklarının teminatıdır. Uygulamaları yürürlükte olan hukuk kuralları ile sınırlıdır.

Aşağıda özellikle insan hakları açısından önemli bazı uygulamalara dikkat çekmek istiyorum. Polis ne yapıyor?

POLİS CUMHURİYET SAVCILARI ADINA HAZIRLIK SORUŞTURMASI YAPIYOR

Polisin adli görevi, yukarıda da belirttiğimiz gibi suç işlendikten sonra başlıyor.

Polisin her eylem ve işlemi hukuken geçerli bir belge ve bilgiye dayanmalıdır ve bu belge ve bilgi C. Savcılarının bilgisi dahilinde olmalı ve gerektiğinde ispatlanmalıdır.

İhbar

Bir anlamda suç duyurusudur. Mutlaka ihbar kayıt defterine geçirilmeli veya tutanak düzenlenmelidir.

Şikayet

Tutanak tutulmalıdır.

Polis ihbar veya şikayetdeki iddiaları inceler. Delilleri toplar. Bunun için de pek çok işlem ve uygulama yapar. Bunlardan vatandaşın en tedirgin eden uygulama, ne için, ne amaçta, karakola ya da şubeye çağırıldığını belirtmeden çağırılma uygulamasıdır.

Karakola-Şubeye Davet

Davet eden görevli ne amaçla çağırdığını telefonla, daha doğrusu yazılı olarak muhataba bildirmeli, nerede, ne zaman, nasıl bulunacağı, saati geldiğinde kiminle görüşeceği hatta adres yazılmak suretiyle bildirilmelidir.

Bu yapılmadığı takdirde herkes, özellikle polise hiç işi düşmeyen insanlar tedirgin olmakta, tüm tanıdıklarını devreye koymak suretiyle hem bu makamları meşgul etmekte, hem de tavassut etmeyi, ya da ettirmeyi alışkanlık haline getirmektedir.

Halka hizmet amacıyla bulunan bir görevlinin kimseyi tedirgin etme hakkı yoktur. Varsa bu yanlış uygulama düzeltilmelidir.

Arama

Arama için;

- Kanunda açıkça belirtilen hallerde yapılacak,
 - Usulüne uygun hakim kararı olacak,
 - Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de (Gecikmesinde sakınca bulunduğunu ispat etmek en azından bu durumu bir tutanakla belgelendirmek gerekmektedir) Cumhuriyet Savcısının veya onun adına hareket eden kolluk kuvvetleri amirinin emri,
 - Kişinin kendi rızasının olup olmadığı,
- aranmaktadır.

Polisin arama yapabilmesi için "MAKUL BİR ŞÜPHE" nin olması ve kabul edilmesi gerekir. Aksi takdirde elde edilen deliller hukuka aykırı deliller kategorisine girecektir.

Gözle görülebilen, burunla koklanabilen, kulakla duyulabilen şeyler (suç emareleri) arama yapılarak elde edilmiş emareler olarak kabul edilmez. Bunlar arama kapsamı dışındadır. Örnek olarak, trafik kontrolü amacıyla durdurulan bir otomobilin sürücüsünün yanında duran ruhsatsız bir tabancaya polisin el koyması karşısında sürücü otomobilinde arama yapıldığını iddia edemez. Bu olayda hukuken ARAMA yoktur.

Arama gizli, saklı olan bir şeyin ortaya çıkarılmasıdır. Keza,

Bavulda bulunan bir uyuşturucu maddenin köpek tarafından koklanmak suretiyle bulunması da hukuken arama değildir.

El feneri, dürbün ve benzeri duylulara yardımcı olan teknik araç ve gereçlerle elde edilen bulgular da arama değildir.

Evin bahçesine girmek arama, girmeden bakmak ise arama değildir.

Bir şüpheli şahsın telefonundan hangi numaraları aramış olduğunun tespit edilmesi, arama değildir. Çünkü sanık telefonunu çevirirken bu bilgilerin telefon idaresince kaydedildiğini bilmektedir.

İdari Arama (Suçu Önleme Araması)

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde (Tutanakla açıkça bu sakıncanın varlığını belirtmek gerekir). İl sınırları içerisinde VAL'nin, İlçe sınırları içerisinde KAYMAKAM'ın,

Her somut olay ve ihtiyaçlar için her seferinde yeniden vereceği yazılı emirle, ivedi durumlarda sonradan yazılı hale getirmek koşuluyla sözlü emirle yapılır. Arama;

- Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde, veya yakın çevresinde (2559. s.k. Md. 9),

- Halkın topluca bulunduğu veya spor gösteri veya yarışmaları gibi büyük halk topluluklarının birikebileceği yerlerde,

- Yükseköğrenim kurumları içinde, yakın çevresinde, giriş çıkış yerlerinde,
- Umumi ve umuma açık yerlerde,
- Öğrenci yurtlarında, eklentilerinde,
- Taşıt araçlarında yapılabilir. Ayrıca,
- Sınırdaki yapılan aramalar,
- Ehliyet ve ruhsat kontrolü,
- Hava Limanı girişlerinde yapılan aramalar,
- Ceza ve tutukevlerinde yapılan aramalar,
- Okullarda yapılan aramalar,
- Genel, arama ve taramalar, idari aramalardır.

Adli El Koyma-Zaptetme

El koyma, bir malın geçici olarak devletçe muhafaza altına alınmasıdır. Delil olabilecek nitelikte eşyaya el konabileceği gibi, müsadereye tabi eşyaya da el konulur.

- Resmi dairelerde bulunan evrak ile gizli bilgilerin bulunduğu vesikaların teslimi istenemez. (Md. 88)

- Tanıklıktan çekimne yetkisine sahip bulunan kişiler tarafından sanığa veya sanık tarafından bu kişilere yazılmış bulunan metinlere el konulmaz. (Md. 89) El koyma kuralı olarak hakim kararı ile olur. Gecikmesinde sakınca olan durumlarda

C. Savcısı veya onun adına kolluk kuvvetleri el koyabilir. PTT'de el koyma yetkisi ise sadece Savcındır. (Md. 92/3)

Vali, Kaymakam ve Kolluk Kuvvetlerinin de emri vermesi mümkündür. (PVSK. Md. 9)

ARAMA ve ZABIT BİR TUTANAKLA TESBİT EDİLİR ve ilgiliye bir örneği verilir.

ARAMA SONUCUNDA ELDE EDİLEN BELGELERİ el koyan görevli tetkik edemez. Kağıtları tetkik yetkisi yalnızca HAKİME aittir.

Özellikle konutlarda yapılan aramalarda aile mahremiyetine polis özen göstermelidir.

Bayanların üzeri bayan Polis memurlarınca aranmalıdır.

Telefon Dinleme

Telefon dinleme konusu Türk Kanunlarında düzenlenmiş değildir. Yasal düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Yakalama

Yakalama, kişinin geçici bir süre için nezaret altına alınarak, özgürlüğünün kısıtlanması demek olup, ya da tehlikenin önlenmesi için veya suç işlendikten sonra sanığın ele geçirilmesi için yapılır.

Gece saat 24 den sonra ikaz edilmelerine rağmen gürültü yapanların gözetimine alınması,

Toplum için tehlike teşkil eden akıl hastaları, uyuşturucu madde bağımlıları, aşırı derecede sarhoş olup halkın huzurunu bozanların yakalanmaları, (PVSK. Md. 13-14)

Sınırdışı etmek amacıyla yakalama, (5683 s.k.) idari yakalamalar niteliğindedir.

MESHUT CÜRÜMDE, suç işlenirken veya suç işlendikten hemen sonra SUÇ İŞLEYENİ HERKES YAKALAMA HAKKINA SAHİPTİR.

Tutuklama kararına (Müzekkere) dayalı olarak kolluk kuvvetleri aranan kimseyi yakalar. Bu adli bir görev uygulamasıdır.

Polisin kimliği olmayan, ispat edemeyen kimseyi yakalaması, 24 saat gözetiminde tutması da kanuni bir uygulamadır.

Yakalamada özel kanun hükümlerine de dikkat etmek gerekir. (Ör. Diplomatik dokunulmazlığı olan kişilerin yakalanması.)

Yakalanan kişiye yakalanma sebepleri, haklarındaki iddialar yazılı olarak bildirilir. O an için bu mümkün olmuyor ise sözlü olarak bildirilir. Toplu suçlarda

en geç hakim önüne çıkarılincaya kadar bu hak ertelenebilir. Ancak bunun sebeplerinin bildirilmesi ve kabul görmesi gerekir.

HAKLARINI ÖĞRENME HAKKI, yakalanma sebebi dışında, müdafii talep edip etmediği, susma itiraz ve benzeri hakları istisnaları dışında (DGM kapsamına giren suçlar dışında) anlatılmalı hatta yazılı olarak verilmeli ve ifade tutanağına geçirilmelidir. Keza soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmüyorsa yakınlarına derhal haber verilmelidir. Ve kanunun öngördüğü süre içinde genel prensip olarak 24 saat içinde hakim önüne çıkarılmalıdır.

Burada önemli olan husus yakalandıktan hemen sonra şahsın üstünün aranması, daha önemlisi de nezarethaneye konurken ayrıntılı aramanın yapılması, üstünden çıkanların dökümünün yapılması ve ayrıntılı bir TUTANAK'la tespittir.

Gözültüne alınanların hemen doktor muayenesine gönderilmesi ve doktor raporunun alınması Gözültü Talimatnamesinin gereğidir. Bu uygulama görevli emniyet mensuplarını da muhtemel iddialara karşı koruyan hem de sanıkların genel sağlık durumunu belirleyen bir yararlı uygulamadır. Aynı uygulama serbest bırakılırken veya başka bir kuruma sanık teslim edilirken de yapılmalıdır. Tıbbi rapor ayrıntılı olup tüm iddiaları karşılayabilecek nitelikte olmalıdır.

Sanıkların nezarethaneye konurken Nezarethane Defterine kaydı yapılmalı, defterde bulunan bölümler dikkatli ve titiz biçimde doldurulmalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonunca talep edilen nezarethanede gece kalacaklar için yatak temini, açık havada yürüyüş imkanı, zaruri ihtiyaçlarının karşılanması, nezarethanelerin ısklandırılması, havalandırılması ve benzeri haklı talepleri zaten ülkemizce de benimsenmekte ve belli bir standarda göre düzenlemeler yapılmaktadır.

Bilindiği üzere Polisin ifade alma hakiminin ise sorgulama yetkisi bulunmaktadır. Kuşkusuz delillendirilemeyen ifadeler ve itirafların hiçbir önemi yoktur ve genellikle bu ifadeler hakim önünde reddedilmekte hatta "İşkence yoluyla alındığı " iddia edilmektedir.

Hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin bile delil olarak kabul edilemeyeceği hukukumuzda açıkça yer almaktadır. Bu sebeple çağımız "DELİLDEN HAREKETLE SUÇLU BELİRLEME ÇAĞIDIR" ilkel dönemlerde uygulanan "Suçlardan Delile Gitme" tarihin karanlıklarında kalmıştır, kalmak zorundadır. Polis Kriminal Laboratuvarları teknik araç, gereç ve bilimsel yöntemlerle çağa uyum sağlamıştır. Bu uygulamaları en uç birimlere de indirmek zorundadır.

Suç toplumsal bir olgudur. Her zaman kurallara uyanlar da, uymayanlar da olacaktır. Kendisi de bir insan olan ve insan haklarından yararlanan polisin, gene insan haklarının teminatı olmak, suçsuzun ve suçlunun haklarını korumak, kollamak, duygulardan arınmış olarak yürürlükte olan hukuku uygulamak görevi

vardır. Polis ne hakimdir ne de savcıdır. Polis C. savcısı adına hazırlık soruşturmasını yapan, aldığı kurallara uygun emirleri uygulayan görevlidir.

Kanaatimizce, uygulamada İnsan Haklarına uygun en ideal uygulama, kişinin kendisini karşısındaki insanın yerine koyması, "Onun yerinde ben olsaydım", "Bana yapılmış olsaydı" gibi mukayeseli vicdan muhasebesiyle yapılan uygulamalardır.

İnsan Haklarıyla ilgili en örnek uygulamalar ülkemizde ilk kez polis tarafından başlatılmıştır.

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Dokuz Eylül, İstanbul ve Marmara Üniversiteleriyle Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliği yapmaktadır.

25 Nisan 1995 tarihinde başlatılan ve tüm Emniyet mensuplarını kapsayacak şekilde planlanan ülkemizin ve başka ülkelerin seçkin öğretim üyelerinin katıldıkları seminer ve konferanslar dizisi sürmektedir.

Bu konferanslar kitap haline getirilerek tüm yayınlar emniyet mensuplarına gönderilmiştir. İnsan Hakları Broşürü yayınlanarak tüm illerde dağıtımı yapılmış bu çalışma sürmektedir.

Yabancı sanıklara, gözaltına alındıklarında haklarını anlatan ve öğreten broşürler İngilizce, Almanca ve Fransızca olarak hazırlanarak tüm illere gönderilmiş, uygulama başlatılmıştır. (EK 2)

CMUK değişikliklerine altyapısı eksik hazırlanmasına rağmen olumlu görüş veren ilk teşkilatlardan birisi de Emniyet Genel Müdürlüğü'dür.

Aslında, tanınmadığı hiç irtibatı olmayan insanları kurşuna dizen, küçük büyük demeden öldüren, otobüsleri bombalayan, ormanları yakan, kesinlikle tedaviye ihtiyacı olan ve insan olup olmadıkları müşahedeyle belirlenmesi gereken bazı insan görünümündeki yaratıkların, tutum ve davranışlarından etkilenen kendisini denetlemesi gerekirken, insan olmanın doğal sonucu olarak denetim sınırını bozan, aşan, bundan dolayı mahkum olan, cezalandırılan mensuplarımız da vardır. Yoktur diyemiyoruz, ama bunlar çoğu kez art düşüncelerin iddiaları olarak abartılmaktadır.

Hak ve hürriyetler kendi sınırları içinde kullanıldığı takdirde bir anlam ifade eder ve saygı uyandırır. Başkalarının hak ve hürriyetlerinin sınırlarına giren, zedeleyen kişinin hak ve hürriyetlerini kullandığı söylenemez.

Toplum halinde yaşamının gereği olarak ortaya çıkan işbölümü ve mesleklerden birinin diğerinden daha önemli yada önemsiz olduğunu söyleme olanağı yoktur.

Her meslek ve her insan aynı derecede önemlidir. Biri olmadan diğeri de olmaz. Bizler bir orkestranın üyeleriyiz. Birlikte yaşamak bize verilen görevleri en iyi şekilde yapmakla yükümlüyüz. Herkes kurallara uygun şekilde kendisine verilen görevleri yapacak başkalarının hak ve hukukuna saygılı olacaktır.

Özet olarak söylemek gerekirse;

Kendisi de bir vatandaş, toplum üyesi, insan olan polis İnsan Haklarına saygılı, görevinin gereği olarak bu hakların teminatıdır. Böyle olmak zorundadır. Temel felsefe budur. Bu olmalıdır.

Polis bir kamu görevlisidir. Kolluk kuvvetidir. Halk için vardır. Halktan kesilen vergilerle maaşını almaktadır. Ne halkın, üzerinde ne aşağısındadır. Halkın kendisidir. Bu anlayışta olmayan, yasalara aykırı davrananlar varsa bunlar bu teşkilattan temizlenmelidir. Bu anlayış tüm insanlar için geçerlidir ve olmalıdır.

İnsan Haklarına saygı, aileden anne ve babanın bakış tarzı ile belirlenir, okullarda verilen öğretimle şekillenir, toplum içinde, ilişkilerle anlam kazanır.

İNSAN HAKLARINA SAYGI'yı yalnızca meslek mensuplarının uygulamalarında aramak YANLIŞTIR. Bu tenkit ettiğimiz insanlar hangi ortamlarda yetişti, bu alışkanlıkları nasıl kazandı, bu cesareti nasıl buldu şeklindeki sorulara üzerimize düşen görevi sorumluluk bilincinde yaptığımızı dair verilecek cevapların çoğalması daha mutlu bir toplum olmamızı sağlayacaktır.

EK 1

A.Ü. S.B.F. İnsan Hakları Merkezi

İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü

A.Ü. S.B.F. İnsan Hakları Merkezi
İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü
İşbirliği ve Destek

HAKLARINIZI BİLİYOR MUSUNUZ ? "İNSAN HAKLARI"

A.Ü. S.B.F. İnsan Hakları Merkezi
Ankara, 1995

Bu Broşür Avrupa Birliği Komisyonunun
mal tasarrufla gerçekleştirilmiştir.

İNSANCA YAŞAMA HAKKI

İnsanca yaşama, maddi ve manevi
varlığınızı koruma ve geliştirme
haklarına sahipsiniz.

Size hiç kimse işkence ve eziyet
yapamaz; insan haysiyetiyle
bağdaşmayan bir cezaya veya
muameleye tabi tutulamazsınız.
(Anayasa : Md. 17)

HÜRRİYET

Kişî hürriyeti ve güvenliğine
sahipsiniz. Bu hürriyet ve güvenliğiniz,
kanunlarla belirlenen tutuklama, göz
altına alma, ıslah evine gönderme ve
resmî müessesede gözlem altına
alınma hallerinin dışında hiç bir kişî
veya kurum tarafından ihlal edilemez,
kesintiye uğratılmaz.

Yasa tarafından belirtilmeyen
gerekçelere ve usullere dayanılarak
özgürlüğünüz kısıtlanamaz. Bu en
tabii hakkınız, bunu sağlamak da en
önemli görevimizdir.
(Anayasa : Md. 19)

TUTUKLANMA

Kanunlarla belirlenen usul ve
esaslar doğrultusunda tutuklanmanız
durumunda; tutuklanma sebebinin en
kısa zamanda tarafınıza bildirilmesi,
haklarınızın neler olduğunun
anlatılması ve tutuklandığınızı
yakınlarınıza bildirilmesi zorunludur.
Yakalanmanız veya tutuklanmanız
durumunda en kısa sürede hakim
önüne çıkarılmanız; tutuklanmanız
veya yakalanmanızda kanuna uygun
olmayan bir unsurun varlığında
hemen serbest bırakılmanızı
sağlamak amacıyla yetkili bir yargı
mercine başvurma hakkına
sahipsiniz.

(Anayasa : Md. 19)

ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ

Özel hayatınıza ve aile hayatınıza
saygı gösterilmesini isteme hakkına
sahipsiniz. Özel hayatınızın ve aile
hayatınızın gizliliğine dokunulamaz.
Kanunlarla belirlenen esaslar
doğrultusunda verilen arama kararları
bu konuda bir istisnadır.

(Anayasa : Md. 20)

KONUT DOKUNULMAZLIĞI

Konut dokunulmazlığı en tabii hakkınızdır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde usulüne göre verilen hakim kararı olmadıkça, geçkinde sakın bulunan onları yardımçıları sıfatıyla emirlerini yerine getirmeye memur olan Güvenlik Güçleri dışında hiç kimse konutunuza giremez, arama yapamaz ve buralardaki eşyanıza el koyamaz. (Anayasa : Md. 21)

AVUKAT İSTEME HAKKI

Herhangi bir suçlamayla yakalanmanız veya göz altına alınmanız durumunda; soruşturmanın her hal ve derecesinde bir veya birden fazla avukatın hukuki yardımından faydalanma hakkına sahipsiniz. Zabita amir veya memurlarınca yapılan sorgu işleminde ancak bir avukat bulundurulabilir, sonraki savunmalarda ise ancak üç avukat bulundurulabilirsiniz. Hangi makam veya kişi tarafından yapılırsa yapılın,

soruşturmanın her safhasında avukatınızın sizinle görüşmesi, ifade alma ve sorgu muddetince yanınızda bulunup, hukuki yardımda bulunması engellenemez veya kısıtlanamaz. Avukat seçebileceğiniz durumda olmamanız halinde ise baro tarafından görevlendirilecek bir avukatın hukuki yardımından ücretsiz faydalanabilirsiniz. (CMUK Md. 135-136)

DELİL TOPLATMA HAKKI

İfadenizin alınması veya sorgunuz sırasında şüpheden kurtulmak gayesiyle somut delillerin toplanmasını talep edebileceğiniz ve aleyhinize olan şüpheleri ortadan kaldıracak delilleri ileri sürme hakkınızın olduğunun da hatırlatılması zorunludur. (CMUK Md. 123)

GEÇERSİZ İFADE

Yapılan sorgu sonucu alınan beyanınızın özgür iradenizi dayanması zorunludur. Bu iradenizi baskı altına alarak kötü davranma, işkence, zorla ilaç verme, yorma,

aldatma, bedensel cebir ve şiddette bulunma, bazı araçlar uygulama gibi iradeyi bozan bedeni veya ruhi müdahale yapılamaz. Kanuna aykırı menfaat vaad edilemez. Bu tür yasak yöntemlerle elde edilen ifadeleriniz rızanız olsa dahi delil olarak değerlendirilemez. (CMUK Md. 135)

SUSMA HAKKI

Zabita amir ve memurları ile Cumhuriyet Savcısı tarafından ifade alma ve hakim tarafından sorguya çekilmede; ne ile suçlandığınızın açıkça belirtilmesi, isnat edilen suçlamayla ilgili olarak açıklamada bulunmamanızın (yani susmanızın) kanuni haklarınızdan olduğunun hatırlatılması da zorunludur. (CMUK Md. 135)

ÖDEVLERİMİZ

"Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder." (Anayasa : Md. 12/2)

EK 2

T.C. KANUNLARINA GÖRE GÖZALTINA ALINAN ŞAHİSLARIN HAKLARI(*)
(1412 SAYILI CMUK'NA GÖRE)

YAKALANMANIZI MUTEAKİP, EN YAKIN SULH HAKİMİNE GÖNDERİLMENİZ İÇİN GEREKLİ SÜRE HARİF, 24 SAAT İÇERİSİNDE SULH HAKİMİ ÖNÜNE ÇIKARILARAK SORGUYA ÇEKİLECEKSİNİZ. ÜÇ VEYA DAHA FAZLA KİŞİNİN İŞTİRAKIYLA TOPLU OLARAK İŞLENEN SUÇLARDA BU SÜRE; CUMHURİYET SAVCISI TARAFINDAN YAZILI EMİRLE 4 GÜNE KADAR UZATILABİLECEKTİR. SORUŞTURMA BU SÜREDE DE SONUÇLANDIRILAMAZSA HAKİM KARARI İLE 8 GÜNE KADAR UZATILABİLİR. (CMUK MD. 128/2)	
İFADENİZ ALINIRKEN ÖNCELİKLE KİMLİĞİNİZ TESBİT EDİLECEK OLUP, KİMLİĞİNİZ İLİŞKİN SORULARA DOĞRU CEVAP VERMEK ZORUNDASINIZ. (CMUK MD. 135/1)	
KİMLİK TESPİTİ SONRASI SİZE İSNAD EDİLEN SUÇ ANLATILACAK VE MÜDAFİ TAYİN HAKKINIZIN BULUNDUĞU, MÜDAFİ TAYİN EDEBİLECEK DURUMDA DEĞİLSENİZ, BARO TARAFINDAN MÜDAFİ TAYİN EDİLEBİLECEĞİ, ARZU EDERSENİZ MÜDAFİNİZİN SORUŞTURMAYI GECİKTİRMEMEK KAYDI İLE İFADE VEYA SORGUDA HAZİR BULUNABİLECEĞİ BUNUN İÇİN VEKALET VERMENİZİN GEREKMEDİĞİ SİZE BİLDİRİLECEKTİR. (CMUK MD. 135/2, 3)	
YAKINLARINIZDAN İSTEDİĞİNİZ YAKALANDIĞINIZI DUYURABİLECEĞİNİZ HATIRLATILACAK, EĞER YABANCİYSA NİZ BAĞLI BULUNDUĞUNUZ KONSOLOSLUĞA HABER VERİLECEKTİR (**). YAKALAMA İŞLEMNE VEYA YAKALAMA SÜRESİNİN UZATILMASINA İLİŞKİN CUMHURİYET SAVCISININ YAZILI EMRİNE KARŞI, HEMEN SERBEST BIRAKILMANIZI SAĞLAMAK İÇİN SULH HAKİMİNE BİZZAT BAŞVURABİLECEĞİNİZ GİBİ, MÜDAFİNİZ VEYA KANUNİ MÜMESSİLİNİZ YA DA BİRİNCİ VEYA İKİNCİ DERECE KAN HİSİMİNİZ VEYA EŞİNİZ DE BAŞVURABİLECEKTİR. (CMUK MD. 135/3, 128/14, VIYANA SÖZLEŞMESİ MD. 36)	
İSNAD EDİLEN SUÇ HAKKINDA AÇIKLAMADA BULUNMAMANIZIN KANUNİ HAKKINIZ OLDUĞU, YÜPHEDEN KURTULMANIZ İÇİN SOMUT DELİLLERİN TOPLANMASINI TALEP EDEBİLECEĞİNİZ HATIRLATILACAK VE SİZE, ALEYHİNİZ VAR OLAN ŞÜPHE SEBEPLERİ ORTADAN KALDIRMAK VE LEHİNİZ OLAN HUSUSLARI İLERİ SÜRMEK İMKANI VERİLECEKTİR. (CMUK MD. 135/4-5)	
ŞAHSİ HALLERİNİZ HAKKINDA BİLGİ ALINACAK, İFADE VEYA SORGU BİR TUTANAKLA TESPİT EDİLEREK SİZE VE VARSA HAZİR OLAN MÜDAFİNİZE OKUTULUP, İMZALARINIZ ALINACAKTIR. (CUMUK MD. 135/6-7)	
BEYANLARINIZ ÖZÜR İRADENİZE DAYANMASI GEREKTİĞİNDEN, BUNU ENGELLEYİCİ NİTELİKTE KÖTÜ DAVRANMA, İŞKENCE, ZORLAMA İLAC VERME, YORMA, ALDATMA, BEDENSEL CEBİR VE ŞİDDETTE BULUNMA, BAZI ARAÇLARI UYGULAMA GİBİ İRADEYİ BOZAN BEDENİ VEYA RUHİ MÜDAHALELER YAPILAMAZ. SİZE KANUNA AYKIRI BİR MENFAAT VAAT EDİLEMEZ. AKSİ HALDE, İFADENİZ RİZANİZ OLSA DAHI DELİL OLARAK DEĞERLENDİRİLEMEYECEKTİR. (CMUK MD. 135/8)	
MÜDAFİ SEÇEBİLECEK DURUMDA DEĞİLSENİZ, TALEP ETMENİZ HALİNDE BARO TARAFINDAN SİZE BİR MÜDAFİ TAYİN EDİLECEKTİR. 18 YAŞINDAN KÜÇÜK YAHTU SAĞIR VEYA DİLSİZ VEYA KENDİZİNİ SAVUNAMAYACAK DERECEDE MALULSENİZ VE MÜDAFİNİZ DE YOKSA TALEBİNİZ OLMASA BİLE SİZİN İÇİN BİR MÜDAFİ GÖREVLENDİRİLECEKTİR. (CMUK MD. 138)	ZARİTACA YAPILACAK SÖRGÜLAMA İŞLEMLERİNDE, ANCAK BİR MÜDAFİ HAZİR BULUNABİLECEK; CUMHURİYET SAVCLILIĞI İŞLEMLERİNDE BU SAYI ÜÇÜ GEÇEMEYECEKTİR. SORUŞTURMANIN HER SAFHASINDA, MÜDAFİNİZ SEZİNLE GÖRÜŞEBİLECEK, İFADE ALMA VE SÖRGÜ SÜRESİNDE YANINIZDA BULUNARAK HUKUKİ YARDIMDA BULUNABİLECEKTİR. (CMUK MD. 136)
VEKALETNAME ARANMAKSIZIN MÜDAFİNİZ İLE HER ZAMAN VE KONUŞTUKLARINIZI KİMSENİN DUYAMAYACAĞI BİR ORTAMDA GÖRÜŞEBİLECEKSİNİZ MÜDAFİNİZ İLE YAZIŞMALARINIZ DA DENETİME TABİ TUTULAMAYACAKTIR. (CMUK MD. 144)	

(*) DEVLET GÜVENLİK MAHKEMELERİNİN GÖREV ALANINA GİREN SUÇLARDA BU FORM KULLANILMAYACAKTIR.

(**) AÇIKÇA MUHALEFET ETMEDİĞİNİZ TAKDİRDE, BAĞLI OLDUĞUNUZ KONSOLOSLUK MEMURLARI, SİZİ ZİYARET ETMEK, GÖRÜŞMEK, MUHABERATTA BULUNMAK VE SİTİN MAHKEMELER ÖNÜNDE TEMSİLİNİZİ SAĞLAMAK HAKKINA SAHİPTİRLER. (VIYANA SÖZLEŞMESİ MD. 36)

MAHALİ İDARELERİN YENİDEN YAPILANDIRILMASINA DAİR KANUN TASARISI HAKKINDA BAZI ELEŞTİRİLER

Hasan CANPOLAT
Sivrice Kaymakamı

GİRİŞ

Ülkemizde, özellikle son yıllarda güçlenen bir biçimde kamuoyunda mahalli idare reformu gereği üzerinde durulmakta idarede yeniden yapılanmanın şart olduğu vurgulanarak bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmakta, raporlar, tasarılar hazırlanmaktadır. Bu çerçevede Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü de bir kanun tasarısı hazırlayarak (Yayın No: 8. ANKARA, 1996) ilgili bütün kuruluşlara ve mülki idare teşkilatına göndermiş, görüş ve katkıları istenilmiştir. (Önsöz, Shf.3) İşte bu çağrıya uyarak incelememizde Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünün bu kapsamlı çalışması önce genel olarak ele alınmış daha sonra maddeler bazında tetkik edilerek eleştiriler getirilmiş ve bu arada öneriler de sıralanmıştır. Bu bölümde genel eleştiriler ve maddeler bölümünde ayrıntıları ile ele alınmak üzere tasarının zaaf ve eksiklikleri maddeler halinde sıralanacaktır.

1. Tasarı işlerliği olan bir model kurmak yerine uygulamadaki problemlere tek tek çözüm getirme yaklaşımını benimsemiştir. Oysa sistem bir bütün olarak ele alınarak bünyemize uygun yeni bir model geliştirilmeliydi.

2. Tasarı mevcut mahalli idare birimlerini baz olarak yukardan aşağı bir mali ve idari yetkilendirme yapmıştır. Bu ise taşra çapında yeni merkeziyetçi yapılar yaratmak dernektir. Oysa mevcut idareleri muhtelif yönlerde güçlendirmek yerine sistemdeki, özellikle belediye idaresindeki hastalıklar, iyi teşhis edilerek tedavi yolları ortaya konulmalıydı.

3. Tasarıda merkezi idare ile mahalli idare arasında genel bir görev ayrımı yapılmakla beraber mahalli idarelere devredilecek hizmet birimleri konusunda yetki Bakanlar Kuruluna yani icraya bırakılmıştır. Bu hem mahalli idare prensiplerine uygun olmadığı gibi hem de uygulamada birçok problem yaratacaktır. Bunun yerine yasama, icra ile mahalli idareler arasında bir hakem rolü oynayarak bu iki idarenin görev ve yetki sınırlarını, kimin hangi hizmeti nasıl yürüteceğini açıkça kanunla belirlemelidir.

4. Tasarı uygulamada boşluk ve sakınca yaratacak birçok hüküm getirmektedir. Özel İdarelerde genel sekreterlik ve daire başkanlığı statüleri, İmar, Çevre, Kıyı Kanunu gibi birçok kanunda karışıklık yaratacak yetki devirleri, Belediyelerin şirket kurma, tahsis yapma, personel istihdamı gibi şimdi bile çok sıkıntı yaratan ve istismar edilen konularda neredeyse tamamen serbest bırakılması bunlara örnektir. Tasarı hazırlanırken mevcut uygulamaları da gözönüne alarak yeni oluşturulacak müesseselerin ve kullanılacak yetkilerin hangi şartlarda kullanılacağını açık bir şekilde tanımlamalı ve uygulamada boşluk yaratılmamalıdır. Bu ayrıntılı düzenleme mahalli idare prensiplerine aykırı düşmez. Aykırı olan mahalli idarelerin yapması gereken hizmetlerin merkezi idarece yürütülmesidir.

5. Tasarı önemli bazı konuları ayrıntılı olarak düzenlemezken kanunda yer alması gereken ayrıntı sayılacak hükümleri ihtiva etmektedir. Belediye Başkanlarının izinleri, mali hakları, tedavi hakları, tedavi yardımları, taşıt kanununa dahil edilmesi gibi konuların kanunla düzenlenmesine gerek yoktur.

6. Tasarıda İlçe Özel İdareleri müstakil bütçeli tüzelkişiliği haiz bir mahalli idare olarak tanımlanmamıştır. Bunun yerine İl Özel İdaresinin şubesi gibi bir şekil verilmiştir.

Bizce tasarının en büyük zaafı budur. Bu haliyle taşra idaresinin temeli ve en iyi yetişmiş kadrosu olan Kaymakamların beklentilerini boşa çıkaracak niteliktedir. Müstakil bir bütçe en küçük bir Belediyeden esirgenmezken İlçe genel idaresinin teslim edildiği Kaymakamlardan ve İlçeden bunun esirgenmesinin mantığını anlamak mümkün değildir.

Bir mahalli idare reformu mülki idare ve halk sahip çıkmadan başarılı olamaz. Eğer yapılacak bir reformun başarılı olması isteniyorsa Kaymakamların halkın ve İlçe idaresinin aktif olarak buna dahil edilmesi şarttır. Bunun yolu ise İl Özel İdaresinin İlçedeki benzeri olacak şekilde İlçe meclisleri kurulmasıdır. Müstakil bir mahalli idare olacak şekilde İlçe meclisleri kurulmaz ise yapılacak bir reform yarım ve başarısız olur. Esasında aklın ve uygulamanın gösterdiği yol da budur. Almanya'da İlçe meclislerinin Alman kalkınmasına olan katkıları çok büyüktür. İlçe meclisleri olmadan yerel idarenin tabanı boşlukta kalır. Tüm halkı kapsamaz. Halkın ve mülki idarenin kendi kapasitelerini ve potansiyellerini ortaklaşa kullanılabilecekleri yerel ilçe meclisleridir. Bu bizim toplum yapımıza da uygun bir modeldir. Mülki idare ve halk kendisine tanınacak böyle bir imkanı çok iyi bir şekilde değerlendirmeye hazırdır.

Öte yandan tasarı köy idarelerinin yapısında fazla bir değişiklik ön görmemiştir. Mevcut düzenlemedeki salma tabiri ve uygulaması bile aynen korunmuştur. Oysa reform iddiasındaki bir tasarı gerçek anlamda bir yapısal değişiklik getirmelidir. Köy idarelerini bugünkü fonksiyonsuz halden kurtarmak için muhakkak modern anlamda bir bütçeye kavuşturmalıdır. Bu bütçe yerli halk, İl katkısı

ve merkezi katkıdan oluşmalıdır. Köy idaresinin tanımı, fonksiyonu ve organları yeniden çizilmelidir. Modern bir köy idaresi oluşturularak İlçe meclisleri ile yasal işbirliği içinde çalışması temin edildiği takdirde bu gerçek anlamda bir reform olacak ve yıllardır bir türlü yenilenmeyen Anadolu'nun köylerinin ve kırsal alanlarının kötü talihi yenilecektir. Ancak bunun için köy ve ilçe halkı muhakkak işin içine mali ve idari olarak sokulmalı, yasal bir çerçevede mülki idare ile kaynaşması ve beraber çalışması temin edilmelidir.

I. TASARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Mahalli İdarelerin yeniden yapılandırılmasına dair kanun tasarısı bir bütün olarak değerlendirildiğinde mahalli idarelere bakış açısının, mantığının ve zihniyetinin halen değişmediğini görebiliriz. Tasarı Yerel Yönetimler Özerklik Şartına atfı yapmasına (Sh. 90) rağmen bu sözleşmedeki hükümlerin tasarıda hayata tamamen geçirilmediği görülebilir. Bunun sebepleri ise birincisi; Türkiye şartlarına uygun yeni bir mahalli idare modeli ortaya konulamaması, sadece halen mevcut olan Belediye, Özel İdare ve köylerin muhtelif yetki ve maddi imkanlarla donatılmasıdır. Bir model ortaya konulmadan sadece çeşitli kanunlarda değişiklik yapılarak gerçek bir mahalli idare reformu yapılamaz ve bir sistem geliştirilemez. Tasarının ilk zaafı gerçek ve işlerliği olan bir model kurarak gerekli kanuni çerçeveyi kurmamasıdır. Bunun yerine mevcut uygulamalardaki eksikliklerden yola çıkılarak bunların ıslahı ile Belediye, Özel İdare ve bir ölçüde de köy idaresinin güçlendirilmesidir. Üstelik öngörülen bu değişiklikler uygulamada birçok aksaklıklar çıkarmaya adaydır, bunlara maddelerin eleştirisinde değinilecektir.

Bu model kuramama zaafının yanı sıra ikinci zaaf ise madde gerekçesinde eleştirilen (Sh. 84) merkeziyetçiliğin tasarıda bir başka biçimiyle ortaya çıkmasıdır. Bunun en belirgin belirtisi Belediyelere ve İl Özel İdarelerine yetki ve mali haklar verilirken İlçe Özel İdarelerinin tam bir mahalli idare olarak kurulmamış olmasıdır. Ayrıca halen merkezi idare birimleri tarafından yapılan hizmetlerden mahalli idarelere devredilecek olanlarının Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilmesi ilkesi getirilmiştir. (Md. 3) Oysa bu hizmetler açıkça kanunda belirtilerek yine kanunla belirlenen mahalli idarelere devredilmelidir. Aksi halde uygulamada merkezi idarenin yetki ve hizmet devri aksayacağı gibi kimin, hangi idareye devredileceği tartışmalara yol açacak ve taşra bürokrasisi kargaşaya sürüklenecektir. Ayrıca görev bölüşümünü Bakanlar Kuruluna bırakmak bürokrasi üzerinde büyük bir belirsizlik yaratır. Çünkü her an değiştirilebilir bir nitelik taşır. Ama kanunla açık yetki devri ve görev bölümü yapılırsa başlangıçtan itibaren uygulama düzenli olur. Bürokrasi gelecek hakiminden kaygı duymaz ve uygulama kolay değişebilir olmaktan çıkar.

Mahalli İdareler bakımından en önemli konu olan görev ve yetki bölüşümünü kanun koyucu yerine icraya bırakmak merkezi idare ve mahalli idareler arasında

gereksiz tartışma ve çekişmelere yol açtığı gibi, başından itibaren mahalli idarelerin çalışma düzeni bozulur. Böylece sonuç olarak tasarının genel değerlendirmesini özetleyecek olursak; tasarının iki büyük zaafı bünyesinde taşıdığı görülmektedir.

1. İşlerliği olan Türkiye'nin idari yapısına uygun sağlam bir mahalli idare modeli ortaya koyamaması, bunun yerine uygulamaya yönelik bazı değişikliklerle yetinilmesi.

2. Mahalli İdare reformu yapılması düşünüldüğü halde merkeziyetçi mantığın hüküm sürmesi; bunun iki önemli belirtisini şöyle gösterebiliriz:

a) İlçe Özel İdarelerinin bir mahalli idare biçiminde kurulmaması, böylece ilde başkent merkeziyetçiliği yaratılması,

b) Yetki ve görev bölüşümünün kanunla açıkça belirlenmeyerek, Bakanlar Kurulu kararına bırakılması (Bunun tek istisnası Köy Hizmetleri Teşkilatının İl Özel İdaresine bırakılmasıdır. (Geçici md.) Bu yöntem belirlenecek tüm hizmetler için uygulanmalıdır.)

II. TASARININ MADDELERİNİN ELEŞTİRİSİ

Madde 2. Kapsam maddesinde mahalli idare kavramına açıklık getirilerek mahalli idareler tek tek tanımlanmamıştır. Oysa mahalli idarelerin kanunla ayrı ayrı tanımlanması onların yetki, görev ve sorumlulukları açısından çok önemlidir.

Madde 3. Merkezi idareler arasındaki hizmet bölüşümünün belirlenmesi yetkisi Bakanlar Kuruluna bırakılmıştır. Bu büyük problemler çıkaracak bir hükümdür. Kanun bu hizmetleri ve icra edecek birimi açıkça belirlemelidir.

Madde 4. Bakan ve Bakanlık onayına tabi iş ve işlemlerde Bakanın yetkisini Vali ve Kaymakamlara devredebileceği hükmü uygulamada işlerliği olmayan bir hükümdür. Uygulamada merkezi idare, Vali ve Kaymakamlıklardaki yetkileri kendisine almaktadır. Bu maddenin ölü doğmaması için hangi konuların devredileceği açıkça belirtilmelidir.

Madde 5. Hazine arazilerinin devrinde kullanım amacı belirtilerek devir yapılmalıdır. Şartsız olarak yapılacak devir sonucu devralan idareler kısa zamanda nakit ihtiyacı için bu gayrimenkulleri elden çıkarabilir ve böylece istenen maksat gerçekleşemez.

Madde 7. Ortak kurul fiiliyatta işlemeyecek olan bir maddedir. Türk idari sisteminde Bakanlar Kurulu ve Başbakanlığın koordinatörlük görevi zaten vardır.

Madde 8. Halk katılımını öngören bu madde mevcut haliyle bu maksadı gerçekleştiremez. Meslek kuruluşlarının meclislerde görüşlerini dile getirmesi fiili-

yatta işlemediği gibi işlese bile etkisi olabilen bir durum değildir. Aslında halk katılımının sağlanması başta söylediğimiz gibi bir model mantığı ve çerçevesinde olabilir. Bu ise mevcut sistemin eleştirisi ile mümkündür. Mevcut uygulamada Mahalli İdarelerde "tek adam" yönetim sistemi, adeta başkanlık sistemi vardır. En küçük belediyeden en büyüğüne kadar belediyenin kaderini ve yönünü büyük ölçüde başkan belirler. Mevcut uygulama bu iken mecliste görüş dile getirilmesi birşey ifade etmez. Meclislerde gerçekten halk katılımı isteniyorsa, ki bu gerçek mahalli idare modeli için en önde gelen faktördür, bu sistem değiştirilmelidir. Bizim bu konuda üç önerimiz vardır;

Birincisi belediye meclislerinin teşkilinde partililerden aday olma uygulaması kaldırılmalıdır. Böylece Belediyelerde süregiden partizanlık ve yağma sistemi büyük ölçüde ortadan kalkar. Meclis halka daha yakınlaşır.

İkincisi; belediye başkanı seçimi kaldırılarak, başkan meclisin içinden her yasama dönemi için yeniden seçilmelidir. Böylece kişisel yönetimin bütün zaafı ortadan kalkar. Bu yöntem Türkiye'de bir dönem uygulanmıştır ve halen İngiltere de başarıyla uygulanmaktadır.

Üçüncüsü ise, Encümen sisteminin ortadan kaldırılarak bütün meclisin işlerin yapılmasında görev alabilmesini sağlamaktır. Bu öneri Özel İdareler için de geçerlidir. Encümen uygulaması meclisi ikinci plana itmektedir. Meclis komisyonlara ayrılarak karar ve icranın içinde yer alabilmelidir. Halkın seçtiği en geniş organ olan meclisin ön plana çıkarılması ile ancak gerçek halk katılımı sağlanabilir.

Madde 9. Mahalli idareler arasında işbirliği yapılabilmesi ilkesi son derece faydalı olmasına rağmen maddenin mevcut haliyle gerçekleşemez ve istismarca açık bir haldedir. Özellikle belediyelerin mevcut aşırı politik yapıları gözönüne alınırsa "Bedelsiz tahsis" yapılabilmesi son derece sakıncalıdır. Bunun yerine mahalli idarelerin aralarında kurabilecekleri bölgesel teşkilatların kurumsal çerçevesi kanunda açıkça çizilmelidir.

Madde 11. Ortak zabıta kurulabilmesi ilkesi fiiliyatta işlerliği olan bir hüküm değildir. Çünkü ortak görev var ise ortak denetim olur. Ayrıca bu ortak zabitanın özlük hakları ve mali hakları uygulamada problemler getirir. Bundan başka bu zabıtaya silah verilmesi zaten yetki karmaşası içinde bulunan silahlı kolluk güçlerine yeni bir takım problemlerin eklenmesini de getirir.

Madde 14. İl Özel İdarelerinin teşkilat yapısı çizilirken uygulamada zorluk çıkaracak bazı hükümler getirilmiştir. Bunlardan başlıcaları Genel Sekreter ve Meclis Başkan Vekili görevleridir. İl genel meclisini yani özel idarenin asli organının birinci başkan vekilinin temsil etmesi öngörülmüştür. O halde Valinin konumu ne olacaktır. Vali hem özel idarenin başı olacak, hem temsil yetkisi olamayacaktır. Bu bir çelişki teşkil etmektedir. Vali bu durumda sadece özel idare personelinin amiri pozisyonuna düşmektedir. Öte yandan genel sekreterlik kurumu

da çelişkiler taşımaktadır. Genel sekreter hem özel idare personelinin en yetkili amiri, hem İl müdürlüklerinden dönüőecek olan daire başkanlarının amiri, hem de Valinin yerine encümenin başkanlığını yapabilecek bir konumdadır. Bu durumda genel sekreter özel idare bünyesinde en güçlü adam pozisyonuna getirilmektedir. Çünkü zel idarelere devredilen ve halen mevcut il mdrlrinin (Daire Başkanı) ve doğal olarak İlçelerdeki teşkilatının amiri, özel idarenin işleyişinin kilit kişi ve son olarak en yetkili organ olan encümenin başkanlığını yapabilecek bir kişi pozisyonuna getirilmektedir. Böylece neredeyse İl'de gölge ikinci bir Vali yaratılmaktadır. Bizce bu genel sekreterlik müessesesi tamamen gereksizdir. Vali ve özel idare ile ayrıca genel idare arasına giren bu kurum uygulamada çok büyük aksamalar getirir.

Ayrıca "Vali İl zel idaresinin görevlerini özel idare teşkilatı ve merkezi idarenin İldeki teşkilatı ile yürütür "denmekle bir belirsizlik yaratılmıştır. Bu merkezi idarenin İldeki teşkilatlarından kasıt özel idareye devredilen hizmetlerin İldeki teşkilatları mıdır yoksa mevcut haliyle yürütülen İl müdürlükleri mi kastedilmektedir belli değildir. Eğer mevcut İl teşkilatları kastediliyorsa hizmetin yürütülmesi için bu genel ifade yetersizdir. Yetki ve sorumlulukların belli olmadığı bir ortamda İl teşkilatları nasıl özel idarelerle beraber çalışacaktır. Ayrıca zel idarelerin görevin gerektirdiği hizmet birimlerinin meclis kararı ve Bakanlık onayı ile kurulacağı belirtilmiştir. Burada kasıt 3. maddede belirtilen devredilecek hizmetlerden ayrı yeni hizmetler ise "Bakanlık Onayı" muğlak bir ifadedir. Bu onay verilmez ise ne olacağı kanunda belirtilmemiştir. Bu ise yeni bir merkeziyetçilik yaratmaktadır.

Madde 15. Özel İdare personelinin genel sekreterin Valinin teklifi ve İçişleri Bakanının onayı ile daire başkanları ise Valinin teklifi ve ilgili bakanın onayı ile atanır denilmektedir. Bu maddede bazı boşluklar vardır. Genel sekreter İl Müdürleri şeklinde vazife yapacak olan daire başkanlarının amiri olmakla beraber atama usulleri ve dolayısıyla statüleri aynıdır. Bu ise otorite ve yetki karmaşasına ve hukuki problemlere yol açar. Ayrıca kanunda bu personelin görevden alınma ve nakillerine ve özlük haklarına dair bir hüküm getirilmemiştir. Bahsedilen yolla göreve gelen bu kişi yine aynı şekilde mi görevden alınacaktır? Sözleşmeli mi, kadrolu mu çalışacaktır? Bu belli değildir. Bu sakıncaları gidermek için genel sekreterlik müessesesi kaldırılmalı ve daire başkanları meclisin teklifi ve Valinin onayı ile sözleşmeli olarak çalıştırılmalıdır.

Madde 20. Bazı hallerde meclis ve encümenin görevini İl idare kurulu yürütür denilmektedir. Bu müdürlükler özel idare bünyesinde daire başkanı sıfatıyla görev yaptığı takdirde İl idare kurulunun hukuki yapısının yeniden düzenlenmesi gerekir.

Ek Madde 5. Bu madde ile ilçe özel idareleri düzenlenmiştir. Ancak tasarının en büyük zaafı burada ortaya çıkmaktadır. İlçe zel idareleri kendine has bir

bütçesi ile tam yetkili bir mahalli idare birimi olarak kurulmamış, bunun yerine İl Özel İdaresinin bir şubesi gibi teşkilatlandırılmıştır. Bu durumun mevcut uygulamadan pek farkı yoktur. Müstakil bütçesi olmayan bu meclisin (Ek Md. 8. gerekçesi) bütçe taslağı il özel idare meclisince kararlaştırılıp onaylanmakta, ilçe özel idaresine sadece uygulaması bırakılmaktadır.

Ayrıca bu meclisin encümeninin doğrudan kanunla belirlenmesi mahalli demokrasi prensiplerine aykırıdır. Üstelik bu encümen İlçenin genel mecliste temsil edilen üyeleridir. Mevcut durumda partili olan bu kişilerin doğrudan doğruya encümen olarak belirlenmesi meclisi ta baştan ikinci plana ittiği gibi Kaymakamla encümen arasında problem çıkması muhtemeldir. Kendi bütçesini yapıp onaylamayan, kendi encümenini seçmeyen bir meclisin kağıt üzerinde kalması mukadderdir. Ayrıca personel görevlendirilmesinde il özel idaresinde getirilen sistem benimsenmemiş olup, İldeki daire başkanlarının karşılığının ilçe özel idaresinde de olup olmayacağı ve olacaksa nasıl atanacağı belirlenmemiştir. Kısaca söylemek gerekirse ilçe özel idaresi kurma iddiasını taşıyan tasarı ve maddeleri beklentileri boşa çıkaran, uygulamada başarısız olacak ve mahalli idare prensiplerine uygun düşmeyen bir yapıdadır. Bunun yerine Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile getirilen ilkelere uygun olarak (Genel gerekçe) ilçe özel idareleri kanunda müstakil mahalli idareler olarak belirlenmeli ve gösterilmelidir. Taşra idaresinde halka en yakın, teşkilatlı ve güçlü idare Kaymakamlıklardır. Durum böyleyken Kaymakamın başkanlığında kurulacak müstakil bir mahalli idare kurulmasından kaçınılmasını ve bu idareye küçük bir belediye kadar bile hak ve yetki tanınmaması düşündürücüdür. Oysa eğer bir mahalli idare reformu yapılacaksa bunun temeli kurulacak olan "İlçe Meclisleridir." Bu ilçe meclisleri tüm sistemin temeli olmalıdır. Yani başta bahsettiğimiz model; aşağıdan yukarıya kurulması gereken İlçe Meclisleri, İl Meclisleri ve Bölge Meclisleri şeklinde olmalıdır. Oysa tasarıda yukardan aşağı bir yetkilendirme şeması oluşturulmuş ve yetkiler aşağı kademeye indikçe azalmıştır. Bu ise tipik merkezîyetçilik prensibidir. Kurulacak ilçe meclisleri modelini ve bu modelle bağlantılı mahalli idare modelini kısaca özetleyelim.

1. İlçe meclisleri halka en yakın idari birim hüviyetinde olarak, müstakil, tüzelkişiliğe haiz, kendi bütçesine sahip yeni bir mahalli idare birimi olarak kurulmalıdır.

2. İlçe meclisinin görev alanı; İlçelerde şimdi merkezi idare birimleri tarafından yürütülen hizmetler ile bütün köyleri kapsamalıdır.

3. İlçe meclisine ve (İl meclisine) merkezi idarenin bütün teşkilatı kanunla devredilmelidir. Ayrıca kırsal alanlardaki bütün ortak hizmetlerden sorumlu olmalıdır.

4. Belirli bir nüfusa kadar (bu 5000'e kadar olabilir), ilçe meclisleri Belediyelerin görevlerini de üstlenmelidir. Yani bu nüfusa ulaşmayan belde ve

ilçe belediyeleri feshedilerek tüm ilçede tek bir meclis görev yapmalıdır. Türkiye'nin mevcut şartlarında küçük belediyelerin hiçbir şekilde fonksiyonlarını icra edemedikleri ve tamamen merkezi idarenin bir şubesi ve partilerin (gayriresmi) uzantısı gibi görev yaptıkları bir gerçektir. Mahalli idare ilkeleri ile uzaktan yakından ilişkili olmayan bu yapının kaldırılarak gerçek anlamda halk katılımına, finansman katılımına ve denetime açık bir tek yerel meclis kurulmalıdır. Bu meclis ilçeyi tek bir alan olarak ele alıp ona göre bir bütün olarak planlayıp hizmet götürebilir. Böylece ilçelerdeki, kısır parti çekişmeleri, israf, hizmette adaletsiz dağılım ve kifayetsiz yönetim, verimsizlik gibi birçok problem ortadan kalkar. Nüfusun 5000'i geçtiği yerleşim birimlerinde belediye ve ilçe meclisleri kendilerine ayrılan görev alanlarında çalışabilirler.

5. İlçe meclislerinin yetkili organı olan meclisin bir kısmı köy ve mahalle muhtarlarından, bir kısmı seçimle gelen üyelerden oluşmalıdır. Ancak seçimlerde partiden değil, bağımsız aday olma sistemi getirilmelidir. Küçük yerleşim birimlerinde karar ve icra organlarının parti adaylarından seçilmesinin bugüne kadar hiçbir faydası görülmemiştir.

6. İlçe meclisi kendi sınırları içinde kendi gelir imkanlarına sahip olmalı, kendi bütçesini kendisi yapmalı, kendi personelini (tüm hizmetler için) kendisi sözleşmeli olarak görevlendirmelidir.

7. İlçe meclisleri, köy meclisleri ile işbirliği halinde çalışmalıdır. Bunun için köy meclisleri müstakil bütçe sahibi olmalı, emlak vergisi, çevre vergisi vs. gibi mahalli idarelerin sahip olduğu sabit gelir kaynaklarına kavuşturulmalıdır. Bu piramitin tabanının çok sağlam bir şekilde yere oturması demektir.

8. İl meclisleri, İlçe meclislerinin kendi aralarından seçecekleri belirli sayıda üye ile İlçe meclisi başkanı olan Kaymakamlardan oluşmalıdır. İlçelerin yapamayacağı ortak işleri yapacak olan İl meclislerinin bu yapısı çok daha doğal olup Büyükşehir Belediyeleri tarzında bir yapılanmaya kavuşturulmalıdır. Yani diğer birimler üzerinde hiyerarşik bir üst birim değil ortak işlerden ve belli ortak işlerin onayından sorumlu bir birim olmalıdır.

9. İlçe meclisleri aktif olarak komisyonlar halinde fiilen görev yapmalıdır. Bu katılım için en uygun yapıdır.

10. Gerçek anlamda bir mahalli idare reformu ve kalkınma isteniyorsa tabandan başlamak üzere köy meclisleri ve İlçe meclisleri teşkil edilmelidir. İlçe meclisleri İl meclisini oluşturmalı, İl meclisleri ise bölge meclislerini teşkil etmelidir. Bölge meclisleri ise birden fazla İlin yapabileceği işleri koordine edecek ve gerçekleştirecektir.

11. Bu modelde 5000 nüfusa kadar belediye teşkilatı kurulmamalıdır. Bu nüfustan sonra kurulacak İlçe ve Belde Belediyeleri kanunla belirlenen alanlarda görev yapacaktır.

Madde 42. (Ek. Md. 2) Belediyelere döner sermaye, imar ve inşaat şirketi kurma ve kurulmuş şirketlere ortak olma yetkisini veren bu madde yoğun şikâyet konusu olan Belediye İktisadi Teşebbüslerine yenilerini ekleyecektir. Bunun yerine hizmeti yaptırma ilkesi getirilmelidir. Özelleştirme yapılmaya çalışılan ülkemizde yeni BIT'lerin ortaya çıkması ancak böyle önlenebilir. Esasında Belediyeler prensip itibarıyla ortak yerel hizmetleri yaparlar. Kalkınma, üretim vs. gibi alanlara girmemeleri gerekir. Bu tip hizmetler İl ve İlçe meclislerine bırakılmalıdır. Bu madde hükmü İl ve İlçe meclisleri için yeniden düzenlenebilir. (Md. 49 ve devamı)

İlçe meclisleri modelinin kısa tanıtımında bahsettiğimiz gibi köy meclisleri piramitin en tabanındaki mahalli idareler olarak aynen birer küçük belediye gibi algılanarak vergilerden ve Devletin katkısından oluşan bir bütçeye kavuşturulmalıdır. Ayrıca köy meclisi teşkil edilmeli, aynen belediye modelinde önerdiğimiz gibi bağımsız adaylardan seçilen meclis kendi başkanını (Muhtar) kendisi seçmelidir. Bu meclislere belli sayıda personel istihdam etme yetkisi verilmelidir. (Bekçi, korucu, katip, sayman vs.) Bu meclisler köy okulu, altyapısı vs. kendi bütçeleri ile yapmalı, İlçe meclisinin onayladığı ve görevlendirdiği öğretmen, imam, ebe, doktor vs. gibi köyde görev yapan personel ücretine de katkı yapmalıdır. Böylece demokratik katılım, yerindelik gibi prensipler en tabandan itibaren uygulamaya geçirilir ve ülke düzeyinde gerçek bir demokrasi ve kalkınma heyecanı ve katılım sağlanabilir. Tasarı ile getirilen hükümler ise mevcut yapıyı fazlaca değiştirecek özelliklere sahip değildir.

Madde 58 (ve devamı). Belediye ve il özel idareleri gelirlerine ilişkin hükümler başlığı değiştirilerek mahalli idarelerin gelirleri ana başlığı altında, belediyeler, il ve ilçe meclisleri ile köylerin gelirleri sayılmalıdır.

Madde 85 (ve devamı). İmar ve Kıyı kanununda Valiye verilen görevlerin il özel idaresine devredileceği hükmü getirilmiştir. Ancak kanunun getirdiği yapı içerisinde bu yetkilerin İl ve İlçede fiilen hangi organ tarafından yürütüleceği ve yerine getirileceği açık değildir. İl özel idaresi, encümeni tüzelsel güçlerdir. Bunlar nasıl kontrol ve uygulama yapacaklardır? Belli değildir. Bunun yerine bu kanunlarda belirtilen yetkilerin il ve ilçe meclislerine devredilmesi ve bu meclisler adına bu yetkileri meclis başkanı sıfatıyla Vali ve Kaymakamların kullanabilmesi yetkisi getirilmelidir.

Madde 92 (ve devamı). Madde 85 ve devamı için söylenenler bu madde için de geçerlidir. Çevreye ilişkin uygulama ve müeyyideler İl ve İlçe meclislerine devredilerek özellikle müeyyideler meclis başkanlarınınca kullanılmalıdır. Bu madde uygulamada çokbaşlılık yaratmıştır. Yetki özel idareye bırakılmış, cezaların bu kuruluş tarafından verileceği belirtilmiş, ayrıca ceza vermeye mülki amirler de yetkili kılınmıştır. Buna belediyeleri de katarsak üç başlı bir durum ortaya çıkmaktadır. Oysa çevre belde ve belediye boyutlarını hatta ilçeyi aşan bir konu-

dur. Bu sebeple durumuna göre ilçe ve il meclisleri bu konuda yetkili kılınmıştır. Kesilecek cezalar da cezayı veren kuruluşa gitmelidir.

Madde 101 (ve devamı). İller Bankasının oluşumunda tamamen köy, ilçe ve il meclisleri ile belediye temsilcileri yer almalıdır. Genel kurulun seçeceği yönetim kurulu da Genel Müdürü atamalıdır. Böylece banka gerçek anlamda özerk bir mahalli idare bankası olabilir.

Madde 146. Bu kanunla mücavir alan dışındaki iş yerlerinin açılması yetkisi il özel idaresine verilmiştir. Bu yanlış bir uygulamadır. Bunun yerine İlçe meclisi adına bu yetkiyi İlçelerde Kaymakam İllerde İl meclisi adına Vali kullanmalıdır.

Madde 151. Mahalli İdarelerin hizmet dışı kalma vs. gibi kriterler olmadan sahip oldukları araçları satabilmeleri yanlış bir uygulama olur.

Madde 152. İl özel idareleri ile belediyelerle bunların yan kuruluşlarının kadro, sınıf, ünvan vs. değişikliklerinin İçişleri Bakanının onayına tabi olması merkeziyetçilik getireceği gibi, bazı hizmet birimlerinin özel idarelere devredileceği gözönüne alınacak olursa devredilen bu personelin de aynı prosedüre tabi olup olmayacağı açık kalan bir noktadır. Eğer tabi olacak ise değişik hizmetleri yürüten büyük bir kadronun bu tip işlerinin yürütülmesinin bir bakanlığa bırakılması önemli bir iş yükü getirecektir. Ayrıca Madde 15'de diğer personelin Valinin onayı ile atanacağı belirtilmiştir. Atamaya yetkili makam belirlendiğine göre sınıf, ünvan vs. gibi özlük işleri de bu çerçevede yürütülebilir.

Madde 153. Mahalli idarelerde personel istihdamında değişik birçok statü getirilmesi kargaşaya yol açacaktır. Memur, işçi, geçici işçi, sözleşmeli personel, kadro karşılığı sözleşmeli personel gibi birbirinden farklı ücret statüleri getirilmesi genel olarak hoşnutsuzluk yaratacağı ve iş verimini düşüreceği gibi özellikle belediyelerde halen devam eden yanlış istihdam politikalarını ve istismarları daha da vahim hale getirecektir. Bunun yerine bütün mahalli idarelerde tüm personel sözleşmeli ve sendikalı olarak görevlendirilmeli, meclis teklifi ve başkanın onayı ile personel atamaları tamamlanmalıdır. Böylece halen süregelen birçok problem kökünden halledilmiş olacaktır.

Madde 156. Para cezaları miktar olarak değil asgari ücretin alt ve üst katları olarak belirlenmelidir.

Madde 159. Ruhsatlar İl ve İlçe meclislerince verilmeli ve geliri ruhsatı veren idareye gitmelidir.

Madde 160. Toptancı hallerinden kuruluş yerine göre İl ve İlçe meclislerine de paya verilmelidir.

Madde 162. Belediyelerin taşınmazlarını bedelsiz olarak muhtarlıklara devir etmesi birçok istismarlara yol açar. Bunun yerine muhtarlıklara bütçe imkanı verilmeli, il ve ilçe meclisleri ile ilişkilendirilmelidir.

III. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

1. Mevcut tasarı bir model mantığından uzak olarak hazırlanmıştır. Bu sebeple uygulamada birçok aksaklıklarla karşılaşılması muhtemeldir.

2. Mevcut tasarı yukardan aşağı doğru bir düzenleme ve yetkilendirme yapmıştır. Oysa doğru olan köy ve ilçeleri baz alarak bir model oluşturmaktır. Köy meclisleri, ilçe meclisleri, il meclisleri ve bölge meclisleri olarak kurulacak bu modelde nüfusuna göre belediyelerde yapısı değiştirilerek yer alacaktır.

3. Tasan bazı kanunlarda değişiklikler yaparak bir sistem getirmeyi bir teknik olarak ön plana almıştır. Oysa bir model çerçevesi içerisinde müstakil bir kanun yapılarak bu kanundaki hükümlere uymayan diğer kanunlar kaldırılmış sayılmalıdır. Böylece mahalli idarelerin anayasası gibi bir hüviyet kazanacak olan bu kanunun mantığı bozulmayacak ve mevcut diğer kanunlar ile yeni yapılacak olan kanunlar öncelikli olan bu mahalli idareler kanununu gözönüne alacak ve ona uyacaklardır.

4. Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev bölüşümü ve görev devri kanunda açıkça belirtilmemiş ve Bakanlar Kuruluna bırakılmıştır. Bu ise uygulamada zorluklar çıkarır.

Sonuç olarak; getirilen tasan aynen kanunlaşırsa bazı alanlarda uygulamada zorluklarla karşılaşılabilir, bir ferahlama sağlanabilir. Ancak gerçek anlamda bir mahalli idare reformu yapılmış olmaz. Sadece bu hedefe bir adım yaklaşılmış sayılabilir. Ancak tüm kamuoyunun ve idarecilerin gerçek bir reform beklentisi içerisinde olduğu bu dönemde çok daha güçlü bir reform yapılma şansı vardır ve bu şans iyi kullanılmalıdır. Özellikle idarenin temel taşları sayılan Kaymakamların, güçlü yerel meclislerle beraber çalışmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılarak halkın ve iyi yetişmiş bu meslek grubunun potansiyeli harekete geçirilmelidir. Bu potansiyel harekete geçirildiği takdirde tabandan başlayan güçlü bir kalkınma ve demokratikleşme heyecanının ve hareketinin başlayacağına şüphemiz yoktur. Ülkemize, idarecimize ve halkımıza bu şansın tanınması gerektiğine inanıyoruz.

TÜRKİYE'DE KAMU HİZMETLERİNİN KARŞILANMASI SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN YÖNETİM SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yrd.Doç.Dr. Azim ÖZTÜRK*

1.GİRİŞ

21. Yüzyılın eşiğinde bulunan Türkiye'de toplumun yönetim sistemindeki beklentilerinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Toplum artık yönetimden üstlendiği hizmetleri; kaynak savurmadan, etkin ve verimli bir şekilde üretilmesini istemektedir.

Geçmişten günümüze bakıldığında bütün toplumlarda halen, toplumsal yaşamışın en geniş örneği olan devletin yanında bölgesel nitelikte görev ifa eden organizasyonlar da mevcuttur. Bu çerçevede, ülkenin yönetim sisteminin bütünlüğü içinde yer alan bölgesel düzeydeki organizasyonların, yerine getirdikleri fonksiyonlar bakımından en önemlisi yerel yönetimlerdir. Dolayısıyla, kamu hizmetlerinin üretilmesinde her iki yönetimin; merkezi ve yerel yönetimlerin rolü bulunmaktadır.

Kamu hizmetlerinin, merkezi yönetimi ile birlikte yerel yönetimler tarafından sağlanması hemen hemen bütün ülkelerde kabul edilmiş bir uygulamadır. Bu çerçevede, genel bir ilke olarak, bütün vatandaşları ilgilendiren hizmetlerin, merkezi yönetim tarafından; bölgesel ve yerel nitelikteki hizmetlerin, o bölgenin yerel yönetimi tarafından sunulması temel ilkesi benimsenmiştir. Böylece hizmetlerin ülke düzeyinde yaşayan bireylere etkin ve sosyal adalet ilkesine göre götürülmesi, temel hedef olarak tüm ülkelerin en önemli gündem maddesi haline gelmiş olup, yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Evrensel nitelikteki bu hedefin en iyi şekilde gerçekleştirilmesinde en önemli faktörlerden birisi, faaliyet sürecinde "çağdaş yönetim" ilke ve esaslarının uygulanmasıdır. Çağdaş anlamda yönetim, bir amaca ulaşma yolunda; fiziksel, sosyal, politik vb. açılardan değişken bir ortamda, başta işgücü olmak üzere üretim faktörlerini birbiriyle uyumlu, verimli ve etkin kullanabilecek kararlar verme ve uygulatma süreçlerinin tümüdür (Kast. 1985, s. 5-7; Kreitner, 1983, s. 8-12).

* Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Bu çerçevede, çağdaş yönetim anlayışı, profesyonel yönetici, uygun organizasyon yapısı, etkin karar verme süreci, yetki ve sorumluluğun dengliği, etkin personel planlaması, etkin halkla ilişkiler vb. şekilde sıralanan ilkelerin uygulanma düzeyi büyük önem arz etmektedir. Birbirini etkileyen ve sayıları daha da artırabilecek olan söz konusu ilkeler, özelliğine bakılmaksızın, kamu-özel her türlü kuruluşun faaliyetlerinin optimal bir şekilde yapılmasını sağlayan esaslardır. Ancak, araç niteliğindeki bu ilkelerin profesyonel bir anlayışla uygulanması gerekmektedir. Bu çerçevede, yönetimde amaç, araç ve sonuç ilişkisi şekil-1'de olduğu gibi gösterilebilecektir.

AMAÇ	ARAÇ	SONUÇ
Verimlilik Yüksek Performans Optimal Hizmet Ür. Yüksek Kâr Devamlılık Toplumsal Hizmet	Çağdaş Yönetim Anlayışı Profesyonel Yönetici Uygun Organizasyon Yapısı Optimal Kararalma Süreci Uyumlu Yetki İlişkisi Etkin Personel Planlaması Etkin Halkla İlişkiler	Gelişmiş Topluluk Ekonomi Denge v.b

Kontrol

Şekil - 1 Genel Olarak Yönetimde Amaç, Araç ve Sonuç İlişkisi

Çalışmamızın özünü teşkil eden ve kamu hizmeti üretim birimleri olan merkezi ve yerel yönetimlerin yönetim faaliyetlerini, genel yönetim ilke ve esaslarından ayırmak mümkün değildir. Aksine, kamu ve özel yönetimlerin her ikisinde de benzer amaçların ve bu amaçların gerçekleştirilmesinde de benzer araçların bulunduğu görülmektedir. Ayrıca, devlet çok kez öyle işleri yüklenir ki, özel işletmeler kazanç getirmeyen bu alanlara yatırım yapmayı ve bu işleri üstlenmeyi hiç bir zaman göze alamazlar (Ergun, 1984, s. 9). Dolayısıyla "sosyal fayda, olduğu sürece hizmet devam eder" temel ilkesinden hareket eden kamu yönetimi açısından, çağdaş yönetim ilke, esas ve uygulamaları daha fazla önem taşımaktadır.

Bu arada, kamu yönetiminin iyileştirilmesi ile ilgili çalışmaların tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye'de de yerel yönetimler merkezli yapıldığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, kamu hizmetlerinin karşılanması sürecinde karşılaşılan sorunlar daha çok yerel yönetimlerde yoğunlaştığından, konu daha çok yerel yönetimler açısından ele alınmaktadır. Çünkü, bütün sistemlerde merkezi yönetim, yerel yönetimler karşısında her açıdan daha dominant durumda olup, yerel yönetimlerin yetkisi, sorumluluğu, gelir düzeyi, kısaca ülke yönetimindeki konumu tamamıyla merkezi yönetimce belirlenmektedir.

Bu çalışmada da, bu görüş açısından hareketle konu, yerel yönetimler merkezli ele alınarak; yerel yönetimlerin görev, yetki sorumluluk vb. kısaca, merkezi yönetim karşısındaki mevcut konumundan kaynaklanan sorunlar somutlaştırılmış olup, yine yerel yönetimlerin güçlendirilmesi çerçevesinde çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Ülke yönetim sisteminin önemli bir parçasını oluşturan yerel yönetimler günümüzde, bir yandan halkın yönetime etkin bir şekilde katılımını, diğer yandan da hizmetlerin ülke düzeyinde verimli, dengeli, adil ve tarafsız bir şekilde sunulmasını sağlayan temel yönetim birimleridir. Dolayısıyla güçlü, demokratik ve verimli hizmet üreten bir yapıda olmaları gerekmektedir.

Bu çerçevede, çalışmanın temel amacı, ülkemizin yönetim sistemi bütünlüğü içinde yer alan yerel yönetimlerin yönetim sorunlarını somutlaştırmak, analiz etmek ve yerel yönetim sistemi bakımından yeniden yapılanmanın temel ilkelerini ortaya koyarak çözüm önerileri geliştirmektir.

Ulaşılmak istenen diğer amaçlar ise şunlardır:

- (1) Merkezi yönetimle olan ilişkileri, karar ve yetki alanları, evrensel yerel yönetim ilkeleri vb. açılardan; bir sistem olarak yerel yönetimlerin konumunu geliştirmek,
- (2) Yerel nitelikteki hizmetlerin üretim ve dağıtımının yerel düzeyde yapılmasını sağlayacak, bu konudaki sorumluluğu yerel yönetim birimlerine verecek bir anlayışın oluşturulması,
- (3) Yerel yönetimlerin organizasyon ve organlarının yapısını, profesyonel yönetim anlayışı çerçevesinde geliştirerek, bu yönetim birimlerinde çağdaş yönetim tekniklerinden olabildiğince yararlanılmasını sağlamak.

3. ARAŞTIRMANIN DAYANDIĞI VARSAYIMLAR VE KAPSAMI

Araştırmanın Dayandığı Varsayımlar

Bu araştırma şu temel varsayımlar çerçevesinde yapılmıştır:

- (1) Yerel yönetim kuruluşları, ülkenin yönetim sisteminin bütünlüğü içinde yer alırlar. Kuruluş ilkeleri, görev ve yetkileri, gelir sistemleri yasama organı tarafından belirlenir. Yerel yönetimler, merkezi yönetimin bir alt yönetim birimi niteliğinde değillerdir. Ancak, merkezi yönetim, yerel yönetimler üzerinde hukuka uygunluk denetimi yürütür. Ayrıca, yerel yönetimler ülke yönetiminde birlik ve bütünlüğü sağlamak amacıyla, ulusal hedef, ilke ve standartlara uymak zorundadırlar. Buna karşılık bu yönetim birimleri, yürütülmesi kendilerine bırakılmış olan kamu hizmetlerine ilişkin kararları almak, tercihleri yapmak bunlar için; vergi

salınak yetkisini de içerecek biçimde, çeşitli yollarla mali kaynak bulmak, bu kaynakları hizmetleri için kullanmak ve bu hizmetleri yürütmek için gerekli örgüt içi düzenlemeler yapmak bakımından idari özerklikten yararlanırlar.

(2) Günümüzde Türk yerel yönetimleri; ekonomik, sosyal, kültürel ve idari fonksiyonları bakımından, yerel yönetimlerin evrensel olarak belirlenmiş konumunda bulunmamaktadır. Anayasa, hükümet programları ve kalkınma planlarında yerel yönetimlerin gelir, görev, yetki ve sorumluluklarının artırılması her zaman öngörülmüştür. Ancak, hiçbir zaman istenilen düzeyde gerçekleşememiştir. Dolayısıyla, yerel yönetimler Türkiye'de gerçek anlamda demokratik ve güçlü bir konum niteliği kazanamamış olup, bu eksikliğin giderilmesi gerekmektedir.

(3) Türkiye'deki il özel idaresi, belediye ve köy yönetimi şeklindeki yerel yönetim sistemi, "Yerel Hizmetlerin Yerinden Karşlanması" ilkesine tam olarak cevap verememektedir. Bu bakımdan, ülkemizde yerel yönetim sistemi açısından yeniden yapılanma gerekmektedir.

Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışma ilke olarak tüm Türkiye'deki durumu yansıtmayı temel hedef olarak almıştır. Bu çerçevede, yerel yönetim sistemimizi oluşturan; 1580 sayılı Belediye Kanuna göre yönetilen belediyeler (Standart Belediyeler), 3030 sayılı Kanuna göre yönetilen büyükşehir belediyeleri, 3360 sayılı Kanuna göre yönetilen il özel idareleri ve 442 sayılı Kanuna göre yönetilen köyler çalışma kapsamına alınmıştır. Ayrıca, bugün için bir yerel yönetim kademesi durumunda olmayan, ancak il yönetim sisteminin bir yerel yönetim kademesi durumunda olmayan, ancak il yönetim sisteminin bir kademesi niteliğinde bulunan ilçe yönetimleri de araştırma kapsamına alınmıştır. Bunun nedeni, ilçe yönetim kademesinin toplumsal gelişme açısından temel taşıra yönetim birimi olarak görülmesidir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, ülke düzeyinde uygulamalı bir incelemeyi kapsamaktadır. Bu çerçevede; 737 belediye başkanı, 76 vali ve 210 kaymakama 37 soruyu kapsayan anket formu gönderilmiştir. Anketlerin geri dönüş oranı % 42.1 olarak gerçekleşmiştir. Yine çok sayıda belediye başkanı ve köy muhtarı ile de yüz yüze görüşmelerde bulunulmuştur. Elde edilen bilgiler, "DBASE" ve "SPSS for Windows V" bilgisayar programları kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu arada, çalışmanın çeşitli aşamalarında normatif tarzda bazı teorik bilgilere de başvurulmuştur.

5. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE BUNLARIN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye'deki yerel yönetimlerin yönetim sorunlarının incelenmesi ve çeşitli çözüm önerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak hazırlanan ve 37 sorudan oluşan anket 285'i belediye başkanı, 35'i vali ve 111'i kaymakam olmak üzere toplam

431 yöneticiye uygulanmış ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir. Bu arada, burada elde edilen bütün sonuçlar verilmemiş olup, sadece temel nitelikteki sorunlar ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

5.1. Yerel Hizmetlerin Verimli ve Süratli İşlemesine Engel Olan Temel Sorunlar

Hizmetlerin yerinden karşılanması ilkesi ile oluşturulan yerel yönetimler, ülkelerin iki temel yönetim unsurundan birisini teşkil etmektedir. Uygulamada, ülkelerin idari yapılanması ile ilgili tartışmalardan en fazla etkilenen yönetim birimi yerel yönetimler olmuştur. Bu tartışmalarda temel amaç, hizmetlerin halka verimli, süratli ve sosyal adalet ilkesine göre ulaştırılmasıdır.

Bu sorun, yerel yönetimler açısından yeniden yapılanmadan söz edilen ülkemizde de uzun yıllardan beri ve özellikle son günlerde etraflıca tartışılmaktadır. Burada, bu soruna yerel yönetimler açısından yaklaşılarak yöneticilere, yerel hizmetlerin verimli ve süratli işlemlerini zorlaştıran temel engeller sorulmuştur. Elde edilen bulgular tablo 5.1'de olduğu gibidir.

Tablo 5.1: Yerel Hizmetlerin Verimli ve Süratli İşlemesine Engel Olan Temel Sorunlar

Temel Sorunlar	Önem Derecesi(*)	1	2	3	4	5	6	7	Alınan Toplam Puan	Sorunların önem derecesine göre sıralanışı
	Ağırlık Katsayısı(**)	7	6	5	4	3	2	1		
	Cevap Sayısı	83	45	46	25	34	27	44		
Ağır İdari Vesayet	Puanlama (***)	581	270	230	100	102	54	44	1381	4
Görev-yetki ve sorumlulukta dengesizlik	Cevap Sayısı	115	89	46	48	36	7	7		2
	Puanlama	805	534	230	190	108	14	7	1888	
"Karar verme" esnekliğinin olmayışı	Cevap Sayısı	22	56	64	58	33	34	25		5
	Puanlama	154	336	320	232	99	68	25	1234	
Bürokrasi-Kırtasiyecilik	Cevap Sayısı	33	78	75	72	28	30	10		3
	Puanlama	231	468	375	288	84	60	10	1516	
Koordinasyon Eksikliği	Cevap Sayısı	18	46	52	42	47	36	10		6
	Puanlama	126	276	260	168	141	72	10	1053	
Denetim Eksikliği	Cevap Sayısı	17	14	23	26	24	49	70		7
	Puanlama	119	84	115	104	72	98	70	662	
Kaynak Yetersizliği	Cevap Sayısı	140	77	61	42	30	13	12		1
	Puanlama	980	462	305	168	90	26	12	2043	

(*) Önem derecelerinden 1 en önemli, 7 en önemsiz dereceyi ifade etmektedir.

(**) Ağırlık katsayısı; her bir sorun'da 1'den 7'ye kadar olan önem derecesine verilen cevapların puanlamasının yapılabilmesi için, büyükten küçüğe 7 ile 1 arasında katsayı belirlenmiştir.

(***) Puanlama; temel sorunların önem derecelerinin belirlenebilmesi için, her bir sorunda 1'den 7'ye kadar olan önem derecesine göre sıralanmış cevapların sayısı ile ilgili katsayı çarpılarak yapılmıştır.

Tablo 5.1 incelendiğinde, yöneticiler, yerel hizmetlerin verimli ve süreli işlemesine engel olan temel sorunların başında kaynak yetersizliğini dile getirmişlerdir. Gerçekten, yeterli kaynağın bulunması yönetim sürecinde etkinlik için en önemli faktörlerden birisidir. Zira, harcama yapılabilmesi, diğer bir ifadeyle, hizmetlerin sunulabilmesi için yeterli düzeyde gelirin olması gerekir. Öte yandan, yöneticiler, yerel yönetimler açısından ikinci derecede önemli sorun olarak, görev, yetki ve sorumlulukta dengesizliği dile getirmişlerdir. Yönetimin evrensel ilkelerinden birisi, yetki ve sorumluluğun denkliğidir. Çünkü, yetkisiz sorumluluk, işlerin istenilen düzeyde yapılmamasına, sorumluluk olmadan yetki de, yetkinin kötüye kullanılmasına yol açacaktır. Bu çerçevede, ülkemizdeki yerel yönetim uygulamasına bakıldığında; yöneticilerin de işaret ettiği gibi, görev-yetki ve sorumluluk bakımından büyük oranda dengesizliğin olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni ise, merkezi ve yerel yönetimler açısından hizmetlerin yeterince dikkate alınmamasıdır. Diğer bir ifadeyle, hizmetlerin ne kadarının, hangi yönetim tarafından daha etkin bir şekilde yerine getirileceğinin en iyi şekilde belirlenmemiş olmasıdır.

Ülke düzeyinde hizmetlerin yürütülmesinde, idari etkinlik kriterlerinin yeterince dikkate alınmaması durumunda, üretim faktörleri açısından israf, bürokrasi ve kırtasiyecilik gibi sakıncalar ortaya çıkacaktır. Bu çerçevede yöneticiler, hizmetlerin verimli ve süratli işlemlerini engelleyen kırtasiyeciliği dile getirmişlerdir.

Hizmetlerin verimli ve süratli işlemesine temel engellerden bir diğeri olarak yöneticiler, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki "ağır idari vesayet" uygulamasını belirtmişlerdir. İdari vesayet esas itibarıyla, yerel yönetimlerin kararları, eylem ve işlemleri, organları ve personeli üzerinde, merkezi yönetimin kamu yararı amacıyla uyguladığı bir denetim olup, tüm yönetim sistemlerinde vardır. Öte yandan, yerel yönetimlerin temel amacı, yerel halkın müşterek hizmet ve ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayabilmektir. Merkezi yönetimin vesayet denetimi, bu amacı olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Burada ideal olan, merkezi yönetimin bu amacı, olumlu yönde etkileyecek bir denetim uygulamasıdır. Bunun aksi uygulama ise, yöneticilerin de belirttiği gibi, hizmetlerde kesintilere, ihtiyaçların gereken ölçüde, verimli ve süratli karşılanmasına engel olabilmektedir. Öte yandan merkezi yönetimin, yerel yönetimler üzerinde uygulayacağı vesayet denetimindeki amaçlarla, yerel yönetimlerin özerk olma özelliği arasında bir denge ve uyum bulunmalıdır. Özerklik, söz konusu yönetimlere faaliyetlerinde etkin karar verme yetkisini verirken, vesayet denetimi bu süreci olumsuz yönde etkileyecek biçimde uygulanmalıdır. Ancak, yerel yönetimler açısından sorunların sıralanmasında yöneticiler, karar verme esnekliğinin olmayışını 5. derecede belirtmişlerdir. Bu da, mevcut yönetim sürecinde vesayet denetimi ile özerklik arasında bir dengenin olmadığını göstermektedir. Bu bakımdan, yöneticilerin faaliyetlerinde etkin karar verme esnekliğinin olmayışı da hizmetlerin verimliliğini düşürmektedir.

Bu arada yöneticiler, yerel hizmetlerde verimliliğin sağlanabilmesine temel engeller olarak, önem derecesine göre 6 ve 7. sıralarda, yerel yönetim birimleri arasında koordinasyon ve denetim eksikliği şeklinde belirtilen sorunları dile getirmişlerdir.

5.2. Yerel Yönetimlerin Gelir, Görev, Yetki ve Sorumluluklarının Artırılmasına Temel Engeller

Ülkemizde merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında işbölümü ve işbirliğinin artırılması çabası çerçevesinde; Anayasa, hükümet programları ve kalkınma planlarında yerel yönetimlerin gelir, görev, yetki ve sorumluluklarının artırılması her zaman öngörülmüştür. Ancak hiçbir zaman istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Yöneticilere, burada anketin bir başka sorusunda bunun engellerinin neler olduğu sorulmuştur. Alınan cevapların dağılımı tablo 5.2'de gösterilmektedir.

Tablo 5.2 : Yöneticilere Göre Yerel Yönetimlerin Gelir, Görev, Yetki ve Sorumluluklarının Artırılmasına Temel Engeller

Engeller	Sayı (*)	%
Yönetimdeki bürokratik egemenlik	325	47.4
İktidarlar	309	45.1
Gelenekler	51	7.5
Toplam	685	100.0

(*) Yöneticiler birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 5.2 incelendiğinde, yöneticiler yerel yönetimlerin gelir, görev, yetki ve sorumluluklarının artırılmasını önleyen temel engellerden en önemlisi olarak, yönetimdeki bürokratik egemenliği belirtmişlerdir. Gerçekten, merkeziyetçi-bürokratik görüş ve yaklaşımlar yerel hizmetlerin yürütülmesinde, yerel topluluğu, dolayısıyla yerel demokrasiyi her zaman dışlamıştır. Zira, ülkemizde plan ve programlarda "yerinden yönetim"den her zaman bahsedilmiş, fakat gelişmeler ve tutumlar tam aksi yönde olmuştur. Dolayısıyla, ülkemizde yerel yönetimler giderek güç yitirmişlerdir. Merkeziyetçilik, Türkiye'de zaman akışı içinde giderek tekrar tekrar yeniden üretilmiştir. Bu ise, yönetimde bürokratik egemenliğe neden olmuştur.

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesini ya da merkeziyetçilikten uzaklaşılmasını politikacılar da, çıkarları ile ters düşen bir olgu olarak yorumlamışlardır. Bunun bir nedeni, konunun kaynaklara egemen olma ve dağıtma yetkisi ile yakından ilgili olmasıdır. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi düşüncesi, merkezden karar verme mekanizmalarını ellerinde tutan politikacılara hep ters gelmiştir. Bu nedenle, yöneticiler yerel yönetimlerin güçlendirilmesini önleyen temel engeller-

den ikinci sırada % 45.1 oranında iktidarları belirtmişlerdir. Öte yandan, yöneticiler, yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluklarının artırılmasını önleyen temel engellerden bir diğer faktör olarak da "gelenekleri" ifade etmişlerdir. Buradaki geleneklerden amaç, idari gelenektir.

5.3. Yöneticilerin Yönetim Sürecinde İnisiyatif Kullanabilme Dereceleri

Kaynakların en verimli bir şekilde kullanılarak, faaliyetlerin istenilen biçimde, optimal yer ve sürede yapılması her şeyden önce profesyonel yöneticilerin organizasyonlarda görev almasına bağlıdır. Evrensel bir tanımla yönetici, organizasyonlarda hizmetlerin önceliğinin belirlenmesinde, planlanmasında, yürütülmesinde ve denetiminde esnek davranabilen ve inisiyatif kullanabilen kişidir.

Bu çerçevede, anketin bir diğer sorusunda, yöneticilere içinde bulundukları mevcut yönetim sürecinde inisiyatif kullanabilme dereceleri sorulmuştur. Bir başka ifadeyle, yöneticilerin, evrensel yönetim fonksiyonlarını yerine getirme sürecindeki etkinlikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen cevaplar tablo 5.3'de yer almaktadır.

Tablo 5.3: Yöneticilerin Mevcut Yönetim Sürecindeki İnisiyatif Kullanabilme Dereceleri(*)

HİZMETLERİN	Yöneticilerin İnisiyatif Kullanabilme Derecesi (**)			Toplam
	Düşük		Yüksek	
Önceliğin Belirlenmesi	Sayı	205	158	363
	%	56.4	43.5	100.0
Planlaması	Sayı	207	145	352
	%	58.9	41.1	100.0
Yürütülmesi	Sayı	191	146	337
	%	56.7	43.3	100.0
Denetimi	Sayı	160	198	358
	%	44.6	55.4	100.0

(*) Bu sorunun analizi başlangıçta belediye başkanı, vali ve kaymakamlar açısından ayrı ayrı yapılmıştır. Ancak, verilen cevaplarda büyük bir benzerlik görüldüğünde topluca değerlendirilmiştir.

(**) Anketin bu sorusunda, yöneticilerin yönetim sürecinde inisiyatif kullanabilme derecesi, 1'den 5'e kadar, düşükten yükseğe doğru sıralanmıştır. Burada 1 ve 2. dereceler düşük, 4 ve 5. dereceler yüksek kabul edilmiştir. Bu çerçevede, 3. derece kesin bir kanı vermediğinden, hesaplamalara dahil edilmemiştir.

Tablo 5.3 incelendiğinde, yöneticilerden % 56.4'ü yerel olarak yerine getirmekle yükümlü bulundukları hizmetlerin önceliğinin belirlenmesinde inisiyatif kullanabilme derecelerinin düşük, % 43.5'i yüksek olduğunu belirtmektedir.

Hizmetlerin planlanmasında-nelerin, nasıl, niçin, ne zaman ve hangi yöntemle yapılacağına-inisiyatif kullanabilme derecelerinin düşük olduğunu belirten yöneticiler % 58.9 iken, yüksek olduğunu belirtenlerin oranı % 41.1'dir. Yine, hizmetlerin yürütülmesinde inisiyatif kullanabilme derecesinin düşük olduğunu belirten yöneticilerin oranı % 56.7, yüksek olduğunu ifade edenlerin oranı % 43.3'dür. Öte yandan, hizmetlerin denetiminde % 44.6 oranındaki yönetici, inisiyatif kullanabilme derecesinin düşük olduğunu, % 55.4 oranındaki ise yönetici yüksek olduğunu belirtmiştir.

Belediye başkanı, vali ve kaymakam gibi seçilmiş ve atanmış yöneticilerden elde edilen ve mevcut yerel yönetim sürecinde, yöneticilerin inisiyatif kullanabilme derecelerini ortaya koyan bu bulgulara topluca bakıldığında ortaya çok önemli şu sonuçlar çıkmaktadır. Şöyle ki; yöneticiler yönetim sürecinde; etkin karar verme, planlama, vb. profesyonel yönetim ilke ve esaslarını tam olarak uygulayamamaktadır. Buna karşın hizmetlerin denetiminde yöneticilerin etkinliğinin yüksek olması olumlu bulunmuştur.

5.4. Yerel Düzeyde Personel ile İlgili Karşılaşılan En Önemli Sorunlar

İşe alma, eğitim, değerlendirme vb. süreçleri kapsayan personel planlaması, organizasyonların başarıya ulaşmasında rol oynayan en önemli faktörlerden biridir. Zira, üretim faktörleri arasında yönetilmesi en güç olan insanlardır. Bu çerçevede, ankette yer alan bir diğer soru ile, yöneticilerin yerel düzeyde personel ile ilgili karşılaştıkları sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sorudan elde edilen en önemli bulgu; yerel düzeyde personel planlaması yapılmıyor olması, hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitim yetersizliği ve nitelikli personel yokluğu şeklinde sıralanan sorunlar arasında yöneticilerin bir fark gözetmedikleridir. Araştırmanın başında geliştirilen hipoteze göre;

Ho: Yerel düzeyde personel ile ilgili karşılaşılan sorunlar açısından; yerel düzeyde personel planlaması yapılmıyor olması, hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitim yetersizliği ve nitelikli personel yokluğu arasında istatistiksel açıdan fark vardır.

H₁: Yerel düzeyde personel ile ilgili karşılaşılan sorunlar açısından; yerel düzeyde personel planlaması yapılmıyor olması, hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitim yetersizliği ve nitelikli personel yokluğu arasında istatistiksel açıdan fark yoktur.

Bu hipotezin testi için, Kolmogorov-Smirnov Testi kullanılacaktır. Böylece, bu test ile yöneticilerin cevaplar arasında herhangi bir fark gözetip, gözetmedikleri tespit edilecektir.

Tablo 5.4: Yerel Düzeyde Personel İle İlgili Karşılaşılan En Önemli Sorunlar

	Sorunlar		
	Yerel düzeyde personel planlaması yapılmıyor	Hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitim	Nitelikli personel Yokluğu
F: Anket Sonuçları	189	193	219
Fo(x): Kümülatif Yüzeysel Dağılım	0.33	0.66	1.00
Sn(x): Sonuçların Kümülatif Yüzde Dağılımı	0.31	0.63	1.00
Fo(x)-Sn(x):	0.02	0.03	0.00

Tablo 5.4.'de de görüldüğü gibi. : $Fo(x)-Sn(x)$: hesaplamasında 0.03 maksimum değerdir. Elde edilen bu değer, Kolmogorov-Simirnov tablosundan elde edilecek D rakamı ile karşılaştırılır. Buradan, Kolmogorov-Simirnov Tablosundan;

$$D = \frac{1.36}{\sqrt{601}} = 0,055 \text{ bulunur}$$

Burada hesaplanan D değeri (0.03), teorik D değerinden (0.055) küçük olduğundan H_0 reddedilip H_1 kabul edilecektir. Bir başka ifadeyle, 0.05 önem derecesinde, yöneticilere göre, yerel düzeyde personel ile ilgili karşılaşılan sorunlar açısından; yerel düzeyde personel planlaması yapılmıyor olması, hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitim yetersizliği ve nitelikli personel yokluğu arasında istatistiksel açıdan bir fark bulunmamaktadır. Yani, yerel düzeyde personel ile ilgili dile getirilen her bir sorun farklı oranlarda da olsa önem derecesine sahiptir.

5.5. Yöneticilerin, Bazı Temel Hizmetlerin Merkezi ve Yerel Yönetimler Arasında Bölüşürülmesi ve Yönetimler arası İşbirliği Konusundaki Görüşleri

Kamu hizmetlerinin merkezi yönetimle birlikte yerel yönetimler tarafından da sağlanması bütün ülkelerde kabul edilmiş bir uygulamadır. Bu çerçevede, genel bir ilke olarak, bütün vatandaşları ilgilendiren hizmetler merkezi yönetim tarafından; bölgesel ve yerel hizmetlerin de bölgenin yerel yönetimi tarafından yürütülmesi söz konusudur. Ayrıca bazı hizmetlerin üretilmesinde ise yönetimler arası işbirliği yapılmaktadır.

Bu çerçevede burada, anketin bir başka sorusunda yöneticilere, bazı temel hizmetlerin yürütülmesinde nasıl bir işbölümü ve işbirliğine gidileceği sorulmuş-

tur. Böylece, esas olarak eğitim, sağlık, genel yönetim ve kültürel-sportif alanlarını kapsayan hizmetlerin yürütülmesi ile ilgili, yöneticilerin görüşleri sorulmuştur. Elde edilen veriler tablo 5.5'de yer almaktadır.

Tablo 5.5.: Yöneticilere Göre, Merkezi ve Yerel Yönetimler Arasında İşbölümü ve İşbirliği Yapılacak Hizmetler

HİZMETLER	Alternatif Yürütme Birimleri							
	Merkezi Yönetim		Yerel Yönetim		Ortaklaşa		Toplam (*)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
<u>EĞİTİM</u>								
İlk ve Orta Eğitim	68	16.2	201	48.0	150	35.8	419	100.0
Yüksek Eğitim	286	68.2	28	6.7	105	25.1	419	100.0
<u>SAĞLIK</u>								
Ted. Edici Sağ. Hiz.	114	27.2	166	39.6	139	33.2	419	100.0
Koruyucu Sağ.Hiz.	138	33.0	97	23.1	184	43.9	419	100.0
<u>GENEL YÖNETİM</u>								
İç-güvenlik, polis	247	59.0	98	23.3	74	17.7	419	100.0
Trafik Düzenleme	87	20.8	235	56.0	97	23.2	419	100.0
Nüfus	246	58.7	112	26.7	61	14.5	419	100.0
Adalet Hizmetleri	340	81.1	34	8.1	45	10.8	419	100.0
Bölgesel Planlama	122	29.1	128	30.6	169	40.3	419	100.0
Vergi Tah.ve Tahs.	106	25.3	140	33.4	173	41.3	419	100.0
<u>KÜLTÜREL-SPORTİF</u>								
Tiyatro-Konser	45	10.7	254	60.6	120	28.7	419	100.0
Müze-Kütüphane	45	10.7	255	60.9	119	28.4	419	100.0
Çevresel Koruma	28	6.7	136	32.4	255	60.9	419	100.0
Spor Salonları Yapımı	48	11.5	218	52.0	153	36.5	419	100.0

(*) Bu soruya toplam 431 yöneticiden 419'u cevap vermiştir.

Tablo 5.5 incelendiğinde yöneticiler; ilk ve orta eğitim, tedavi edici ve koruyucu sağlık hizmetleri, trafik düzenleme, bölgesel planlama, vergi tahakkuk ve tahsili ve kültürel-sportif hizmetlerde yönetimler arasında yoğun bir işbölümü ve işbirliğine gidilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Böylece, söz konusu hizmetlerin yerel yönetimler tarafından ve/veya yerel yönetimlerle işbirliği yapılarak daha etkin, kaynak savurmadan ve daha katılımcı bir şekilde yerine getirilebileceğini ifade etmişlerdir.

Bu değerlendirmeden elde edilen sonuçlar iki açıdan önem arz etmektedir. Birincisi, mevcut sistemde yerel yönetimlerin kamu hizmetlerine katılım oranının % 15 civarında olduğu dikkate alındığında, yöneticiler bu oranın daha fazla ol-

ması gerektiğini belirtmişlerdir. Zira, yöneticiler tablo 5.5'deki hizmetlerin genel olarak % 36'sının yerel yönetimler tarafından, % 31'nin ise yerel yönetimlerle işbirliği yapılarak yerine getirilmesini öngörmüşlerdir. İkincisi ise, yerel yöneticilerimizin hizmetlerin sunulmasında aynı oranlarda, merkezi yönetimle işbölümü ve işbirliğine hazır olduklarını belirtmiş olmalarıdır.

5.6. Halkın Yönetime Katılımı ve Mevcut Yerel Yönetim Kurumu

Türkiye'deki kamu yönetimi sistemine "Her Şey Devlet İçindir" ve "Uzaktan Hükümet Edilir, Uzaktan Yönetilir" temel felsefesi yön vermektedir. Halkta da, "Padişahım Çok Yaşa" geleneği devam etmektedir. Oysa, kendimize model olarak seçtiğimiz batı yönetim felsefesinde temel ilke "Uzaktan Hükümet Edilir, Yerinden Yönetilir" şeklindedir. Yine, her şeyde devlete değil, millete öncelik verilmektedir. Ayrıca, batıda "Yurttaşların Kamusal İşlere Katılma Hakkı" olduğu ve bu hakkın "Yerel Düzeyde, En Doğrudan Biçimde", "Yurttaşa Yakın Bir Yönetim" tarafından kullanılabilmesi kabul edilmiştir. Bize çok yabancı olan bu kavramlar, bugüne kadar bu şekliyle işlenmediği gibi, demokrasi eğitimi de bu yönde olmamış, dolayısıyla demokrasi bilinci de gelişmemiştir. Bu bakımdan bugün ülke, atanmış yöneticiler tarafından yönetilerek adeta "egemenlik, millet yerine aydınların ve bürokrasinindir" kuralı geçerli kılınmış olup, halkın her kademede yönetime katılımı sağlanamamıştır (Yazıcıoğlu, 1989, s. 9-11).

Bu çerçevede, anketin bir başka sorusunda yöneticilere, "Ülkemizdeki yerel yönetim kurumunun batıdan ithal, bizim toplumsal yapımız ve kültürümüze yabancı bir kurum olduğu, dolayısıyla hiçbir zaman gerçek anlamda demokratik, güçlü bir konum niteliği kazanamamıştır" görüşüne katılıp, katılmadıkları sorulmuştur. Alınan cevapların dağılımı tablo 5.6'da ifade edilmektedir.

Tablo 5.6: Yöneticilerin, Mevcut Yerel Yönetim Kurumu ve Demokratikleşme Hakkındaki Görüşleri

Görüşler	Sayı	%
Katılıyorum	238	55.2
Katılmıyorum	180	41.7
Fikrim Yok	13	3.1
Toplam	431	100.0

Tablo 5.6'da görüldüğü gibi, % 55.2 oranında, büyük bir çoğunlukta yöneticiler, ülkemizdeki yerel yönetim kurumunun batıdan ithal, bizim toplumsal yapımız ve kültürümüze yabancı bir kurum olduğu, dolayısıyla hiçbir zaman gerçek anlamda demokratik, güçlü bir konum niteliği kazanamadığı görüşünü ifade etmişlerdir. % 41.7 oranındaki yönetici grubu bu görüşe katılmadığını belirtirken,

% 3.1 oranındaki yöneticiler bu konuda "Fikrim yok" cevabını vererek, herhangi bir yorumda bulunmamışlardır.

Yapılan bu açıklamalar çerçevesinde, ülkemizdeki yerel yönetim kurumunun batıdan ithal edildiği, ülkemizde demokratik, katılımcı bir yönetim anlayışının oluşmadığı doğrudur. Ancak başarısızlığın faturasını toplumsal yapımız ve kültürümüze çıkarmak yanlıştır. Zira, geçmişe baktığımızda çağdaş anlamda yerel yönetimlere rastlanılmamasına karşın, yerel nitelikteki çoğu hizmetlerin halkın gönüllü ve çeşitli şekillerde örgütlenerek, bugünkü ileri düzeydeki ülkelerden daha katılımcı bir yönetim biçiminin uygulandığı görülmektedir. Dolayısıyla başarının sırrı üretim ve yönetim modellerinin, bilimin gereği olarak evrensel nitelikte olduğu dikkate alındığında, esas olan bu modelleri, kendi toplumsal ve kültürel dinamiklerimizle uyumlu ve ahenkli bir şekle getirmektir.

5.7. Yerel Yönetimler Açısından Yeniden Yapılanma

Buraya kadar yapılan açıklamalarla mevcut yerel yönetim sisteminde; yöneticilerin profesyonel yönetim ilke ve esaslarını uygulayabilme dereceleri ve bu alandaki sorunlar, yerel yönetimlerin mali yapısı ile ilgili sorunlar, hizmetlerin yürütülmesi ile ilgili sorunlar vb. yönetim sürecinde karşılaşılan sorunlar olabildiğince somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma kapsamında, ankette yer alan diğer bir grup soru ile, yöneticilerin yerel yönetimler açısından yeniden yapılanma ve örgütlenme ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Bu çerçevede, bu konu ile ilgili elde edilen bulgular bundan sonraki kısımlarda sunulmuştur.

5.8. Mevcut Yerel Yönetim Sistemi "Yerel Hizmetlerin Yerinden Karşılanması" İlkesine Cevap Verebiliyor Mu?

Yerel yönetimler açısından yeniden yapılanma kapsamı çerçevesinde yöneticilere ilk önce mevcut sistemle ilgili soru yöneltilmiştir. Bu çerçevede, yöneticilere ankette yer alan, bir soru ile; ülkemizdeki il özel idaresi, belediye ve köy yönetimi şeklindeki yerel yönetim sisteminin, "Yerel Hizmetlerin Yerinden Karşılanması" ilkesine tam olarak cevap verip, vermediği sorulmuştur. Elde edilen cevaplar tablo 5.7'de yer almaktadır.

Tablo 5.7: Yöneticilerin, Mevcut Yerel Yönetim Sistemi ile İlgili Görüşleri

Görüşler	Sayı	%
Evet	13	3
Hayır	410	97
Toplam	423	100

Tablo 5.7'den de anlaşılacağı gibi, mevcut yerel yönetim sistemi "Yerel Hizmetlerin Yerinden Karşılanması" ilkesine cevap veremiyor, anlamında "Hayır" cevabını veren yöneticilerin oranı % 97 gibi çok yüksek bir düzeydedir, bu oran, bir yandan sorunun boyutunu gösterirken; diğer yandan, ülkemizdeki yerel yönetim sistemi açısından yeniden yapılanmanın, örgütlenmenin ne derece önemli olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülke düzeyinde önemli bir orandaki yerel yöneticinin katılımıyla yukarıda sıralan yerel yönetim sorunlarının temelde üç grupta toplandığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, yerel yöneticilerinin dile getirdikleri sorunlar çerçevesinde, yerel yönetim sisteminin yeniden yapılandırılmasını gerektiren üç temel noktada yoğunlaşmış bulunmaktadır:

(1) Kamu hizmetlerinin ülke düzeyinde yerine getirilmesi sürecinde, yerel yönetimler açısından ekonomik etkinlik, mali adalet, siyasi sorumluluk ve idari etkinlik kriterlerine uygunluk çok yetersiz bir düzeyde bulunmaktadır.

(2) Yerel yönetimlerde çağdaş yönetim teknikleri ve uygulamalarında önemli ölçülere varan eksiklikler vardır.

(3) Yerel yönetimlerin yapısı, yerel yönetimler için geçerli olan evrensel ilkelere uygun olarak oluşturulmamıştır.

Türkiye'de uygulamada idari, mali vb. yönlerden güçsüz bir konumda bulunan yerel yönetimler açısından, temel sorunların nedenleri niteliğindeki bu olumsuzlukların giderilmesi asıl hedeftir.

Sorunların köklü bir şekilde giderilmesinde en etkili yollardan birisi, organizasyonların evrensel ilkeler ışığında yeniden yapılanması ve örgütlenmeye gitmesidir. Bu çerçevede, ülkemizdeki yerel yönetim sisteminin yeniden yapılanması sürecine ilişkin temel ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

(1) Yerel nitelikteki tüm hizmetlerin, verimlilik esasına göre yerinden yönetimi,

(2) Merkezi ve yerel yönetimler arasında görev, yetki, sorumluluk ve kaynak dağılımında; ekonomik etkinlik, mali adalet, siyasi sorumluluk ve idari etkinlik kriterlerine uygunluk,

(3) "Uzaktan Hükümet Edilir, Yerinden Yönetilir" temel ilkesi çerçevesinde merkeziyetçilikten uzaklaşma,

(4) Ülke düzeyinde yaşayan her bireyin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanması,

(5) Yerel yönetimlere, görevleriyle orantılı gelir kaynaklarının sağlanması,

- (6) Yerel yönetimlerin örgütlenmesi, organlarının oluşumu ve faaliyetleri sürecinde profesyonel yönetim ilke ve esaslarının uygulanması,
- (7) Yönetimde açıklılık, şeffaflık,
- (8) Yerel yönetimler üzerindeki merkezi yönetimin "idari vesayeti" yerine "Hukuka Uygunluk" denetim mekanizmasının oluşturulması,
- (9) Halkın yönetime etkin bir şekilde katılması,
- (10) Yerel hizmetlerin yerinden, etkin bir şekilde karşılanması temel ilkesi çerçevesinde, yeni yerel yönetim kademelerinin oluşturulması.

Yukarıda sıralanan bu ilkelerle birlikte, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, hukuki ve kültürel şartlar ile idari geleneği dikkate alındığında, araştırma kapsamındaki yerel yöneticiler ülke düzeyinde; bölge yerel yönetimi, belediye, büyükşehir belediyesi, ilçe ve köy yerel yönetim birimleri şeklinde 5 kademedan oluşan bir örgütlenmeyi benimsemişlerdir. Bu yerel yönetim birimlerinden bazıları kırsal alan; bazıları ise, kentsel alan hizmet birimleri olması öngörülmüştür. Bu çerçevede, yeni yapılanmada, mevcut sistemdeki il özel idaresine yer verilmezken, iki yeni yerel yönetim kademesi önerilmiştir. Bunlar bölge yerel yönetimi ve ilçe yerel yönetimidir.

Bölge yerel yönetiminin öngörülmesindeki temel amaç, ulusal düzeyde alınan kararların, siyasal tercihlerin ve ulusal planın, bölgeler düzeyinde verimli ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi ve böylece hızlı sonuçların alınmasının sağlanmasıdır. Bu arada, bölgesel düzeyde yerel yönetim fikri, anketimizde bu konu ile ilgili soruya cevap veren 419 yerel yöneticinin % 75'i tarafından da benimsenmiştir.

Diğer yandan, son 15-20 yıl içerisinde yerel yönetim reformuna giden ülkeler, köy ve küçük belediyelerin sorunlarını, yerel yönetim birimlerini, alan ve nüfus bakımından büyüterek çözmüşlerdir. Türkiye'de de benzer bir uygulamaya gidilerek, kırsal alanların sorunlarının etkin bir şekilde çözümü sağlanabilecektir. Bu çerçevede, ülkemizdeki köyleri ve küçük belediyeleri de içine alan bir "İlçe Yerel Yönetim" birimi öngörülmüştür.

Bu arada, yeni yapılanmada il özel idaresine yer verilmeyişinin nedeni ise şu şekilde açıklanabilir: İl özel idareleri, merkezi yönetim birimlerinin örgüt, personel ve teknik imkanlar bakımından yeterince gelişmediği Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, kendisine özgü fonksiyonları ve hizmetleri olmuş kuruluşlardır. Ancak, yıllar itibarıyla mali gücü önemli ölçüde gerileyen il özel idareleri, artık hiçbir fonksiyonu olmayan bir yönetim birimi durumuna düşmüştür. Zira, görevlerinin pek çoğu zamanla öteden beri varolan ya da sonradan kurulan başka örgütlere geçmiştir. Dolayısıyla il özel idareleri giderek güçsüzleşmiş ve neredeyse adı var, kendisi yok bir kurum durumuna düşmüş bulunmaktadır. Öte yandan, "Bölge

plancılığı iller üstü; toplum kalkınması da ilçeler düzeyinde örgütlenmeyi gerektirdiğine göre, il özel idaresinin araya girmesi bürokrasiyi artırır, hizmetlerde verimsizliğe ve gecikmeye neden olabilir" (Keleş, 1992, s. 133) genel düşüncesiyle yeni yapılanmada il özel idaresine yer verilmemiştir.

KAYNAKÇA

- BORBOUR, George P. vd. (1986), **Yerel Yönetimlerde-Belediyelerde-Başarının yolları, Karşılaştırmalı Örnekler**, Birlik Yayınları No: 86-3, İstanbul.
- ERGUN, Turgay vd. (1984), **Kamu Yönetimine Giriş**, Geliştirilmiş 2. Baskı, TODAİE Yayın No: 212, Sevinç Matbaası, Ankara.
- CAST, Fremont E., James E. Rosenzweig (1985), **Organization and Management A System and Contingency Approach**. McGraw-Hill International Edirion, Singapore.
- KELEŞ, Ruşen (1992), **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul.
- KREITNER, Robert (1983), **Management, Second Edition**, Houghton Mifflin Company, Boston- USA.
- NADAROĞLU, Halil (1978), **Mahalli İdareler**, I. Baskı, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Azim (1994) , **Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanma Sürecinde Karşılaşılan Yönetim Sorunlarının İncelenmesi ve Bir Model Önerisi**, (Basılmamış Doktora Tezi), Ç.Ü.S.B. Enstitüsü, Adana.
- TORTOP, Nuri (1991), **Mahalli İdareler**, IV. baskı, TODAİE Yayınları No: 237, Ankara.
- YALÇINDAĞ, Selçuk (1992), **Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözümler**, Tüsiad-T/92, s. 152, İstanbul.
- YAZICIOĞLU, Recep (1989), **Taşra Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi (Mahalli İdareler Reformu)**, Tokat.

MEMURİN MUHAKEMATI HAKKINDA KANUNA GÖRE YAPILAN SORUŞTURMALARDA GÖREVLENDİRİLEN SORUŞTURMACININ YETKİLERİ

Çağatay ÖZCAN *

I - 3206 SAYILI YASA İLE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERE GÖRE GENEL DEĞERLENDİRME

Memurin muhakematı hakkında Kanun, memurlar hakkında yapılacak soruşturma yönetimini düzenleyen temel kanundur. Bu kanun soruşturmacının görevlendirilmesine ilişkin 2 nci maddesinde; soruşturma yapmaya veya bir başkası eliyle yaptırmaya yetkili makamlar bizzat kendileri yapacaklarsa kendilerini, başka kişilere yaptıracaklarsa o kişiyi soruşturmacı olarak tayin etmelerini öngörür. 6 ncı maddesinde ise; soruşturma yapılırken bu yasada açıklık bulunmayan konularda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine göre uygulama yapılacağı hükme bağlanmıştır. Bunun doğal sonucu, yapılacak işlem ilk soruşturma idi. Soruşturmacıların ise ilk soruşturmayı, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre yapmaları gerekmekte idi. Buna göre, soruşturma yapılırken uyulması gereken esas kanun MMHK olmalıdır. Hüküm bulunmayan hallerde ise yardımcı kanun olarak CMUK'un hükümlerinden yararlanılmalıdır. Özellikle, soruşturmacıya tanınan yetkiler ile görevlere ilişkin konularda MMHK'da açıklık bulunmaması nedeniyle CMUK hükümlerinden yararlanmak gerekir. Bu nedenle öncelikle değişiklikten önceki soruşturma aşamaları konusunda CMUK'da belirtilen yöntemin nasıl olduğunu açıklamak yerinde olacaktır.

CMUK'nun 3206 sayılı Yasa ile değiştirilmeden önce yapılacak soruşturma aşamaları: Hazırlık, İlk ve Son Soruşturma aşamaları olarak 3 lü bir sistem öngörülmüş idi. Buna göre;

Hazırlık Soruşturması : Kamu davasının açılıp açılmayacağına gerek olup olmadığını saptamak amacıyla Cumhuriyet Savcıları tarafından yapılmakta ve gizli nitelikte idi.

İlk Soruşturma : Son soruşturmanın açılıp açılmayacağına gerek olup olmadığını saptamak amacıyla sorgu yargıcı tarafından yapılan gizli ve gıyabi nitelikte idi.

* Danıştay İkinci Daire Kıdemli Tetkik Hakimi.

Son Soruşturma : Sanık olan kişinin suçlu olup olmadığını tespitiye yönelik olarak ceza mahkemelerince yapılmakta idi. Bu aşamada suçlu ile verilecek ceza tayin edilmekte idi.

Memurların işledikleri suçların soruşturulmasını yapmak için tayin edilen görevlinin, yaptığı işlemlerin tamamı, CMUK'da öngörülen ilk soruşturma aşamasının kapsamı içerisinde kalmaktadır.

Ancak, bu soruşturma yönteminin izlediği aşamaların gecikmelere yol açması nedeniyle 4.6.1985 tarihli 3206 sayılı Yasa ile 1412 sayılı CMUK'da önemli değişiklikler yapılmıştır.

3206 sayılı Yasa ile CMUK'da yapılan en önemli değişiklik ilk soruşturma aşamasının kaldırılması oldu. Başka bir deyişle, sorgu yargıçlığı kurumu kaldırılmak suretiyle soruşturmaların hızlandırılması amaçlanırken 3206 sayılı Yasanın genel gerekçesinde "20.8.1929 tarihinden beri yürürlükte bulunan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Memleketimizin değişen şart ve ihtiyaçlarına cevap vermesi maksadıyla pek çok değişikliğe uğramıştır. Bu defa getirilen değişiklikle de davaların, adalet ve teminat ilkeleri ihlal edilmeksizin kısa zamanda bitirilmesi amaçlanmıştır. Çabukluğun sağlanması yönünden değişiklikler getirilirken savunma hakkının zedelenmemesine özen gösterilmiş, kamu yararı ferdin savunma hakkı ile bir denge içerisinde ele alınmıştır.

Davaların uzamasını ve dolayısıyla adaletin geç tecellisini önlemek maksadıyla kanunda yapılan değişikliklerin en önemlisini ilk soruşturmanın kaldırılması teşkil etmektedir." demek suretiyle asıl amacın yargılama aşamasını hızlandırmak olduğu açıklanmıştır.

3206 sayılı değişiklik Yasasının 83 üncü maddesinde, "Bu Kanunda kaldırılan ilk tahkikat hükümleriyle ilgili olarak; diğer kanunlarda geçen "ilk tahkikat" ibaresi "hazırlık tahkikatı" olarak değiştirilmiştir.

Diğer kanunlarda, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun ilk tahkikat hükümlerine yapılan atıflar; kamu davasının hazırlanmasına ilişkin hükümlerine yapılmış sayılır. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 163 ve müteakip maddelerindeki hükümler, tahkikatı yapmakla görevli kılınanlar tarafından uygulanır." denilmiş ve MMHK'na göre yapılacak soruşturma işlemleri CMUK'da belirtilen hazırlık soruşturması niteliğinde olduğundan, bu düzenlemeye göre "hazırlık soruşturması" yapmakla yetkili olan soruşturmacının yetkilerini yeni baştan ele almak gerekiyor.

Öte yandan, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda 3206 sayılı Yasa ile yapılan değişikliklerden sonra "İlk tahkikat" aşamasına yapılan yollamaların artık "kamu davasının hazırlanmasına ilişkin olması, hazırlık tahkikatı aşamasının ise Cumhuriyet Savcılarınca yapılması nedeniyle bundan böyle MMHK'na göre yapı-

lacak soruşturmalarda, soruşturmacının kullanacağı yetkileri, Cumhuriyet Savcılarına tanınan yetki ve sorumluluklar olarak incelemeliyiz.

Soruşturmacı, tıpkı Cumhuriyet Savcıları gibi, CMUK'un 163 üncü ve bunu izleyen madde hükümlerine uyarak yapacağı soruşturmada, yani düzenleyeceği fezlekede; "kamu davasının açılmasına" (Lüzumu Muhakemesine) veya "kovuşturmaya yer olmadığına" (Meni Muhakemesine) ilişkin olarak varacağı kanaatını belirtmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle CMUK'nun 163 ve 164 üncü madde hükümlerine uygun hareket etmek suretiyle fezleke düzenlemelidir.

Bu değişikliklerden sonra soruşturmacının, yetkilerini yeni baştan ele alıp incelemeliyiz.

II - SORUŞTURMACININ YETKİLERİ

Soruşturmacıya tanınan yetkiler, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 45 ile 164 üncü maddeleri arasında yer alan madde hükümlerine dayanmaktadır.

1 - Tanık Çağırma

Tanık; olayın taraflarından olmayan ve o olay hakkında beş duyusu ile edindiği bilgilere başvurulana kişidir. Bu yüzden tanık beyanı kanıt kabul edilir.

Bir olayın aydınlığa kavuşturulması için gerektiğinde tanığa başvurulur. CMUK'nun 3206 sayılı Yasa ile değişik 45 inci maddesinde, tanığın davetiye ile çağrılacağı, bu davetiyede, gelmemesi durumunda yasal sonuçlarının ne olacağının belirtilmesi gerektiği öngörülmüştür.

2 - Tanığı Zorla Getirtmek

Davetiye ile çağrılmasına karşın gelmeyen tanığın CMUK'nun 46 inci maddesi hükmünde; zorla getirileceği ve bu yüzden sebep olduğu giderleri de karşılamak zorunda kalacağı açıklanmıştır.

Ancak tanık olarak çağrılan kişinin; CMUK'nun 47, 48, 49, 50 ve 51 inci maddelerinde belirtilen durumların var olması halinde, gerekçesini belirtmek suretiyle tanıklıktan çekilmesi mümkündür.

3 - Tanık Dinlemek

Bir olay hakkında beş duyusu ile edindiği bilgilere başvurulana tanığın, olayla ilgili öteki tanıkların bulunmadığı bir sırada tek başına dinleneceği, CMUK'un 54 üncü maddesinde hükme bağlanmıştır.

Aynı madde hükmünde, kamu davasının açılmasına kadar, gecikmesinde sakınca görülen veya kimliğinin saptanmasına ilişkin durumlar dışında tanıkların birbirleriyle ve sanık ile yüzleştirilemeyeceği öngörülmüştür.

4 - Tanığa Yemin Verdirmek

CMUK'na göre tanığa ilişkin olarak soruşturma sırasında, gözönünde tutulması gereken kurallardan birisi de tanığın yeminli dinlenmesidir.

Yemin şekli, CMUK'nun 57 nci maddesinde belirtilmiştir. Tanığın, aynı yasanın 56 ncı maddesi uyarınca ve 58, 59 ve 60, 61, 62 nci maddelerdeki yönteme göre belirtilen yemini etmesi zorunludur.

5 - Bilirkişiye Başvurmak

Bilirkişi kimdir? Bilirkişi; çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren durumlarda bilgisine başvurulacak kişidir.

Bilirkişilerle ilgili hükümler CMUK'nun 65-73 üncü maddeleri ile 75-77 nci maddeleri arasında yer almıştır. Aynı yasanın 66 ncı maddesinde; çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişiye başvurulacak görüşünün ve kanaatinin alınacağı hükme bağlanmıştır. 67 nci maddede, bilirkişinin reddedilmesi, 68 inci maddede, bilirkişiliği kabul etmek zorunda olanlar, 69 uncu maddede, bilirkişilikten çekinme hakkı olanlar ile bilirkişi olarak dinlenemeyecekler, 70 inci maddede, görevini yapmayan bilirkişi hakkında ne gibi işlem yapılacağı ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Özellikle mensup oldukları dairece memuriyetin çıkar ve gereklerine zarar vereceği beyan edilen Devlet Memurları bilirkişi olarak dinlenemeyeceği hususu gözönünde bulundurulmalıdır.

Yasanın 70 inci maddesi hükmü uyarınca, bilirkişilerin çağrıya uymayarak gelmemeleri halinde, yapılacak masrafları da kendisi karşılamak koşuluyla zorla getirilebilmeleri ve 46 ncı madde gereğince cezalandırılmaları, rey ve görüşlerini belirtmekten çekinmeleri halinde ise, hakkında yine aynı madde gereğince işlem yapılması hükme bağlanmıştır.

Öte yandan, 70 nci madde hükmüne göre de; bilirkişilerin işin niteliğine göre 2 ayı geçmemek üzere belirtilen sürede raporlarını vermeleri zorunlu tutulmuştur. Böylece bu konuda gereksiz gecikmeler önlenmiş olmaktadır.

6 - Bilirkişiye Yemin Verdirmek

Tanıkta olduğu gibi, bilirkişinin de yemin etme zorunluluğu vardır. CMUK'nun 72 ncı maddesinde; bilirkişiye; görüşünü söylemeden veya raporunu vermeden önce, (tarafsız ve tamamen ilim ve fenne muvafık olarak reyini beyan edeceğini vicdanı üzerine) yemin ettirilmesi zorunluluğu getirilmiştir.

7 - Keşif Yaptırmak

Keşif; suçun nasıl işlendiğini saptamak için göz, işitme, tatma, koklama ve dokunma duyuları ile yapılan incelemedir. Başka bir deyişle; suç yerinin, suç eş-

yasının, suça hedef olan kişinin, suç izlerinin ve eserlerinin beş duyu yoluyla incelenmesi olayına keşif denir. Bu yolla doğrudan bilgi edinilir. Keşif için yer koşulu aranmaz. Her yerde yapılabilir.

CMUK'nun 78 inci maddesinde; keşifin, hakim veya naibi veya istinabe olunan hakim ile gecikmesinde sakınca umulan hallerde Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Aynı madde hükmüne göre, keşif yapıldığı sırada elde edilen bulguların yazıldığı bir tutanak tutulur. Bu tutanağı soruşturmacı ile keşifle görevli olanların imzalaması gerekir.

CMUK'nun 161 inci maddesi hükmüne göre, keşifte bir de zabıt katibi bulundurulur.

8 - Muayene ve Otopsi Yaptırmak

CMUK'nun 79 uncu maddesinde; "bir ölünün adli muayenesi tabip huzuru ile yapılır. Adli muayenede ölünün tıbbi kimliği, ölüm zamanı ve ölüm sebebinin tayini için harici bulgular tespit edilir.

Otopsi, hakim ve tehirinde zarar umulan hallerde Cumhuriyet Savcısı huzurunda biri adli tabip veya patalog olmak şartı ile iki hakim tarafından yapılır" hükmü getirilmiştir.

Soruşturmacı, gecikmesinde sakınca görülen durumlarda muayene ve otopsi yaptırmak zorunda ise CMUK'nun 161 inci maddesi uyarınca mutlaka bir zabıt katibi bulundurmak zorundadır.

9 - Zorla Elkoyma

Yapılan bir cezai kovuşturma nedeniyle bir kimsenin elinde bulunan eşyanın, o kişinin iznine bakılmaksızın yetkili makamlarca güvence altına alınmasına veya saklanmasına elkoyma (Zapt) denir. Kişi kendi rızası ile söz konusu eşyayı teslim ediyorsa bu elkoyma olmaz. Bu nedenle elkoymada asıl olan zilyetliğe zorla son verilmesidir.

Elkoymada, güvence altına alınacak eşyanın soruşturma konusuyla ilgili olması gerekir.

CMUK'nun 86 ncı maddesi elkoyma yetkisini tanıırken, bununla ilgili öteki düzenlemeler Yasanın 87, 88, 89, 91, 92 ve 93 üncü maddelerinde yapılmıştır.

Anılan Yasanın 90 inci maddesinde ise elkoyma yetkisinin yargıca, gecikmesinde zarar görülen durumlarda da yargıç kararı olmaksızın Cumhuriyet Savcıları ile bunların yardımcısı sıfatıyla emirlerini yürütmekle görevli olan zabıta memurlarına tanınmıştır.

10 - Arama Yapmak

Arama, bir cezai kovuşturma nedeniyle sanığın, suç kanıtının veya izlerinin saptanması ve elkonulması işlemine denir.

Anayasa'da kişilere tanınan temel hak ve özgürlüklerin zedelenmesi olan arama yetkisi CMUK'nun 97 nci maddesinde hakime, gecikmesinde sakınca görülen durumlarda da Cumhuriyet Savcısına ve savcı yardımcısı sıfatıyla emirlerini yerine getirmek zorunda olan zabıta memurlarına tanınmıştır.

Arama ile ilgili diğer düzenlemeler anılan Yasanın 94, 95, 96, 99 ve 100 üncü maddelerinde yer almıştır.

Bu maddelerin hükümlerine göre, arama konusunun kişiler ile taşınır ve taşınmaz mallar olacağı, aramanın normal koşullarda gündüzün yapılacağı ve arama sonunda bir zabıt tutulacağı öngörülmüştür.

11 - Sanığın Tutuklanmasını İstemek

CMUK'nun 104 üncü maddesinde; suçun işlendiğine dair aleyhinde kuvvetli emareler (belirtiler) elde edilen sanığın tutuklanabileceğini öngörür. 106 ncı maddede, sanığın tutuklanmasının hakim tarafından verilen bir tutuklama müzekkeresi ile olacağı, 112 inci maddede, hazırlık soruşturması sırasında sanığın tutukluluk durumunun devamının en geç 30 ar günlük sürelerle Cumhuriyet Savcısının (soruşturmacının) istemi üzerine sulh hakimi tarafından inceleneceği hükmü bağlandıktan sonra aynı yasanın 124 üncü maddesinde, tutuklama kararının yetkili hakim tarafından verileceğini, Cumhuriyet Savcısı'nın da (soruşturmacının da) yetkili olan merciden sanığın tutuklanmasını isteyebileceğini öngörmüştür.

buna göre, suçun işlendiğine ilişkin kuvvetli belirtiler var ise, soruşturmacı, sanığın tutuklanmasını sulh yargıcından isteme yetkisine sahiptir.

12 - Yakalama Emri Vermek

CMUK'nun 131 inci maddesinde, tutuklanacak şahıs kaçak olur veya saklanmış bulunursa, tutuklama müzekkeresine müsteniden (dayanılarak) Cumhuriyet Savcısı tarafından yakalama müzekkeresi verilebileceği öngörülmüştür.

MMHK'na göre yapılacak bir soruşturmada, hakkında soruşturma yapılan kişinin kamu hizmetini yürüten bir memur olduğu gözönünde tutulacak olursa, söz konusu hizmetin aksamaması için, bu yetkinin soruşturmacı tarafından özenle kullanılması gerekir.

13 - Sorguya Çekmek İçin Sanığı Davet Etmek

CMUK'nun 132 nci maddesinde; sanığın sorgu için celpname ile davet edileceğini, gelmezse zorla getirileceği, celpnameye yazılabileceği hükmü bağlanmış-

tır. Madde hükmüne göre, hakkında soruşturma yapılan kişinin önce celpname ile çağrılması genel kuraldır. Ancak, gelmediği takdirde zorla getirilmesi söz konusudur.

14 - Sanığı Zorla Getirtmek

Sorgulamak için celpname ile davet edilen sanığın geçerli bir özürü bulunmadığı halde gelmiyorsa, CMUK'nun 133 üncü maddesi uyarınca zorla getirilmesi gerekir. Ancak, bu yetkinin aynı Yasanın 155 inci maddesi uyarınca Sulh Yargıcı kararıyla zorla getirilmesi gerektiği gözönünde tutularak kullanılması gerekir.

134 üncü maddede ise, zorla getirilen sanığın, yol süresi hariç engeç, 48 saat içinde sorguya çekilmesi şarttır.

15 - Sanığı Sorguya Çekmek

CMUK'nun 135 inci maddesi uyarınca, sorguya çekilecek sanığa, üstüne atılan suçun ne olduğunun bildirilmesi, bu konuda yanıt vermek isteyip istemeyeceği hususunun açıklanması, kendi lehine olup söyleyeceği kanıtlara engel olunmaması gözönünde tutulacak kurallardır. Ayrıca CMUK'nun 161 inci maddesi uyarınca sanığın sorgusu bittikten sonra hazırlanacak tutanağı imzalaması gerekir.

16 - İstinabe Yoluna Başvurmak

CMUK'nun 216 ncı maddesinde; yasada öngörülen koşulların varlığı halinde, tanığın, bilirkişinin istinabe yoluyla dinleneceği, 226 ncı maddesinde sanığın, istinabe yoluyla sorguya çekileceği, 282 ve 337 ncı maddelerinde delillerin istinabe yoluyla toplanacağı öngörülmüştür.

Soruşturmacı, bir soruşturmayı yürütürken gerek sanığın, gerekse tanık ve bilirkişilerin istinabe yoluyla sorgulanmasını veya dinlenmesini sağlayabileceği gibi, gerekiyor ise bu yetkiyi kendiliğinden kullanabilmesi de mümkündür.

17 - Her Türlü Bilgiyi Görevlilerden Almak

CMUK'nun 154 üncü maddesi uyarınca, soruşturmacının bütün memurlardan, her türlü bilgiyi isteyebilme, gerek doğrudan gerekse zabıta makam ve memurları aracılığı ile her türlü soruşturmayı yaptırabilme yetkisine sahip olduğunu belirtmek gerekir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında; bütün zabıta makam ve memurları Cumhuriyet Savcılığının (Soruşturmacının) adliyeyle ilişkin olarak verdikleri emirleri yerine getirmekle yükümlü oldukları, verilen yazılı veya sözlü emirlerden zabıta amirini de haberdar edeceği, hazırlık soruşturması arasındaki tutuklu ve acele işlerde olayın sanıklarının ve tanıklarının, Cumhuriyet Savcısının (Soruşturmacının) yazılı istekte bulunması halinde belirtilen gün, saat ve yerde zabıta kuvvetlerince hazır bulundurulması, üçüncü fıkrasında da; kanun tarafından kendilerine verilen veya soruşturmacı tarafından yasal çerçevede, kendilerin-

den istediği, adliyeyle ilişkin görev ve işlerde (adli görev sayılan durumlarda) görevi kötüye kullanma, savsaklama veya geciktirenler hakkında soruşturma yapılması için Cumhuriyet Savcılığı'na duyuruda bulunulacağı, son fıkrasında ise, Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürleri hakkında Memurin Muhakematı Hakkında Kanunun hükümlerinin geçerli olduğu hükme bağlanmış bulunmaktadır.

18 - İstikdâp Yaptırmak

MMHK'na göre yapılacak bir soruşturmada, Kanunun 6 ncı maddesindeki gönderme uyarınca, anılan Kanunun 2 nci maddesine göre, soruşturmacı tarafından yapılacak soruşturmanın, 1412 sayılı Ceza Hükümleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 3206 sayılı Kanunun 83 üncü maddesi gereğince hazırlık soruşturması olduğu, hazırlık soruşturmasının sanık hakkında kavuşturmaya yer olmadığına veya kamu davasının açılmasına karar verilmeye yetecek ölçüde kanıt toplanmasını amaçladığı, bu amaca yönelik her türlü bilgiyi elde etmenin gerekli olduğu, öte yandan, MMHK'na göre, ortaya çıkan bir suç soruşturmakla görevli olan soruşturmacının CMUK'nun 154 üncü maddesinde Cumhuriyet Savcısına tanınan yetkiyi kullanarak, soruşturma ile ilgili olarak bütün memurlardan her türlü bilgiyi isteyebileceğini, gerek doğrudan doğruya, gerek zabıta makam ve memurları aracılığı ile her türlü tahkikatı (soruşturmaya) yapabileceğini, soruşturmaya ilişkin olarak vereceği yazılı emirlerin ilgililerce yerine getirilmesinin zorunlu olduğunu bir önceki açıklamada da belirtmiştik. İşte bu yetkiye dayanarak, soruşturmacı, suçla ilgili el yazısı, imza ya da mührün kime ait olduğunu, sanığın kim olduğunu saptamak, bir belgenin doğruluğunu veya sahteliğini araştırmak için imzaları veya yazılan karşılaştırarak gerçeğin ortaya çıkmasını sağlamak için istikdâp yaptırabilme yetkisini gerektiğinde kullanabilir.

Örneğin Danıştay 2 nci Dairesinin 18.4.1984 gün ve E: 1984/933, K: 1984/1153 sayılı kararında "... Soruşturmacının suçla ilgili el yazısının, imzasının ya da mührün kime ait olduğunu saptamak, bir belgenin doğruluğunu veya sahteliğini araştırmak yahut sanığı bulmak için yazıları karşılaştırmak suretiyle gerçeğin ortaya çıkmasını sağlamak olan istikdâp yetkisi de vardır.

Ancak, bu yetki kullanılırken söz konusu istikdâp işinin bu işte uzman olan kişi veya kuruluşlara, özellikle polis laboratuvarlarında görevli uzmanlara yaptırılması gerekir.

Her ne kadar dosyada, okulun resim öğretmenince düzenlenen bir rapor var ise de, resim öğretmenleri işin uzmanı sayılamayacaklarından düzenledikleri bilirkişi raporuna itibar edilmesi mümkün değildir.

Olayda, gerçek dışı düzenlenen lise diploması ve tasdiknamelerdeki yazı ve imzanın kime ait olduğunun polis laboratuvarında istikdâp yaptırılarak saptanmasından sonra düzenlenecek görüş özetinin, karar verilmesi için Dairemize gönderilmesi gerekirken bunlar yaptırılmaksızın gönderildiğinden dosyanın yerine geri çevrilmesine oybirliği ile karar verildi." denilmektedir.

19 - Yargıç Tarafından Yapılabilecek Bir Soruşturmaya Gerek Görülmesi Durumunda Yargıca Bildirmek

CMUK'nun 155 inci maddesinde; "Cumhuriyet savcısı (soruşturmacı) ancak hakim tarafından yapılabilecek olan bir tahkikat muamelesine lüzum görürse, taleplerini bu muamelenin cereyan edeceği mahallinin sulh hakimine bildirir. Sulh hakimi istenilen muameleye, işin vaziyetine göre kanunen cevaz olup olmadığını tetkik eder." denilmektedir.

Buna göre; soruşturmacı, ancak yargıç tarafından yapılması gereken bir soruşturmaya gerek görmesi durumunda konuyu, o yerin sulh yargıcına bildirmek yetkisine sahiptir. Sulh yargıcı ise, söz konusu soruşturmanın açılıp açılmayacağına karar verebilme durumu ile karşı karşıyadır.

20 - Zabıt Katibi Bulundurmak

CMUK'nun 161 inci maddesinde, "Sanığın sorgusu, tanık ve bilirkişinin dinlenmesi veya bir keşif ve muayene sırasında Cumhuriyet Savcısı veya sulh hakiminin yanında bir zabıt katibi bulunur. Acele hallerde, yemin vermek şartıyla bir kimseye zabıt katipliği görevi yaptırılabilir.

Her tahkikat işlemi tutanakla tespit olunur. Tutanak, Cumhuriyet Savcısı veya sulh hakimi ile hazır bulunan zabıt katibi tarafından imza edilir.

Tutanak, işlemin yapıldığı yeri, zamanı ve işleme katılan veya ilgisi bulunan kimselerin isimlerini ihtiva eder.

İşlemden hazır bulunan ilgililerce tasdik olunmak üzere tutanağın kendilerini ilgilendiren kısımları okunur veya okunmak üzere kendilerine verilir. Bu husus tutanağa yazılarak ilgili olanlara imza ettirilir.

İmzadan kaçınılırsa sebepleri yazılır. Hükmü öngörülmüştür. Bu hükme göre, soruşturmacı, yapacağı soruşturma ile ilgili olarak sanığın sorguya çekilmesi, tanık ve bilirkişinin dinlenmesi, keşif ve muayene sırasında yanında mutlaka zabıt katibi bulundurmak zorundadır.

Belirtilen bu işleri tek başına tutanağa geçirememesinin yanında, tutulan tutanağı ilgililerine okutturması ve imza ettirmesi gerekmektedir. Böylece, sanığa, tanığa, bilirkişiye herhangi bir baskı yapılması, söylediklerinin çarpıtılması önlenmiş olur.

Öte yandan, MMHK'na göre yapılan soruşturmalarda CMUK'nun 161 inci maddesi hükmünün uygulanması sorunlara yol açmıştır. Örneğin, bazı Bölge İdare Mahkemelerince verilen kararlarla tanıkların ifadesinin veya sanıkların savunmalarının alınması sırasında zabıt katibi bulundurma zorunluluğuna uyulmaması tartışmalara neden olmuştur. Bu konuda, ortaya çıkan tereddütleri ve sorunları gidermek amacıyla Başbakanlık aracılığı ile Milli Eğitim Bakanlığı

9/8/1995 günlü ve Hukuk Müşavirliği B.08.0.HUK.0.00.00.00.0095-400/20588 sayılı yazı ile Danıştay'dan istişari görüş sormuş, bunun üzerine, konuyu görüşen Danıştay birinci Dairesi 1.11.1995 gün ve E: 1995/195, K: 1995/220 sayılı kararı ile konuya açıklık getirmiştir. Danıştay Birinci Dairesinin vermiş olduğu kararda "...bu durumda, ifadelerin yazılı olarak alınmasında, ayrıca tutanağa geçirilmek suretiyle ifade alınması söz konusu edilemeyeceği için zabıt katibi bulundurulması gereğinin olmadığı hususu yadsınamaz. Bu halde, MMHK'nun hükümlerine göre yapılan soruşturmalarda, CMUK'nun 161 inci maddesi hükümlerinin uygulanmasında zorunluluk bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat hükümlerine göre yapılan soruşturmalarda sanık ve tanık ifadelerinin alınmasında yeminli zabıt katibi bulundurulmasının zorunlu olmadığına... 1.11.1995 gününde oybirliği ile karar verildi." denilerek ortaya çıkan bu sorun giderilmiş olmaktadır. Bundan böyle, MMHK'na göre yapılan cezai soruşturmalarda, sanık savunması alınırken veya tanık ifadesi alınırken zabıt katibi bulundurulması gerekmiyor.

III - GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMA

Soruşturmacının en önemli yetkisi görevden uzaklaştırmadır. Soruşturmaya başlarken veya soruşturmanın herhangi bir aşamasında hakkında soruşturma yapılan memurun görevi başında kalmasının sakıncalı görülmesi halinde uygulanacak bir tedbirdir.

MMHK'nun 12 nci maddesinde; "Kendileri için ilk soruşturmaya başlanan memurlara, gerekli görürlerse, görevleri vekillikle yürütülmek üzere işten el çektilir ve yargılanmalarına karar verilen memurların görevlerinde kalmalarında sakınca görülürse, işten el çektilirilecekleri gibi işten de çıkarılabilirler. Beraat ya da mahkumiyet durumlarında yasa kurallarınca işlem yapılır" hükmü yer almıştır.

Öte yandan, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu da bu konuda hükümler getirmiştir. Bu yasanın 137 nci maddesinde "Görevden uzaklaştırma, Devlete ait kamu hizmetlerinin gerektirdiği hallerde, görevi başında kalmasında sakınca görülecek Devlet Memurları hakkında ihtiyati bir tedbir." olarak tanımlanmış aynı maddenin son fıkrasında ise, "Görevden uzaklaştırma tedbiri soruşturmanın herhangi bir safhasında da uygulanabilir" denilmiştir.

Aynı Yasanın 140 inci maddesinde; "Haklarında mahkemece cezai kovuşturma yapılan Devlet Memurları'nda 138 inci maddedeki yetkililer tarafından görevden uzaklaştırılabilir." hükmüne yer verilirken, 138 inci maddesinde de görevden uzaklaştırma yetkisinin atamaya yetkili amirler, bakanlık ve genel müdürlük müfettişleri, illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar'a ait olduğu, (İlçe idare şube başkanları hakkında Valinin izninin şart olduğu), valiler ve kaymakamlar tarafından alınan görevden uzaklaştırma tedbiri, memurun kurumuna derhal bildirilir."

Aynı Yasanın 139 uncu maddesinde de, görevden uzaklaştırma tedbirini uygulayan yetkilinin (soruşturmacının) sorumluluğu düzenlenmiş bulunmaktadır.

Açıklanan bu hükümlere göre; hakkında MMHK uyarınca cezai kovuşturma açılan sanığın görevi başında kalması sakıncalı görülmesi halinde soruşturmacı tarafından bu yetkinin kullanılması gerekir. Ancak, bu konuda soruşturmacıya geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Örneğin, bir bakanlığın mutemetliğini yapan kişinin usulsüz ödemeler yaptığı saptandığı takdirde, açılacak bir soruşturma üzerine görevden uzaklaştırılması gerekir. Çünkü, sanık memurun o görevde kalması durumunda usulsüz ödemelere devam etmesi, sonuçta kamu hizmetinin kötü yürütülmesi ihtimal dahilinde olmaktadır. Soruşturmacının yetkisini kullanarak bunu önlemesi mümkündür.

Bununla birlikte, ilgili memurun görevden uzaklaştırılması için yeterli kanıt bulunmuyor ise, bu yetkinin kullanılmaması gerekir.

Nitekim, 657 sayılı Yasanın 139 uncu maddesinde; görevden uzaklaştırma yetkisinin, keyfi nedenlerle, kin gazez gibi duygusal ve kişisel ya da siyasal nedenlerle kullanılması durumunda veya görevden uzaklaştırma önleminin uygulanmaya başlandığı tarihten itibaren 10 gün içerisinde soruşturmaya başlanmaması durumunda, soruşturmacının sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır.

Örneğin: Düzenlenen bir soruşturma dosyasında keyfi olarak görevden uzaklaştırma eylemi nedeni ile Danıştay İkinci Dairesince verilen 6.2.1996 gün ve E: 1994/2090, K: 1996/232 sayılı kararda "... sanığın yakıncılara karşı 5 kez idari soruşturma başlatmak suretiyle görevlerinden uzaklaştırdığı halde, soruşturma sonucunda bir disiplinler yaptırım uygulamadığı, dolayısıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 137 inci maddesinde, öngörülen koşullar gerçekleşmeden "görevden uzaklaştırma" müessesesine ilişkin yetkilerini keyfi kullanmak suretiyle aynı yasanın 139 uncu maddesinde öngörülen sorumluluğun doğduğu anlaşıldığından yerinde görülmeyen itirazının reddiyle lüzumu muhakemesine ilişkin verilen İl Yönetim Kurulu kararının uygulama maddesinin TCK'nun 240 ve 80 inci maddeleri olarak düzeltilmek suretiyle onanmasına 6.2.1996 gününde oybirliği ile karar verildi" denilmiştir. Böylece keyfi olarak görevden uzaklaştırma halinin TCK'na göre kovuşturulması gereken suç olduğu açıklanmış olmaktadır.

Öte yandan, 657 sayılı Yasanın 141-145 inci maddeleri arasında kalan hükümlerde görevden uzaklaştırılan memurun hak ve yükümlülüklerinin neler olduğu ve hakkında ne gibi işlemlerin yapılacağı açıklanmış bulunmaktadır.

IV - GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMADA YARGISAL DENETİM

Bu önemli tedbir uygulanırken bazen keyfilik, bazen bilgisizlik, bazen siyasal amaç, bazen de kişisel husumet asıl neden olmaktadır. Bu tür nedenlerle ilgili memurun mağdur edildiğini görmektedir. Bunu önlemenin yolu ise yargısal de-

netime başvurmaktır. Bu konuda İdare mahkemeleri ile Danıştay görevli mahkemeler olmaktadır. Konuya ışık tutması bakımından Danıştay 5 inci Dairesine ait bazı kararları örnek olarak aldık.

Örneğin; Danıştay 5 inci dairesinin 20.11.1975 gün ve E: 1972/872, K: 1975/7374 sayılı kararında, "Mülkiye Teftiş Tüzüğü'nün 25. maddesinde mülkiye müfettişlerine tanınan işten el çekirme yetkisinin hangi hallerde kullanılacağı da belirtilmiş olup, işletme tahsildarlığı yapmakta olan davacının, otobüs gelin olan tahsilattan zimmetine para geçirdiğinin anlaşılması üzerine, soruşturmayı yapan mülkiye müfettişince işten el çekirildiği dosyanın incelenmesinden anlaşılmasına ve dava konusu işleme dayanak olan olayların ayrıca adli kovuşturmayı gerektirici nitelikte bulunduğu ve anılan önlemin kamu hizmetinin yararına olduğunun görülmesine göre, işten el çekirme işleminin iptali istemiyle açılan işbu davanın reddine karar verilmiştir.", 5 inci Dairenin 22.4.1976 gün ve E: 1973/3190, K: 1976/2349 sayılı kararında, "Görevden uzaklaştırmaya ilişkin işlemin; yasaklanmış yayın bulundurmaktan ötürü idari soruşturma sonunda düzenlenen raporda, davacı hakkında ihtar cezası verilmesi ve görev yerinin değiştirilmesinin önerilmesi ve esasen ilgilinin hakkında sulh ceza mahkemesince verilen 3 lira hafif para cezasının ertelenmesi ve sonradan Yargıtay'ca bu cezanın bozulması karşısında, hakkında yapılan soruşturmanın esenliğini etkilemeyen, bu nedenle 657 sayılı Yasanın 140. maddesine göre, davacının görevden uzaklaştırılmasında mevzuata uyarak bulunmadığı gerekçesiyle iptaline" karar verilmiştir. Aynı Dairenin 26.2.1979 gün ve E: 1976/117, K: 1979/438 sayılı kararında da, "İl merkez (inde) ilkokul öğretmeni olan davacının görevden uzaklaştırılmasına ilişkin işlemin, üstüne atılan suçun, yapmakta olduğu kamu görevini etkileyici nitelikte olmadığı anlaşılan ve hakkında anılan yargılamanın gerekliliği kararı ile Danıştay 2 nci Dairesinin kararıyla ilgilinin üstüne atılan suçun görevinden doğmadığı gibi görevi sırasında işlenmediği gerekçesiyle, bozulan davanın görevden uzaklaştırılması işleminin 657 sayılı Yasanın 137. maddesi hükmünün amacına uygun olmadığı nedeniyle iptaline karar verilmiştir." Aynı Dairenin 27.2.1979 gün ve E: 1974/304, K: 1979/494 sayılı bir başka kararında da, "Görevden uzaklaştırılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davanın; Gümrük Başmemuru iken bazı tüccarların fiilen ihracat yapmadıkları halde ihracat yapmış gibi belge düzenlemeleri eylemine karıştığı yapılan soruşturma sonucu saptanan davacının görevden uzaklaştırılmasında, 657 sayılı Yasanın 137. maddesi hükmü amacına ve hizmet gereklerine aykırılık olmadığı gerekçesiyle reddine karar verildi." denilmektedir.

Danıştay 5 inci Dairesinin görevden uzaklaştırmaya yetkililer hakkında verdiği 28.9.1977 gün ve Eİ: 1973/13233, K: 1977/4170 sayılı kararında, "Görevden uzaklaştırma işleminin; atanması İmar ve İskân Bakanlığına ait olan ve İstanbul Belediyesi'nde Ressam olarak çalışan davacının hakkında Bakanlık Müfettişlerince yapılan soruşturma sırasında, Bakanlık Soruşturma Kurulu tarafından Belediye Başkanlığınca teşkilat emrine alınmasının uygun olacağının teklif

edilmesi üzerine, 657 sayılı Yasanın 137. maddesine göre işlem tesis edildiğinin anlaşıldığı, oysa bu konuda işlem tesis etme yetkisinin Yasanın 138. maddesi uyarınca Belediye Başkanlığına ait olmaması nedeniyle iptaline... karar verildi."

Görevden uzaklaştırmada uyulması gereken süreyle ilgili aynı Dairenin 21.12.1978 gün ve E: 1976/5649, K: 1978/4083 sayılı kararında da, "Belediye fen memurluğu görevinden uzaklaştırmaya ilişkin işlemin; Dairemiz ara kararlarına verilen cevapta, görevden uzaklaştırılan davacı hakkında idarece herhangi bir soruşturmaya başlamadığının anlaşılmasından dolayı dava konusu işlemde 657 sayılı Yasanın 137, 139 ve 141 inci maddelerine uyarlık bulunmadığından iptaline... karar verilmiştir." denilmektedir.

Bu açıklamalarda da, görüldüğü gibi, soruşturmacı olarak görevlendirilen kişilerin Cumhuriyet Savcısı yetkilerini kullanırken özellikle görevden uzaklaştırma tedbirini çok dikkatli kullanması gerekir. Hiçbir zaman keyfiliğe yer verilmemelidir.

POLİSİN PARMAC İZİ VE FOTOĞRAF ALMA YETKİSİ

Dr. R. Cengiz DERDİMAN*

GİRİŞ

Polis eylem ve işlemlerinin hukuka uygun yapılabilmesi için bu eylem ve işlemleri incelemek büyük katkı sağlar. Polisin görev ve yetkilerini gerek tek tek ve gerekse toplu olarak inceleyen eserlerin sayıca az olduğu müşahade olunmaktadır. Yapılan incelemelerin de arama ve yakalama gibi aynı zamanda ceza yargılaması konularında yoğunlaştığı söylene yeridir. Ancak bunların yanında diğer yetkilere yönelik eylem ve işlemlerin hukuk alemine yansıdığı ve sorumluluk doğurduğu; bu nedenle de incelenmesi gereği tartışılmazdır. Üstelik bu tür incelemeler aynı zamanda mevcut durumun belirlenmesi yanında sorunların ve önerilerin ortaya konulması bakımından da gereklidir. Bu, kamu yönetimi açısından da "yönetimde reform" olarak değerlendirilmelidir. Unutmamalıdır ki, yönetim (eylem ve işlemleri ile birlikte) sürekli kendini yenilemek ve geliştirmek zorundadır.

Bu nedenlerle; bu çalışmanın konusu olarak seçilen parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi, öncelikle bir eylem ve işlem olarak ve arkasından yasal dayanak açısından ele alınmış; konuyu tamamlayıcı olarak da parmak izi ve fotoğrafların arşivlenmesi ve yok edilmesi ile bu yetkinin ilgili olduğu yetkiler konu bütünlüğü içinde değerlendirilmiştir. Yalnız, parmak izi ve fotoğrafların arşiv ve tasnif teknikleri gibi "kriminalistik" konusu olabilecek hususlara yer verilmemiş, çalışma daha çok hukuksal konum ağırlıklı olarak yapılmıştır.

POLİS EYLEM VE İŞLEMİ OLARAK PARMAC İZİ VE FOTOĞRAF ALMA

Kamu düzenini koruma ve kollamak, suçları önlemek, meydana gelmiş bir suç ve suçluları araştırmakla görevli (PVSK. m. 1,2; CMUK. m. 156) polis¹, bu görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmek için bilgi toplamak ve bunları değerlendirerek karar vermek durumundadır.²

* Tokat Emniyet Amiri.

1 Polislin tanımlı için bkz. Feridun Yenisey, **Polis Meslek Mevzuatı**, Ankara, 1994, s. 2.

2 J. Alderson, **İnsan Hakları ve Polis**, (Çeviren İhsan Kuntbay), Ankara, 1989, s. 48.

İşte polislin parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi, bir çeşit bilgi edinme yolu, aynı zamanda "tekrar tanımaya yarayan"³ bir yetkidir. Gerekçede, adli teşhis ve herhangi bir cürümde suçluyu tayin gereği ile bu yetkiye ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.⁴ Gerçekten, benzemez ve benzetilemez, değişmez ve değiştirilemez özellikleri ile⁵ polislin suç araştırmasına ilişkin adli ve suçun önlenmesine yönelik İdarî görevlerinde, parmak izleri vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Diğer bir anlatımla, parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi, polislin hem adli ve hem de İdarî (önleyici) nitelikli yetkisi olup, suçların önlenmesinde ve delilden suçun çözülmesinde çok önemli bir yere sahiptir.

Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisinin kullanılmasındaki maksad, diğer polis eylem ve işlemlerinde olduğu gibi, kamu düzeninin korunması ve kollanmasıdır.⁶ Kamu düzeni, ülkede asayişin huzurun ve sükunun bulunmasını, bu huzur ve sükunun devam edeceği güveninin ve inancının ve genel sağlığın varlığını ifade eder.⁷ Bu maksada ulaşabilmek için kanunda yazılı sebeplerin varlığı halinde, durumları uyan kişilerin parmak izi ve fotoğrafları alınır.

Parmak izi ve fotoğrafların alınmasında kişilerin rızalarının olup olmadığına bakılmadığından, parmak izi ve fotoğraf alma eylem ve işlemi bir polis tedbiri mahiyeti arzeder ve insan haklarına müdahale niteliği taşır.

Bu müdahaleler bakımından parmak izi ve fotoğraf almanın bize göre öncelikle kişi güvenliği ile ilişkisi kurulabilir. 1982 Anayasası'na göre "Herkes kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir" ve aynı maddenin diğer fıkralarında belirlenen haller dışında hiç kimse yakalanamaz ve tutuklanamaz (m. 19). Bir kişi kendini güvenli hissetmelidir. Bu kişilerin maddî ve manevî varlıklarını geliştirmek için (Anayasa m. 17) de gereklidir. Ancak kişilerin suç işleme hazırlığında olmaları veya suç işlemeleri hallerinde serbest bir şekilde hareket etmek devletin görevi olamaz.⁸ Böyle bir durumda suçların önlenmesi veya araştırılması için parmak izi veya fotoğraflarının alınması, kanunla zorunlu olarak kabul olunmuş bir tedbirdir. Bu yönü ile Anayasa'nın 17. maddesi marifeti ile değerlendirilecek olursa, kişilere yapılan, istisnâî olarak zorunluluktan dolayı insan haysiyetine uygun bir işlem kimliğindedir. Anayasa Mahkemesi'ne göre de kişi özgürlüğü, niteliği itibarıyla çok geniş bir alanı kapsadığı için Anayasa koyucu tarafından ayrıntıları ile düzenlenmemiş, bu özgürlüklere kolay kolay tecavüz edilemeyeceği düşünülmüştür. Kişi özgürlüğünün tanımı öğretide de açıkça belirlenmemiş kimi zaman

3 Alman Polis Kanunu Tasarısı'nda geçen bu deyim için bkz. Feridun Yenisey-Kayıhan İçel, **Ceza Kanunları**, İstanbul, 1989, s. 117.

4 Kemalettin Alikashioglu-Engin Doğu, **TCK, CMUK ve Polis Mevzuatı**, Ankara, tarihsiz, s. 1193, 1194; Tuncay Yılmaz, Gerekçeli-Notlu ETK ve PVSK, Ankara 1988, s. 40, 41.

5 Yılmaz, s. 40.

6 Sıddık S. Onar, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, cilt: II, İstanbul, 1960, s. 1112.

7 Metin Kıratlı, **Koruyucu İdari Hizmetler**, Ankara, 1973, s. 33.

8 Servet Armağan, **Temel Haklar ve Ödevler**, İstanbul, 1980, s. 51.

kişi dokunulmazlığı ve kimi zaman da özgürlüklerin tümünü kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Parmak izi ve fotoğrafı alınacak kişilerin "yakalanması" gerektiği ve yakalamanın da Anayasa'nın 19. maddesindeki hallere uygun olması gerekmekte ve dolayısıyla parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi düşündüğümüz gibi kişi güvenliği ile ilişkilendirilmektedir. Ayrıca, aynı kararda, PVSK'nun parmak izi ve fotoğraf alma yetkisini düzenleyen 5. maddesinin ilk dört bendinde parmak izi ve fotoğraf almanın genellikle adli ve idari işlemlerin "fer'i" olduğu vurgulanmıştır.⁹

Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi, bize göre genel olarak aynı zamanda 1982 Anayasası'nın 20. maddesinde düzenlenen özel hayata saygı gösterilmesi hakkına zorunlu müdahaledir. Alınacak fotoğrafın gösterdiği vücut bölgesi gibi ölçüler bunu daha da belirginleştirecektir. Bu ve buna benzer sebeplerle, kişilerin, herkese açık olmayan, özel veya sır niteliğindeki gizli hayat alanını¹⁰ ilgilendiren fotoğraf çekimleri halinde özel hayat alanına müdahalenin varlığı kabul edilmelidir.¹¹ Anayasa Mahkemesi bir kararında, özel hayatın gizliliğini, yaşama hürriyetinin bir parçası olarak değerlendirmiştir.¹² Ayrıca, özel hayat alanının konusunu, kişinin ciğer hususların yanısıra, fotoğraf üzerindeki hakkı da oluşturur.¹³

1982 Anayasası'nın 20. maddesinde, özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesini ideme hakkı bakımından, "adli soruşturmanın ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar" saklı tutulmuştur. Diğer taraftan, ülkemizin de taraf olduğu İ.H.A.S.'nin 8. maddesi ile tanınan özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesini isteme hakkının, madde metninde sayılan diğer hallerin yanısıra, suçun önlenmesi amacıyla ve ancak "zorunluluk" ölçüsünde sınırlanabileceği (2. fıkrasında) belirtilmiştir. İ.H.A.S. kuralları ülkemizi bağlamakla birlikte, 1982 Anayasası'nın 20. maddesinde "suçun önlenmesi"nin özel bir sınırlama sebebi olarak yer almaması çok büyük bir önem teşkil etmez; çünkü, Anayasa'nın 13. maddesindeki genel sınırlama sebepleri içinde yer alan "kamu düzeni ve genel asayiş", parmak izi ve fotoğraf almaya ilişkin kanunî düzenlemeyi hukuka ve anayasaya uygun kılmaya yeterlidir. İ.H.A.S.'de geçen suçların önlenmesi deyimi de kamu düzeni ve genel asayiş içinde yer alabilir.

9 Anayasa Mahkemesi'nin 1985/8-1986/27 sayılı ve 26.11.1986 tarihli kararı, **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, S. 22, s. 361-366.

10 Öğretide hayat alanı, gizli, özel ve aleni (açık) olmak üzere üç grupta incelenmektedir Oya Araslı, **Özel Hayatın Gizliliği ve 1961 Anayasasında Düzenlenişi**, (Doçentlik Tezi), Ankara, 1982, s. 51 vd; R. Cengiz Derdiman, **Türk Hukukunda Özel Hayatın Gizliliğine Saygı Gösterilmesini İsteme Hakkının Hukuki İstisnası Olarak Adli Arama ve İnsan Hakları**, (Doktora Tezi), İstanbul, 1990, s. 7. vd.

11 Bu, en son başlıkta söz konusu edilmiştir.

12 Anayasa Mahkemesi'nin, 2.4.1965 tarihli ve 138-71 sayılı kararı, Armağan, s. 19, d. 10'dan naklen.

13 Araslı s. 51; Derdiman, s. 8.

Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi, yukarıda anlatılan biçimi ile anayasal ve temel haklara müdahale niteliği taşıdığından, kanunla düzenlenmesi gereği yanında, zorunluluk özelliğini de taşımaktadır. Eşdeyişle, bu yetki zorunluluk hallerinde gerekli olduğu kadarıyla kullanılmalıdır. Yukarıda İ.H.A.S.'nde de geçen "zorunluluk", demokratik toplumda devletin kanunla öngörülen sınırları kabul etmesidir.¹⁴ Bu aynı zamanda hukuk devletin de gereğidir: çünkü, hukuk devleti, herşeyden evvel bir kanun devletidir.¹⁵ İ.H.A.M. bir kararında, sözleşmenin (özel hayatla ilgili) 8/2. maddesindeki sınırların uygulanabilmesini, kanunla düzenleme ve demokratik toplumda zorunluluk şartlarına bağlı tutmuştur.¹⁶

Hal böyle olunca, parmak izi ve fotoğraf alma yetkisinin, kanunla düzenlenmesi ve zorunluluğun kanunla belirlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. PVSK.ın. 5'de de bu hususları görmek mümkündür.

YASAL DAYANAĞI BAKIMINDAN PARMAK İZİ VE FOTOĞRAF ALMA YETKİSİ

Hukukumuzda parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi PVSK.m.5 ile düzenlenmiş ve kullanımı polise verilmiş bir yetkidir. Buna göre;

"Polis, aşağıda gösterilen kimselerin parmak izlerini ve fotoğraflarını almaya yetkilidir.

A) Polis veya Jandarma tarafından Cumhuriyet Müddeiumumiliğine tahkikat evrakıyla birlikte veya doğrudan doğruya gönderilip mezkûr makamca yapılan tahkikat neticesinde Türk Ceza Kanuna göre ağır hapis cezasını istilzam eden suçlarla mezkûr kanunda sayılı ammenin itimadı ve mal aleyhine işlenmiş suçların ve her nevi kaçakçılığın maznun ve mahkûmlarının, mazannaisu erbabının;

B) Yabancı memleketten Türkiye'ye kaçanların, memleket içinde bir yerden bir yere naklolunanların, memleket dışına çıkarılanların;

C) Hüviyetlerini ispat edemeyenlerin;

D) Fuhuşla ve fuhuş yüzünden bulaşan hastalıklarla mücadele nizamname ve talimatname hükümlerine göre kendilerine (umumi ev sahibi), (birleşme yeri sahibi) ve (umumi kadın) adı verilenlerin ve itiyat sebebiyle veya menfaat kasdiyle kendilerini başkalarının zevkine terkedenlerin, beyaz kadın ticaretiyle meşgul olanların umumi kadın patronlarının;

14 Sözleşmenin 8. maddesi için bkz. Burhan Kuzu, **Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat**, İstanbul, 1995, s. 761.

15 Waldemar Besson-Jasper Gotthard, **Das Leitbild Der Modernen Demokratie**, Bonn, 1990, s. 89.

16 Ersan Şen, "Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerine Dair Sözleşmede Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı Türk Hukuku", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Yıl: 3, S. 3, 4, 5, İstanbul, 1993, s. 142.

E) Cumhuriyet Müddeiumumilikleri ve adli ve askerî mahkemelerce bir meselenin tetkik ve tahkiki için parmak izlerinin fotoğraflarının alınmasına lüzum gösterilen kimselerin."

Hükmü bentlere göre incelemek yerinde olacaktır.

"A" Bendi Bakımından;

Hükümün ilk şeklinde, mal aleyhine işlenen suçlarla kaçakçılık suçları ve mazannaisu erbab yer almamış olup, bunlar, 10.06.1935 tarihli kanunla eklenmiştir. Gerekçede, mal aleyhine işlenen cürümlerin faillerinin ele geçirilmesi ve devlet güvenliğini huzuru ve sükûnu etkileyen kaçakçılık suçları ile mücadelede etkinliğin hedeflendiği, suçla etkili mücadele için serseri ve mazannaisu erbabın da parmak izi kapsamına alındığı değerlendirilmesine yer verilmektedir.¹⁷

Bent hükmünden anlaşıldığı kadarıyla, kişilerin parmak izi ve fotoğraflarının alınabilmesi için, Cumhuriyet Savcılığı'nca yapılan soruşturma neticesinde, TCK'ya göre ağır hapis cezasını gerektiren suçlarla, ammenin itimatı ve mal aleyhine işlenmiş suçların ve her türlü kaçakçılığın en az sanığı durumunda olmaları gerekir. Bunların sanıklığı ise genelde, son soruşturma makamına iddianame ile başvurulması ile ortaya çıkar.¹⁸ Sanıklık durumunun bu şekilde ortaya çıkması veya mahkûmiyet halinde, hiç bir makâmın talimatı ve isteğine bakılmaksızın, polis tarafından parmak izi ve fotoğraf alınabilecektir. Yalnız, polisin bu görevinin aksamadan yerine getirilmesi için, adliye tarafından bu bent hükmündeki şartların ortaya çıkması anında polisin haberdar edilmesi yerinde olacaktır.

Memurların yargılanması gibi özel yargılama usulleri bu bent kapsamı dışında tutulmuş gibi görünse de, burada yazılı suçlardan sanıklık ya da mahkûmiyet halinde de polisin haberdar edilmesinde yarar vardır. Bu bilginin yine savcılık tarafından verilmesi yerinde olacaktır.

TCK'ya göre ağır hapis müebbed veya geçicidir. Müebbed ölünceye kadar devam eder. Geçici ağır hapis ise kanunda üst sınırının açıkça yazılı olmadığı hallerde, (1 seneden) 24 seneye kadardır. Ağır hapis cezasının TCK'da öngörülmesi olduğu gibi, özel kanunlarda da öngörülmesi mümkündür. TCK'nun 10. maddesine göre, TCK hükümleri, aykırılık teşkil etmediği sürece özel ceza kanunları hükümleri için de geçerli olacaktır.

Ölüm cezasının ağır hapis içinde yer almadığı, ancak, bu (ve diğer) bent hükümlerinde yazılı olmadığı görülmektedir. Ölüm cezası, ağır hapis cezasından daha ağır bir ceza olması dolayısıyla, ölüm cezasının sanık ve mahkûmlarının da

17 Alikışifoğlu-Doğu, s. 1205; Yılmaz, s. 41.

18 Sanıklığın başlangıcı için değişik görüşler hakkında bkz. Cumhuriyet Şahin, **Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması**, Ankara, 1994, s. 38 vd.

parmak izleri ve fotoğraflarının alınması gerektiği fikrini ileri sürenlere rastlanmaktadır.¹⁹

Mahkumiyet, kişi hakkında mahkemelerce verilmiş kesin hükmü ifade eder. Kararlar usûl kurallarına göre, temyiz sonunda veya temyiz edilmeyenler için temyiz süresi geçtikten sonra kesinlik kazanırlar. Konumuz açısından mahkumiyetin ortaya çıkması halinde parmak izi ve fotoğraf alınabilecektir.

Aslında, bend içinde sayılan suçların sanıklarının parmak izi ve fotoğraflarının alınması karşısında bu hükme gerek olmadığı düşünülebilir. Ancak, mahkumiyet halinde bu yetkinin kullanılmasının amacı, sanık iken parmak izi ve fotoğraf alınamaması halinde doğacak boşluğun önlenmesi olabilir. Diğer taraftan kişilerin, sanık durumuna girmelerinden itibaren mahkumiyetlerine kadar, aradan geçen zaman içinde vücutlarında, örneğin yüzünde bir değişiklik de olabilir. Diğer taraftan, bilhassa sanık iken parmak izi ve fotoğrafları herhangi bir suretle alınamayan özel yargılama usulüne tabi kişilerin mahkûmiyetleri ile boşluk giderilmiş olacaktır. Çünkü inceleme konusu bendde, durumu uyan tüm mahkûmların parmak izi ve fotoğraflarının alınması belirlenmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi bu bend hükümlerine göre parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi, bir noktada adli makamların takdiri ile fakat polis tarafından kullanılacak yetkidir. Bu uygulamada, adliyeden sonuçların sağlıklı alınmaması halinde hizmet aksamasına yol açacaktır. Bu aksamayı engelleyici bir çözüm getirmek gerekecektir. Bize göre çözüm ise bu bend hükümlerine göre araştırmasını yaptığı ve şüpheli olarak adliyeye sevkettiği kişilerin doğrudan parmak izi ve fotoğraflarını almasından geçmektedir. Alman hukukunda, hukuka aykırı fiilleri işlerken görülenlerin ya da suça çeşitli şekilde katılanlardan daha evvel haklarında mahkeme kararı verilenlerle tekrar suç işledikleri saptananlardan hukuka aykırı davranışlarını alışkanlık veya meslek haline getirmiş olanların ve bunların dışında işledikleri suçun ağırlığına göre parmak izlerine polis tarafından ihtiyaç duyulanların parmak izi ve fotoğrafları alınabilmektedir.²⁰

Mal aleyhine cürümler TCK'nun 491.-524. maddeleri arasında; hırsızlık, yağma, yol kesme, adam kaldırma, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal (inancı kötüye kullanma), cürüm eşyasını satınalmak ve saklamak, hakkı olmayan yerlere tecavüz, naşı ızrar (mala zarar verme) olarak yeralmıştır.

Ammenin itimadı (kamu güveni) aleyhine cürümler ise, kalpazanlık, nakdi evrak sahtekarlığı, devlete ait mühür, damga ve diğer belirtilerin taklidi, evrakda sahtekarlık, hüviyet cüzdanı, nüfus tezkeresi, pasaport, ruhsatname, ilmühaber,

19 Kadri Gülen, **PVSK**, Ankara 1977, s. 95.

20 Alfons Laux-Georg Hans Kaesenhausen, **Polizeiverwaltungsgesetz Rheinland-Pfalz**, Mainz, 1973, s. 107, 108.

şahadetname ve beyannamelerde sahtekarlık, ticaret ve sanayi artırma ve eksiltmelerde hile, fenni ve sınaî sırları ifşa gibi cürümler olup, TCK'nun 316. ve 368. maddeleri arasında yer almaktadır.

Kaçakçılığın tanımı ve ölçüsü, bu konuda genel bir kanun olarak 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun'un 1. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre özetle, her hangi bir maddeyi, gümrük muamelesine tabi olmaksızın ülkemize ithal veya ülkemizden ihraca teşebbüs etmek, yasak olarak mal ihraç veya ithal veya buna teşebbüs veya bu maddeleri memleket içinde nakil, satın alma, satma, saklama, satışa arz etme veya satışa tanıklık etme; devlet tekeli altındaki bir maddeyi, yetkili ve izinli olmaksızın, memleket içinde bir yerden bir yere sevk ve nakil, saklama, satma veya satışa çıkarma, bilerek kabul etme, satın alma, kullanma veya tüketme, ülke dahilinde imal veya imal için dışarıdan malzeme ithal veya ithale teşebbüs, bu aletleri içeride imal, nakil, kullanım, failin kullanma maksadını bilerek tedarik; hükümetçe çeşitli şekillerde resme veya tekele tabi tutulmuş maddeleri, tahsis dışı kullanma, bilerek satın alma, kanuni hakkın dışında veya bu hakkı aşarak almak veya bu hususta beyanname doldurmak veya tastik etmek ya da ettirmek gibi fiiller kaçakçılık kapsamında bulunmaktadır. Bu genel kurala ve şartlara, özel kanunlarla -örneğin Tuz Kanunu, Tütün Kanunu belirlenen kaçakçılık fiilleri de dahildir.

Bend hükmünün yazımından, sanki bend içinde yazılı suçların sanığı ya da mahkûmu olan "mazannaisu erbab"ın parmak izi ve fotoğraflarının alınması gerektiği izlenimine varılmaktadır. Halbuki, bu deyimin eklendiği 10.06.1935 tarihli kanunun gerekçesinde, suçlarla mücadele için öteki hükümlerle ilintisi kurulmadan, bu tür kişilerden bağımsız olarak bahsedilmiş ve parmak izinin ve fotoğraflarının alınacağı belirtilmiştir.²¹ Bu bakımdan, bu kişilerin, hüviyetini ispat edemeyenlere dair bent hükmünde yeralması kanatımızca hukuk tekniği açısından tercih olunurdu ve böylece yukarıda belirttiğimiz cüzi tereddütlerimize meydan verilmezdi.

Hiç bir işle meşgul olmayan, barınacak ve gidecek yeri bulunmayan, çevrede başıboş, amaçsız, her an suç işleme eğilimi ile dolaşan kimselerin bu kapsam içine girdiği söylenebilir. Yaşı gereği öğrenci olacak veya çalışacak durumda bulunmak, çalışmamaya ve geçim kaynağının bulunmamasına rağmen geçimini sağlama şekli bakımından suç işleme şüphesi içinde bulunmak, bunun için şüphe sebepleri olabilir. Buna göre dilenciler de bu şekilde değerlendirilebilecektir.²²

Polis, bu tür kişileri, bu duruma düşebilecek yardıma muhtaç olanları gerekli yerlere yerleştirmek veya bulabildiği yakınlarına teslim etmekle görevlidir. Çünkü bu aynı zamanda bir sosyal yardım görevidir.

21 Alikashiçoğlu-Doğu, s. 1205; Yılmaz, s. 41.

22 Gülen, s. 118, 119.

Aslında kimleri mazannaisu erbab olarak değerlendirmek gerektiği, hususunda 26.04.1909 tarihinde çıkarılan "Serseri ve Mazannaisu Eşhas Hakkında Kanun"un halen yürürlükte bulunmadığı bilinmektedir. Hatta akla, 1909 sayılı kanunun ortadan kalkması ile, bu hükmün de dolaylı (zımnem) kalkmış sayılabileceğine dair tereddütler de gelmektedir. Ancak bir kanun kuralı olarak halen bend hükmünde yer alması dolay ısı ile, mazannaisu erbab hakkındaki bilgi 1909 tarihli anılan kanun ışığında verilmiştir. Bu sebeple, mazannaisu erbab hakkında bir tanımın ya da statünün yeniden getirilmesi, kuralın zımnem ilga edilme tereddütlerini ortadan kaldıracığı gibi, uygulama açısından da gerekli olacaktır.

Mazannaisu erbab TCK'nun 578. maddesi ile de karıştırılmamalıdır. Çünkü, 578. maddede sadece, suç şüphesi hali mevcuttur.

"B" Bendi Bakımından;

Türk topraklarına izinsiz giren kimselerin kaçtıkları gerekçesiyle parmak izleri ve fotoğrafları alınabilir. Türk topraklarını, eklentileri ile birlikte devletler hukuku kurallarına göre tayin etmek gerekir. Sığınma hakkı istemek için aynı şekilde izinsiz topraklarımıza girenler de kaçanlar grubuna dahil olmalıdır. 5683 sayılı Pasaport Kanunu'na göre, mültecilerin pasaportları ile veya pasaportsuz ülkemize girmeleri İçişleri Bakanlığı'mızın iznine bağlıdır (m. 4 ve 8/3) Bu kimseler, İçişleri Bakanlığı'nın müsaade edeceği yerlerde ikâmet ederler (PVST.m.5/c).

Naklölünme, kişilerin, iradelerine bakılmaksızın, bu konuda verilmiş bir yetkiye dayanarak mekanlarının değiştirilmesidir (PVST.m.5/e). Örneğin; 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'na göre olağanüstü hal bölgesi dışına çıkarılmalar, (m. 11/k), 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'na göre mekan değiştirmeler (m.3/d) bu kapsamda değerlendirilmelidirler. Memleket içinde bir tür naklölünme sayılan sürgün ve genel gözetim altında bulundurulma cezaları kaldırılmıştır.

Kişilerin, iradelerine ve rızalarına bakılmaksızın, bu konuda verilmiş bir yetkiye dayanarak sınırdışı edilmeleri, memleket dışına çıkarılma olarak tanımlanabilir. Nitekim PVST'nün 5/4. maddesinde, yabancılardan Türkiye'de ikâmet edip de kanun dairesinde haklarında teb'id, tard ve ihraç işlemi yapılanların parmak izi ve fotoğraflarının alınabileceği belirtilmiştir.

Bu bend hükmüne göre yetkinin kullanılabilmesi için, kaçmanın gerçekleşmiş, naklölünme ve çıkarılma kararlarının verilmiş fakat doğası gereği henüz uygulamaya konmamış olması gerekir kanaatindeyiz. Aksi halde parmak izi ve fotoğraf alınamayacaktır.

"C" Bendi Bakımından;

Bu bent hükmü açıklayıcı mahiyette olan PVST'nün 5/f maddesine göre, kimliklerini "müsbet kağıtlarla" veya sözlerine inanılacak kimselerin sözleri ile ispat edemeyenlerin parmak izleri ve fotoğrafları alınır. Kendilerine gösterilen

kolaylıklara rağmen kimliklerini ispat edemeyenler parmak izi ve fotoğrafı alınacaklar kapsamına girmelidir²³. Kimliğini ispat etmesine rağmen nüfusa kayıtlı olmadığı anlaşılanların parmak izi ve fotoğrafları da PVSK.'nın 17/son maddesine göre alınmalıdır.

Alman Polis Kanunu Tasarısı'nın 10. maddesinde polisin kimlik sorma yetkisini kullandığı kişilerin kimliklerinin saptanamaması halinde parmak izi ve fotoğraflarının alınacağı belirtilmiştir²⁴. Ayrıca, eyalet kanunlarında da kimliğini kamu makamları önünde belirtmekten kaçınan ismini yanlış kullanarak şüpheleri gideremeyenlerin bu yetkiye tabi tutulacaklarına dair hükümler görülmektedir²⁵.

Kimlik, kişiye ait tanımaya ilişkin bilgilerden oluşur. Adli işlemlerde kimlik, uyrukluk, konut yeri, adı, soyadı, baba adı, doğum tarihi, sanat ve diğer ayırıcı niteliklerle saptanır.²⁶ 1587 sayılı Nüfus Kanunu'nun 59. maddesine göre doğum tarihinde ay ve gün yazılmamış kişiler, doğdukları yılın Temmuz ayının 1. gününde doğmuş sayılırlar.

"D" Bendi Bakımından;

Fuhuş, kadının hissi bir bağ olmadan ve ayırım gözetmeden her erkeğe bir çıkar karşılığında vücudunu (cinsi arzu için) kullanma izni vermesidir.²⁷ Fuhuşta uygulama ve kararlar doğrultusunda üç unsurun bulunduğu belirtilmektedir. Bunlardan birincisi, sanat haline getirilme ve gelir kaynağı olarak görülme; İkincisi, birleşilecek erkekte ayırım gözetilmemesi; üçüncüsü, birden fazla olma ve alışkanlık haline getirilmez.²⁸ Yargıtayın bir başka kararında da fuhuş ile meşguliyetin fuhuşla mücadele tüzüğünde yazılı şekil ve şartların vücudu halinde tahakkuk edeceği ve bir kadının belirli bir erkekle yaşaması halinde fuhuşun oluşmayacağı belirtilmiştir.²⁹

19.04.1961 tarihli ve 10786 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 5/984 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla yürürlüğe giren "Genel Kadınlar ve Genel Evlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevî Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü" hükümlerine göre;

Genel kadın, başkalarının cinsel zevklerini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle ilişkide bulunan kadınlardır.

23 Yılmaz, s. 83.

24 Yenisey-İçel, s. 117.

25 Laux-Kaesenhagen, s. 106.

26 Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 22.4.1961 tarihli ve 3-159/1/18 sayılı kararı, Gülen, s. 128'den naklen.

27 Ayhan Önder, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, İstanbul, 1987, s. 548; Faruk Erem, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, cilt: III, Ankara, 1985, s. 238.

28 Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 26.2.1973 tarihli ve 197/5 sayılı kararı, Önder, s. 548'den naklen.

29 Yargıtay 1. Ceza Dairesinin 16.1.1946 tarihli ve 684-47 sayılı kararı, Gülen, s. 131'den naklen.

Genel ev, genel kadınların birarada oturarak fuhuş yaptıkları ve bu maksatla toplandıkları yerlerdir.

Birleşme yerleri, fuhuş maksadı ile çeşitli kimselere kısa sürelerle açık bulundurulmuş yerlerdir.

Tek başına fuhuş yapılan yer, fuhuşu tek başına yapan kadınların ikâmetgâh edinip içinde fuhuş yapmayı alışkanlık haline getirdikleri yerlerdir (m. 15-19).

Bent hükmünden, (kadın-erkek gibi) ayrımlar yapılmaksızın, alışkanlık veya menfaat sebebi ile "kendilerini başkalarının zevkine terkedenlerin" parmak izi ve fotoğraflarının alınabileceği söylenebilir. Bu bakımdan bent hükmü, fuhuş kasdı aramamış gibi görünse de, bu şekilde yapılan davranış bir tür fuhuş olarak adlandırılabilir.

Teşvik, tedarik gibi eylemler fuhuş vasıtalık olarak kabul edilmelidir. Ayrıca, beyaz kadın ticareti ile ilgili hükümler, TCK'nun 435 ve 436. maddelerini teşkil etmektedir. Ancak, bir kadının evlenmek isteyen bir erkekle yaşamasını sağlamak için tedarikinin, para karşılığı veya hileli yollarla da olsa, fuhuş teşvik olarak kabul edilmeyeceği, yargı içtihadı ile belirlenmiştir.

"E" Bendi Bakımından;

Bu bent hükmüne göre, cumhuriyet savcılıkları, askeri veya adli mahkemeler herhangi bir meselenin incelenmesi ve soruşturulması maksadı ile polisten, istedikleri kişinin parmak izi ve fotoğrafını alma isteğinde bulunabilecekler ve bu istek yerine getirilecektir. Bent hükmünde bazı yargı mercilerine; (askeri) disiplin veya İdarî yargı mercilerine yer verilmemiştir. Bu yargı mercilerinin Cumhuriyet Savcılığından talepleri halinde, polisin lüzum görülen kimsenin parmak izi ve fotoğrafını almasında kanun engeli yoktur. Ancak hüküm, diğer yargı mercilerini de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Keza, düzenlemeye, örneğin memurların yargılamasında olduğu gibi, "soruşturmacıların istekleri" de dahil edilmelidir.

Tüm Bent Hükümleri Bakımından Genel Bir Değerlendirme

PVSK'nun parmak izi ve fotoğraf alma yetkisini düzenleyen 5. maddesinin "A" ve "E" bentlerinde polis parmak izi ve fotoğrafı tamamen adli mercilerin inisiyatifine göre almaktadır. Hatta, bilhassa "E" bendi hükümleri neredeyse bir adli araştırma için dahi parmak izi ve fotoğraf alma yetkisini adli mercilere vermiş gibi görünmektedir. Eşdeyişle, polise adli araştırma sırasında parmak izi ve fotoğraf alma gibi önemli bir imkanın kanunda açıkça verilmesi gerekirdi. Bu eksiklik giderilmelidir. Çünkü parmak izleri, hemen kaybolabilecek türdendir ve delil olarak acele bir şekilde elde edilmeleri gerekir.

Uygulamada PVSK'nun incelenen bu 5. maddesi dışında bir hükme rastlanmamakta, ancak, örneğin polislik mesleğine girenlerin, sabotajlara karşı koruma

yönetmeliğine göre, sabotaja karşı koruma planı yapılmış yerdeki çalışanların parmak izleri alınabilmektedir. Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi anayasal haklara müdahale olması dolayısı ile bu yetkinin kullanımı kanun dayanaklı olmalıdır.

Kimlerin parmak izi, kimlerin fotoğrafının ve kimlerin de parmak izi ve fotoğrafının alınacağı hususu, objektiflik için önceden belirlenmelidir.

Kişilerin fotoğrafları genelde vesikalık olarak yüzü ve duyu organlarını belirleyecek şekilde alınmaktadır. Ancak, kişilerin başka vücut bölgelerinden fotoğraf alınacak zorunlu haller de önceden belirlenmeli ve bilhassa mahrem bölgeler için sırrın dokunulmazlığı kuralına azami derecede riayet etmelidir. Diğer taraftan, kişilerin yüz hatlarında meydana gelebilecek her türlü değişiklik halinde tekrar fotoğrafları alınabilmelidir.

Aynı şekilde, kimleri tek tek veya toplu parmak izlerinin alınması gerektiği de objektif olarak belirlenmeli, izlerin silinmesi veya kaybolması ya da kişilerin başka parmaklarının izlerine ihtiyaç olması hallerinde tekrar parmak izi alınabilmelidir.

Kamera ile resimlemeler, bilgisayara kayıt gibi zamanımızda kullanılan teknolojilere kanuni dayanak getirilmelidir.

Gerektiğinde alınabilmek üzere, avuç içi, vücut ölçümlerine de kanunda yer verilmelidir.³⁰

İleride yararlanılabileceği düşüncesiyle, ölenlerin de parmak izi ve fotoğraflarının alınması birçok bakımdan yararlı olabilir.

PARMAK İZLERİ VE FOTOĞRAFLARI ARŞİVLEME, FİŞLEME VE YOKETME

Suçlarla etkin mücadele ve suçların önlenmesi için alınan parmak izleri ve fotoğrafların arşivlenmesi ve gerektiğinde bu kayıtlardan yararlanmak gerekir. Aslında bu suç işleyen sabıkalıların da hemen ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Kanunda hangi sebeplerle alınan parmak izi ve fotoğrafların kayıtlara geçirileceği yani arşivleneceği; bunların arşivde devamlı kalıp kalmayacakları ve kalmayacaklarsa süreleri açıkça belirlenmemiştir. Ancak, alınan tüm parmak izleri ve fotoğraflar, suçların önlenmesi için başvuru kaynağı olacağından, belki sonradan kimliğini ispat edenler istisna edilmek üzere, tüm parmak izi ve fotoğraf kayıtlarının korunmasında fayda bulunmaktadır.

İ.H.A. Komisyonu, cezaî işlerle ilgili parmak izi ve fotoğrafları içeren eski dosyaların korunmasının modern bir demokratik toplumda cezaî suçların önlen-

30 Yenisey-İçel, s. 117.

mesi ve dolayısıyla kamu güvenliği için zorunlu olduğu görüşünü benimsemiştir. Bu olayda dilekçe sahibi mahkum olmuş fakat temyizde mahkumiyet kaldırılmıştı.³¹ Terörist faaliyetlerde bulundukları şüphesiyle mevzuata uygun olarak tutuklanmış kişilerin cezaî bir suçla itham edilmemelerine veya suçlu bulunmamalarına rağmen parmak izleri ve fotoğraflarının alınması olayında komisyon, bunu, demokratik bir toplumda suçların önlenmesi bakımından kanunla konulmuş zorunlu bir tedbir olarak görmüş, bu parmak izi ve fotoğrafların yok edilmesi isteği karşısında da dosyanın niteliği itibarıyla terörist faaliyetleri bastırmak zorunluluğu ile özel hayatın gizliliğine müdahale olmasına rağmen, kayıtların muhafaza edilmesine karar vermiştir.³²

Bu bakımdan alınan parmak izleri ve fotoğrafların fişlenerek kayıtlarda bulunmasının hukuka aykırılık taşımayacağı ortaya çıkmaktadır. Kişilere ilişkin parmak izi ve fotoğraf kayıtlarında parmak izi ve fotoğraf sahibinin kimliğinin bulunması zorunluluğu ortadadır.

Yukarıda belirtilen parmak izi ve fotoğraf kayıtlarında hangi bilgilerin bulunabileceği konusunda bir ölçü kabul edilmelidir. Polisin şüphelendiği olayları bilgisayar gibi kayıtlara geçirmesi suçla mücadele ve suçun önlenmesi bakımından faydalıdır. En az hazırlık soruşturmasını başlatacak şüphe halinde kayda geçme olabilmelidir.³³

Bu tür kayıtların açıklanmaması, gizli kalması zorunludur. Bunların gizliliğine riayet edilmemesi, kişilerin özel hayat alanlarına zorunluluk dışı bir tecavüz olacağından sorumluluğu gerektirdiği gibi, modern demokratik hukuk devleti ilkelerine aykırıdır. Bu bakımdan, parmak izi ve fotoğraf kayıtlarının, ilgili makamlardan başkasına verilmemesi ya da gerekmediğinde kullanılmaması yerinde olacaktır. İ.H.A. Komisyonunun, bir kimsenin adli sicil kayıtlarının izin alınmadan üçüncü kişilere verilmesinin, özel hayata müdahale olacağına dair kararı³⁴ bu tür kayıtların gizli tutulması gereğini ortaya koymaktadır.

PARMAK İZİ VE FOTOĞRAF ALMA İLE İLGİLİ DİĞER POLİS YETKİLERİ

Başta da söylendiği gibi, parmak izi ve fotoğraf alma, geniş anlamda bir bilgi toplamadır. Gerek suçların önlenmesi ve gerekse araştırılması için, parmak izi ve

31 Dilekçe no. 1307/61, Rec. 9, p. 53, Alderson, s. 55'den naklen.

32 Komisyonun 18.3.1981 tarihli raporu, dilekçe no. 8022/77-8025/77, D.R. 25, p. 15, Alderson, s. 55, 56'dan naklen.

33 Feridun Yenisey, **Hazırlık Soruşturması ve Polis**, İstanbul, 1991, s. 127; Feridun Yenisey, İnsan Hakları, Ankara, 1994, s. 84. Kanaatimize göre, bilhassa parmak izi ve fotoğraf kayıtlarında, kişilerin el yazıları ve imzaları da bulunmalıdır. Çünkü, yazı ve imza değişikliği gibi suretlerle birçok suç (örneğin sahtecilik) işlenebilmektedir.

34 Alderson, s. 56.

fotoğraf kayıtlarına bakılarak da gerekli bilgiler toplanır. Zaten parmak izi ve fotoğraf kayıtlarının kendisi gerektiğinde kullanılabilecek bir bilgidir. Gerek suçların önlenmesinde ve gerekse araştırılmasında parmak izi ve fotoğraf kayıtları ile diğer usullerle toplanan bilgiler, birbirleri ile takviye edilirler ve karar almada gözönünde tutulurlar.

Konumuzla ilgili olarak yukarıda geçen bir Anayasa Mahkemesi kararında da³⁵ belirtildiği gibi, parmak izi ve fotoğraf alma, beraberinde yakalamayı da getirir. Çünkü, parmak izi ve fotoğraf alınmasına karşı çıkanların zorla parmak izleri ve fotoğraflarının alınması için onların gözaltında bulundurularak zorla parmak izi ve fotoğraflarının alınması gerekir. Kaldı ki PVSK'nun 17. maddesine göre, parmak izi ve fotoğraflarının alınmasına karşı çıkanların adliye, polis, emirlerine riayetsizlikten sevk edilmeleri gerekir (PVST. m.7 yorumuyla). Yine PVSK'nun 13/1. maddesinin A bendi hükümlerine göre, polis, kanunda istenilen yükümlülüğü yerine getirmeyenleri yakalar. Yakalama kişi hürriyetinin sınırlanması olup,³⁶ kişiyi gözaltına alma sonucu doğurur. Böylece kişinin parmak izi ve fotoğrafı, gözaltındayken alınmış olur. PVSK'nun ek 6. maddesi, yakalamaya karşı çıkanlara, bu madde kapsamı içinde zor kullanılabileceğini belirtmiştir.

KISALTMALAR

İHAS	İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
PVSK	Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
İHAM	İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
PVST	Polis Vazife ve Selahiyet Tüzüğü
ETK	Emniyet Teşkilatı Kanunu
bkz	bakınız
s	sahife
d	dipnot
vd	ve devamı

35 bkz. d. 9.

36 Yenisey, Hazırlık..., s. 196; Burhan Kuzu, Türk Anayasa Hukukunda ve Muhtelif Kanunlarda Yakalama Müessesesi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt. 51, sayı: 1-4, İstanbul, 1986, s. 138 vd; R. Cengiz Derdiman, *Temel Hak ve Hürriyetlerin Yakalama ve Tutuklama Yoluyla Sınırlanması* (Master Tezi) Ankara, 1987, s. 20 vd.

YÖNETİMDE GELENEKSEL PİRAMİT ANLAYIŞININ SONU: SIFIR HİYERARŞİ

Arş.Gör. Selen DOĞAN*

Bu makalede, işletme yönetiminde son yıllardaki yeni gelişmelere değinilmektedir. Üzerinde en çok konuşulan iki konu olan; "Sıfır Hiyerarşi" ve "Yalın Organizasyon" kavramları ve özellikleri açıklanmaktadır. Sıfır Hiyerarşi, organizasyonlardaki hiyerarşi merdivenlerinin azaltılması ve organizasyonların daha basık hale gelmesini içermektedir. Bu açıdan bakıldığında, organizasyonlarda çalışanlar hep beraber ve kendilerine yetki verilmiş takımlar halinde, açık bir iletişim sistemi ve sorumlulukları yüklenme eğiliminde bulunmaktadırlar. Bu sistemde, yöneticiler, çalışanlara daha fazla güven duymaktadır. Yalın Yönetim ise, tüm yönetici ve çalışanların işlemleri global bir bazda anlamalarını ve geliştirmelerini içermektedir. Ancak bu şekilde maliyetler azaltılabilecektir.

GİRİŞ

21. yüzyıla yaklaşırken, globalleşme, uluslararası birliklerin kurulmaya başlaması ile uluslararası rekabetin ülkelerin içlerine kadar girmesi, işletmecilik alanındaki yeni gelişmelerin rekabeti hızlandırması gibi nedenlerle, dünyada baş döndürücü bir değişim süreci yaşanmaktadır. Bu süreç içerisinde, işletmelerin hayatta kalabilmeleri için değişim çok önemli ve vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün işletmeler, hiçbir kuvvetin küreselleşmenin önüne geçemeyeceğini ve küreselleşmenin geri dönüşü olmayan bir süreç olduğunu farketmişlerdir. Küreselleşen dünyanın en somut hissedilen etkilerinin başında her türlü "sınır" kavramının kalkması ve böylece değişimin hızlanması gelmektedir. Artık, bilgi çağı ile ulusların aralarındaki sınırların etkisi azalmış, ekonomik faaliyetler ülkeler ile sınırlı kalmayıp, tüm dünyayı kapsayan boyutlara ulaşmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak, rekabet önemli boyutlara ulaşmış ve bu yapı ile ortaya çıkan küreselleşme olgusu giderek yaygınlaşmıştır.

Tüm bu sayılanlar kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşirken, bu değişikliklerin yönetim olgusunda, örgütsel yapı ve özelliklerinde de önemli etkileri olmuştur. Bugün, değişim ve küreselleşme günümüz yöneticisinin en önemli so-

* Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F. Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı.

runu haline gelmiştir. Çünkü, tüm yöneticiler değişimin ortasında bulunmaktadır. Artık, geçicilik nesnelerde esas ilke haline gelmiş, "Kullan-at" toplumu ortaya çıkmıştır. Kalıcılık ölmüş, değişim hızlanmıştır (Baş, 1995, s. 23). Üstelik bu değişim, öyle ufak tefek bir değişim değildir. Yöneticiler, tüm iş dünyasını baştan sona kadar sarsacak, temel bir değişimin içinde bulunmaktadır ve ister istemez bunun tedirginliğini yaşamaktadırlar. Böyle bir ortamda, yöneticiler, rekabet avantajlarını ve güçlerini artırma gibi temel bir amaca yönelmiş bulunmaktadır. Bunun için de, yöneticilerin ve dolayısıyla da işletmelerin yapmaları gereken en önemli şey, global bazda bir düşünce ortamı yaratabilmektir. Bugün, yılların uluslararası dev şirketleri bile, küresel güçleri ellerinden geldiğince anlamaya ve bu doğrultuda yapılarını değiştirmeye çalışmaktadırlar.

Günümüzde, bir taraftan örgütlerin hiyerarşik, fonksiyonel ve coğrafik sınırları aşınıyorken, öte yandan, daha çok psikolojik olan yeni sınırlar seti önem kazanmaya başlamıştır. Yetki ve görevler, örgüt fonksiyonları, politikalar ve nihayet örgüt kimliği yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır. Özellikle hayatta kalabilmenin yenilik yapmaya ve çevre değişikliklerine uyum sağlamaya bağlı olduğu günümüz şartlarında, sınırları çok katı bir şekilde çizilmemiş, daha esnek yapıda örgütler tasarlamak, yönetimin öncelikli sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu tür örgütlerin kurulabilmesi ise, herşeyden önce, örgütlerin ele alınması ve incelenmesinde yeni düşünce ve bakış açısı gerektirmektedir (Öztürk, 1996, s. 39).

İşte, böyle bir ortamda, yöneticilerin zamanında ve doğru kararlar alabilmeleri için, değişimin getirdiklerini önceden görebilmeleri ve ona göre önlemler almaları gereği gündeme gelmiştir. Bunun yolu da, esnek, dinamik ve çevreye hızla uyum sağlayabilen organizasyonlar kurmaktan geçmektedir. Ancak, hiyerarşi merdivenleri, değişimin önündeki en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, hiyerarşi, bir adım atmadan önce, tüm basamakları inip çıkmanızı gerektirmektedir ve siz bunu yaparken de, rakipleriniz dev adımlarla ilerlemektedir. Bugün, tüm şirketler, başarılı olmanın temelinde, öncelikle teknoloji gücü ve yönetim tarzının etkili olduğu konusunda birleşmektedirler.

Bu çalışmada, yeni bir yönetim felsefesini temsil eden, yönetim ve Örgüt olgusuna farklı bir açıdan bakan "Sıfır Hiyerarşi" yaklaşımı açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca, sıfır hiyerarşi kavramı ile çok yakından ilişkili ve hatta iç içe olan "Yalın Organizasyon" kavramı üzerinde durularak; bu kavramları anlamanın ve uygulamanın işletmelerin verimliliği ve başarısı için ne denli önemli olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. SIFIR HİYERARŞİ KAVRAMI VE ÖNEMİ

Günümüzde Japon şirketlerini başarıya götüren en önemli neden, yönetim anlayışındaki farklılıktır. Bugün Japon şirketleri Batılılardan farklı olarak "Sıfır Hiyerarşi", "Kendi Kendini Yöneten Takımlar" ve "Katılımcı Karar Sistemi" gibi

modelleri başarıyla uygulamaktadırlar. Bir anlamda, şirket içinde demokrasiyi yerleştirip, böylece başarıya ulaşmışlardır (Öztürk, 1996, s. 41).

Sıfır Hiyerarşi, bir kavram olarak, daha çok bir ideali temsil etmektedir. Sıfır hiyerarşi, organizasyon yapısını hiyerarşik açıdan farklı kademeler yerine, küçük ve kendi içinde yeterli ve aynı düzeydeki gruplardan oluşan bir yapı olarak görmektedir. Sıfır hiyerarşide söz konusu olan, farklılığın, mevki otoritesine dayanan hiyerarşik farklılık yerine, bilgi ve yetenek temeline dayandırılmasıdır. Kendi kendini yöneten gruplara dayanan bu organizasyon yapısının temel özelliği, her grubun küçük bir işletme gibi davranmasıdır (Koçel, 1995, s. 275-276).

Sıfır Hiyerarşi felsefesi, küçük gruplara dayanan bir yapıyı öngördüğüne göre; burada artık önemli olan, gerekli beceri ve bilgilere sahip çalışanları istihdam edip, onlara işi yapma yetkisini vermektir. İşte, proje takımları, yetkinin dağıtılması, organizasyonun alt basamaklarındaki bölümler ve fonksiyonlar arasında entegrasyonun çoğalması, tüm bu gereksinimlerin sonucudur (Hedef, 1995, s. 77). Böylece, işi yapan ile, karar veren mümkün olduğu kadar birbirine yaklaştırılarak; karar alma ve haberleşme hızlanmış, talimatlar ve prosedürler basitleştirilmiştir. Bürokratik yapıdan arındırılmış, değişik birimler arasındaki hızlı bilgi akışı ile, işletme kaynaklarının yeni fırsatlar için kullanılması sağlanmıştır. Bu durumda, müşterilerin ve pazarın isteklerine çabuk cevap verebilen, esnek, küçülmüş ve girişimcilik ruhu kazanmış organizasyonlar ortaya çıkacaktır (Koçel, 1995, s. 276). Günümüz koşullarında, müşteri isteklerine cevap verme süresinin kısaltılmış olması, işletmeler için önemli bir rekabet avantajı sağlayacaktır.

2. SIFIR HİYERARŞİ VE BÜROKRASİ

Bilindiği gibi, bürokratik yaklaşımda, işletme tarafından belirlenen bazı ilke ve kurallara uyulması fikri esastır. Ancak bu ilkelerin izlenmesi ile, etkin, ideal ve şahsa göre değişmeyen ve rasyonel bir organizasyon yapısı oluşacaktır (Koçel, 1995, s. 131).

Bürokratik yapı, doğal olarak, bünyesinde hiyerarşik özellikler bulundurmaktadır. Bu da, çalışan bir kişinin, tek bir yöneticiye bağlı olması ve ancak ondan emir alması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Hiyerarşik yapının üstün olduğu böyle bir ortamda, genellikle yukarıdaki kademelerin (üstlerin), aşağıdaki kademelere (astlara) baskı yaptığı görülmektedir. Bu durumda, çalışanlar inisiyatiflerini kullanamamakta ve doğal olarak astların kararlara katılmaları engellenmektedir. Resmi hiyerarşik kademeleri takip etmek durumunda olan personel, zamanını ve enerjisini boşuna harcamak zorunda kalmaktadır (Ertürk, 1995, s. 80). Bürokratik yaklaşım, çevresel belirsizlik, etkileşimler, değişikliklere uyum konularında çok yetersiz kalmakta; amaç saptama, karar verme ve yürütme konularında ise, sadece tepe yönetimi sorumlu tutarak, gerçeklerden çok uzaklaşmaktadır. Ayrıca, çevrenin ekonomik, sosyal, teknolojik ve siyasal koşullarında ortaya çıkan hızlı de-

ğişme ve gelişmeler, biçimsel yapısı katı olan bürokratik örgütlerde karışıklıklara ve yetersizliklere neden olmaktadır (Eren, 1993, s. 20). Yönetim kademelerinin ortadan kaldırılması, başka bir ifade ile, hiyerarşinin tasfiyesi, bürokrasiye karşı, ama küçük bir adım olacaktır (Baş, 1995, s. 24).

Organizasyon yapısını tamamen değişik bir şekilde kurmayı öngören "Sıfır Hiyerarşi" yaklaşımı, iletişimi ast-üst ilişkisinden kurtarıp, özgürlüğe kavuşturmayı öngörmektedir. Bu sistemde, kontrol ve koordinasyon merkezden değil, yerinden yürütülmektedir. İletişimdeki ast-üst ilişkisi kaldırılarak, özgürlük sağlanmaktadır (Şirvan, 1995, s. 119). Böylece, "Sıfır Hiyerarşi" yaklaşımı farklı bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistemde bürokrasi işlememektedir. Hiyerarşi ve bürokrasi ortadan kalkarak, yerini "adhokrasiye" bırakmaktadır. Yani, belirli bir tasarı ya da amaç için seçilerek veya atanarak kurulan örgüt tipi esas alınmaktadır (Baş, 1995, s. 23). Ülkemizde de "Sıfır Hiyerarşi" sistemi Alarko Holding, Vitra, Pınar Süt, DYO, Toyotasa gibi firmalarda uygulanmakta ve başarılı sonuçlar alınmaktadır (Şirvan, 1995, s. 119).

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere, bu sistemde, kendi kendini yönetebilen takımlar ve katılımcı karar sistemi gibi modeller uygulanarak, işletmede demokrasinin yerleştirilmesi sureti ile başarıya ulaşmak temel hedef olmaktadır (Şirvan, 1995, s. 118). Bu yönetim biçiminde, şirketle ilgili tüm kararlarda, üstler kadar astların da söz sahibi oldukları görülmektedir. Böylece, yöneticinin veya patronun, son karar mekanizması olduğu imajı da yavaş yavaş yıkılmaktadır. Ancak, unutulmamalıdır ki bu sistem, yönetici demokratik olduğu ölçüde işlerlik kazanacaktır.

3. SIFIR HİYERARŞİ VE YÖNETİME KATILMA OLGUSU

Günümüzde, tüm örgüt üyeleri, basit birer işgören olmak yerine, çalıştıkları örgütün yönetimine katılmak istemektedirler. Çalışanlar, kendilerini ilgilendiren her türlü kararın görüşülmesine ve sonuçlandırılmasına aktif olarak katılıp, düşüncelerini ifade etmek istemekte, çeşitli konularda fikirlerinin sorulmasını istemektedirler. Öyle ise, yönetime katılma, karar verme ve uygulama yetkisini belli ölçüde uygulayıcılara da tanıyarak, genişletme ve anonimleştirme işlemidir (Eren, 1993, s. 314). Yönetisel anlamda ise, kararlardan sorumlu rol oynayacak kişilerin oluşturduğu bir grup yönetimidir. Yönetim grubunu oluşturan kişiler, hiyerarşik bakımdan aynı yetki seviyesinde oldukları gibi, farklı seviyelerde de bulunabilmektedirler. Ancak, yönetim sorumluluğu, grup kararlarına katılma açısından, her katılan için eşit olabilmektedir (Eren, 1993, s. 315).

Yönetilenlerin bu tutum değişikliğinin çeşitli nedenleri vardır. Bunların en önemlisi, kültür düzeyi ve bilgi seviyesi gittikçe yükselen fertlerin "başkaları tarafından yönetilen bir araç" durumunda olmak istememeleridir. Günümüzde artık yönetme gücü, sermaye sahipliği üzerine kurulmamaktadır. Ayrıca, günümüz yö-

neticileri için başarının yolu, değişimle başa çıkabilmekten geçmektedir. Bunu sağlamanın temel yolu da, işletme çalışanlarının kararlara katılmasını sağlamaktan; bir diğer ifade ile, hiyerarşi basamaklarını yavaş yavaş kaldırarak, daha esnek, dinamik ve çevreye hızla uyum sağlayabilen işletmeler kurmaktan geçmektedir. Artık önemli olan, yeterli beceri ve bilgilere sahip olan çalışanların da kararlara katılımını sağlayarak, onlara işi yapma yetkisini vermektir. Görüldüğü üzere, "Sıfır Hiyerarşi" kavramı burada devreye girmektedir. Ancak, unutulmamalıdır ki; günümüzde hemen hemen tüm şirketler kararlara katılım olayında birleşmektedirler. Fakat, henüz pek azı "Sıfır Hiyerarşi" felsefesini tam anlamıyla benimsemiş durumdadır. Çünkü, hemen tüm şirketlerde "şirket patronları" vardır ve bu kişiler hâlâ şirketin kararlarında son sözün kendilerinde olmasını istemektedirler. Bu nedenle, sıfır hiyerarşi felsefesini, özellikle ülkemizde yerleştirmek hiç de kolay olmayacaktır. Bu yüzden, yapılması gereken en önemli şey, işletmelerde katılımcı yaklaşımı özendirmeştir. Daha sonra da, yönetim bilim ve uygulamalarında en son yeniliklerin işletmeye getirilmesini sağlamaktır.

Günümüzde bunun en güzel örneklerini Japon işletmelerinde görmekteyiz. Japonya'daki büyük ve orta ölçekli işletmeler, sermayenin kurduğu bir organizasyondan, çalışanlarının oluşturduğu bir organizasyon yapısına dönüşmeye başlamıştır. Dolayısıyla, çalışanların aktif bir şekilde katılımının sağlandığı yönetim tarzı, Japon şirketlerinin vazgeçilmez başarı unsurlarından biri olmuştur. Japonya'da güçlü hükümet, güçlü kişi yoktur; güçlü şirketler vardır. Fakat bu, Japon yöneticilerinin çok süper oldukları anlamına gelmez. Ancak, insanların oluşturduğu ve kararlara katılımının sağlandığı organizasyonların güçlü oluşu anlamına gelir. Japonya'da bordrodaki herkesin işi ve statüsü ne olursa olsun, HERKES TARAFINDAN YÖNETİM formülü ile herkesin bir yönetici olacağı inancı mevcuttur. Karar vermenin geleneksel yolu ise "Ringi Sistemi'dir (Özçelikel, 1994, s. 69-70).

Ringi'nin anlamı, yatay ve dikey kademelerden gerekli onayın alınması için bir belgenin dolaştırılmasıdır. Ringi Sistemi Japonya'da modernizasyonun ve endüstrileşmenin başladığı yıllarda ortaya çıkmıştır. İlginçtir ki, bir Japon işletmesinde bir karar verilecekse, bu karardan etkilenecek herkesin görüşü alınmaktadır. Yeni bir fabrikanın nerede kurulacağı gibi önemli bir kararda, genellikle altmış ve seksen kişi söz sahibidir. Üç kişilik bir ekip, seksen kişi ile görüşmekte; önemli bir nokta ortaya çıktığında ekip, karardan etkilenecek kişilerle tekrar görüşmektedir. Gerçek bir fikir birliğine varılana kadar da bu işlem tekrarlanmaktadır. Fakat bir kere karara varıldı mı, herkes kararı desteklemektedir. Asıl önemli olan, kararın kendisi değil, insanların bu konuda bilgi ve sorumluluk sahibi olmalarıdır. "En iyi" kararlar başarısızlığa uğrayabileceği gibi, "en kötü" kararlar uygulamada başarı ile sonuçlanabilir. Ayrıca ilginç olan diğer bir nokta, Japon işletmelerinde karar verme işleminde, hangi karardan kimin sorumlu olduğunun özellikle belirlenmemesidir. Çünkü, bir dizi görev, bir ekibin ortak sorumluluğu altındadır. Asıl

şaşırtıcı olan ise, ekipteki herkesin sorumluluğunu çok iyi bilmesidir (Ouchi, 1989, s. 48-50).

Aslında, sistemin doğuşunda, Japon feodal sisteminin hiyerarşisini oluşturan ast ve üstlerin, kararları başkaları ile paylaşarak, sorumluluktan kaçma arzuları büyük etken olmuştur. Bu nedenle, Ringi Sistemi'nin, sorumluluktan kaçma arzuları büyük etken olmuştur. Bu nedenle, Ringi Sistemi'nin, sorumluluktan ve inisiyatif kullanmaktan kaçman, karar yeteneğinden yoksun yöneticilerin en büyük silahı olduğu ileri sürülmektedir. Şirketin en üst kademesini bile, otomatik bir imza ve onay makinası haline getirmekte olduğundan, sorumluluk taşımayı ve inisiyatif kullanmayı arzu eden genç kuşak yöneticiler tarafından pek kabul görmemekte ve karşı çıkılmaktadır (Özçelikel, 1994, s. 71).

Modern anlamdaki değişikliklere uyum gözönüne alındığında, hiyerarşik bir organizasyon yapısının daha uzun süre pratik ve yeterli olmayacağı görülmektedir. Artık insanlar, gruplar halinde çalışmak ve bilgiyi paylaşarak, ortak kararlar almak ihtiyacı içindedirler. Bu, sadece işle ilgili farklı işlemleri organize etmenin bir yolu değildir; aynı zamanda, işi yapmanın da yeni bir yoludur. Bilgi sistemleri (Information Systems), grup üyelerinin ihtiyacı olan bilgileri onlara vermek sureti ile, bu yeni yaklaşımın gerçekleşmesine hizmet etmektedirler. Grup üyelerinin herbiri özel sorumluluklar yüklenmekte ve çalışanlar öğrendiklerini değiştirerek, çok yönlü yetenekler geliştirmektedirler (Bentley, 1995, s. 46).

Katılımcı yönetim işlemi bir kez başlatıldığında, çalışanların temel değerlerine hitap ettiği için kendi kendine yürümektedir. Bu yöntemin işlevi, daha iyi bir koordinasyon yolu ile verimliliği ve etkinliği artırmaktır. Bu sistem, üst düzeydeki yöneticiler, ya da kendini tehdit altında hisseden bir sendika tarafından durdurulmadıkça, büyüyecek ve yerleşecektir. Bir işletmede, katılımı sağlamanın ve gösterilen çabanın sonuçlarını izlemenin önemi büyüktür. Bir işçinin, yöneticisine, homurdanarak söylediği şu sözleri hatırlamakta fayda vardır; "Davranışlarınız o kadar yüksek sesli ki, ne dediğinizi duyamıyorum" (Ouchi, 1989, s. 112- 115).

Yönetime katılmanın amacı, yönetici veya işverenler ile, yönetilenler arasında işbirliği kurarak, işletmenin verimliliğini artırmak olduğuna göre, bunu sağlamanın yolu, hiyerarşi basamaklarını azaltmak olacaktır. Böylece, hiyerarşi basamaklarının kaldırılarak, çalışanların yönetime katılmaları üç önemli amaca hizmet edecektir (Eren, 1993, s. 315):

- Birincisi, bir örgütün alt yönetim kademelerinin veya işgörenlerin, örgüt politikası ve yönetimi konusundaki kararlara katılmaları,
- İkincisi, katılanların böyle bir yönetim biçimi ile, psikolojik benlik gereksinimlerini tatmin edecekleri demokratik bir ortama kavuşmaları,

• Üçüncüsü ise, yönetici ile işgören arasında bir diyalog ve işbirliğinin geliştirilerek, örgütün daha gerçekçi ve ekonomik karar verme olanaklarına; diğer bir ifade ile, yönetsel etkinlik ve verimliliğe ulaştırılmasıdır.

Şunun da önemle altını çizmek gerekir ki, uygulama sorunlarına daha yakın olan alt kademe elemanlarının işgörüme ve işleri planlama konusundaki gerçekçi fikirlerinden yararlanan yöneticiler, yönetsel etkinliği ve verimliliği artırma olanaklarına kavuşmaktadırlar (Eren, 1993, s. 315). Geleneksel örgütlerin gücü, üretim kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Halbuki, günümüzde bu güç, sahip olunan bilginin eline geçmiştir. Bilgi çağında, örgütlerin bilgiye dayalı hale gelmeleri, bilgisayarların ve telekomünikasyon araçlarının gelişmesi ve entegre olması, robot teknolojisinin üretime girmesi, örgütsel yapıları önemli ölçüde değiştirmiştir. Bilgi çağında, ovalleşen örgüt yapılarında katılımcı yönetim anlayışının yaşama geçirilmesi ile, örgütteki ast ve yönetici sayısında azalma olurken, bilgi işçileri (uzmanlar) daha ön plana çıkmakta ve sayısı artmaktadır. Bu çerçevede, **"Piramit Yapılı"** geleneksel örgüt yapısı, **"Oval Yapılı"** yeni örgüt yapısına dönüşmektedir. Bugün, örgütlerin geleneksel hiyerarşik yapısı, yeni düşünceler ve uygulamalar için yetersiz kalmakta ve örgütün hareket kabiliyetini sınırlamaktadır. Dolayısıyla, dikey hiyerarşik yapı, yatay networkla; geleneksel fonksiyonlar, fonksiyonlar arası takımlarla; birbirleriyle bağımlı birimler, bağımsız stratejik iş birimleriyle; iyi yetiştirilmiş görev elemanları, yenilikçi ve yaratıcı uzmanlarla yer değiştirmeye başlamıştır. Bu gelişmeler, örgüt içinde hiyerarşik yapıyı aşındırırken, astla üst arasındaki mesafeyi azaltmakta ve çalışma ilişkilerinde kesin olarak birleşmiş kuralları yerine, daha durumsal yapılar gerektirmektedir (Öztürk, 1996, s. 42).

Böylece günümüzde, ovalleşen örgüt yapısında katılımcı karar sisteminin hayata geçmesiyle, örgütteki ast ve yönetici sayısında azalma olurken, bilgi işçileri daha ön plana çıkmıştır. Yine, örgütteki dikey hiyerarşik örgütlenme, yatay örgütlenmeye; çalışanlar arasındaki rekabet işbirliğine; harici kontrol sistemi, dahili, başka bir ifade ile, kendi kendini kontrol eden sisteme dönüşmüştür. Ayrıca, geleneksel örgütlerin temelini teşkil eden hiyerarşik yapı zedelenmiş, astla üst arasındaki mesafe daralmış ve böylece örgütler daha katılımcı ve şeffaf hale gelmiştir. Dolayısıyla, etkili bir örgüt yönetimi, daha çok, örgütün insani yönünün en verimli bir şekilde yönetilmesine bağlı hale gelmiş bulunmaktadır (Öztürk, 1996, s. 43).

İşletmede ortak alınan karar sayısı çoğaldıkça, yönetimin elde edeceği yararlar da artacaktır. Böylece yönetici, zamanla karar verme yetkisini astlarıyla paylaşabileceği bir güven ortamı yaratabilecektir. Tabii ki, ilk günlerde kimse bunun böyle olmasını bekleyemez. Bu gerçeğin açık açık anlaşılması ve belirtilmesi, şirket felsefesini oluşturma işlemine üst düzeydeki yöneticinin de yapıcı olarak katkıda bulunmasını sağlayacaktır (Ouchi, 1989, s. 91).

Öyle ise, günümüzde, astlarının da yönetime katılmasını sağlayarak, onların da kararlarda söz sahibi olmasını sağlayabilen; bir başka ifade ile, Sıfır Hiyerarşi anlayışını kabul eden ve uygulayan işletmeler daha başarılı olabilecek ve rekabet avantajlarından yararlanabileceklerdir.

4. SIFIR HİYERARŞİ ANLAYIŞININ ÇALIŞANLARIN MOTİVASYONU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Motivasyonu "kişilerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere, kendi arzu ve istekleri ile davranmaları" şeklinde tanımlamak mümkündür. Görüldüğü üzere, motivasyon konusu esas itibarıyla;

- a. kişilerin bekleyiş ve ihtiyaçları,
- b. amaçları,
- c. davranışları,

d. kendilerine performansları hakkında bilgi verilmesi konuları ile ilgilidir (Koçel, 1995, s. 382). Motivasyon yönetim açısından çok büyük bir önem taşımaktadır. Başarılı bir yönetimin motivasyon (güdöleme) olmaksızın gerçekleşmesi mümkün değildir. Örgüt, önceden belirlenmiş amaçların başarılması için bir araya gelmiş bireylerden oluşmaktadır. Örgütte yer alan bireylerin, belirlenmiş amaçlar doğrultusunda hareket etmeleri ise, ancak etkili bir güdöleme sistemi kurmakla mümkündür. Büyümenin sonunda, üst kademelerde bulunan yetki ve sorumlulukların aşağı basamaklara kaydırılması, diğer bir deyimle, yetki göçerilmesi kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda, bazı üst yöneticiler, yetkilerinin bir kısmını astlarına devredince, otoritelerinin sarsılacağını düşünmektedirler. Böylece, işletme yönetiminde başarının en önemli unsurlarından biri olan yetki devri olayından yeterince yararlanamamaktadırlar (Ertürk, 1995, s. 129).

İşte "Sıfır Hiyerarşi" yaklaşımının önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Eğer bir işletmede işveren, yetki devrine ve çalışanların yönetime katılmasına karşı ise, bu durum çalışanların motivasyonunu olumsuz yönde etkileyecektir. Çünkü, insanlarda şiddetli bir kararlara katılma arzusu vardır. İşletmede çalışanların çok doğal olan bu haklarını ellerinden almak, alınan kararlara uygulama safhasına kadar ondan saklamak, çalışanların motivasyonunu olumsuz yönde etkileyecektir. Bir kimsenin kendi yaptığı işte söz sahibi olması kadar doğal bir şey yoktur. İşte "Sıfır Hiyerarşi" felsefesi çalışanların motive olmasını engelleyen geleneksel yönetim basamaklarını ortadan kaldırarak, organizasyonları yalın hale getirmekte ve bu yolla çalışanların motivasyonu sağlanarak, işletme verimliliği artırılmaktadır. Japon'ların yönetimdeki başarısının sırrı böylece ortaya çıkmaktadır. Tüm bu nedenlerle, başarılı olmak isteyen bir yönetici, astların da kararlara iştirak etmesini sağlamalı, onların da düşünce ve isteklerini dikkate alarak, fikirlerinden yarar-

lanma yollarını araştırmalıdır. Nitekim, William Ouchi Teori Z adlı kitabında, Japon yönetim sisteminin başarısının sebebinin, en yalın anlatımla, verimlilik artışında kilit etkenin, işçilerin yönetime katılmasını savunmak olduğunu söylemiştir. Ayrıca, Ouchi kitabında, Z Teorisi'nden alınacak en önemli dersin güven olduğunu ve çok garip gibi görünse de, verimlilik ve güvenin elele yürümekte olduğunu söylemiştir (Ouchi, 1989, s. 8-9). William Ouchi'nin Teori Z adlı kitabındaki şu sözleri de, kararlara katılmanın çalışanların motivasyonu üzerinde ne denli etkili olduğunu bize göstermektedir:

"Her Japon firmasına yapmış olduğum ziyarette ve en etkili yöneticinin kim olduğunu sorduğumda aldığım yanıt hep aynıydı; hepimiz eşitiz, ekip olarak yönetiriz. En etkin kişi ise, en eski ve en kıdemli olarak personel yönetiminin sorumlusudur" (Özçelikel, 1994, s. 39). Böylece, işletmenin tepe yönetimi ve üstler, yetki devrinde değişiklik yapmak yolu ile, astlarının kişisel güç ve etkilerinden yararlanma olanaklarını artırmalıdır. Yöneticiler, yetki devri ilkelerini göz önünde bulundurarak, kendisine yetki verilmesini isteyen astlarına bu imkanı sağlayarak, hem onların motivasyonunu artıracak, hem de işletmenin verimliliğinin artmasında çalışanların önemli katkılarını sağlayacaktır.

Nitekim Z Tipi organizasyonların temel özelliği sayılan eşitlikçilik, herkesin üstü tarafından gözlenmeden, otonom olarak çalışabileceği, kendilerine güvenilen bir yöntem anlamına gelmektedir. Kimsenin kimseye zarar verme peşinde olmaması ve hedeflerin birliği inancının temelinde ise güven vardır. Sorumlulukların paylaşılmasını, bağlılığı ve verimliliği belki de en çok bu özellik sağlamaktadır (Ouchi, 1989, s. 70-71).

5. SIFIR HİYERARŞİ ANLAYIŞINDA İLETİŞİMİN YERİ VE ÖNEMİ

Günümüzde, özellikle işletmelerin, değişen çevre koşullarının ortaya çıkardığı yeni durumlara uyabilmesi, küreselleşen ve hızla artan rekabet ortamında yaşamlarını devam ettirebilmesi, rekabet avantajlarını artırabilmesi için, iletişim son derece önemlidir. Belirli bir amaca ulaşmak için biraraya gelen insan toplulukları, kurumlar veya genel olarak örgütler için, ilişkilerin geliştirilmesinde, iletişimin özel bir yeri vardır.

Bütün topluluk faaliyetlerinde olduğu gibi, bir işletmenin kurulması, faaliyetlerinin uyumlaştırılması ve işlerin yürütülmesi için yeterli düzeyde bir iletişime ihtiyaç vardır. Özellikle işletme için iletişim, sürekli bilgi alışverişi sağlayarak, temel faaliyetlerin yerine getirilmesinde, hedeflere ulaşmada, daha da önemlisi, verimlilik ve etkinliğin artırılmasında özel bir önem taşımaktadır. İletişim bir bilgi aktarma sürecidir. İletişim, yöneticilerin başarısı ve örgütlerin etkinliği üzerinde rol oynayan en önemli süreçlerdendir.

Sıfır Hiyerarşi felsefesinde de, iletişimin önemi büyüktür. Çünkü, bu felsefe, hiyerarşi basamaklarının kaldırılmasını öngörmektedir. Bu durumda, kurulacak küçük gruplar arasında yeterli düzeyde ve doğru bir bilgi akışının sağlanmasına özel bir önem verilmesi gerekir. İletişim olmaksızın, çalışanlar ihtiyaçlarını, hislerini ve düşüncelerini diğerlerine, özellikle de işverene ulaştıramamaktadır (Davis, 1985, s. 399).

Hiyerarşi basamaklarının kaldırılması, işletmedeki küçük gruplar ve çalışanlar arasındaki iletişimi kolaylaştıracaktır. Bürokratik yapı nedeni ile ağırlaşan bilgi akışı, yerini daha hızlı ve kolay bir iletişim sistemine bırakacaktır. Ayrıca, sıfır hiyerarşi anlayışında en alt kademede işçi bile, en üst kademede yöneticiye gidip fikirlerini söyleyebileceğine göre; yöneticiler ile çalışanlar arasındaki ilişkiler de bundan etkilenecek, iletişim tüm işletmeye yayılacak, bundan örgüt kültürü olumlu etkilenecek ve yönetime katılım gibi fırsatlar doğabilecektir. İletişim sürecinin arzu edilen sonucu verebilmesi için, işletmede, aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya doğru gerekli bilgi akımının sağlanması şarttır. Bilindiği gibi, organizasyon yapısındaki her ilave kademe, bilgi ve datanın sıhhatli bir şekilde yukarı kademelere ulaşması ihtimalini ve iletişim kanallarının etkinliğini azaltacaktır.

Bu şekilde kurulacak uygun bir iletişim sistemi, çalışanların verimliliğini yükseltecek, sorunların çıkmasına engel olacak, mevcut sorunları çözecek ve daha sağlıklı kararlar alınmasını mümkün kılacaktır. Hiyerarşi basamaklarının kaldırılması, bu yolda atılacak Önemli bir adım olacaktır.

Sıfır hiyerarşi anlayışında grup içerisinde ve gruplar arası iletişim ne denli kuvvetli olursa, fikir ayrılıkları da o kadar az olacaktır. Japonya'da, ekip üyeleri, grup olarak herkesin fikirbirliği ettiği şeyi tam olarak yapacaklarına dair resmi taahhütler imzalamaktadırlar. Dolayısıyla, fikir ayrılıkları sürecin sonundan ziyade, başında meydana gelmektedir (Womack P, v.d, 1990, s. 118). Böylece sorunlar daha başlangıçta belirlenerek, çözüm önerileri getirilmektedir. Sonuçta, sorunların çözümü için gerekli iletişim mükemmel bir şekilde ve herkesin katılımı ile sağlanmış olmaktadır.

Hiyerarşi basamaklarının azaltılması, organizasyonun en alt kademesi ile en üst kademesi arasındaki mesafeyi kısaltarak, aralarındaki kademelerin sayısını azaltacak ve iletişimi kolaylaştıracaktır. Böylece, organizasyon yapısı daha basık hale gelerek, yönetim alanı genişleyecektir. Ara kademelerin mümkün olduğunca kısaltılması, bu kademelerdeki işlerin personel arasında yeniden dağıtılması gereğini gündeme getirecek ve çalışanların iş yükü artacaktır. Böylece organizasyon daha yalın hale gelecektir (Koçel, 1995, s. 275). İşte, bu konumda, "Sıfır Hiyerarşi" felsefesi ile çok yakından ilişkili olan bir kavrama daha değinmekte fayda görülmektedir; "Yalın Organizasyon" kavramı.

6. YALIN ORGANİZASYONUN KÖKENİ

"Yalın Organizasyonun kökeni tam olarak bilinmemekle birlikte, bazı görüşler onu bir Amerikan sistemi, bazı görüşler ise uygulamadaki başarılar nedeni ile bir Japon sistemi olarak tanımlamaktadır (Özçelikel, 1994, s. 85). Ancak onu, kültürel nedenlerden dolayı Japon'lara özgü bir sistem olarak kabul edenlere göre, yalın organizasyonun temelini Japon "Mottainai (Mottaynay)" anlayışı oluşturmaktadır. Mottainai anlayışına göre, hayatta sahip olunan her şey birer kutsal emanettir. Onların en iyi şekilde değerlendirilerek kullanılmaması Muda (israf)dır ve büyük günahtır. Yalın organizasyonda en önemli unsur Muda'nın, bir diğer ifade ile israfın ortadan kaldırılmasıdır. Muda, hurda parçalar ve malzemeler, aylak makina kapasitesi, fazla personel, tamir için, malzeme temini için kullanılan fazla zaman, fazla stoklar nedeni ile kullanılan fazla işyeri alanları ve her türlü gereksiz işlemlerdir. Özellikle ihtiyaçtan fazla kullanılan her şey Muda'dır. Yalın organizasyon 1950'li yıllarda Toyota şirketinin başkanı Eiji Toyoda ile, onun çok başarılı üretim başmühendisi Ohno tarafından geliştirilmiştir. Bu bakımdan Toyota üretim sistemi olarak da adlandırılmaktadır (Ertürk, 1996, s. 18).

Sıfır Hiyerarşi anlayışını benimseyen işletmelerde de, doğal olarak gereksiz elamanlar ortadan kalkacaktır. Herkes gruplar halinde ve birlikte çalışabilecek, gereksiz hiyerarşi basamakları ortadan kalkacaktır. Ayrıca hiyerarşi basamakları nedeni ile işlerin gecikmesi önlenerek, çalışanların kararlara katılımı sağlanacak, işletmenin verimliliği büyük ölçüde ayrılacaktır. Sonuçta, hem çalışanlar daha mutlu olacak, hem de işletmede çalışan herkes işletmede olup bitenden haberdar hale gelerek, kendisinden nelerin beklendiğini bilecek, ona göre davranabilecektir.

7. YALIN ORGANİZASYON KAVRAMI

"Lean Manufacturing" kavramı son günlerde üzerinde sıkça konuşulan bir olgudur. Yalın bir işletmenin sahip olması gereken özellikler sıralanırken, organizasyon yapısının da yalınlığından söz etmeyi unutmamak gerekir. Öncelikle nedir yalın olmak? Yalın olmak, "gerçekten gereksinmeniz olmayan herşeyden kurtulmaktır". Bu, üretimle ilgili gereksiz işlemler olabileceği gibi, organizasyon modelinde gerçekten de gereksinmeniz olmayan görevlerden ve bunların maliyetinden de kurtulmak demektir. Gerekli olmayan işi ortadan kaldırdığınızda ise, gerekli olmayan eleman da kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla, YALIN ÜRETİM VEYA İŞLETME YA DA ORGANİZASYON kavramlarını kesin sınırlarla birbirlerinden ayırmak olası değildir (Özçelikel, 1994, s. 85).

"Yalın Üretim", insanların birşeyler üretmeleri için üstün bir yoldur. Bu yol daha düşük maliyetlerde ve çok çeşitli daha iyi ürünler sağlamaktadır. Aynı derecede önemli olarak, fabrikadan genel merkeze kadar her düzeydeki çalışanlara,

daha fazla mücadeleyi gerektiren ve tatmin edici iş sağlamaktadır. Yalın işletmelerde karar verme ve sorun çözme alt kademelere kadar indirildiği için, orta ve kıdemli yöneticiler kademesinin hiyerarşik olarak emirleri aşağıya göndermeye ve bilgileri tekrar yukarıya transfer etmeye çok az ihtiyaçları vardır (Womack P, v.d. 1990, s. 204-231).

Böylece "Yalın Yönetim", görevlerin önceden yönlendirilmesinden uzaklaşmayı öngören bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistemde;

- Yöneticinin çalışanları adeta birer işletme sahibi gibi görmesi,
- Yöneticinin, eğer işletmede çalışanların yeni ve daha önceden görülmemiş bir olayı başarılı şekilde idare edebilecek yeteneğe sahip olduğunu bilmekte ise, onlara işletme ile ilgili konularda güvenmesi,
- İyi bir iletişim ve aktif bir dinleme sistemi,
- Gerek yöneticinin, gerekse de işletmede çalışan herkesin başarılı olması için gayret gösterme, değerler yaratma, karşılıklı ilişkilerde karşılaşılan güçlükleri görebilme ve onları tatmin etme,
- Güvenilir, doğru ve dürüst olma, kendi kendine yetebilme,
- Her zaman beklenmeyen durumlara karşı hazırlıklı olma,
- İşletmenin genel amaçlarının takip edilmesinde istekli olma ve disiplin,
- Tarafsız davranabilme ve karşılaşılan tüm sorunları, kıdemli bir yöneticinin görüş açısı ile yaklaşarak çözümleyebilme esas unsurlar olmaktadır (Hinterhuber H., 1994, s. 58).

Böylece "Yalın Organizasyon" tüm yönetici ve çalışanların, global bazda bir düşünce ortamı yaratarak, işletmedeki işlemleri ve fonksiyonları beraberce yapmaları ve geliştirmeleri gereğini, dolayısıyla, "Sıfır Hiyerarşi anlayışını gündeme getirmektedir".

7.1. Yalın Organizasyonların Oluşturulmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Organizasyonların yalın hale getirilmesinde aşağıdaki hususlar gözönünde bulundurulmalıdır (Koçel, 1995, s. 276-277):

- 1 - Dikkatler doğrudan değer yaratan üretim üzerinde yoğunlaşmalı,
- 2 - Yönetimin eli işin üzerinde olmalı,
- 3 - Verimliliği artırmak için, insana yatırım yapılmalı,
- 4 - Kritik nitelikteki faaliyetler yakından kontrol edilirken, diğerleri desantralize edilmeli,
- 5 - Daima müşteriye yakın olunmalı,
- 6 - Operasyonel serbesti (otonomi) sağlayacak yenilikler yapılmalı,
- 7 - Tüm faaliyetler aksiyona ve değer üretmeye dönük olmalıdır.

7.2. Yalın Organizasyonların Özellikleri

Yukarıda anlatılanlar ışığında, yalın organizasyonlar aşağıda belirtilen özelliklere sahiptirler (Ertürk, 1995, s. 227-228; Koçel, 1995, s. 276):

1 - Yalın Organizasyonda amaç, kesin kusursuzluktur. Sürekli maliyet düşüşü, sıfır üretim hatası, sıfır stok, yüksek ürün çeşitliliği gibi...

2 - Daha az girdi ile, daha az zamanda, daha düşük maliyetle, daha yüksek kaliteli mal ve hizmet üretilebilmesi,

3 - Her büyüklükte üretim miktarının, daha düşük maliyet, daha kısa zamanda ve alanında uzmanlaşmış, yüksek morale sahip personel ile gerçekleştirilmesi,

4 - Personelin, özellikle manevi değerler (aile kavramı, iyi-kötü günde dayanışma içinde olma, çok çalışma gibi...) konusunda da eğitilmek suretiyle, yüksek vasıflı ve çok yönlü hale getirilmeleri konusuna büyük önem verilmesi,

5 - İşi yapan ile karar verenin mümkün olduğunca birbirine yaklaştırılması. Yalın organizasyonların özellikle bu niteliği, işletmelerde sıfır hiyerarşinin yerleştirilmesi için bir adımdır.

6 - İşletmelerde haberleşme ve karar almayı geciktiren organizasyon kademelerinin azaltılarak, iletişimin etkinliğinin artırılması,

7 - Karar verme ile ilgili prosedür ve talimatların basitleştirilerek, bürokratik yapıdan arındırılması.

7.3. Yalın Organizasyonun İlkeleri

"Yalın Organizasyon" ilkelerinin bir kısmı daha önce bilinen ve bilimsel yönetim anlayışının ortaya çıkmasından bu yana geliştirilerek kullanılan tekniklerdir. Ancak bunlar, yeni bir anlayış ile ele alınarak ve geliştirilerek uygulanmaktadır. Bu prensiplerin bir kısmı ise, modern yönetim düşüncesinin son ürünleridir. Şunu kesinlikle ifade etmek gerekir ki, gerek önceden bilinen, günümüzde geliştirilerek ve farklı bir önem atfederek kullanılan ve gerekse modern yönetim düşüncesinin son aşamasını oluşturan yeni teknikler, günümüz Japon yönetim anlayışının bir ürünü olan yalın organizasyon uygulamalarında Batı yönetim sisteminden çok farklı bir üslup ile uygulanmakta ve çarpıcı sonuçlar elde edilmektedir (Ertürk, 1996, s. 19-20).

Yukarıda anlatılanlar ışığında, yalın organizasyonun ilkelerini şu şekilde özetlemek mümkündür (Ertürk, 1995, s. 230-246):

- 1 - Kaynakların Etkin Kullanımı,
- 2 - Sürekli Gelişme-Kaizen,
- 3 - Takım Ruhu,
- 4 - Etkili Bir İletişim Sistemi.

8. YALIN ORGANİZASYON İLE SIFIR HİYERARŞİ KAVRAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ

"Sıfır Hiyerarşi" kavramı, aslında, organizasyonların yalın hale gelmesi fikrinin bir sonucudur. Yalın organizasyon, işletmedeki gereksiz kademelerin ortadan kaldırılarak, geriye kalanların devamlı bir akış düzenine konması ve söz konusu etkinlikle ilgili işgücünün, çapraz fonksiyonlu takımlar biçiminde yeniden organize edilerek, işletmelerin gelişebileceğini öngören bir felsefedir (Ertürk, 1995, s. 227).

Bu felsefede, işletmelerin sahip olduğu işgücü, zaman, mekan ve tüm üretim faktörlerinin ve bunlara ilişkin harcamaların yarısı veya daha azıyla mal ve hizmet üretiminin gerçekleştirilebileceği vurgulanmaktadır (Ertürk, 1995, s. 227). Yalın üretim, çok daha fazla profesyonel yeteneklerin öğrenilmesini ve bunların katı bir hiyerarşiden ziyade, yaratıcı bir şekilde, bir takım atmosferi içinde uygulanmasını gerektirmektedir (Womack P, v.d., 1990, s. 14). Paradoks şudur ki, takım çalışmasında ne kadar iyi iseniz, yeni bir iş kurmaktaki başarınız o kadar büyük; veya başka bir işyerine gidecekseniz, dar bir uzmanlık alanında çalışıyorsanız, beraber götürülebileceğiniz bilgi birikiminiz o kadar az olacaktır. Bunun için de öncelikle, çalışanlara geniş çeşitlilikteki hünerlerin öğretilmesi gerekir. İşçilere, çalışma ortamlarını kontrol edebilecek hünerler kazandırmak ve çalışmayı pürüzsüz bir şekilde devam ettirebilmeleri için devamlı mücadele etmeleri öğretilmelidir. Aslında çalışma gruplarındaki tüm işlerin öğretilmesi gerekir ki, görevler rotasyonla verilebilsin ve işçiler gereğinde birbirlerinin yerini doldurabilsinler. Ayrıca tüm çalışanların, görevlerin iyi yapılması için işbirliği içinde çalışmalarının, işletmenin geleceğini koruması için en geçerli yol olduğuna inandırılması ve bu doğrultuda yönlendirilmeleri gerekmektedir.

Özellikle günümüz rekabet koşulları altında, işletmeler için maliyetleri azaltmanın öneminin büyük olduğu düşünülürse, bu yönetim biçiminin işletmelerce daha iyi anlaşılması ve uygulanması gereği ortaya çıkmaktadır. Bir diğer ifade ile, yalın organizasyon, daha az girdi ile, daha az zaman ve daha düşük maliyetle, daha yüksek kaliteli mal ve hizmet üretmek demektir. Bu da, müşteri taleplerine karşı daha duyarlı ve esnek olabilmeyi sağlamaktadır. Hiyerarşik ve bürokratik organizasyonlar, müşteri tatmininde sorunlar yaratmaktadır. Giderek bireyselleşen müşteri isteklerine, ancak bireyselleşen örgüt birimleri yanıt verebilmektedir (Baş, 1995, s. 23). Çünkü, artık telefon veya bilgisayarla ulaşılabilen her müşteri potansiyel müşteri, ulaşılabilen her rakip de potansiyel rakip anlayışı hakimdir ve bu anlayış da, örgütlerin yalın organizasyon konusunda daha dikkatli olmaları gereğini ortaya koymaktadır. Organizasyonların yalın hale gelmesi, hiyerarşi basamaklarının da yavaş yavaş ortadan kalkmasını, dolayısıyla, "Sıfır Hiyerarşi" anlayışını beraberinde getirecektir.

İşte, Japon Yönetim sistemlerinin dayandığı en önemli nokta, önce çalışanların katılımını sağlamak (bir diğer ifade ile sıfır hiyerarşi), sonra da yetki ve sorumlulukların onlara devredilmesi ile gerçekten de yalın bir organizasyona sahip olmaktır (Özçelikel, 1994, s. 165).

9. YALIN ORGANİZASYONA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

"Yalın Organizasyon" felsefesinin uygulandığı işletmelerin daha esnek hale gelmeleri ve sonuç olarak rekabet güçlerinin arttığını söylemek mümkündür. Fakat, bu olumlu sonuç ancak, işletme içinde mikro düzeyde gerçekleşmektedir. Konuya makro açıdan bakıldığında, bu uygulamaların bir başka sorunu ortaya çıkardığını ve hatta mevcut olan bu sorunu daha da ağırlaştırdığını söylemek mümkündür. Bu da "işsizlik" sorunudur (Koçel, 1995, s. 277).

Yalın Organizasyon uygulamasının temel hedefi, personel sayısını azaltmak olmasa da, kademelerin azaltılması ve sıfır hiyerarşi anlayışıyla beraber hiyerarşinin ortadan kaldırılması sonucunda, işletmede çalışan personel sayısı doğal olarak azalacaktır. Özellikle yeni yatırımların olmadığı bir ortamda, bu sorun kendisini daha çok hissettirebilecektir. Bu da Yalın Organizasyon uygulamalarının en önemli olumsuz sonucu olarak karşımıza çıkabilecektir.

SONUÇ

Günümüzde işletme yönetimi ulusal ve uluslararası düzeyde büyük bir büyüme ve gelişme süreci içerisinde. Bu gelişme ve yenilikler, işletme yapısı ve işleyişinde de bazı değişiklikleri zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle, bu yenilik ve gelişmelerin gerek işletme çalışanları ve gerekse de yöneticiler tarafından sürekli olarak izlenmesi gerekmektedir. Bugünün yeni rekabet koşulları artık her düzeydeki yönetici ve çalışanların yaptıkları işler ve sorumluluklarının bir zaman baskısı altında olduğunu göstermiştir. Bundan böyle, yöneticilerin düşünceleri gereken önemli bir soru vardır. O da, şu andaki yönetim tarzlarının işletmenin gereklerini ve kendi değerlerini karşılayıp karşılamadığıdır.

2000'li yıllar tüm işletmelerin daha çağdaş ve daha demokrat bir yapıya sahip olmaları gereğini de beraberinde getirmektedir. Kıyasıya bir rekabet ortamının yaşandığı şu günlerde, insan faktörüne önem veren işletmelerin daha başarılı olacağı anlaşılmıştır. Nitekim, Japon işletmeleri bize bunun en güzel örneklerini sergilemiştir. Bugün artık önemli olan, gerekli bilgi ve beceriye sahip çalışanları istihdam ederek, onlara işi yapma ve gerektiğinde bazı kararlar alabilme yetkisini vermektir. Başka bir ifade ile, işletmelerdeki geleneksel hiyerarşi anlayışı artık yavaş yavaş yıkılmaya başlamıştır. Böylece, işi yapan ile karar veren mümkün olduğunca birbirine yaklaştırılarak, karar alma ve haberleşme de hızlanmıştır. Bu şekilde işletmede ihtiyacınız olmayan herşeyden, gereksiz personelden, gereksiz işlemler nedeni ile uğradığınız zaman kaybı v.b'den kurtulmakla, işletme daha

yalın hale gelebilecektir. Organizasyon modelinde gerçekten de gereksinmeniz olmayan görevlerden ve bunların maliyetinden kurtulunca, gerekli olmayan eleman da kendiliğinden ortadan kalkacak ve organizasyon yapısı daha yalın hale gelecektir.

Bugün artık, işletmelerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri ve başarılı olabilmeleri için, geleneksel örgüt piramidinin en altında yer alan işçilerin başarısının da, en az üst kademedekiler kadar, işletmenin başarısı için kaçınılmaz olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, bu başarının sağlanmasının yolu da, en üst kademedeki yönetici kadar, alt kademe çalışanlarının da kararlara katılımının sağlanması; onlara gerektiğinde bazı işleri yapabilme yetkisinin verilmesinden geçmektedir. Çalışanların bu başarı ve gelişmeyi sağlayabilmesi ise, hiyerarşi merdivenlerinin kaldırılarak, ovalleşen bir örgüt yapısı içerisinde, üstlerine güven duymalarına bağlı olacaktır. Ancak, yönetim düşüncesindeki bu değişikliği kabul etmek ve uygulamak, elbetteki yöneticiler (özellikle de Türk yöneticileri) için kolay olmayacak ve büyük bir sabır gerektirecektir. Fakat işletmeye sağlayacağı faydalar göz önüne alındığında, bu yeni örgüt yapısını benimsemek işletmelerimiz için belki de bir zorunluluk olacaktır.

Yöneticilerin bu çerçevede yapmaları gereken en önemli şey, bir an önce geleneksel piramit örgüt yapısından kurtularak, yeni oval yapılı örgütü benimsemeleri; astlarına güven duyarak, onlarla işbirliği yapmak sureti ile, işletme ile ilgili her türlü sorunu halledebilecekleri düşüncesini benimsemeleridir. Başka bir ifade ile, yalnızca üst yönetim düzeyinde değil, taban düzeyinde de kararlara katılımı gerçekleştirmeleridir. Çünkü, unutulmamalıdır ki, işletmede çalışanlar öncelikle kendi emek verdikleri ve ortaya koydukları herşeyi destekleyen kişiler olarak karşımıza çıkacaktır. Bu desteğin sağlanması ise, ancak onlara fikirlerinin sorulması, dolayısıyla, kararlara katılmaları ile mümkün olabilecektir. Böylece, bu sistemde karar verme, karşılıklı güvene dayanan toplumsal hayatın, birbirine sıkıca kenetlenmiş parçalarından biri olacaktır.

Sonuç olarak, anlaşılması gereken en önemli nokta, bürokratik mekanizmaların, kişide ne istediğini değil, yalnızca söyleneni yapması, kendisine de bu yüzden para ödendiği bilincini yerleştirdiğidir. Bu haliyle bürokratik organizasyon yapısı, yabancılaşmayı artırarak, otonomluk duygusunu azaltan, çalışanların amaçsızlığına destek vermekten öteye gidemeyen bir sistem olarak karşımıza çıkacaktır. Unutulmamalıdır ki, daha iyi yönetmek, daha az yönetmektir.

KAYNAKÇA

- BAŞ, Melih (1995), "ALVIN TOFFLER'in Ardından", **Tekstil İşveren Dergisi**, Aralık.
- BENTLEY, Trevor (1995), "Öpen Management", **Management Accounting**, May.
- CAPITAL, (1994), "Verim Artıran Yalın Model", Yıl 2 Sayı: 4, Nisan.
- DAVIS, Keith (1985), **Human Behavior at Work**, McGraw Hill Inc., New York.
- EREN, Erol (1993), **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2. Baskı, Yayın No: 401, İstanbul.
- ERTÜRK, Mümin (1995), **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1. Baskı, Yayın No: 596, İstanbul.
- ERTÜRK, Mümin (1996), "Yönetim Düşüncesinde Yeni Bir Yaklaşım" **Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Cilt: 5, Sayı: 1, Adana.
- HEDEF, (1995), "Hiyerarşi: Değişimin Düşmanı", Mart/Nisan.
- HINTERHUBER H., Hans (1994), "The European Way To Lean Management", **İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 18, Haziran.
- KOÇEL, Tamer (1995), **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. 5. Baskı, Yayın No: 405, İstanbul.
- OUCHI, William (1989), **Teori Z**, (Çev: Yakut Güneri), Kesim Ajans-İlgi Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul.
- ÖZÇELİKEL, Hamdi (1994), **Japon Yönetim Sistemleri**, MESS Eğitim Vakfı, Tuğrul Basımevi.
- ÖZTÜRK, Azim (1996), "21. Yüzyılda İşletme Yöneticiliği", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 23, Ocak.
- SADIKLAR, C. Tayyar (1995), **2000'li Yıllar Dünya ve Türkiye**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/1720, İkibinli Yıllar Dizisi/1, Ankara.
- ŞİRVAN, Nesrin (1995), "Yönetimde Sıfır Modeli", **Capital**, 1/95.
- WOMACK P., James, Daniel T. Jones ve Daniel Roos (1990), **Dünyayı Değiştiren Makina**, (Çeviri: OSD, Otomotiv Sanayi Derneği), Panel Matbaacılık-Reklamcılık Ltd. Şti., İstanbul.

TEKNOLOJİNİN İTİCİLİĞİ VEYA PROGRAMIN ÇEKİCİLİĞİ KAMU KURUMLARINDA YENİ BİLGİ TEKNOLOJİLERİNE DUYULAN İLGİ

Çev.: Ferhat ÇAĞLAR
Siirt Vali Yardımcısı

Kamu kurumlarının haberleşme, koordinasyon ve kontrol imkanlarının geliştirilmesinde, yeni bilgi teknolojileri için yaptıkları harcamalarda önemli bir artış görülmektedir. Bunlar yönetimin temel fonksiyonları oldukları için kuramsal işlev ve adaptasyonun önemi büyüktür. Kuramlar etkinliklerini geliştirmek için bu yeni teknolojilerin adaptasyonu konusunda özellikle durmaktadırlar. Kuramlar etkinliği artırmak için teknolojinin adapte edilmesi ile uğraşırken kullanım hakkında olduğu gibi birtakım siyasi soranların da ortaya çıkmasına neden olurlar. Bir kuramdaki farklı grupların yeni teknolojilere olan ilgileri de farklı olmaktadır. Program yöneticileri, bu yenilikleri sadece potansiyel program faydası açısından ele alırken, teknoloji yöneticileri kuramdaki iktidar ve otoritenin korunması yönünden değerlendirmektedirler. Unutmamak gerekir ki erk ve program başarısı her ikisi birlikte teknolojilere olan talebi etkileyecektir. Bu makalenin temel sorunu şudur: Yeni bilgilerin kazanılmasında bilgi yöneticileri program yöneticilerinden daha mı isteklidirler?

Kurumsal rol ve pozisyonun etkisini izlemek için aksiyon kararından önce adaptasyon kararı konusundaki geleneksel görüşün değiştirilmesi gereklidir. İşte bu bölüm adaptasyon kararından önce gelen kararlar üzerinde etkiye sahip faktörleri ele alarak önemli bir soran üzerine dikkati çekmektedir. Buradaki amaç, neden-sonuç teorisine dayanan yeniliklerin benimsenmesi süreci için bir (inisiyatif teorisi) geliştirmektir (Fishbein ve Anjen, 1975; Anjen ve Fishbein 1977; Anjen ve Fishbein 1980; Davis, Bagozzi ve Warshaw 1989). O zaman bu model, yeni bilgi teknolojilerine karşı talebi etkileyen faktörlerle çevrili test edilebilir hipotezlerin geliştirilmesi için kullanılır. Hipotezler de bilgi-sistem ve durum-seviye yöneticilerinden elde edilecek araştırma verileri ile deneysel olarak test edilir. Bölümün son kısımları ise, varılan sonuçları tartışmaya açmakta ve bir takım yapılması gerekli düzenlemeler teklif edilmektedir.

* Bu konu, Barry BOZEMAN, **Public Management**, Jassiey-Bass Inc. San Francisco 1993, s. 275-282'den tercüme edilmiştir.

Yenilik Adaptasyon Sürecinin Başlaması

Bu süreç bir yeniliğin kurum için yeni olan araç, sistem, politika, program veya bir hizmetin uyarlanması olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç sık sık Tomatzky ve Fleischer tarafından adaptasyon aşamaları açısından tanımlanmaktadır. Kullanıcı açısından bu aşamalar akılcılık, karşılaştırma, uyarlama, geliştirme ve rutin hale getirme unsurlarından oluşmaktadır. Aşama modeli, yeniliği bir birini takip eden olaylar dizisi olarak ele almakta oysa, gerçek adaptasyon süreci düz bir çizgi halinde devam etmemekte, devamlı hareket halinde olup karmaşık ve gecikmelerin damgasını taşımakta, bir takım geri besleme halkalarından oluşmaktadır. Bunun yeniliğin benimsenmesi sürecine öncülük eden hareket olarak tanımlanması daha doğrudur.

Uyarlama sürecinde bir takım spesifik adımlardan ziyade Damanpour, kapsamlı iki aşama önermektedir. Bunlar, başlama ve uygulama aşamalarıdır. İlk aşama asıl kararın uyarlanmasını sonuçlandıran bütün eylemleri kapsar. Problem kavrama, bilgi kazanma, davranış formasyonu ve değerlendirme de bunun içine girer. İkinci aşama ise bir yeniliğin başlangıcı ve devamı ile geliştirilmesi için yapılması gerekli değişimleri kapsamaktadır (Damanpour 1991).

Burada iki aşama belirlenmiştir. Çünkü farklı kurumsal özellikler her bir aşamanın sonucunu etkilemektedir. Damanpour, yenilik adaptasyonu ile ilgili 23 deneysel araştırma sonucunun analizini yapmıştır. Bunlardan sadece üçü yenilik başlangıcı ile ilgilidir. Bu bölüm adaptasyon sürecinin başlangıcı konusunda bir temel oluşturmaya katkı sağlamanın yollarını irdelemektedir.

Uyarlama başlangıcı, problemin belirlenmesi, çözümlerin araştırılması ve alternatifler arasında en iyi tercihin yapılması yoluyla hareket edildiği için rasyonel bir süreç olmasına gerek yoktur. Kurumlar yenilik süreci ve teknolojinin benimsenmesine birçok nedenle karar verirler. Bir problemin çözümünde başka bir deyişle bir çözümün araştırılmasında bir sorunun varlığı konusunda yapılacak çalışma bir veya birçok yeniliklere talebi arttıracaktır. Kurumsal faktörler arasında bulunan teknolojiye karşı ilgi düzeyi yeniliğin uyarlanmasına olan ilgiyi de etkileyecektir. Bu nedenle yeniliğe olan ilgi onun benimsenmesi konusundaki niyetten önce geldiği gibi benimsenmesi kararı da adaptasyona olan ilgiyi takip edecektir. İlgi-amaç-benimsenme modeli Fishbein ve Ajzen'in neden-hareket teorisi ile Davis, Bagozzi ve Warshaw'ın teknolojinin benimsenmesi modelini yeni bir değerlendirmeye tabii tutarak başlangıç sürecine doğru geliştirmektedir.

Ajzen ve Fishbein'in sosyal psikoloji davranış teorisi, bir davranış hakkındaki tavrın eyleme geçme niyetinden önce geldiğini ileri sürmektedir. Bir eylemde bulunma niyeti gerçek hareketin bir habercisi niteliğindedir. Sebep-sonuç teorisi benimsenme modeli için bir temel oluşturmaya çalışmaktadır. Kısaca bu model bir eylem hakkındaki tavrın, bu eylemin muhtemel sonuçları konusundaki inançların etkisinde olduğunu varsaymaktadır. Normatif değerlerin etkisi ile biçimlenen ta-

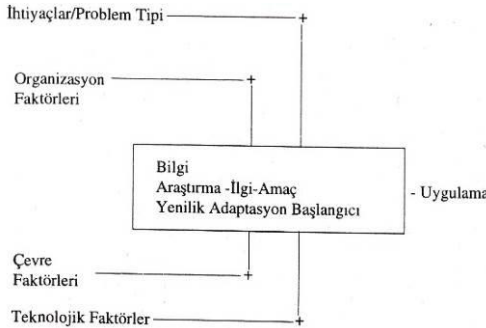
vırlar, bir hareketin yapılması (veya yapılmaması) niyetini etkilemektedir. Mathieson 1991’de niyetle davranış arasında bir bağ olduğunu gösteren kuvvetli deliller buldu.

Davis, Bagozzi ve Warshaw bir teknoloji benimseme modeli geliştirmek için sebep-sonuç teorisini bilgisayarda uyguladılar. Yeni bir bilgisayar teknolojisi kullanma konusundaki tavır, sistemin görülen faydası ve kullanım kolaylığından etkilenmektedir. Fayda ve kullanımdaki kolaylıklar görülünce potansiyel kullanıcıların tavırlarında oldukça olumlu değişimler gözlenmiştir. Bu tavır sonucu daha fazla ve yüksek oranda kullanma isteği rotaya çıkmıştır. Modellerin ikisinde de tavırların eyleme yönelik niyetleri etkilemesi söz konusudur. Moore ve Benbasat, Davis, Bagozzi ve Warshaw’ın bulgularını desteklemektedirler. Bunun yanında onlar, buradaki tavrın gönüllü kullanım, mevcut sistemlerin uygunluğu, imajlar üzerindeki etki, kullanım sonuçlarının ispatı test edilebilirlik ve fizibilite gibi faktörlerin etkisi altında olduğunu ortaya çıkardılar.

Yenilik sürecinde uygulanan bu modeller oldukça karmaşıktır. Kurumsal aktörlerin yeni teknolojinin faydalarını, kullanım kolaylığını ve muhtemel sonuçlarını değerlendirebilmek için kurumsal yapı ve içinde bulundukları ortam hakkında bir takım tahminler yapmaları gereklidir.

Benimseme aşamalarının ilkinde yöneticiler, sorunlar ve çözüm konularında birtakım araştırmalar yaparlar. Yeni teknoloji konusundaki kararlar teknolojinin özelliği gereği kurumların yapısı ve içinde bulunan koşulların ışığında değerlendirilir. Bunun sonucu teknoloji konusunda daha fazla bilgi elde etmek ve muhtemel sonuçları değerlendirmede bir gayret görülecektir.

Şekil 18.1 Yenilik Adaptasyon Teorisi

Şekil 18.1 yenilik sürecinin başlama aşamalarına dikkati çeken adaptasyon karar mekanizmasının bir modelini göstermektedir. Burada görüldüğü gibi süreç, teknolojik yapıya kurumun durumuna ve çevre faktörlerine bağlı olarak devam etmektedir. Basitleştirmek için model, çizgisel bir biçimde gösterilmiştir. Aslında yöntem, çok karışık, devamlı tekrar eden ve birçok geri besleme halkalarından oluşmaktadır. Burada esas önemli nokta kurumsal ihtiyaçlar ve/veya sorunların araştırılmasına öncülük edilmesidir. Ortam uygun olduğu zaman önemli olan yeniliğin benimsenmesinden önce ilgi faktörünün adaptasyondan önce gelmesidir.

Kamu Kurumları Arasında Yeni Bilgi Teknolojilerine Karşı İlgı

Son zamanlarda yönetim bilgi sistemleri ile ilgili eserler, bilgisayar teknolojisinin benimsenmesinden sonra bunun kurumlar üzerindeki etkilerini araştırmaya başladılar. Kurumlarda bilgisayarların kullanılması üzerinde duran birçok eserde teknolojinin siyasal yönüne dikkat çekilmektedir. Downs, Loudon ve diğer yazarlar bilgi teknolojilerinin iktidarı da üst düzey yöneticiler lehine değiştirdiğini, iktidar yapısını daha da güçlendirdiğini savunmaktadırlar. Bu durum zaten kontrol mekanizmalarını elinde bulunduran iktidarın verimlilikteki kazanımları da ele geçirmesine katkı sağlayacaktır (Attewell ve Rule 1984).

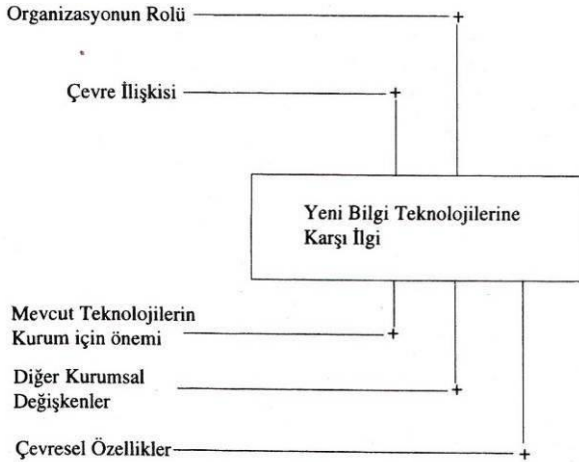
Yönetici tipleri arasında bir ayırım yapmaya yönelik teori girişimleri Kraemer, King, Dunkle ve Lane tarafından 1989 yılında ileri sürüldü. Yönetim teorisi bilgisayar teşkilatının kontrolü ve organizasyondan sağlanan faydanın esas alındığı bu teşkilatın siyasal bir modelini göstermektedir. Sayısal kaynakları kimin kullandığı ve kimlerin yararlandığı hususu sistemin çalışması konusunda bir takım tahmin imkanları vermektedir. Bu nedenle sayısal kaynakların yönetimi ile görevli bir yönetici çok muhtemeldir ki yeni bilgi teknolojilerinin düşünülmesi halinde teknik ihtiyaçları vurgulayacaktır. Bir program yöneticisi veya istatistiki kaynaklardan sorumlu uzman bir yönetici, yeni teknolojileri değerlendirirken daha fazla hizmet ve stratejik hedefleri gözönüne alacaktır. Böylece teknolojik bilgi sistemi yöneticinin sorumlu olduğu alanda prestij ve gücünü artıracak bir araç haline gelmektedir. Yönetim yapısı ve pozisyonu teknolojik çabalara katılımın bir göstergesi iken Baldrige ve Burnham (1975) organizasyonlarda kişisel karakterlerin zayıf olduğu ortaya koydular. Teknolojik çalışmaların anlaşılması ve geliştirilmesinde kurum harici gelişmelerle irtibat kurmanın önemi büyüktür. Kapıcılar dahi yeni bilgilerin kuruma girmesinde bir zincirin halkalarını oluştururlar. Yöneticiler de bilgi transferinde ve değişimlerin oluşmasına önemli derecede katkıda bulunurlar.

Bu tartışma ve teknolojik adaptasyon sürecinin başlaması modelinden sonra yeni bilgi teknolojilerine olan ilgi düzeyini etkileyen kesin faktörlerin olduğunu söyleyebiliriz. Şekil 18.2 bu faktörlerle ilgili bir modeli göstermektedir. Bu modelde, yeni bilgi teknolojilerine olan alaka yeni teknoloji alanlarında karar verme yetkisine sahip yöneticilerine bağlı olarak kurumsal işlevlerden etkilenmektedir.

Bunu kurum dışı bağlantılar ve bir takım sınırlamalarda etkilenmektedir. Sonuç olarak diyebiliriz ki, yeni bilgi teknolojilerine olan talep kurumsal özellikler ve çevresel faktörlerin etkisi altındadır. Yeni teknolojilerin kabul edilmesinde bilgi sistemleri yöneticisinin rolünün giriş çıkışı kontrol eden kapıcı gibi olduğunu söylemiştik. Üretimin zirveye çıkması da bu imkanlar sayesinde onların elindedir. Nitekim, yönetim-bilgi-sistem yöneticisinin yeni teknolojilere olan alakası program yöneticilerinden daha fazladır. Çünkü bunların teknolojik bilgileri kullanma hakları ve imkanları daha geniştir. Yeni teknolojiler konusunda daha fazla bilgi sahibi olma ve saygın bir yerde bulunma imkanları vardır.

Yönetimsel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde bu geline yer önemli bir noktadır. Aksi istikamette bir takım güçlü deneysel kanıtlar olsa da teknolojik elit tabakayı program yöneticilerin yerine koyma düşüncesi oldukça yaygındır. Eğer uzman kişi yeni teknolojilere olan talebi kontrol ederse daha sonra bunu kurumsal bilgi sistem yapısı ve teknolojik gelişme takip edecektir. Bu, özellikle birçok temel fonksiyonların icra edildiği kamu yönetimine özgü bir durumdur. Bu bölümün tartışılmasından ortaya çıkan temel hipotezler ise şunlardır:

Şekil 18.2 Yeni Bilgi Teknolojilerine Karşı Talebi Etkileyen Faktörler

H1-Yönetim bilgisi konusundaki sistem yöneticileri yeni teknolojilere program yöneticilerinden daha fazla önem verirler.

Özel bir yöneticinin kurumdaki rolü bilginin giriş çıkışını kontrol eden bir kapıcı gibi rol üstlenirken kurumun diğer kuruluşlarla da birçok bilgi alış verişi yöntemleri mevcuttur. Diğer kuruluşlarla bilgi alış verişinde bulunmak bir yeniliğin benimsenmesinde kullanılabilirliği artırdığı için önemlidir. Diğer kuruluşlarla haberleşme ihtiyacının duyulması bilgi alış verişinin daha iyi, ucuz ve hızlı bir seyir takip etmesini sağlar. Böylece daha iyi haberleşme araçlarına olan talep ve yeni teknolojilerin girmesine öncülük eder.

H2 - Yüksek oranda sahip olduğu bilgiyi diğer gruplarla paylaşan işyerleri yeni bilgi teknolojilerine, bilgi alış verişi az olanlara göre daha fazla önem verirler.

Yöneticiler sık sık çözümlenmesi gereken sorunlara yeni bir biçimde yaklaşırlar. Kamu yönetiminde araçların ileri düzeyde kullanılması adeta yöneticilerin buldukları çözümlerin bir testten geçirilmesi demektir. Böylece sorunlar bir çözüm yönteminin geliştirilmesine yönelik olarak araştırma sürecinin başlanmasına neden olmaktadır. Değişik sorunlar değişik çözüm yolları gerektirir. Yönetici en iyi sonuca varmak için iki şeyi karşılaştırır. Ya soruna uyan mevcut bir teknoloji veya prosedürü işletecektir. Bu konuda birtakım mali zorlukları olan yönetici bunun yerine yeni bilgi teknolojilerine yönelecektir.

H3-Diğer kurumlarla bilginin paylaşılmasında daha fazla zorlukları olanlar diğerlerine göre yeni teknolojilerin önemi üzerinde daha fazla durmaktadırlar.

Kraemer, King (1986), Northrop, Dutton ve Kraemer (1982) sayısal uygulamaların değerlendirilmesinde en önemli değişkenin işyerinin gelişmiş teknolojilere bağımlılığı olduğunu ortaya koydular. Bu tür bağımlılık işyerinin veri işleme ve veri merkezli yönetime verilen önemi göstermektedir. Bu da yönetimin bilgi sistemleri ve veri işleme konusundaki işbirliğine katılımıyla olmaktadır.

H4 - Veri işleme ve bilgi merkezli yönetime daha fazla önem veren kurumlar diğerlerine göre yeni teknolojilere daha fazla eğilmektedirler.

Bu son varsayım kurumun yapısını da yansıtmaktadır. Bilgi sistemleri ile donatılmış kurumlardaki yöneticilerin kurumsal statüleri ve etkinlikleri yönetimin üst kademesindeki yöneticilere yakınlıkları oranında değişmektedir. Bunların saygınlıkları kumanda zincirinin alt kademesini oluşturanlardan daha ileri bir düzeydedir.

HABERLER

Bu bölümde 1 Nisan 1996-30 Haziran 1996 tarihleri arasında Bakanlığımız tarafından gerçekleştirilen haber niteliğindeki faaliyetlere yer verilmiştir.

Polis Teşkilatı'nın 151 inci Yıldönümü

• 4-10 Nisan 1996 tarihleri arasında Polis Teşkilatı'nın 151 inci yıldönümü resmi geçit töreni, folklor gösterileri, sergiler, atış müsabakaları, Polis halk koşusu, helikopter gösterileri gibi çeşitli etkinliklerle kutlanmıştır.

4 Nisan günü saat 10'da Zafer Anıtı'na çelenk konularak Polis Haftası kutlama faaliyetleri başlatılmış, Polis Akademisi ve Polis Koleji öğrencilerinin katıldıkları Bayrak Koşusundan sonra Emniyet Genel Müdürlüğü bahçesinde Polis Haftası Açılış Töreni yapılmıştır.

7-8-9 Nisan 1996 tarihlerinde ise İçişleri Bakanı Doç. Dr. Ülkü GÜNEY başkanlığında Emniyet Genel Müdürü, Polis Akademisi Başkanı, Ankara İl Emniyet Müdürünün de bulunduğu bir heyet, Devlet büyüklerini ziyaret etmiştir.

10 Nisan 1996 günü, Anıtkabir'de saat 8.30'da mozoleye çelenk konulması ve saygı duruşunda bulunulmasından sonra saat 10.30'da Polis Radyosu Büyük Stüdyo'da bir tören düzenlenmiştir.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Meclis Başkanı, Başbakan, bazı bakanlar ve üst düzey yöneticilerin katıldığı törende İçişleri Bakanı Doç. Dr. Ülkü GÜNEY bir konuşma yapmıştır. Konuşmasına; "Milletimizin huzurunu, güvenliğini ve esenliğini sağlamak, devletimizin ve ulusumuzun bölünmez bütünlüğünü korumak, vatandaşlarımızın can, mal ve ırz güvenliğini temin etmek gibi görevlerini fevkalade koşullarda yapan emniyet teşkilatımızın bu anlamlı gününü kutluyorum. " diyerek başlayan GÜNEY, ülkemizin Güneydoğu Anadolu bölgesinde başgösteren bölücü terörün öncelikle ele alınması gereken partilerüstü ve çok önemli bir sorun olarak görüldüğüne dikkat çekmiştir. Dış odaklar tarafından desteklenen bölücü terörün, üniter bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal birliği ve ülke bütünlüğüne saldırdığı vurgulayan Bakan, "Zaman içinde uyuşturucu ticareti yaparak, haraç ve zorla para toplayarak hayatiniyetini devam ettiren bölücü örgüte karşı devlet, hukuk kuralları çerçevesinde koruyucu tedbirler almıştır. Kolluk güçlerimize ek olarak silahlı kuvvetlere de ihtiyaç gösteren bölücü terörle mücadelede halka zarar verilmemesi için azami gayret gösterilmiştir.

Beşikteki çocuklara, kadınlara, ihtiyarlara, öğretmenlere, imamlara ve bölgeye hizmet götüren araçlara saldıran ve katleden örgütün bu amacı bazı kesimlerce maalesef görülememiştir. Hatta bölücü örgüt, insan hakları savunucusu olarak gösterilebilmiştir. Asıl niyetin Türkiye Cumhuriyetini bölerek yeni bir devlet kurmak olduğu ustalıklı perdelenmiştir. Batı kamuoyu bu gerçeği uzun süre anlayamamış ve mücadelenin bir hak mücadelesi olduğunu vurgulamıştır. Batı ülkeleri ancak son birkaç yıldır, bölücü terör örgütünün gerçek yüzünü görmüş ve dünyada en tehlikeli terör örgütü olduğunu kabul eder olmuşlardır. Hiç tereddütsüz bunlar iyi gelişmelerdir." diyerek sürdürdüğü konuşmasında emniyet mensuplarına yönelik olarak şu mesajları vermiştir:

"Toplumumuzdaki huzur ve barış ortamının teminatı sizlersiniz. Bu ortamı korumak ve devam ettirmek sizlere kanunlarımızla verilmiş bir görevdir. Görevinizi yaparken, Atatürk İlke ve İlkelerini daima şiar ediniz. Otoritenin asık suratla sağlandığı günler artık geride kalmıştır. Bu nedenle daima güler yüzlü olunuz. Halka yakın olunuz. Vatandaşımızın desteğini mutlaka alınız. Unutulmamalıdır ki halk poliste öncelikle güvenilirlik saygınlık ve ciddiyet arar. Polisimizin, demokratik bir güç olarak, halkı anlaması, halk için var olduğunu göstermesi gerekir. Zira çağdaş toplumlar, çağdaş polisin, kararlı, güçlü, sevecen, duygulu, insan haklarına saygılı olmasını istemekte, kaba, sert, duygusuz duyarsız halktan uzak polis istememektedir.

Hukukun üstünlüğüne inanarak yürüttüğünüz görevin zor ve meşakkatli olduğunu biliyorum. Hükümet olarak, içişleri Bakanınız olarak amacımız her türlü idari sosyal ve mesleki problemlerinizi çözmek ve rahat görev yapmanızı temin etmektir."

İçişleri Bakanı Doç. Dr. Ülkü GÜNEY konuşmasının sonunda vatandaşların huzur ve sükununu, milletin birlik ve beraberliğini sağlama görevini yürüten polis teşkilatının 151 inci kuruluşunu kutlayarak, başarılar dilemiştir.

Türk İdareciler Derneği'nin 32 nci Olağan Genel Kurul Toplantısı

- Türk İdareciler Derneği'nin 32 nci Olağan Genel Kurul Toplantısı 21 Nisan 1996 tarihinde Ankara'da yapılmıştır. Genel Kurul Toplantısına İçişleri Bakanı Doç. Dr. Ülkü GÜNEY de iştirak ederek bir konuşma yapmıştır.

İçişleri Bakanı burada yaptığı konuşmada, Türk Devlet Teşkilatında şerefli bir geçmişi ve önemli bir yeri bulunan idareciliğin faziletini vurgulamış ve yerel yönetim reformu ile ilgili Bakanlığımızda yürütülen çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir.

İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının 1996 Mali Yılı Bütçeleri

- 26 Nisan 1996 tarih ve 22622 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Bütçeleri üzerinde

hazırlık çalışmalarına 2 Haziran 1995 tarihli Başbakanlığın Bütçe Çağrısı ile fiilen başlanmış ve yatırım teklifleri olarak Devlet Planlama Teşkilatına, cari ve transfer teklifleri olarak da Maliye ve Gümrük Bakanlığına gönderilmiştir.

Uzmanlar düzeyinde ilgili Bakanlık ve Kuruluşlarla yapılan müzakereler tamamlandıktan sonra 29 Mart 1996 tarihinde TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda, 19 Nisan 1996 tarihinde de TBMM Genel Kurulu'nda görüşülerek kabul edilmiştir.

Yürürlüğe girmiş bulunan bu bütçelerin bir önceki yıla göre (1995 yılı) gösterdikleri gelişmeler ise; İçişleri Bakanlığı Bütçesi 18.442.000.000.000. TL. ile % 73, Emniyet Bütçesi 75.462.000.000.000.-TL. ile % 88, Jandarma Bütçesi 61.401.000.000.000.-TL. ile % 103, Sahil Güvenlik Bütçesi 3.078.700.000.000.- TL. ile % 120, toplam bütçe rakamı olarak da 158.383.700.000.000.- TL. ile % 92 lik bir artış şeklindedir.

Bilindiği gibi Cari, Yatırım ve Transfer Harcamaları şeklinde gruplandırılarak oluşan Bütçelerin, Cari Harcamaları içinde yer alan Personel Giderlerini çıkardıktan sonra geriye kalan ve Diğer Cariler olarak adlandırılan 200 (Yolluklar), 300 (Hizmet Alımları), 400 (Tüketim Malları ve Malzeme Alınları), 500 (Demirbaş Alımları), 800 (Diğer Ödemeler), Yatırım Harcaması olan 600 (Makina, Teçhizat ve Taşıt Alımları), 700 (Yapı, Tesis ve Büyük Onarım Giderleri), Kamulaştırma niteliğindeki 900 (Transferler) ile Hizmet Programlarına Dağıtılma Transfer harcaması olan 900 (Transferler) Harcama kalemlerindeki ödeneklerle planlanan hizmetler yürütülecektir.

Bütçeler itibarıyla 1996 yılında yürütülmesi planlanan hizmetler ise şöyledir:

İçişleri Bakanlığının Cari Rakamı olan 14.516.000 milyon TL. bir önceki yıl bütçe rakamına göre % 68 lik bir artışa tekabül etmektedir. Bu rakam kapsamında; Bakanlar Kurulu Kararıyla gerek Mülki İdare Hizmetlerinden, gerekse de Genel İdare Hizmetlerinden personelin yetiştirilmek ve AT konularında araştırma, yapmak üzere yurtdışına gönderilmesi, Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin savunma malzemeleri alımları, merkez ve taşra Bakanlık Birimlerinin döşeme, demirbaş, kırtasiye ve temizlik ihtiyaçlarının karşılanması, temsil ve ağırlama giderleri, araçların akaryakıt ve yağ giderleri, personel temel eğitimlerinin yanı sıra mesleki eğitimlerini sağlamak üzere kurs ve seminerlerin düzenlenmesi yer almaktadır.

Bütçenin yatırım harcamalarındaki 1.071.000 milyon- TL. bir önceki yıla göre % 105 lik bir artış göstermektedir. Bu rakam sektörler itibarıyla Genel İdare Sektörü 131.000 milyon TL, Konut Sektörü 84.000 milyon TL, Eğitim Sektörü 14.000 milyon TL, Güvenlik Sektörü 800.000 milyon TL, DKH (Belediye Hizmetleri) Sektörü 12.000 milyon TL, DKH (Kırsal Alan Planlaması) Sektörü 30.000. milyon TL. lık bir ödenegİ kapsamaktadır.

Genel İdare Sektöründe Taşıt Alımları için 6 milyar TL. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce yürütülen Mernis Projesi, Makine- Teçhizat Alımı için 60.000 milyon TL., Genel Müdürlük ihtiyacı için yapılmakta olan hizmet binasının inşaatı için 59.000 milyon TL., Nüfus Hizmet Binası Donanımı için 4 milyar TL., Bakanlık Binası onarımı için 5000 milyon TL., Telsiz Alımı için 5000 milyon TL, ödenek konulmuştur.

İçişleri Bakanlığı Konut Sektörü rakamı olan 84 milyar TL.den 110 adet kaymakamevi yapımı için 50.000 milyon TL, vali konağı yapımı için 34.000 milyon TL. ödenek ayrılmış bulunmaktadır.

Bakanlığın Eğitim Sektöründe 14 milyar TL.den Bakanlık Eğitim Merkezi mevcut binasının onarımı için 7 milyar TL. ve ek binanın tamamlanması sonucunda ihtiyaç olacak Bina Donanımı için de 7 milyar TL. ödenek konulmuştur.

Güvenlik Sektörü rakamı olan 800 milyar TL ile Olağanüstü Hal Bölge Valiliği hizmetlerinde kullanılacak savunma amaçlı çeşitli malzeme, araç ve gereç alımı ile bina yapımları söz konusu olacaktır. Ayrıca, olağanüstü halin gerektirdiği kamulaştırma hizmetleri olarak satın alma ve geçici işgalin gerektirdiği giderler için 25 milyar TL. kamulaştırma ve bina satın alımları ödenağı ayrılmıştır.

DKH (Belediye Hizmetleri) Sektörü rakamı olan 12 milyar TL. ödenek ise merkezde yerel yönetimlerle ilgili bilgileri içeren bir Mahalli İdareler Veri Bankası oluşturma projesi için konulmuş, ayrıca illerde Kırsal Altyapı Hizmetlerinin Uygulama ve İzlenmesinde Modernizasyon Projesi için de 30 milyar TL. konulmuştur.

Bakanlığın hizmet programlarına dağıtılamayan transferleri arasında 1953 yılından beri üye bulunduğumuz Uluslararası Kişi Halleri Komisyonuna üyelik aidatı için 1.200 milyon TL., Bakanlık merkez ve taşra teşkilatındaki personel toplamının % 60'ına verilecek yemek yardımı için 30.000 milyon TL., Personel Giderlerinden doğan borçlar için 3,8 milyar TL, Personel Giderleri dışındaki diğer harcamalarla ilgili geçmiş yıllar borçları için 20.000 milyon- TL. yer almaktadır.

Ayrıca Hizmet Programlarına Dağıtılamayan Transferler Programı içerisinde 1993 yılından beri yer alan Bakanlığa ait Fonlardan İl Özel İdareleri için 670 milyar TL., Mahalli İdareler için 920 milyar TL., Muhtaç Asker Aileleri için 10 milyar TL. ve Sivil Savunma için ise 50 milyar TL. ödenek ayrılmış bulunmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün carileri olan 68.360.000 milyon TL. ile bir önceki yıla göre % 81'lik bir artış sağlanmıştır.

Diğer carileri meydana getiren 200 (Yolluklar), 300 (Hizmet Alımları), 400 (Tüketim Malları ve Malzeme Alımları), 500 (Demirbaş Alımları), 800 (Diğer Ödemeler) Harcama Kalemlerindeki ödeneklerle, yurtiçi ve yurtdışı görev yollukları, Bölge Trafik Ünitelerinde görevli personele yolluk karşılığı verilen tazminat-

lar, bilgisayar ağının kurulabilmesi için ödenecek danışmanlık ücreti, kırtasiye, PTT posta giderleri, taşıma giderleri, kiralara, makina-teçhizat ve taşıt onarımları, elektrik, su, havagazı giderleri ile yiyecek ve yem alımları, büro malzeme ve makina alımları, vergi, resim ve harçlar, gizli hizmet giderleri ve karantinaya alınma ve emniyet nezaretinde bulundurma giderlerini karşılamak söz konusu olacaktır.

Emniyet Genel Müdürlüğünün yatırımları 5.132.000 milyon TL. olup, bir önceki yıla göre % 119'luk bir artış sağlanmıştır. Bu rakamın içinde Güvenlik Sektörü 4.100.000 milyon TL., Ulaştırma Sektörü 476.000 milyon TL., Eğitim Sektörü 414.000 milyon TL., Konut Sektörü 142.000 milyon TL.'dir.

Genel Müdürlüğünün Güvenlik Sektöründeki Hizmetleri Kriminal Polis Laboratuvarlarına çeşitli malzeme alımı, terörle mücadelede kullanılmak üzere çeşitli malzeme alımı, ana merkez bilgisayarını parmakizi bilgisayar sistemi yedek parça alımı ile bakım ve onarımı, polis haberleşme hizmetlerinde kullanılacak röle, el ve araç telsizleri, muhtelif muhabere cihazları, radyo teçhizatları ve mevcut panzer-zırhlı araç yedek parça alımı, bakım ve onarımı, 20 adet deniz botu alımının 1996 dilimi, orta tip helikopter alımı, bölge hastaneleri ve diğer polikliniklerde kullanılmak üzere çeşitli malzeme alımı, yıl içinde hizmete girecek yeni binalarda kullanılacak malzeme alımı şeklindedir.

Ulaştırma sektöründeki hizmetler trafik hizmetlerinde kullanılacak radar, reflektif kemer, tepe lambası, alkolmetre, havaalanlarının güvenlik sistemleri için gerekli X Ray, Dedektör ve kapalı devre cihazların alımları, yapımı süren trafik hizmet binalarının ikmali, trafik hizmetlerinde kullanılacak miktarı Bakanlar Kurulunca belirlenecek muhtelif araç alımları için ödenek ayrılmıştır.

Eğitim Sektöründe ise Polis Akademisi, Polis Eğitim Merkezi, Polis Kolejlere ve Polis Okullarına muhtelif makina teçhizat alımları ve onarımlar için, ek derslik inşaatları ile 1996'da bitecek Polis Okulları inşaatları ile 1996'dan sonraya kalan Polis Okulu inşaatları için ödenek ayrılmıştır. Ayrıca Gölbaşı Polis Okulu kanalizasyon, isale hakkı yapımı için de 84 milyar TL. konulmuştur.

Konut Sektöründe de devam eden 100 adet lojman inşaatları ve mevcut lojmanların bakım ve onarımları için ödenek bulunmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü memurlarının öğle yemeğine yardım için 600.900 milyon TL., Kamu İşverenleri Sendikalarına Ödemeler için 900 milyon TL., Personel borçları için 360 milyar TL., diğer Cariler Borçları için 321.300 milyon TL., ve Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu için de 20 milyar TL'lik ödenekleri kapsamaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın Carileri 57.551.000 milyon TL., olup bir önceki yıla göre % 85 lik bir artış göstermiştir. Yurt içinde emniyet ve asayişinin temin ve idame ettirmek, kara sınırlarımızın emniyetiyle, kaçakçılığı men, takip ve

tahlik etmek, gerektiğinde Silahlı Kuvvetler yanında yer almak gibi görevlerin yerine getirilmesiyle görevli olan bu Komutanlığın yurtiçi ve yurtdışı yollukları, mutad tüketim malları ve malzeme alımları, demirbaş alımları, teşkilatın ateş gücü, hareket kabiliyeti, komuta kontrol sistemleri ve eğitim harcamaları ile ani hareket harcamaları, lojman tahsis edilemeyen personele kiralananak bina giderleri, PTT giderleri, elektrik, su ve havagazı giderleri, akaryakıt giderleri bu ödeneklerle karşılanacaktır.

Bütçenin yatırım harcamalarındaki 3.730.000 milyon TL., bir önceki yıla göre % 107 artış sağlamıştır. Bu rakam sektörler itibariyle Güvenlik Sektörü olarak 3.570.000 milyon TL, Konut Sektörü olarak 160.000 milyon TL dir.

Güvenlik Sektöründe birlik binaları inşaat ve onarımları için 1.470 milyar TL., taşıt alımları için 140 milyar TL., Güvenlik Sistem Projesi için 770 milyar TL., Teknik Donatım Projesi için 390 milyar TL., Muhabere ve Gözetleme Sistemi Projesi için 800 milyar TL., ödenek yer almaktadır.

Konut Sektöründe de sadece devam eden 34 yerdeki (678 daire) lojman inşaatlarına 160 milyar TL., ödenek ayrılmıştır.

Komutanlığın hizmet programlarına dağıtılamayan transferlerini de Personel Giderleri borçları olarak 32 milyar TL., diğer yıllar borçları olarak 81,3 milyar TL., Türk Cumhuriyetlerinden gelenlerin Beslenme, Barınma, Eğitim Giderleri için 3.500 milyon TL. ve bu kişilerin Maaş ve Harçlıkları için 2.700 milyon TL., Kamu İşverenleri Sendikalarına yapılan ödeme için 500 milyon TL., ödenek meydana getirmektedir.

Bütün sahillerimiz, karasularımız ile iç sularımızın korunması, güvenliğin sağlanması, deniz yoluyla yapılan kaçakçılığın önlenmesi ile ilgili görevlere sahip bulunan Sahil Güvenlik Komutanlığının Carileri 1.206.000 milyon TL. olup, 1995 yılına göre % 144'lük bir artış göstermiştir. Bu ödenekle teşkilatta görevli personelin yurtiçi ve yurtdışı geçici görev yollukları, hizmet alımları, çeşitli mal ve malzeme alımları, demirbaş alımları, lojman kiralalamaları ve gizli hizmet giderleri karşılanarak görevlerin en sağlıklı ve etkin biçimde yürütülebilmesi için ihtiyaç duyulacak çeşitli ikmal maddelerinin tedariki, depolanması, bakım ve onarımları gerçekleştirilecektir.

Komutanlık yatırım harcamalarındaki 1.872.300 milyon TL., bir önceki yıla göre % 106'lık bir artış göstermiş olup, Güvenlik Sektörü ödenegi 1.862.000 milyon TL.dir. Bu ödenekten Birlik Binaları İnşaa ve Onarım Projesi için 211.980 milyon TL., S.G. Onarım Destek Komutanlığı İnşaa ve Onarım Projesi için 110 milyar TL., makina teçhizat yedek parça ve iş makinaları alımı için 5 milyar TL., taşıt alımları için 39 milyar TL., karargah binası inşaa için 45 milyar TL., S.G. Bot Alım Projesi için 1.165.020 milyon TL., Dış Proje Kredileri ile gerçekleştirilen S.G. Bot Projesi için 290 milyar TL. ayrılmıştır.

Konut Sektörü için ise 6.300 milyon TL. ödenek ayrılmış olup, Komutanlığın devam eden lojman inşaatları için kullanılması planlanmıştır.

Hizmet Programlarına Dağıtılamayan Transferler arasında Personel Giderleri Borçlarına 100 milyon TL., diğer Cari Borçlarına 200 milyon TL., Kamu işverenleri Sendikasına yapılacak ödemeler için 100 milyon TL ayrılmıştır.

Aşağıdaki işçileri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının 1996 Yılı Bütçe Tasardan üzerinde 29 Mart 1996 tarihinde TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda yapılan görüşmeler nedeniyle işçileri Bakanı Doç. Dr. Ülkü GÜNEY'in yapmış olduğu konuşmanın tam metni yeralmaktadır.

"Sayın Başkan, Plan ve Bütçe Komisyonunun değerli üyeleri sözlerime başlarken, sizleri, şahsım ve işçileri Bakanlığı camiası adına saygıyla selamlıyorum.

Her şeyden önce, Bakanlığım ve Bağlı Kuruluşlarının 1996 Yılı Bütçe Teklifleri üzerindeki bu görüşmeler sırasında, değerli tenkit ve tavsiyeleriyle bizlere ışık tutacak olan bütün sayın üyelere, daha şimdiden en içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Gerçekten, bu tenkit ve tavsiyeler, geçmişte olduğu gibi, bundan sonraki çalışmalarımızda da bizlere ışık tutacak, İçişleri Bakanlığının üstlendiği devlet ve toplum hayatımız bakımından büyük önem arz eden görevlerimizin, daha iyi bir surette yerine getirilmesine katkıda bulunacaktır.

Sayın Başkan, bu sunuş konuşmam için, on veya onbeş dakikayı sınırlı tutmak mecburiyetinde miyim? Biraz uzatabilir miyim? Ben, mümkün olduğu kadar özet bir sunuş sunmaya gayret edeceğim.

Sayın Başkan, değerli üyeler bilindiği gibi, İçişleri Bakanlığı, yurdun iç güvenliğinin ve asayişin sağlanması, kamu düzeninin korunması, genel yönetimle ilgili olarak verimli çalışan bir taşra yönetim mekanizmasının tesisi, mahallî idarelerimiz açısından yön verici düzenlemelerin yapılması, kaçakçılığın men ve takibi, yurt dışında sivil savunma, nüfus ve vatandaşlık hizmetlerinin yerine getirilmesi gibi, devlet ve toplum hayatımız bakımından hayati önem arz eden görevleri yerine getirmekle mükellef bir Bakanlığımızdır.

Özellikle, bu görevler arasında yer alan, iç güvenlik ve asayişin sağlanmasının, huzur ve görev ortamının tesis ve sürdürülmesini, hem sağlıklı bir yönetim sisteminin muhafazası hem de ekonomik kalkınma gayretlerimizin başarıya ulaştırılması bakımından temel şart olarak görmekteyiz.

Bakanlığımın bu çerçeve içerisinde sunmaya gayret edeceğim görevlerini iki ana grupta toplamamız mümkündür. Bunlardan birinci grupta, iç güvenliğe ilişkin olanlar ikinci grupta ise, ülkemizin İdarî yapısına ve işleyişine, bazı temel

kamu hizmetlerine ilişkin olanlar yer almaktadır. Ancak, bu açıklamalara geçmeden önce, teşkilat olarak üzerinde önemle durduğumuz bazı ana ilkelere değinmeyi burada yararlı mütalaa etmekteyim.

Çalışmalarımızda, Bakanlık olarak ana ilkemiz, huzur ve güven ortamı yanında, kanun hakimiyetinin sağlanması, temel hak ve özgürlüklere saygılı, halkımızın sorunlarına hızla çözüm getirebilen tarafsız ve dinamik bir idarenin kök salmasıdır.

Günün değişen şartlarına, toplumun beklentilerine ve yeni önerilere açık, dinamik yöneticileri yetiştirerek ülke sathına yaymak ana gayemizdir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti anlayışına, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, temel insan hak ve özgürlüklerine saygılı, her türlü eylem ve işlemleri, hukuk kuralları içerisinde yerine getirmeye özen gösteren bir anlayışın, idaremizin ve güvenlik kuvvetlerimizin her kademesinde sürdürülmesi ve giderek pekiştirilmesi, hizmet anlayışımızın temel dayanaklarını teşkil etmektedir.

Ayrıca, taşra yönetiminde vatandaş-idare arasındaki ilişkilerde karşılıklı güvenin tesisi, her türlü yolsuzluklarla amansızca mücadele, halkın, güven duyguları içerisinde hakkını arayabildiği bir ortamın yaratılması da, Bakanlığımın yakından izlemekle yükümlü olduğu ve önem verdiği ödevler arasındadır.

Sayın Başkan, değerli üyeler giriş niteliğinde yapmaya gayret ettiğim bu kısa sunuştan sonra, şimdi, müsaadelerinizle, faaliyetlerimiz hakkında kısaca bilgi arz etmeye çalışacağım.

Bildiğiniz gibi, bu gün için ülkemizin başta gelen sorunlarından birisi, son onbir yılı aşkın bir süredir silahlı ve silahsız bir şekilde mücadelesini vermekte olduğumuz, bölücü nitelikli, devlete karşı gelme eylemleridir. Bu eylemler, ifade etmeyelim ki, kendilerince düşlenen hayalî hedefin sonuçsuzluğu bir yana, insan hak ve özgürlüklerine sadakat esasına dayalı, demokrasimizin ve ekonomik kalkınma hamlelerimizin istikrar ortamı içerisinde gerçekleştirilmesine de, en azından bölge düzeyinde geciktirici bir sebep teşkil etmiştir. Zira, silahların kullanıldığı, insanların öldürüldüğü, kamu ve özel malların yakılıp yıkıldığı, devletin, insanına hizmet götürürken sıkıntıyla karşılaştığı bir yerde, meselelere çözüm bulmanın kolay olmadığını sizlerde takdir edersiniz ama, hiç kimsenin kuşusu olmasın, Güneydoğu Anadolu Bölgemizde yıllardır süre gelen ve bugün doğu bölgemizdeki illerde, hatta, bir süredir Sivas ve Hatay gibi daha batıdaki batı illerimizde zaman zaman ortaya çıkmaya başlayan bu sorun, hukuka saygılı kalınarak, sonuç aşamasına mutlaka getirilecektir.

Müsaadelerinizle, burada, konuyu biraz açmak istiyorum. Bilindiği gibi, Güneydoğu Anadolu Bölgemizde devletin varlığına ve onun hür demokratik düzenine kasteden yıkıcı faaliyetler, PKK diye bilinen ayrılıkçı terör örgütüne, 15

Ağustos 1984 tarihinde Eruh ve Şemdinli ilçelerimizde düzenlenen saldırı hareketleriyle silahlı bir şekilde fiilen başlatılmış ve zaman içerisinde doğu bölgelerimizde Olağanüstü Hal Bölge Valiliği sınırları dışına doğru yayılmıştır ancak, doğu ve güneydoğu illerimizde, güvenlik güçlerimiz tarafından giderek sıkıştırıldıkça ve geriletildikçe, az önce de değindiğim gibi, terör örgütü, eylemlerini Sivas ve Hatay gibi daha batıda yer alan bazı illerimize sıçratma eğilimini göstermeye başlamıştır. Bu, arz etmiş olduğum gibi, daha doğudaki illerimizde köşeye sıkışmakta olmanın bir yansımasıdır.

Giderek köşeye sıkıştığı için, örgüt, bölgede, hatta ülke düzeyinde can korkusu yayarak halkı yıldınlığa sürüklemek, bu suretle de tükenmediği görüntüsünü vermek istemektedir. Zira, bölgeleri her geçen gün daha iyi tanıyan, bunlarla mücadele üzerinde giderek deneyim kazanan, sayıları artırılan, modern silah ve teçhizatla donatılan güvenlik güçlerimiz bunları, gerektiğinde sınır ötesi harekâtlar da gerçekleştirerek inlerinde vurmaya yönelik mücadelelerini giderek yoğunlaştırmış, etkinleştirmiş ve sonuç da almıştır. Öyle ki, bu özverili mücadelelerle, cinayet örgütü, militan ve sempatizan yönünden ve gerekse lojistik destek yönünden telafisi mümkün olmayacak kayıplara uğratılmışlardır.

Terörle mücadelede devlet artık "saldırlara karşı mukavemet eden güç" durumundan aktif duruma geçilmiştir. Hepimizin bildiği gibi, son yıllarda artık devlet, defansif durumundan ofansif bir hale geçmiştir. Bölgede toplumsal umut kırıcılık pesimizm ortadan kaldırılmış ve güven ortamı yaratılmıştır.

Değerli arkadaşlarım, 10 gün önce Diyarbakır'a bir gezi yaptım. Gece Diyarbakır ve çevresinde gördüğüm manzara şöyleydi: Vatandaşlarımız, sokaklarda, kahvehanelerde, seyyar satıcılarımız meydanlarda, herkes huzur içerisinde, gece şaha kadar, hiç kimse kimsenin işine karışmadan, herhangi bir müdahalede bulunmadan, artık sokağa çıkabiliyorlar, gereken her şeyi yapabiliyorlar.

Yine memnuniyetle müşahade ettim ki, bu, sadece Diyarbakır'da değil Diyarbakır çevresindeki diğer olağanüstü hal bölgesi kapsamında bulunan illerimizde de Mardin, Siirt'te de aynen bu durumdaydı.

Lojistik yönden kayıplarını yerine koyabilme imkânsızlıkları içerisinde bugünkü PKK terör örgütü. Yurtiçinde örgüte katılmalar azalmıştır. Kaçmalara engel olunamamaktadır. Militan kadrosu dağınık bir haldedir. Bu nedenle, halen, Avrupa ülkelerindeki kadrolarının Kuzey Irak alanına kaydırılması yönünde gayretler gözlenmektedir. Parasal kaynakları da son derece azalmıştır. Son zamanlarda Kürdistan İslam Hareketi vasıtasıyla, dinî kesimlere yönelik faaliyetlerinde yoğunluk gözlenmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinin bir kısmı terör örgütü olarak ilan etmek suretiyle, bunları kendi topraklarında faaliyetlerini yasaklarken, Hollanda'dan sonra da kuzey komşumuz Rusya ve Danimarka'nın da kendi topraklarında örgütün güdümünde, sözde Kürt parlamentosu toplama çabalarına

müşamahakâr davrandıkları son zamanlarda gözlenmektedir. Bu konuda Hollanda'ya karşı tepkimiz herkesçe bilinmektedir. Benzeri tepkilerimiz Rusya'ya ve Danimarka'ya karşı da sürmüştür. Terör örgütüne karşı komşularımız, Suriye ve Yunanistan'ın tutumları ve buna tepkilerimiz de bütün kamuoyu tarafınca bilinmektedir.

Sözde ateşkes ilan ederek, barışı isteyen taraf olarak gözüken örgütün, liderinin ağızıyla militanlarına vermiş olduğu beyanlarda ateşkesin kendi amaçları doğrultusunda hedeflerine varmak için bir basamak olduğu, gücü toplamak ve daha verimli hale getirmenin asıl amaç olduğunu belirtmesi, bu ateşkes ilanlarının taktik bir hareket olduğunu, asıl maksadın, güvenlik güçlerinin operasyonlarını azaltarak, örgütün toparlanmasına imkân tanımak ve uluslararası kamuoyunu Türkiye üzerinde baskı aracı olarak kullanmak istemesinden ibaret olduğunu göstermektedir. Hepinizin malumları olduğu üzere, bölücü PKK örgütü, son aylarda, daha çok Avrupa'da ve diğer yörelerde etkinliklerini artırmış ve meseleyi uluslararası platforma çekmek gayretleri içerisinde girmektedir. Bunun sebebi, özellikle, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde etkinliklerinin azalması, güçlerinin kırılması sayılarının azalması ve en önemli lojistik desteklerinin son derece kısıtlanmış olmasındandır.

Kendisine tepki olarak gelişen ve Kürt potansiyelini İslâmî bir kimlikle sergilemek isteyen Hizbullah örgütünü aşamayan terör örgütü, Marksist-Leninst mantığında değişiklikler yapmaya ve İslâmî fenomenler kullanmaya başlamış ve kitleyi etkileyebilmek için bu konuda yeni seksiyonlar oluşturmaya girişmiştir. Bu cümleden olarak, 10 Ağustos 1993 tarihinde örgüt içinde Kürdistan İslam Hareketi adı altında bir seksiyon oluşturularak, İslâmî propaganda faaliyetleri bu üitenin sorumluluğuna verilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in kırmançı lehçesinde yayımlanmış olması, ayrıca dinî kesime ilişkin çalışmaları yönlendiren Abdurrahman Dürre'nin Hollanda'da ilan edilen sözde Kürt parlamentosu içinde yer alması, bu yöndeki eğilimlerinin işaretlerini vermektedir.

Sayın Başkan, değerli üyeler güvenlik güçlerimizin terör örgütüne karşı baskısı bütün yoğunluğuyla sürmektedir ancak, takdir edersiniz, devlet terörle mücadele ederken, halkı da düşünmek hukukun üstünlüğü ilkelerini gözönünde bulundurmak zorundadır. Güvenlik güçlerimiz, teröre, bu yükümlülüklerini de düşünerek karşı koymakta olup, bunun aksi iddialar asla varit değildir. Zira, bunun alternatifi, demokratik uygulamalardan vazgeçmek, Anayasa ve yasalarda olmayan yetkileri kullanmaktır ki, Türk Devleti bugüne kadar buna hiçbir zaman iltifat etmemiştir, meseleyi de buna gelmeden halletmiştir ve halletmeye devam edecektir.

Demek oluyor ki, terörün uzamasına yol açan zorluk, PKK cinayet şebekesinin gücünden ziyade, bizim, ciddi devlet olmaktan ileri gelen sorumluluk anlayışımızdan kaynaklanmaktadır. Eğer üzerimizde ciddi devlet olmanın getirdiği sorumluluk olmasaydı, şu anda PKK örgütünün eylem içinde bulunduğu yerlerde

mesele çoktan halledilmiş olurdu ama, taş taş üzerinde kalmazdı ve onlarla birlikte masum vatandaşlarımız da zarar görmüş olurdu. Mesele burada... Ancak, hiç kimsenin şüphesi olmasın ki, devlet hukuka bağlı kalarak bu işin kökünü mutlaka kurutacaktır.

Bu uğurda Hükümet olarak bize düşen, bölgede ve terörün nüksettiği her yerde güvenlik güçlerimizin başarılarını artıracak eğitimli personel, silah, araç- gereç ve diğer imkânları kendilerine sağlamaktır. Bu da tereddütsüz Hükümetimiz tarafından yapılmaktadır.

Bu arada, az önce de değindiğim gibi, komşu ve dost ülkelerle terörün önlenmesi ve kaynaklarının kesilmesi hususundaki temaslarımız da geçmişte olduğu gibi sürdürülmekte ve bu belanın yok edilmesine yönelik olarak üzerlerine düşeni yerine getirmelerine dair hassasiyetimiz sürekli olarak vurgulanmaktadır.

Ancak, asloian, belanın olduğu yerde boğulmasıdır. Bu nedenle yurtdışı temaslarımız, yurtiçi mücadelemizde beklentilere yol açmamaktadır.

Burada üstüne basarak şunu ifade etmek istiyorum: Devletin, Kürt vatandaşlarımızla bir sorunu yoktur, içinde bulunduğu bütün olumsuz koşullara rağmen, bölge insanımız, çok büyük çoğunluğuyla olaylarda hiçbir zaman potansiyel suçlu konumuna gelmemiştir. Sadece, bizim, devlet olarak yıllardan beri kendilerine yeterince veremediğimiz bazı hizmetler olmuştur. Gerçi, devlet, gerektiğinde, diğer bölgelerimizin kaynaklarını da kullanarak buralara elinden geleni götürmeye gayret etmiştir. Ancak, ülkenin imkânları bu kadarını yaratabilmiştir fakat, devletin bölgedeki insanımıza karşı hiçbir zaman ters bir politikasının olmadığı bir vakıadır. Kaldı ki, dünyanın neresinde olursa olsun, bir yere yeterince yatırım yapılmamış olması, yeterince refahın götürülemediği olması, bölücü nitelikli davranışlara sebep teşkil edemez ama, bölgeye yatırımların götürülmesine, bölgenin kalkındırılması gerektiğine içtenlikle inanıyoruz ve Hükümet olarak gayretlerimiz de bu yönde olacaktır. Ancak, bölgede son yıllarda ekonomik yönden bir durgunluk hâkim olmuş ise, eğitim, sağlık, tarım, ulaşım ve diğer kamu hizmetleri yeterince götürülemediği ise, bunda estirilmek istenen terörün varlığı küçümsenmez. Bu nedenle, her şeyden önce, buralarda barış ve huzur ortamının sağlanmasına büyük önem veriyoruz ve vermeye de devam edeceğiz. Zira, şimdiye kadar ayrılıkçı terör örgütü yörenin kalkınmasını engellemek için her türlü tahribatı yapmış, iş makineleriyle yörenin kalkınmasında önemli rol oynayacak tesisleri yakıp yıkmaktan geri kalmamıştır. Artık güvenlik güçlerimizin gayretli, büyük bir özveri içerisinde ve kararlılıkla yürüttükleri mücadele sonunda, terör örgütünün yöredeki etkinliği büyük ölçüde ortadan kaldırılmış, devlet, yöreye, tüm unsurlarıyla yerleşmiş ve hâkim olmuştur.

Hükümetimiz, yörenin kalkınması, işsizliğin asgari düzeye indirilmesi ve yöre halkının refah düzeyinin yükseltilmesi için gerekli olan tüm imkânlarını seferber edecektir.

Konuyu toparlamam gerekirse, bölge halkı, kendi haline bırakıldığında, aslında, devletine bağlıdır, zira, değerli milletvekilleri, biz bu insanlarla neredeyse bin yıldan beri beraber yaşadık bu ülkeyi beraberce bu günlere getirdik kısaca, birbirimizle et-kemik misali kaynaşmış durumdayız. Az önce de belirttiğim gibi, sorun, Kürt kökenli vatandaşlarımıza değil, terördür, terörü yaratanlardır ve çözümü de, bunların, devletin yüce adaletine sığınmalarına bağlıdır. Devletimiz bunlar için alicenaplığını göstermiş ve teslim olmak isteyenlere büyük ölçüde aflar getirmiştir. Teslim olanların sayısı da her geçen gün artmaktadır ancak, hiç kimse, Hükümetimizin canı terör örgütüyle doğrudan veya dolaylı temaslarını beklemesin.

Sayın Başkan, Plan ve Bütçe Komisyonunun değerli üyeleri güvenlik güçlerimiz, PKK terör örgütünün sadece Olağanüstü Hal Bölgesinde şamil eylemlerine karşı değil, gerek bu bölge dışındaki eylemlerine ve gerekse diğer örgütlerin yurt sathındaki terör nitelikli eylemlerine de karşı mücadelelerini büyük özveri içerisinde sürdürmüşlerdir.

PKK terör örgütünün metropol intikam tugayları adıyla oluşturmuş olduğu hücre elemanlarının özellikle 1995 yılı içerisinde Yunanistan'da eğitilerek turizm bölgelerimize yönelik eylemler planladığı yönündeki duyumlar alınınca, güvenlik güçlerimiz her türlü güvenlik önlemini, bu bölgelere dönük olarak almıştır. Sürdürülen operasyonlar, örgüt için hedeflediği bu bölgeleri barınılmaz hale getirdiğinden, militanlarını şehirlere kaydırma yönünde bir hareket gözlenmiştir ancak, metropol kentlerde eylem hazırlamanın güçlüğü ve militanlarının eğitim seviyelerinin düşüklüğü, bu bölgelerde eylem sonrası kaçma ve barınma imkânlarını yaratmada zorlandıklarını göstermiştir. Kaldı ki, şehir terörü konusunda daha deneyimli olabileceği düşünülen DHKP/C dahi, şehir merkezlerinden kırsal alana taşınırken, PKK'nın haydi haydi şehir merkezlerinde tutunabilmesinin mümkün olamayacağı değerlendirilmesinden hareketle, PKK ile DHKP/C arasında metropol kentlerde eylem birliğine yol açacak bir kararın alınabileceği ihtimali, güvenlik güçlerimizin büyük şehirlerimizde, esasen mevcut olan teyakkuz durumlarını daha da güçlendirmelerine vesile olmuştur.

Büyük şehirlerimizde eylemleri bir ara tırmanışa geçme aşamasındayken, güvenlik güçlerimizin yoğun operasyonlarıyla militan kadrosu devre dışı bırakılan ve bunun üzerine kırsal alana açılmayı deneyerek, burada yeniden toparlanmaya çalışan fakat, bu gayretleri esnasında da büyük zayıflar verdirilen DHKP/C terör örgütünün, halen, kendi içerisinde iç çatışma dönemini yaşamakta olduğu gözlenmektedir. Halen, özellikle cezaevlerinde eylem birlikteliği şeklinde faaliyetleriyle kamuoyunun dikkatlerini çekme gayreti içerisinde oldukları izlenmektedir. Cezaevlerindeki bu hareketliliğin kamuoyuna masumane istekler şeklinde yansıtılmaya çalışılması, örgütün faaliyetlerini cesaretlendirmektedir.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri 1995 yılında bölücü terör nitelikli olaylarda 499 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 850 vatandaşımız da yaralanmıştır. 1994 yılında bu rakamlar ölüde 1086, yaralıda ise 1857 idi. Maalesef, 1995 yılında ülke sathında meydana gelen 4561 terör nitelikli olayda subay, astsubay, polis, erbaş, er ve geçici köy koruyucusu olmak üzere toplam 708 şehit vermiş durumdayız. Yaralı sayımız ise, söz konusu yıl itibarıyla 1645'dir. 1994 yılında meydana gelen 6598 terör nitelikli olayda ise 1103 şehidimiz, 2614 yaralımız vardı.

Terörist örgütlere yönelik operasyonlarda 1995 yılında 3007 terörist ölü, 115 terörist yaralı, 10040 militan ve sempatizan sağ, 1994 yılında ise 4019 terörist ölü, 153 terörist yaralı ve 12514 militan ve sempatizan da sağ olarak ele geçirilmişlerdir.

Giderek gerileyen bir seyir içerisinde de olsa, terörist cinayet örgütleri yol keserek, yolları mayınlayarak, köylere, mezralara baskın yaparak umumî yerlere, işyerlerine ve araçlara bomba koyarak, genç, yaşlı, bebek demeden tesadüfen bulabildiği masum vatandaşlarımızı, güvenlik güçleri mensuplarımızı ve diğer görevlilerimizi hunharca katletme eylemlerine, fırsat buldukça girişmekten geri kalmamaktadırlar. Ölü ve yaralı masum insan sayısı bu vahşiyane saldırıların bir sonucudur ancak, ölü-yaralı ve yakalanan terörist sayısında giderek meydana gelen artışta, güvenlik güçlerimizin yurdumuzun her noktasında terörist örgütlerinin üzerine daha büyük bir işbirliği içerisinde, kararlı ve inançlı gitmelerinin etkileri büyüktür.

Güvenlik güçlerimiz, gerek doğu ve güneydoğu bölgelerimizde ve gerekse yurdumuzun diğer yerlerinde, yeri geldiğinde canlarını feda edercesine, üstün bir işbirliği anlayışı içerisinde görevlerini sürdürmektedirler. Bu mücadeleler sırasında şahadet mertebesine erişen görevlilerimizle terörist saldırılarında hayatlarını kaybeden vatandaşlarımıza Tanrıdan rahmet diliyorum.

Görevlerini feragat ve kararlılık içerisinde yerine getirmiş ve halen getirmekte olanları da huzurlarınızda saygıyla selamlıyorum.

Bugün terör nitelikli olayların önlenmesinde aslî sorumlu Hükümetimizdir ve bunun idraki içinde olmanın mümkün olabilen her şey yapılacaktır. Olaylar önlenmelidir ve önlemekte kararlıyız ancak, takdir edersiniz ki, olay, sadece Hükümetimizin olayı olmaktan çıkmıştır, halkıyla, parlamentosuyla, basınıyla, diğer demokratik güçleriyle milletin olayı haline gelmiştir. Durdurulması için, takdir edersiniz ki, bu demokratik güçlerin desteği de şarttır. Bunu beraberce omuzlamak mecburiyetindeyiz. Memnuniyetle ifade edeyim ki, bu uğurda millî birlik ve bütünlük içerisindeyiz.

Sayın Başkan, Plan ve Bütçe Komisyonunun değerli üyeleri şimdi de terörle yakın ilgi içinde olması hasebiyle, uyuşturucu kaçakçılığı üzerinde durmak istiyorum. Bilindiği gibi, ülkemiz, önemli uyuşturucu üretim ve tüketim bölgelerinin

kesişme noktasında bulunmaktadır. Özellikle, Avrupanın bazı bölgelerinde son yıllarda ortaya çıkan siyasi, ekonomik ve sosyal huzursuzluklar, Balkanlar, orta ve doğu Avrupa, Ortadoğu ve Kafkaslarda meydana gelen otorite boşlukları, uyuşturucu trafiğinde bir geçiş yolu ülkesi olarak, ülkemizi önemli bir konuma getirmiştir. Bir kısım Batı Avrupa ülkelerinde uyuşturucu kullanımını ceza kapsamı dışında bırakmaya yönelik eğilimlerin de, artan pazar sebebiyle, ülkemiz üzerinden uyuşturucu trafiğinin artışında etkisi küçümsenemez. Bu arada, Avrupa birliği çerçevesinde iç sınırlardan geçişlerin kolaylaşması, Doğu Avrupa ülkelerinin kimya endüstrilerinin yasa dışı sentetik uyuşturucu imaline ve vatandaşlarının da bu modellerin ticaretinden elde edilen aşırı kârlara yönelmeleri, etkisini ülkemizde de yansıtan uyuşturucu pazarının giderek gelişmesine neden olmuştur.

Ülkemizdeki uyuşturucu trafiğini tahrik eden bu tabloya, terörü de eklemek gerekir zira, günümüzde uyuşturucu, sadece, insanları, fizyolojik ve toplumları sosyal açıdan çökerten bir tahrir aracı olmakla kalmıyor, aynı zamanda, gizli silah ticaretine kaynaklık ederek, anarşi ve terör nitelikli hareketleri besleyen yıkıcı bir unsur haline de dönüşebiliyor. Basınımızdan da yakinen takip ettiğinizi zannediyorum, yıkıcı terör odakları kendilerine silah temini için parasal kaynak bulmak amacıyla dünyada narkotik trafiğini yöneten yeraltı teşkilatlarıyla yakın işbirliği içine girebilmektedirler, Interpol kayıtları göstermektedir. Avrupa Konseyi Pompidou Grubu ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı Uyuşturucu Maddeler Kontrol Organı raporlarında da uyuşturucu madde kaçakçılığının terör ile yakın bağlantısı teyit edilmektedir. Ülkemizde de 1991-1995 yıllarında 102 civarında uyuşturucu kaçakçılığı olayında PKK bölücü terör örgütünün dahil olduğu bilinmektedir. Bu, bütün ülkelerce hem uyuşturucu, hem de terör olguları üzerinde hassasiyetle durmanın ne kadar hayati bir önemi olduğunu açıkça göstermektedir.

Güvenlik güçlerimiz, konunun bu hassas yönlerini de göz önünde bulundurarak, uyuşturucu kaçakçılığı üzerinde dikkatle durmaktadırlar. Örneğin Interpol verilerine göre 1994 yılında dünyada yakalanan eroinin yüzde 21'i, Avrupa'da yakalanan eroinin yüzde 29'u ve Balkan rotasında yakalanan eroininin de yüzde 61'i ülkemizde yakalanmıştır.

Güvenlik güçlerimizce, 1993 yılında 1458 olayda toplam 39.700 kilogram uyuşturucu madde ele geçirilmiştir ve faili durumundaki 2633 sanık, 1994 yılında ise, 2250 olayda 33.805 kilogram uyuşturucu madde ele geçirilmiş ve faili durumundaki 4815 sanık adli mercilere tevdi edilmiştir. Bu rakamlar 1995 yılında olayda 1954 adet olay görülmüş ve 21 952 kilogram ve sanık sayısında da 4321 kişi olup, ele geçirilen uyuşturucu miktarı itibarıyla giderek azalmalar görülmüştür. Buna rağmen, rakamların büyüklüğü, konunun vahametini açıkça gözler önüne sermektedir. Güvenlik güçlerimiz, bu vahametini idraki içinde uyuşturucuyla mücadelelerini, giderek yoğunluk kazandırarak sürdürmektedirler.

Ölü sayısında meydana gelen yüzde 2.3 oranındaki azalışa rağmen, açık söylemek gerekirse, ortaya çıkan bu rakamlar karşısında aslında üzüntü duymamak mümkün değildir. Bakanlığımızda mümkün olabilen, bütün gayretler gösterildiği halde, bu ölümlü ve yaralamalı trafik olayları meydana gelmektedir ve gelmeye devam etmektedir. Bakanlığım bu gidişi geriye döndürebilmek için, sürekli olarak konu üzerinde olabilecek gayretleri göstermiş, yeri geldiğinde yasal düzenlemeler getirmiş, kendi bünyesi içinde de trafik kontrollerinin artırılması, trafik polisimizin eğitimi, teknik açıdan donatılması ve sürücülerle temasların sıklaştırılması gibi mümkün olabilecek tedbirlere başlamıştır.

Bilindiği gibi, trafik kazalarının meydana geliş sebeplerini araştırdığımızda, karşımıza genel olarak üç önemli unsur çıkmaktadır. Bunlar, altyapı, insan faktörü ve trafik denetimidir. Bunlardan, altyapı yolun yapım ve bakımından sorumlu olan kuruluşların görev alanına girmekte olup, bunlar, Karayolları Genel Müdürlüğü ve belediyelerdir, insan faktörü ve trafik denetimi ise, bakanlık olarak bizi daha çok ilgilendirmektedir. Bu faktörü, sürücü, yolcu ve yaya olmak üzere ele aldığımız da insan unsuru, meydana gelen kazalarda yüzde 98'lik bir oranla kusur oranlarının başında gelmektedir.

Özellikle, şehirlerarası karayollarında meydana gelen trafik kazalarına baktığımızda, hatalı sollama, aşırı hız, yakın takip, yanlış şeritte seyretme, alkolü, yorgun ve uykusuz araç kullanma gibi, insandan kaynaklanan hataların, çok büyük ölçüde olduğunu görmekteyiz. Ancak, bu karamsar tabloya rağmen, trafik kazalarını azaltmak için bu uzun vadeyi bekleyecek miyiz eğitimi de ihmal etmeyerek hayır... Bu nedenle, kazalarda insan unsurunun oranını düşürmek için, her şeyden önce, etkili denetimler gerekmekte olup, bu da az önce değindiğim gibi, Bakanlığımın asli görev alanına girmektedir. Bunun için genelde alışageldiği gibi, sabit denetimden ziyade, seyir halindeki denetimlere ağırlık verilmektedir ve verilecektir.

Muhterem arkadaşlarım, karayollarındaki trafik kazalarının azaltılmasına yönelik olarak 2918 sayılı Kanunda değişikliği öngören bir kanun tasarısı, geçen yasama döneminde, Bakanlığımızca hazırlanmış olup, tasarısı, Yüksek Meclisimizde Genel Kurul gündemine alınmıştı. Hepinizin hatırladığı gibi, seçimi müteakip bu kanun kadük oldu. Tasarı bu yasama döneminde tekrar Yüce Meclise sunulacaktır. Tasarının kanunlaşması halinde, birçok yeni unsur yanında, ceza puanlarını dolduranlar için, zorunlu eğitim ve sağlık kontrolünün getirilmesi, son aşamada da sürücü belgesinin iptali, ayrıca, trafik para cezalarında gerek miktar ve gerekse tahsilat yönünden caydırıcılığı sağlayacak yeni hükümler ve benzeri uygulamalar alanına konulmuş olacaktır.

Müsaadelerinizle konuşmamın bu bölümünde de Bakanlığımın diğer hizmetleri üzerinde kısaca bilgi sunarak sözlerime son vermek istiyorum.

Bilindiği gibi, çağdaş dünyamız, bilinçli ve süratli bir gelişme dönemini yaşamaktadır.

İzaha gerek yoktur ki, bu gelişime ayak uydurmak kaçınılmazdır. Ulusumuz, uygun ortam yaratıldığı takdirde, bu gelişmelere ayak uydurmasını çok iyi bilen nadir uluslardan birisidir. Çok uzağa gitmeye gerek yoktur halen içinde bulunduğumuz dönemde, katedilen mesafeler buna açık bir örnektir fakat, müesseseler böyle mi ben, Bakanlığım itibarıyla, buna pek olumlu cevap veremeyeceğim. Örneğin, Bakanlığımın hizmet alanına giren kuruluşların yetki ve çalışma şekillerini düzenleyen temel kanunlardan İl Özel İdaresi Kanunu 1913, Köy Kanunu 1924, Belediye Kanunu 1930 tarihlerini taşımaktadırlar. Bu kanunlardan bir kısmının dili bir yana, yürürlüğe girdikleri tarihlerdeki dünyanın ve ülkemiz şartlarının dahi günümüzden çok farklı olduğu yüksek malumlarıdır. Halbuki, günümüzün Türkiye'si, görev, yetki, teşkilat, personel, katılım ve her şeyden önce de, kaynak bakımından eskiye göre olabildiğince güçlü, halk katılımına daha fazla açık, saydam ve demokratik merkezî idarenin sadece ana meselelerde yol göstereceğine, düzenleyiciliğine, eğiticiğine ve denetimine ihtiyaç duyabilecek çağdaş yönetim tiplerini arzulamaktadır.

Arza gayret ettiğim bu düşüncelerle, Bakanlığım, merkezî ve mahallî nitelikli yönetim birimlerimizde günümüzün koşullarına göre olumsuzluğu hissedilen ülkemizin yol almakta olduğu demokratik ilkelerle bağdaşmayan, verimli ve ekonomik çalışma yönünden önemli bir engel olarak saptanan nedenlerin ortadan kaldırılması ve yerlerine, halka hizmet götürürken rahatlık sağlayıcı, çağdaş çözümler getirici düzenlemeler yapılmasına yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Bunlardan, İl İdaresi Kanununda Değişiklik Yapılmasını Öngören Kanun Tasarısı geçen yasama döneminde hazırlanarak Yüce Meclisin Genel Kurulu gündemine kadar götürülmüştür. Yeni yasama dönemimizde aynı prosedürün tekrarlanmasına başlanmış ve tasarıya yeni ekler de yapılarak, Başbakanlığa tekrar gönderilmiştir.

Bu arada, taşra yönetiminde yerel hizmetlere etkinlik kazandırılması, rasyonel kaynak kullanımı ve mahallî idarelerimizin kaynak kullanma kapasitelerinin artırılması amacıyla, Bakanlığımızda sürdürülmüş olan çalışmalar sonunda Mahallî İdarelerin Yeniden Yapılandırılmasına ve Bu İdarelerle İlgili Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı isminde yeni bir kanun tasarısı hazırlanmış ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile siyasî partilerden, basın kuruluşlarından ve sivil toplum örgütlerinden görüş alınması aşamasına getirilmiştir.

Bilindiği gibi, merkezî idare ile mahallî idarelerimiz arasında hizmet ve kaynak bölüşümünün yeniden ele alınması ve mahallî idarelerin hizmet görme kapasitelerinin artırılması gerektiği konusunda kamuoyunda geniş bir mutabakat mevcuttur. Sadece bunun nasıl yapılacağı hususu yeterince netleşmemiş olup, ta-

sarıyla bu belirsizlik giderilmeye, en azından asgarî düzeye indirilmeye çalışılmaktadır.

Tasarının hazırlık çalışmalarında, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan, dolayısıyla, Parlamentomuzun da tasvibinden geçmiş olan ilkelerden, daha önce çeşitli kuruluşlar tarafından hazırlanmış olan metinlerden, uygulayıcıların ve diğer ilgililerin görüşlerinden de azamî ölçüde yararlanılmıştır.

Ayrıca, daha önceleri hazırlanagelmiş tasarılarından farklı olarak, tasarıda sadece mahallî idarelerin kendi yasaları değil, mahallî idarelerin hizmetlerini olumsuz yönde etkileyen diğer yasalar da ele alınarak, konuya bütüncül ve uygulama kabiliyeti yüksek düzeyde olacak şekilde cevap aranmaya çalışılmıştır ancak, bütün bunların da yeterli olabileceği düşüncesinde değiliz. Bu nedenle, tasarı hakkında, hemen hemen her kesimden talep ettiğimiz görüşler de dikkatle göz önünde bulundurulacak ve tasarıya daha doyurucu bir muhteva kazandırılmaya çalışılacaktır.

Ayrıca, Nüfus Kanununda da değişiklik öngören çalışmalarımız mevcut olup, son aşamaya getirilmiştir. Buna ilişkin tasarıyla, şahıs güvenliği için önemli tedbirler öngörülmektedir. Özellikle, sahteciliğe müsait olan ve kartondan imal edilen mevcut nüfus cüzdanlarının, çeşitli dolandırıcılık olaylarına ve kimliğini saklama gayreti içerisinde olanlara imkân sağladığı tespit edildiğinden, nüfus cüzdanlarının tahrifata ve sahteciliğe imkân vermeyen bir teknolojiyle üretilmesine yönelik düzenlemeler getirilmektedir.

Aile hayatına ve özel hayatın gizliliğine karşı duyulan sonsuz saygının bir ifadesi olarak, nüfus kütüğündeki kişilere ait bilgilerin ilgisiz kişilerin ellerine geçmesini önleyecek hükümler getirilmektedir.

Özellikle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerimizde yaşayan çok sayıda kişilerin, kendilerini nüfusa yazdırmamaları neticesinde, bu kimseler, devlete karşı olan yükümlülüklerini yerine getiremedikleri gibi, vatandaşlık bağları da şeklen ve hukuken kurulamamaktadır. Yurdumuza çeşitli yollarla sızan yabancılar, bu kişilerden ayırt etmek gerekliliğini de göz önünde tutarak, bunların nüfus kütüklerine tescillerini sağlayacak etkinlikte hükümler getirilmektedir.

Bunların yanında, sivil savunmamıza çağdaş bir boyut kazandırılmasına ve özellikle savaş ve afetlerin meydana getireceği yıkımlarda, halkımızın can ve malının kurtarılması hizmetlerine etkinlik kazandırılması amacıyla hazırladığımız Sivil Müdafâ Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı üzerinde diğer kuruluşlarla görüşmelerimiz sürmektedir.

Bu arada, Bakanlığın, yıl içinde, mahallî idarelerimize rehberlik etmede, nüfusa, sivil savunmaya, personelinin eğitimine, belediye kurulmasına, köy kurulmasına, kaldırılmasına, ilhaka ilişkin hizmetleri, adil ve hakkaniyete bağlı olduğuna, içtenlikle inandığımız esaslara bağlı olarak, tarafsız bir tutum içerisinde

vatandaşlarımıza götürmede üzerine düşen görevleri yapma gayreti içinde olmuştur. Bu cümleden olarak 1995 yılında, Mernise yönelik çalışmalar manzumesi içinde, kodlama çalışmaları, ülke düzeyinde yüzde 83 oranına ulaştırılmıştır.

Bakanlığımızın denetim hizmetleri, 1995 yılında mülkiye müfettişlerince ve mahallî idareler kontrolörlerince, mutad programları gereğince, il, ilçe ve mahallî idarelerimizde sürdürülmüştür. Bu denetimler sırasında, kişi borcuna alınan 1 trilyon 259 milyar Türk Lirasının yanı sıra, 84 milyar 616 milyon Türk Lirası zimmet ve 115 milyar 243 milyon Türk Lirası tazmini gereken usulsüz ödeme olayına rastlanmış ve ilgililer hakkında yasal yollara başvurulmuştur.

1995 yılında 62 belediye, 199 köy kurulmuş 239 köy bağlısı ve 128 belediye mahallesinin tescili yapılmış, 5 köyün tüzel kişiliği kaldırılmış, 36 köyün idarî bağılılığı ve 29 köyün adları değiştirilmiştir.

Malumlarımız olduğu üzere, Bakanlığım, savaşta, doğal afetlerde ve büyük yangınlarda halkımızın can ve mal kaybının en aza indirilmesi için her türlü koruyucu ve kurtarıcı silahlı tedbirleri almakla, kanunen yükümlü kılınmış olup, 1995 yılı içinde bu yönlü güçlendirmeye yönelik eğitim çalışmaları da sürdürülmüştür. Bu amaçla, 373 sivil savunma personeli eğitime tabi tutulmuştur. Ayrıca, illerde, toplam 7500 kişiyi kapsayan acil yardım ve kurtarma ekiplerinin eğitimleri ve 6 ilde örnek sivil savunma planı ve müşterek servis tatbikatı gerçekleştirilmiştir.

Değerli Başkan, değerli üyeler burada yeri gelmişken, mülkî idare amirlerinin ve Bakanlığımın diğer personelinin formasyonu konusunda da birkaç söz söylemek istiyorum: Özellikle son yıllarda her sahada meydana gelen gelişmeler yanında, ortaya çıkan hızlı mevzuat değişiklikleri de, edinilmiş olan bilgilerin sık sık yenilenmesini zorunlu kılmaktadır. Takdir edileceği gibi, bu zorunluluk, özellikle taşra düzeyinde, mevzuatın uygulanmasında devlet adına, hükümet adına zorunlu olan mülkî idare amirleri için çok daha büyük bir önem taşımaktadır.

Bu arada, dinamik bir kamu yönetimi için nitelikli görevliler yetiştirilmesinin önemi de tartışmasızdır. Nitelikli personele sahip olmanın, özellikle ülke yönetiminde son derece hayati görevler üstlenmiş olan bakanlığım için ne kadar önemli olduğu sanırım tartışmasızdır. Bu nedenle, Bakanlığım teşkilatında mülkî idare amirlerimiz başta olmak üzere, her düzeyde personelin hizmetiçi eğitime yönelik çalışmalar önümüzdeki dönemde hızlandırılarak sürdürülecektir. Bu cümleden olarak, 1996 yılı içerisinde mülkî idare amirleri dahil, 50 faaliyet halinde toplam 3096 personel hizmetiçi eğitimlere tabi tutulacaktır. 1995 yılında gerçekleştirilen 35 faaliyetle, toplam 1413 personel hizmetiçi eğitime tabi tutulmuşlardır.

Sayın Başkan, değerli üyeler şimdi de, İçişleri Bakanlığı ve bağlı kuruluşların bütçe tasarıları üzerinde çok kısa rakamsal bilgiler sunarak, sözlerime son vermek istiyorum, İçişleri Bakanlığı 1996 Yılı Bütçe tasarısı 17 trilyon 831 milyar

Türk Lirası olarak belirlenmiştir. Bu 10 trilyon 641 milyar Türk Lirası olan 1995 yılı bütçesine göre, miktar olarak 7 trilyon 190 milyar Türk Liralık ve nisbi olarak da yüzde 68'lik bir artışa tekabül etmektedir.

Emniyet Müdürlüğü Bütçe Tasarısı 74 trilyon 212 milyar Türk lirası olarak belirlenmiş ve 40 trilyon 221 milyar tutarında olan 1995 yılı bütçesine göre, rakam olarak 33 trilyon 990 milyar Türk Lirası ve yüzde 85 nispetinde de bir nisbi artış geçen yıla göre göstermiştir.

Jandarma Genel Komutanlığı Bütçe Tasarısı 56 trilyon 303 milyar Türk Lirası olarak belirlenmiş ve 30 trilyon 261 milyar Türk Lirası olan 1995 yılı bütçesine göre, rakam olarak 26 trilyon 41 milyar Türk Lirası tutarında ve yüzde 86 nispetinde bir artış göstermiştir.

Sahil Güvenlik Komutanlığı Bütçe Tasarısıysa 2 trilyon 781 milyar Türk Lirası olarak belirlenmiş olup, bu, 1 trilyon 398 milyar Türk Lirası olan 1995 yılı bütçesine göre, rakam olarak 1 trilyon 383 milyar Türk Lirası tutarında ve yüzde 99 nispetinde bir artışa tekabül etmektedir.

Sayın Başkan, muhterem üyeler buraya kadar yapmaya gayret ettiğim açıklamalarla, Yüksek Komisyonunuza işleri Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının icraatı hakkında özet halinde bilgi arzına çalıştım.

Bütçelerimiz, Yüksek Komisyonunuzun tasviplerine mazhar olduğu takdirde, bizlere tahsis edilmiş olan kaynakların en tasarruflı fakat, hizmete en yararlı biçimde kullanılması yönünde her türlü gayret gösterilecektir.

Başta da ifade ettiğim gibi, ülkemizin birlik ve bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılaplarına saygı, görevlerini yerine getirirken Bakanlığımın her kademedeki mensupları için bundan böyle en büyük rehber olacaktır. /

Sözlerime son vermeden evvel, Yüce Komisyonun üyelerinin güvenlikle ilgili olarak vereceğimiz önergelere olumlu katkıda bulunacakları inancını taşımaktayım.

Sözlerime son verirken beni dinlemek zahmetine katlandığınızdan dolayı, şahsım ve Bakanlığım mensupları adına teşekkür ediyor, hepinize saygılar sunuyorum. "

Bakanımız, İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının 1996 Yılı Bütçe Tasarıları üzerinde TBMM Genel Kurulunda 19 Nisan 1996 tarihinde yapılan görüşmelerde grupları adına konuşan Milletvekillerinin Bakanlık. Bütçesi ile ilgili eleştirilerini cevaplamıştır.

Bakan GÜNEY, Genel Kurulda yaptığı konuşmada mahalli idareler reformu ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur:

"Muhterem arkadaşlarım, Plan ve Bütçe Komisyonunda, partilere mensup bütün arkadaşlarımla ifade ettiği gibi, bugün ülkemizin en önemli beklentisi, mahalli idareler reformudur; Hükümetimiz, programında da belirttiği gibi, mahalli

idareler reformu mutlaka yapacaktır. Bunun için hazırlıklarımız, aşağı yukarı, tamamlanmıştır; çok kısa bir sürede, mahalli idareler reformu, Yüce Meclise, huzurlarınıza getirilecektir. Reformdan amaç, merkezi idarede toplanan görev ve yetkilerin, mahalli yönetimlere devridir; bunun detaylarını, gerek ihtisas komisyonlarında, gerekse Meclis Genel Kurulunda birlikte görüşeceğiz. Ben şimdiden, mahalli idareler reformuna, Plan ve Bütçe Komisyonunda, partilerimizin göstermiş oldukları ilgiden dolayı teşekkür etmek istiyorum."

Konuşmasının devamında ülkemizin önemli sorunlarından birisi olan trafik sorununa dikkat çekerek; bugüne kadar yetersiz olan trafik cezalarını artırmak, trafik altyapısını hazırlamak ve trafik eğitimi için gerekli önlemleri almak üzere hazırladıkları Trafik Yasa Tasarısını en kısa zamanda Meclise getireceklerini ifade etmiştir.

Ayrıca olağanüstü halin tedricen kaldırılacağını, bunun için gerekli yasa tasarılarının hazırlandığını belirtmiştir.

TBMM Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sonunda 19 Nisan 1996 tarihinde İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının 1996 Yılı Bütçesi kabul edilmiştir.

İçişleri Bakanı Doç. Dr. Ülkü GÜNEY'in Trafik Haftası Nedeniyle Yaptığı Konuşma

• İçişleri Bakanı Doç. Dr. Ülkü GÜNEY Trafik Haftası nedeniyle 6 Mayıs 1996 tarihinde bir basın toplantısı yapmıştır.

Bu yıl 7-13 Mayıs 1996 tarihleri arasında gerçekleştirilen Trafik Haftasının, trafik düzeni ve güvenliği bakımından, çeşitli kurum ve kuruluşların katkılarını artırmak ve karayolunu kullananların dikkatini bu konuya çekmek amacıyla tertiplendiğini belirterek toplantıya başlayan Bakan, daha sonra trafik kazalarına ilişkin rakamsal verilerle açıklamalarda bulunmuştur.

Toplantının devamında, mevcut Trafik Yasası ile Bakanlığımız tarafından hazırlanan Trafik Yasa tasarısı üzerinde duran İçişleri Bakanı, bu konuda özetle şu açıklamalarda bulunmuştur.

"Bilindiği gibi mevcut Trafik Kanunumuz, trafik olgusunu bir bütün olarak görmüş ve çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına görev ve sorumluluklar vermiştir. Ancak görev verilen kurum ve kuruluşların duyarsızlığı ve aralarındaki koordinasyon eksikliği sebebiyle, trafik toplumumuzda sadece İçişleri Bakanlığının sorumluluğundaymış gibi algılanmaktadır. Oysa, trafiğin denetlenmesi ve düzenlenmesi gibi görevleri dışında görevi olmayan Bakanlığım, diğer kurum ve kuruluşların bazı görevlerini de üstlenmiş durumdadır. Bu durum, düzenleme ve denetleme hizmetlerinin arzulanan düzeyde yapılmasını engellemektedir.

Vatandaşlarımızın canını ve malını trafik canavarına terketmemek için, polisimizin üstün bir feragat ve fedakarlık göstererek yaptığı görevin yanısıra ona yardımcı olmak amacıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da aynı duyarlılığı göstermesi gerekmektedir. Bunun yanında sürücülerin, nakliyat işi yapan kuruluş yöneticilerinin ve yayaların kanuni, vicdani ve insani sorumluluklarını yerine getirmeleri trafik probleminin çözümündeki özlemimizdir.

Tasarıyla;

Başbakanın başkanlığında "Karayolu Güvenliği Yüksek Kurulu" oluşturulmuştur. Bu kurul, herşeyden önce kanunun görev verdiği kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliğini giderecektir. Böylece, bu konuda bir hükümet politikası oluşturulması ve bunun uygulanması sağlanacaktır.

Trafik denetlenmesi ve yönetimi görevinin daha etkin yürütülebilmesi için Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde "Trafik Hizmetleri Başkanlığı" oluşturulmaktadır. Ayrıca, Trafik güvenliği ile ilgili her türlü bilimsel araştırmayı yapmak amacıyla "Trafik Araştırma Merkezi" kurulmaktadır. Bu merkez özellikle üniversiteler ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği içinde çalışacaktır.

Polisin yetkisi dışında kalan kırsal alanlarda; Trafik düzenlenmesi ve denetlenmesi amacıyla, trafik eğitimi almış rütbeli personel eliyle yürütülmek üzere Jandarma Teşkilatı görevli ve yetkili kılınmaktadır.

Okullarda zorunlu trafik ve ilkyardım dersi okutulması ve ulusal ve bölgesel yayın yapan radyo ve televizyonlara haftada en az 30 dakika trafik eğitimi konusunda yayın yapma mecburiyeti getirilmektedir.

Araç kusurlarının trafik kazalarına olan olumsuz etkileri azaltmak amacıyla Türk Standartları Enstitüsüne araçların muayenesini yapma yetkisi verilmektedir.

Ticari araçları kullananlara "Ticari Taşıt Kullanma Belgesi" almaları zorunluluğu getirilmekte ve kazaya karışan otobüs firmalarının adlarının teşhiri öngörülmektedir."

Bakan konuşmasını "Trafik haftasının açılışını yaparken, bütün vatandaşlarımızdan dileğim; uzun araştırmalar sonucunda ortaya çıkan trafik kurallarına uymaları, uymayanları uyarmaları ve düzenleme ve denetleme görevi yapan fedakar polisimize yardımcı olmalarıdır." diyerek tamamlamıştır.

İçişleri Bakanı Doç. Dr. Ülkü GÜNEY'in Olağanüstü Hal Uygulamasının Uzatılması İle İlgili Olarak TBMM'nde Yaptığı Konuşma

• İçişleri Bakanı Doç. Dr. Ülkü GÜNEY, 10 ilimizde uygulanan olağanüstü halin bir dönem daha uzatılmasına dair Hükümet görüşünü 18 Haziran 1996'da toplanan TBMM Genel Kurulu'nda yaptığı bir konuşma ile açıklamıştır.

Konuşmasına;

"Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısı taviz kaldırmaz üniter bir yapıdır. Devletin oluşumundaki millet iradesi bu yönde tecelli etmiştir.

Devletin varlığına ve bütünlüğüne, demokratik otoritesinin sarsılmasına yeltenmiş olanlarla mücadele, demokratik kurallar içerisinde yürütülmektedir.

Terör ve şiddet ortamı ile mücadele bu yasal çerçeve içerisinde en sert şekilde sürdürülmelidir." diyerek başlayan Bakan, bölgedeki sorunların çözümü ve olağanüstü hal uygulamasının tedricen kaldırılması yönünde hükümet programında taahhütleri bulunduğunu hatırlattıktan sonra, olağanüstü halin kaldırılmasına yönelik yasal düzenlemeler konusunda da şunları söylemiştir;

"Bilindiği gibi son günlerde PKK terörü ile yapılan mücadele sınır ötesine taşmış durumdadır.

Son bir hafta içerisinde Kuzey Irak'ta barınan ve sınırimızdan ülkemize girme hazırlığında olan bir grup PKK militanına yönelik olarak Hakkari ve Şırnak illerimiz sınır bölgeleriyle, Kuzey Irak'a uzanan hatta yapılan operasyonlarda (163) terörist ölü ele geçirilmiştir.

Devletin güvenlik güçlerinin sınır ötesinde bu mücadeleyi sürdürmeleri ancak OHAL hukukunun tanımış olduğu imkanlar ölçüsünde mümkündür.

OHAL rejimi kaldırıldıktan sonra güvenlik güçlerimizin devam edecek terörle mücadelesinin hukuki bir desteğe ihtiyaç hissettireceği açıkça ortadadır.

Ancak, siyasi ortamın parlamentodan üç aylık dönem içerisinde reform niteliğindeki yasal düzenlemelerin çıkartılmasına fırsat vermemiş olması, OHAL'in kaldırılması ile birlikte büyük bir boşluğun doğmasına neden olabilecektir.

Bu nedenledir ki;

İller idaresi Kanunu'ndaki düzenlemeler,

Köy Kanunundaki değişiklikler ile GKK'ların statülerinin belirlenmesi yönündeki düzenlemeler,

Kimlik Bildirme Kanunu'ndaki yenilikler,

6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanun'da öngörülen yeni statüler yasallaşınca kadar mevcut OHAL'in hukuki kimliğinin devamına ihtiyaç bulunmaktadır."

Bakan GÜNEY, terörle mücadelede ulaşılmış bulunan noktadan geriye gitmemek için yasal düzenlemelerin ve buna paralel idari tedbirlerin alınması bakımından mevcut olağanüstü hal uygulamasının TBMM'nce bir dönem daha uzatılmasının gerekliliğine olan inancını belirterek konuşmasını tamamlamıştır.

TBMM'de yapılan görüşmeler sonunda olağanüstü hal 18 Haziran 1996 tarihinden 31 Temmuz 1996 tarihine kadar uzatılmıştır.

51 inci Dönem Komiser Yardımcıları Diploma Töreni

- 51 inci dönem Polis Akademisi mezunu Komiser Yardımcılarının diploma töreni 27 Haziran 1996 tarihinde yapılmıştır.

Törene katılarak bir konuşma yapan İçişleri Bakanı Doç.Dr. Ülkü GÜNEY, yeni Komiser Yardımcılarını kutladıktan sonra terör konusuna da değinmiştir. Bakan bu konuda;

"Bugün ülkemizin her alanda güçlü ve etkin bir konuma gelmesinden rahatsız olanlar vardır. Bunlar vatan ve millet birliğini bozmaya çalışarak, ülkemiz üzerinde sinsi ve o oranda hain planlar kurarak birtakım oyunlar oynamaya devam etmektedirler.

Bilindiği gibi ülkemiz; özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesinde, ülke ve millet bütünlüğünü tehdit ve vatandaşlarımızın can ve mal güvenliğini yok eden ciddi bölücü terör olaylarıyla karşı karşıyadır.

Uzun yıllardan beri ülkemiz gündeminin birinci sırasını işgal eden terör olayları, ülkemizin bölünmez bütünlüğüne, milletimizin birliğine ve devletimizin teklifine saldırmakta ve üniter bir devlet olan Türkiye Cumhuriyetinin bu yapısını ortadan kaldırmayı hedef almaktadır." diyerek terör olaylarının barış ve güvenliğimizi bozduğunu ve halkımıza anayasa, yasalar ve çeşitli uluslararası insan hakları belgeleriyle tanınan başta yaşama hakkı olmak üzere bütün hak ve hürriyetleri yok ettiğini ifade etmiştir.

Bakan daha sonra toplumumuzdaki huzur ve barış ortamının teminatının güvenlik güçleri olduğunu vurgulamış, genç Komiser Yardımcılarına öğütler vererek konuşmasını bitirmiştir.

Bakanlığımızca Gerçekleştirilen Eğitim Faaliyetleri

Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

- 27-31 Mayıs 1996 tarihleri arasında Sivil Savunma Koleji'nde gerçekleştirilen "NBC Kursu"nda Iğdır ili ve ilçelerinde görev yapan 8 kişi eğitimden geçirilmiştir.

- Bakanlık birimlerinde görevli 29 Koruma ve Güvenlik Amirinin iştirak ettiği "Koruyucu Güvenlik Kursu", 20-24 Mayıs 1996 tarihleri arasında yapılmıştır.

Eğitim Dairesi Başkanlığı

- İl Özel İdare Bütçe ve Muhasebe Usulü Yönetmeliği Uygulama Semineri

a) 8 Nisan 1996 tarihinde açılan 3 üncü Dönem "İl Özel İdare Bütçe ve Muhasebe Usulü Yönetmeliği Uygulama Semineri"ne çeşitli illerden 62 İl Özel İdare Personeli iştirak etmiştir. Seminer 26 Nisan 1996 tarihinde tamamlanmıştır.

b) 4 üncü Dönem "İl Özel İdare Bütçe ve Muhasebe Usulü Yönetmeliği Uygulama Semineri" 6 Mayıs 1996 tarihinde başlamıştır. 56 kişinin iştirak ettiği bu seminer, 24 Mayıs 1996 tarihinde sona ermiştir.

c) 27 Mayıs-14 Haziran 1996 tarihleri arasında yapılan 5 inci Dönem "İl Özel İdare Bütçe ve Muhasebe Usulü Yönetmeliği Uygulama Semineri"ne 54 İl Özel İdare memuru katılmıştır.

- 25. Dönem "Resmi Yazışma Kuralları Kursu" Bakanlığımızdan 66 personelin katılımı ile 15-19 Nisan 1996 tarihleri arasında yapılmıştır.

- Mülki İdare Amilleri Semineri

a) 15-17 Nisan 1996 tarihleri arasında Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler konusunda düzenlenen 12 nci Dönem "Mülki İdare Amirleri Semineri"ne 28 kişi iştirak etmiştir.

b) 13 üncü Dönem "Mülki İdare Amirleri Semineri" 6-10 Mayıs 1996 tarihleri arasında Sınır İl ve İlçeler konusunda yapılmış olup, bu seminere 45 kişi katılmıştır.

- 20-24 Mayıs 1996 tarihleri arasında İçel İli Kapızlı Eğitim ve Dinlenme Tesislerinde yapılan 4 üncü Dönem "İl Mahalli İdareler Müdürleri Kursu"nda 71 İl Mahalli İdareler Müdürü eğitimden geçirilmiştir.

- 5 inci Dönem "İl Yazı İşleri Müdürleri Kursu" 27 Mayıs 1996 tarihinde İçel İli Mezitli Eğitim ve Dinlenme Tesislerinde başlamış olup, 64 İl Yazı İşleri Müdürünün iştirak ettiği kurs, 31 Mayıs 1996 tarihinde sona ermiştir.

- 93 İlçe Yazı İşleri Müdürünün katıldığı 13 üncü Dönem "İlçe Yazı İşleri Müdürleri Kursu" İçel İli Kapızlı Eğitim ve Dinlenme Tesislerinde 3-7 Haziran 1996 tarihleri arasında yapılmıştır.

- 10-14 Haziran 1996 tarihleri arasında İçel İli Mezitli Eğitim ve Dinlenme Tesislerinde gerçekleştirilen 2 nci Dönem "İl Genel Meclisi Üyeleri Kursu"nda 44 İl Genel Meclisi Üyesi eğitime alınmıştır.

Emniyet Genel Müdürlüğü

- 1-5 Nisan 1996 tarihinde 12, 8-12 Nisan 1996 tarihinde 13 olmak üzere toplam 25 personele "Asayiş Projesi Kullanım Kursu" verilmiştir.

- 1-19 Nisan 1996 tarihleri arasında, Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı bünyesinde, Hizmetiçi Eğitim Ünitesinde açılan "Pasaport Kursu"nda 77 kişi eğitime alınmıştır.

- 1-12 Nisan 1996 tarihleri arasında, Güvenlik Dairesi Başkanlığı hizmetiçi eğitim ünitesinde açılan "Güvenlik Hizmetleri Kursu"nda 70 güvenlik görevlisi eğitim görmüştür.

- Ankara Emniyet Müdürlüğü bünyesinde açılan ve 14 personele verilen "Yerel Bilgisayar Ağları ve Netware Kursu" 1 Nisan-3 Mayıs 1996 tarihleri arasında yapılmıştır.
- 1-5 Nisan 1996 tarihinde 73, 15-19 Nisan 1996 tarihinde ise 37 olmak üzere merkez teşkilatından toplam 110 görevli "Lojistik Kursu"nda eğitime alınmıştır.
- 8 Nisan 1996 tarihinde başlayıp 12 Nisan 1996 tarihinde sona eren ve Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı bünyesinde açılan "Kişisel Bilgisayar (PC) Kursu"nda 29 personel eğitilmiştir.
- Koruma Dairesi Başkanlığınca 73 kişiye verilen "VIP Koruma Kursu", 15-26 Nisan 1996 tarihleri arasında yapılmıştır.
- 22 Nisan-16 Mayıs 1996 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Windows, Excel, Windword Bilgisayar Kursu"nda 4 personel eğitim görmüştür.
- 6-10 Mayıs 1996 tarihinde 15, 6-17 Mayıs 1996 tarihinde 61 olmak üzere toplam 76 kursiyere "Yabancılar Projesi Kursu" verilmiştir.
- 6-17 Mayıs 1996 tarihleri arasında açılan "Güvenlik Hizmetleri Kursu"nda 90 kişi eğitime alınmıştır.
- 6-17 Mayıs 1996 tarihinde 57, 20-31 Mayıs 1996 tarihinde ise 68 olmak üzere toplam 125 Personel, "VIP Koruma Kursu"nda eğitimden geçirilmiştir.
- 15 kişiye verilen "Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Psikolojisi Kursu" 6-17 Mayıs 1996 tarihleri arasında yapılmıştır.
- 6 Mayıs 1996 tarihinde başlayıp 24 Mayıs 1996 tarihinde sona eren "Teleks Operatörü Yetiştirme Kursu"na 16 personel katılmıştır.
- 13-15 Mayıs 1996 tarihinde 7, 20-22 Mayıs 1996 tarihinde 7, 27-29 Mayıs 1996 tarihinde de 10 olmak üzere toplam 24 görevliye "Araç Kayıt Kursu" verilmiştir.
- 20-31 Mayıs 1996 tarihleri arasında yapılan "Teknik Fotoğraf Kursu"nda 10 personel eğitim görmüştür.
- 10 kişinin katıldığı "Sistem İşletimi ve İletişim Kursu" 13-31 Mayıs 1996 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.
- 13 Mayıs 1996-21 Haziran 1996 tarihleri arasında açılan "Temel Trafik ve Kaza İnceleme Kursu"nda 252 kursiyer eğitime alınmıştır.
- 3-14 Haziran 1996 tarihinde 40, 17-28 Haziran 1996 tarihinde de 56 olmak üzere toplam 96 personele "VIP Koruma Kursu" verilmiştir.
- 20 Mayıs 1996-14 Haziran 1996 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Panzer Bakım Onarım Kursu"nda 24 kişinin eğitimi sağlanmıştır.

- 3-28 Haziran 1996 tarihleri arasında açılan "Panzer Kuleci Sürücü Kursu"na 48 görevli katılmıştır.
- 3-14 Haziran 1996 tarihleri arasında açılan "İltica-Göç-Vatandaşlık Kursu"nda 54 kişi eğitime alınmıştır.
- 3 Haziran 1996 tarihinde başlayıp 28 Haziran 1996 tarihinde sona eren "A Serisi Sistem Kursu"na 19 personel iştirak etmiştir.
- 3 Haziran-5 Temmuz 1996 tarihleri arasında açılan "PC (Kişisel Bilgisayar) Kursu"nda 24 görevliye eğitim verilmiştir.
- 6 Mayıs 1996 tarihinde Balıkesir Polis Okulunda açılan "Özel Harekat Kursu" 16 Ağustos 1996 tarihinde sona erecektir.
- 12 kişiye verilen "Kaçakçılık Projesi Kullanım Kursu", 17-21 Haziran 1996 tarihleri arasında yapılmıştır.
- 17-26 Haziran 1996 tarihleri arasında yapılan "Güvenlik Projesi Kullanım Kursu"nda 14 personel eğitimden geçirilmiştir.
- 24-28 Haziran 1996 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Silah Ruhsat Projesi Kullanım Kursu"nda 15 kişinin eğitimi sağlanmıştır.

Bakanlığımız İlgililerin Katıldığı Yurtdışı Toplantıları

- Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları Daire Başkanlığında görevli Komiser Cüneyt YETKİN, 8-13 Nisan 1996 tarihleri arasında Fransa'da yapılan "Mali Suçlar Eğitim Kursu"na iştirak etmiştir.
- 15-26 Nisan 1996 tarihleri arasında Avusturya'da yapılan Birleşmiş Milletler 39. Uyuşturucu Maddeler Komisyon Toplantısına Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlar Harekat Daire Başkanı Tuncay YILMAZ katılmıştır.
- Motorlu Araç Suçları Toplantısına katılmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğü İnterpol Daire Başkanlığında görevli Başkomiser S. Hakan CAN, 17- 20 Nisan 1996 tarihleri arasında Fransa'ya gitmiştir.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele ve Harekat Daire Başkanlığında görevli Başkomiser Orhan SEVER'in iştirak ettiği, Akdivar ve Aksoy İnsan Hakları İhlal iddiaları başvuru duruşması 21-27 Nisan 1996 tarihleri arasında Fransa'da yapılmıştır.
- 23-26 Nisan 1996 tarihleri arasında Rusya'da yapılan Konsolosluk görüşmelerine Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürü Özgen GÖKALP katılmıştır.
- Koç-Unisys firmasının düzenlediği UUA (Unisys User's Association) toplantısına katılmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Daire Başkanı Orhan ÜZELER, Komiser Yardımcıları Menderes VAROL ile Kadir Taner YILDIRIM, 4-12 Mayıs 1996 tarihleri arasında Avusturya'ya gitmişlerdir.

- 6-10 Mayıs 1996 tarihleri arasında Almanya'da yapılan Güvenlik İşbirliği Görüşmelerine Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Kamil TECİRİÖĞLU ile Terörle Mücadele ve Harekat Daire Başkanı Cevdet SARAL iştirak etmişlerdir.

- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Özgen GÖKALP, 2-8 Mayıs 1996 tarihleri arasında Almanya'da yapılan Türk vatandaşları ve kuruluşları ile ilgili görüşmelere katılmak üzere anılan ülkede bulunmuştur.

- Sahil Güvenlik Komutanlığında görevli Deniz Yüzbaşı Sinan YILMAZ'ın katıldığı Deniz Güvenliği Komitesi (MSC) 66. Dönem Toplantısı, 28 Mayıs-6 Haziran 1996 tarihleri arasında İngiltere'de yapılmıştır.

- Emniyet Genel Müdürlüğünden 1 Başkomiser, 1 Komiser, 2 Komiser Yardımcısı ve 11 Polisten oluşan toplam 15 kişi, 17-26 Haziran 1996 tarihleri arasında ABD'de yapılan patlayıcı madde olaylarına karşı önlemlerin görüldüğü toplantıya gitmişlerdir.

- 3-28 Haziran 1996 tarihleri arasında ABD'de yapılan uyuşturucu ile mücadele yöneticileri toplantısına Adana Narkotik Şube Müdürlüğünde görevli Emniyet Amiri Şahin YILMAZ Şube Müdür Vekili olarak katılmıştır.

- Erzurum Emniyet Müdürlüğünde görevli Kimyager Gönül YAZICI'nın katıldığı, milletlerarası adli kimyager toplantısı, 3-14 Haziran 1996 tarihleri arasında ABD'de yapılmıştır.

- Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlar Harekat Daire Başkanı Tuncay YILMAZ, 25-28 Haziran 1996 tarihleri arasında ABD'de yapılan karaparanın aklanmasının önlenmesine ilişkin mali eylem grubu toplantısına katılmak üzere anılan ülkede bulunmuştur.

Diğer Çalışmalar

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

a) Tarama Çalışmaları

Türkiye genelinde sürdürülen nüfus kütükleri tarama çalışmaları bitirilmiştir.

b) Kodlama Çalışmaları

Türkiye genelinde sürdürülen nüfus kütükleri kodlama çalışmaları Mart 1996 tarihi itibarıyla 748 ilçede tamamlanmıştır.

c) Veri Girişi Yapılan İlçe Sayısı

Halen 883 ilçede kayıtlı 79.674.589 vatandaşımızın kayıtlı bilgi işlem ortamına geçirilmiştir.

Resmi Gazete'de Yayımlanan Atama Kararları

• 6 Nisan 1996 tarih ve 22603 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 96/7988 sayılı karar ile; Ekli listede görev yerleri ile ad ve soyadları yazılı şahısların karşılarında belirtilen görevlere atanmaları; İçişleri Bakanlığı'nın 5/4/1996 tarihli ve 3185 sayılı yazısı üzerine, 5442 sayılı Kanunun 6 ncı ve 23/4/1981 tarihli ve 2451 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 5/4/1996 tarihinde kararlaştırılmıştır.

5/4/1996 Tarihli ve 96/7988 Sayılı Kararnamenin Eki

LİSTE

Adı ve Soyadı	Eski Görevi	Yeni Görevi
Alaaddin YÜKSEL	Trabzon Valisi	Emniyet Genel Müdürü (Vali)
İsmet Gürbüz CİVELEK	Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Dai.Bşk.	Trabzon Valisi

• 9 Nisan 1996 tarih ve 22606 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 96/8004 sayılı karar ile;

Ekli listede görev yerleri ile ad ve soyadları yazılı şahısların karşılarında belirtilen yer valiliklerine ve görevlere atanmaları; İçişleri Bakanlığı'nın 8/4/1996 tarihli ve 3186 sayılı yazısı üzerine, 5442 sayılı Kanunun 6 ncı ve 23/4/1981 tarihli ve 2451 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 8/4/1996 tarihinde kararlaştırılmıştır.

8/4/1996 Tarihli ve 96/8004 Sayılı Kararnamenin Eki Liste

Adı ve Soyadı	Eski Görevi	Yeni Görevi
M. Yücel ÖZBİLGİN	Adıyaman Valisi	Merkez Valisi
Hayrullah YILDIZ	Amasya Valisi	Merkez Valisi
Yener RAKICIOĞLU	Bolu Valisi	Merkez Valisi
M. Recai TOSYALI	Burdur Valisi	Merkez Valisi
Erdal AKSU	Çankırı Valisi	Merkez Valisi
M. Doğan HATİPOĞLU	Diyarbakır Valisi	Merkez Valisi
Koru ENGİN	Edirne Valisi	Merkez Valisi
Oğuz BERBEROĞLU	Erzurum Valisi	Merkez Valisi
Özdemir HANOĞLU	Kastamonu Valisi	Merkez Valisi
Çetin BİRMEK	Kırklareli Valisi	Merkez Valisi
Neşet KANYILMAZ	Kırşehir Valisi	Merkez Valisi
Aslan YILDIRIM	Kahramanmaraş Valisi	Merkez Valisi
Atilla VURAL	Konya Valisi	Merkez Valisi
Cemalettin SEVİM	Kütahya Valisi	Merkez Valisi

A. Refik TEKEREK	Muş Valisi	Merkez Valisi
Sait EKER	Nevşehir Valisi	Merkez Valisi
Yavuz ERKMEN	Bartın Valisi	Merkez Valisi
Selahattin ONUR	Artvin Valisi	Merkez Valisi
Erol UĞURLU	Rize Valisi	Merkez Valisi
Erdoğan BÜYÜKAKALIN	Sakarya Valisi	Merkez Valisi
Mehmet ÖZGÜN	Tokat Valisi	Merkez Valisi
Kamil DEMİRCİOĞLU	Uşak Valisi	Merkez Valisi
Ertuğrul ERSOY	Yozgat Valisi	Merkez Valisi
Halil NİMETOĞLU	Kahraman Valisi	Merkez Valisi
Kutluay ÖKTEM	Ardahan Valisi	Merkez Valisi
O. Nuri EYÖVGE	Yalova Valisi	Merkez Valisi
Necati BİLİCAN	Merkez Valisi	Olağanüstü Hal Bölge Valisi
Emir DURMAZ	Ağrı Valisi	Diyarbakır Valisi
Saim ÇOTUR	Antalya Valisi	K.Maraş Valisi
Kadir UYSAL	Aydın Valisi	Uşak Valisi
Abdulkadir SARI	Bingöl Valisi	Van Valisi
Kemal NEHROZOĞLU	Kocaeli Valisi	Amasya Valisi
Hüsnü TUĞLU	Çanakkale Valisi	Antalya Valisi
Mehmet CANSEVEN	Elazığ Valisi	Edirne Valisi
Ayhan ÇEVİK	Gümüşhane Valisi	Tokat Valisi
H. Güner ÖZMEN	Ordu Valisi	Kilis Valisi
Gökhan AYDINER	İçel Valisi	Sakarya Valisi
Rıdvan YENİŞEN	Bursa Valisi	İstanbul Valisi
Ahmet KAYHAN	Mardin Valisi	Erzurum Valisi
Mevlüt ÇETİNKAYA	Niğde Valisi	Kayseri Valisi
Şenol ENGİN	Tekirdağ Valisi	İçel Valisi
T.Ziyaettin AKBULUT	Şanlıurfa Valisi	Konya Valisi
Şehabettin HARBUT	Kırıkkale Valisi	Şanlıurfa Valisi
Lütfullah BİLGİN	Kilis Valisi	Elazığ Valisi
Oğuz Kağan KOKSAL	Merkez Valisi	Adana Valisi
Muharrem GÖKTAYOĞLU	Merkez Valisi	Aydın Valisi
Nusret MİROĞLU	Merkez Valisi	Bolu Valisi
Erhan TANJU	Merkez Valisi	Burdur Valisi
Yusuf Ziya GÖKSU	Merkez Valisi	Denizli Valisi
Aydın ASLAN	Merkez Valisi	Kastamonu Valisi
Memduh OĞUZ	Merkez Valisi	Kocaeli Valisi
M. Bahrettin DEMİRER	Merkez Valisi	Kütahya Valisi
Muzaffer ECEMİŞ	Merkez Valisi	Manisa Valisi
Fikret GÜVEN	Merkez Valisi	Mardin Valisi
Şinasi KUŞ	Merkez Valisi	Nevşehir Valisi

Adil YAZAR	Merkez Valisi	Niğde Valisi
Mustafa MALAY	Merkez Valisi	Ordu Valisi
Yüksel ÇAVUŞOĞLU	Merkez Valisi	Samsun Valisi
Zeki ŞANAL	Merkez Valisi	Tekirdağ Valisi
Dr. Süleyman OĞUZ	Merkez Valisi	Yalova Valisi
İ. Kemal ÖNAL	Müsteşar Yardımcısı	Kırklareli Valisi
Selahattin HATİPOĞLU	Mülkiye Başmüfettişi	Muş Valisi
Ali GÜNGÖR	Bakanlık Müşaviri	Ardahan Valisi
Cemil SERHADLI	Emn.Gn.Md. Yardımcısı	Muğla Valisi
Erdal ATA	Pers.Gn.Md. Daire Başkanı	Rize Valisi
Hakkı TEKE	Nüf.ve Vat. İsl.Gn.Md.Yrd.	Karaman Valisi
Behiç ÇELİK	Mah.İd.Gn.Md.Daire Bşk.	Kırkkale Valisi
Orhan TAŞANLAR	İstanbul Emn. Müdürü	Bursa Valisi
Mustafa ÇETİN	Mülkiye Başmüfettişi	Gümüşhane Valisi
Kadir ÇALIŞICI	Balçova Kaymakamı	Adıyaman Valisi
Atilla DİNÇER	Çeşme Kaymakamı	Bingöl Valisi
Ekrem ÖZSOY	Edirne Vali Yardımcısı	Çanakkale Valisi
Selahattin BAŞER	Gerze Kaymakamı	Kırşehir Valisi
Nafiz KAYALI	Sinop Vali Yardımcısı	Yozgat Valisi
Lütfi YİĞENOĞLU	Bandırma Kaymakamı	Ağrı Valisi

• 9 Nisan 1996 tarih ve 22606 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 96/45342 sayılı Karar ile;

İstanbul Emniyet Müdürlüğüne, İzmir Emniyet Müdürü Kemal YAZICIOĞLU'nun atanması,

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 68 inci ve 76 ncı maddeleri ile 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 3870 sayılı Kanunla değişik 13. ve 2451 sayılı Kanunun 2. maddesi gereğince uygun görülmüştür.

• 14 Nisan 1996 tarih ve 22611 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 96/45361 sayılı karar ile;

Açık bulunan Genel İdare Hizmetleri Sınıfından 1 inci derece kadrolu Bakanlık Müşavirliğine, Çevre Bakanlığında Ekonomist kadrosunda görev yapan Selim BUDAK'ın,

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 59 ve 74 üncü maddeleri ile 2451 sayılı Kanunun 2 nci maddesi gereğince tayini uygun görülmüştür.

• 22 Mayıs 1996 tarih ve 22643 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 96/45593 sayılı karar ile;

1 inci derece kadrolu Müsteşar Yardımcılığına Bakanlık Müşaviri Osman AYDIN'ın, 1 inci derece kadrolu Müsteşar Yardımcılığına Mülkiye Başmüfettişi Ayhan NASUHBEYOĞLU'nun,

657 sayılı Devlet Memurları Kanunun 68/B ve 76 ncı maddeleri ile 2451 sayılı Kanun uyarınca atanmaları uygun görülmüştür.

- 22 Mayıs 1996 tarih ve 22643 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 96/45606 sayılı karar ile;

1 inci derece kadrolu Personel Genel Müdür Yardımcılığına, Personel Genel Müdürlüğü Daire Başkanı M. Fatih ERYILMAZ'ın,

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 68/B ve 76 ncı maddeleri ile 2451 sayılı Kanun uyarınca atanması uygun görülmüştür.

- 4 Mayıs 1996 tarih ve 22626 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 96/8095 sayılı karar ile;

Giresun Valisi İsmail GÜNİNDİ'nin Merkez Valiliğine atanması; İçişleri Bakanlığı'nın 15/4/1996 tarihli ve 3196 sayılı yazısı üzerine, 5442 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi ile 23/4/1981 tarihli ve 2451 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 18/4/1996 tarihinde kararlaştırılmıştır.

- 20 Haziran 1996 tarih ve 22672 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 96/45836 sayılı karar ile;

Açık bulunan 1 inci derece kadrolu Mülkiye Başmüfettişliklerine;

Mülkiye Müfettişleri; Mustafa BÜYÜK, H. Avni ÇOŞ, Şükrü YILDIZ, İbrahim TÜRKER, H. Mehmet SONGUR, M.Hulusi GÜLŞEN, Adnan ÖZDEMİR, İbrahim KAPAKLIKAYA, Mehmet ÇETİN, Hüseyin AKSOY, Ahmet GÖRÜCÜ, Muammer EROL, Bülent SAVUR, Mevlüt BİLİCİ, Ahmet GÖÇERLER, Rıdvan AYDIN, Celalettin GÜVENÇ, Mehmet ATASAY, Erkan TOPRAK ile Muzaffer ÖZTÜRK'ün,

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 68/B, 76 ve 2451 sayılı Kanunun 2 nci maddeleri gereğince atanmaları uygun görülmüştür.

MEVZUAT BÖLÜMÜ
1 NİSAN 1996-30 HAZİRAN 1996 TARİHLERİ ARASINDA
RESMÎ GAZETE'DE YAYIMLANAN İÇİŞLERİ BAKANLIĞI VE
MÜLKÎ İDARE AMİRLERİ İLE İLGİLİ MEVZUAT (
(KRONOLOJİK FİHRİST)

M. Sami KOÇ
APK Uzman Yardımcısı

I. KANUNLAR

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
22.4.1996	4140	Katma Bütçeli İdareler 1996 Mali Yılı Bütçe Kanunu	2.5.1996	22624
26.6.1996	4148	Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	30.6.1996	22682

II. TBMM KARARLARI

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
18.6.1996	435	Ülkemizde Konuşlandırılan Çokuluslu Gücün Görev Süresinin Uzatılmasına Dair Karar	19.6.1996	22671
18.6.1996	436	Olağanüstü Halin 10 İlde Uzatılmasına Dair Karar	19.6.1996	22671

III. MİLLETLERARASI ANDLAŞMALAR

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
4.4.1996	96/7982	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkmenistan Hükümeti Arasında Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar	13.4.1996	22610

4.4.1996	96/7990	Türkiye ile Polonya Arasında Nota Teatisi Suretiyle İmzalanan ve Resmi Pasaportlar Vize Muafiyet Anlaşmasının Kapsamını Resmi Seyahatleri, Geçici ve Sürekli Görev Atamalarını da Kapsayacak Şekilde Genişleten Anlaşma'nın Onaylanması Hakkında Karar	14.4.1996	22611
4.4.1996	96/7992	Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı ile Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı Arasında Silahlı Kuvvetler Personel Ailelerinin Sosyal ve Kültürel Amaçlı Mübadelesine İlişkin Protokol'un Onaylanması Hakkında Karar	4.5.1996	22626
11.4.1996	96/8028	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bosna-Hersek Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar	4.5.1996	22627
18.4.1996	96/8086	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Gürcistan Hükümeti Arasında İmzalanan Vize Kolaylığı Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar	7.5.1996	22629
28.3.1996	86/7940	Batı Avrupa Birliği ile Türkiye Arasında İmzalanan Güvenlik Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar	15.5.1996	22637
6.5.1996	96/8123	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı'na (HABITAT-II) İlişkin Düzenlemeler Hakkında Türkiye Cumhuriyeti İle Birleşmiş Milletler Arasındaki Anlaşma ve Ekleri İle Anlaşma'nın Müttemmim Cüzünü Teşkil Eden Güvenlikle İlgili Mektup Metni'nin Onaylanması Hakkında Karar	18.5.1996	22640

IV. BAKANLAR KURULU KARARLARI

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
28.3.1996	96/7925	Türkiye ile Hollanda Arasındaki Vize Harçlarından Muafiyet Anlaşmasının Sona Erdirilmesi, Hollanda ve Belçika Vatandaşlarına Vize Mecburiyeti Getirilmesi ve Bunlardan Vize Harcı Alınması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	4.4.1996	22601
28.3.1996	96/7927	Tokat İli Almus İlçesine Bağlı Ceğet Belediyesi'nin İsmi "CİHET" Olarak Değiştirilmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı	4.4.1996	22601
21.3.1996	96/7917	Bartın Limanının Yolcu Giriş-Çıkış Kapısı Olarak Tespit Edilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	5.4.1996	22602
21.3.1996	96/7912	2794 Kişiye Türk Vatandaşlığından Çıkma İzni Verilmesi ve Bazı Karamamelerle Türk Vatandaşlığından Çıkmalarına İzin Verilen bazı Kişilerle İlgili Olarak Düzeltme Yapılması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	7.4.1996	22604

28.3.1996	96/7947	Ordu İli, Gököy İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Gökıranı Belediyesi İsminin "DAMARLI" Olarak Değiştirilmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı	9.4.1996	22606
28.3.1996	96/7947	Ordu İli, Korgan ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Çayıralan Belediyesi isminin "ÇAYIRKENT" Olarak Değiştirilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	9.4.1996	22606
28.3.1996	96/7947	Malatya İli, Hekimhan İlçesine Bağlı Kirmanlı Belediyesi isminin "İPEK YOLU" Olarak Değiştirilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	9.4.1996	22606
28.3.1996	96/7955	Bazı Yerlerde Arazi Toplulaştırması Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı	10.4.1996	22607
28.3.1996	96/7942	Ereğli Limanı Balıkçı Barınağının Yolcu Giriş- Çıkış Kapısı Olarak Tespit Edilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı	11.4.1996	22608
28.3.1996	96/7953	1985 Kişinin Türk Vatandaşlığından Çıkmasına İzin Verilmesi ve Bazı Kararnamelerle Türk Vatandaşlığından Çıkmalarına İzin Verilen Bazı Kişiler Hakkında Hükümlerin İptaline Dair Bakanlar Kurulu Kararı	11.4.1996	22608
4.4.1996	96/7987	2639 Kişiye Türk Vatandaşlığından Çıkma izni Verilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	11.4.1996	22608
11.4.1996	96/8035	Bazı Mahalli idare Birliklerinin Kurulmasına izin Verilmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı	25.4.1996	22621
11.4.1996	96/8060	Bazı Mahalli İdare Birliklerinin Adlarının Değiştirilmesi ve Merkezi İçel ilinde Olmak Üzere "İçel Sahil Bandı Belediyeleri Pis Su Katı Atık Hizmetleri Birliği"nin Kurulmasına İzin Verilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	27.4.1996	22623
3.5.1996	96/8122	Çeşitli Kurum ve Kuruluşlara Ait Kadro Değişikliğine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	14.5.1996	22636
27.4.1996	96/8129	Sürekli Görevle Yurt Dışında Bulunan Memurların Aylıklarına Uygulanacak Katsayısı Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	16.5.1996	22638
6.5.1996	96/8141	404 Kişiye Türk Vatandaşlığının Kaybettirilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	17.5.1996	22639
27.4.1996	96/8159	Türk Soyundan 138 Göçmenin Türk Vatandaşlığına Alınmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı	20.5.1996	22641
16.5.1996	96/8212	"Çatalca ilçesi Soğuk Hava Deposu Belediye ve Köyler Birliği"nin Adının "Çatalca İlçesi Belediyeler ve Köylere Hizmet Götürme Birliği" Olarak Değiştirilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	25.5.1996	22646
9.5.1996	96/8174	5490 Kişinin Türk Vatandaşlığından Çıkmasına izin Verilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	31.5.1996	22652
16.5.1996	96/8214	Basın-İlan Kurumu Genel Kurulu'nda Boş Bulunan işçileri Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı Temsilciliklerine Görevlendirilenler Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	31.5.1996	22652
10.6.1996	96/8298	Yedek Subayların Yetiştirilme Sürelerinin Yeniden Düzenlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı	24.6.1996	22676

6.6.1996	96/8335	Kocaeli İli, Gebze İlçesine Bağlı Gültepe Belediyesi İsmi "ÇAYIROVA" Olarak Değiştirilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	25.6.1996	22677
6.6.1996	96/8335	Malatya İli, Akçadağ İlçesine Bağlı Yukarıkozluca Belediyesi İsmi "KOZLUCA" Olarak Değiştirilmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı	25.6.1996	22677
6.6.1996	96/8333	1252 Kişinin Türk Vatandaşlığından Çıkmasına İzin Verilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	26.6.1996	22678
10.6.1996	96/8337	2220 Kişiyi Türk Vatandaşlığından Çıkma İzni Verilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	27.6.1996	22679

V. YÖNETMELİKLER

A-BAKANLAR KURULU KARARI İLE YAYIMLANAN YÖNETMELİKLER

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
21.3.1996	96/7896	Harita ve Harita Bilgilerini Temin ve Kullanma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	10.4.1996	22607
6.5.1996	96/8119	Kamu Konutları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik	16.5.1996	22636

B - BAKANLIKLARCA YAYIMLANAN YÖNETMELİKLER

Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
	Tarihi	Sayısı
Türk Silahlı Kuvvetleri ile Hizmet Yönetmeliğinin Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik	21.4.1996	22618
Uzman Erbaş Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	21.5.1996	22642
Polis Okulu Öğrencileri Kıyafet ve İstihkak Yönetmeliği'nin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik	28.5.1996	22649
Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığının Arşiv Hizmetlerine İlişkin Yönetmelik	3.6.1996	22655

VI. MÜŞTEREK KARARLAR

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
5.4.1996	96/45251	İstanbul ili, Ümraniye ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Ömerli Köyünde "ÖMERLİ" ismiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	7.4.1996	22604

5.4.1996	96/45252	Bartın İli, Merkez İlçesi Kozcağız Bucağına Bağlı Hasankadı ve Gökçedere Köyleri ile Gerişli Köyü Doğançılar Mahallesinin Birleşerek Merkezi Hasankadı Köyü olmak üzere "HASANKADI" ismiyle Belediye Kurulmasına ilişkin Müsterek Karar	7.4.1996	22604
5.4.1996	96/45253	İstanbul İli, Beykoz ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Çavuşbaşı Köyünde "ÇAVUŞBAŞI" ismiyle Belediye Kurulmasına Dair Müsterek Karar	7.4.1996	22604
5.4.1996	96/45254	Çorum ili, Alaca ilçesine Bağlı Höyük, Kalınkaya, Karamahmut ve İmat Köylerinin Birleşerek Merkezi Höyük Olmak Üzere "ALACAHÖYÜK" ismiyle Belediye Kurulmasına Dair Müsterek Karar	7.4.1996	22604
5.4.1996	96/45255	İstanbul İli, Tuzla ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Orhanlı Köyünde "ORHANLI" ismiyle Belediye Kurulmasına Dair Müsterek Karar	7.4.1996	22604
5.4.1996	96/45258	Ordu ili, Akkuş ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Kızılelma Köyünde "YENİKONAK" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müsterek Karar	7.4.1996	22604
5.4.1996	96/45286	Trabzon ili, Sürmene ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Ormanseven Köyünde "ORMAN SEVEN" adıyla Belediye Kurulmasına Dair Müsterek Karar	7.4.1996	22604
5.4.1996	96/45256	Giresun ili, Merkez ilçesine Bağlı Boztekke Köyü İspir Suyu Mevkiinin Giresun Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına Dair Müsterek Karar	7.4.1996	22604
5.4.1996	96/45257	Bolu ili, Düzce ilçesine Bağlı Beyciler Köyünün Düzce Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına Dair Müsterek Karar	7.4.1996	22604
5.4.1996	96/45259	Samsun ili, Ondokuzmayıs ilçesine Bağlı Yeşilköy Köyü Fatih Mahallesinin Ondokuzmayıs Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına İlişkin Müsterek Karar	7.4.1996	22604
12.4.1996	06/45363	Adana ili, Ceyhan ilçesine Bağlı Büyükmangıt Köyünde "BÜYÜKMANGIT" ismiyle Belediye Kurulmasına Dair Müsterek Karar	14.4.1996	22611
12.4.1996	96/45362	Erzincan İli, Merkez ilçesine Bağlı Keklikkayası Köyünün Tespit Edilen Kısımının Çukurkuyu Belediyesi Sınırları İçine Alınmasına İlişkin Müsterek Karar	14.4.1996	22611
17.4.1996	96/45406	Çorum ili, Mecitözü ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Kavaklı Köyünün, Buradan Ayrılarak Amasya İli Göynücek ilçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müsterek Karar	19.4.1996	22616
17.4.1996	96/45407	Kırıkkale İli, Keskin ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Mehmetbeyobası Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı ilin Balışeyh İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müsterek Karar	19.4.1996	22616
17.4.1996	96/45408	Ankara ili, Kalecik ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Ahmetadil Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı ilin Akyurt ilçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müsterek Karar	19.4.1996	22616

17.4.1996	96/45409	Adana İli, Aladağ İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Çamlıbel Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı İlin Pozantı İlçesi Kamışlı Bucağına Bağlanmasına Dair Müsterek Karar	19.4.1996	22616
17.4.1996	96/45410	Adana İli, Aladağ İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Gerdibi Köyü İle Pozantı İlçesi Kamaşlı Bucağına Bağlı Hamidiye Köyü Arasında Kalan İki İlçe Arası Sınırın Tespitine İlişkin Müsterek Karar	19.4.1996	22616
17.4.1996	96/45411	İçel İli, Silifke İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Yenisu Köyü İle Mut İlçesi Sarıkavak Bucağına Bağlı Hocalı Köyü Arasında Kalan İki İlçe Arası Sınır İlişkin Müsterek Karar	19.4.1996	22616
17.4.1996	96/45412	Trabzon İli, Vakfikebir İlçesine Bağlı Hacıköy Köyü İle Yıldız, Tarlacık, Kirazlık, Çamlık Köylerinin Vakfikebir Belediyesi Mücavir Alanı İçinde Kalan Kısımların, Vakfikebir Sınırları İçine Alınmasına Dair Müsterek Karar	19.4.1996	22616
17.4.1996	96/45413	Gaziantep İli, Karkamış İlçesi Merkez Bucağına Bağlı İkinci Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı İlin Nizip İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına İlişkin Müsterek Karar	19.4.1996	22616
2.5.1996	96/45506	Samsun İli, Terme İlçesine Bağlı Hüseyinmescidi Köyünde "HÜSEYİNMEŞCİT" Adı Altında Belediye Kurulmasına İlişkin Müsterek Karar	5.5.1996	22627
2.5.1996	96/45509	Zonguldak İli, Devrek İlçesine Bağlı Özbağı ve Kozluca Köyleri İle Derebuluca Köyü Hüseyin Beyler Bağlısının Birleşerek "ÖZBAGI" ismiyle Belediye Kurulmasına Dair Müsterek Karar	5.5.1996	22627
2.5.1996	96/45504	İçel İli, Merkez İlçe Kuzucubelen Bucağına Bağlı Kocayer Köyü İle Erdemli İlçesi Elvanlı Bucağına Bağlı Sıraç Köyü Arasında Kalan İki İlçe Arası Sınır İlişkin Müsterek Karar	5.5.1996	22627
2.5.1996	96/45505	Çorum İli, Oğuzlar İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Şeyhköy Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı İlin İskilip İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müsterek Karar	5.5.1996	22627
2.5.1996	96/45507	Kayseri İli, Tomarza İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Alayerli Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı İlin Talaş İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına İlişkin Müsterek Karar	5.5.1996	22627
2.5.1996	96/45508	Erzurum İli, Karayazı İlçesi Göksu Bucağını Bağlı Erenler Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı İlin Karaçoban İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müsterek Karar	5.5.1996	22627
11.5.1996	96/45546	Sinop İli, Türkeli İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Çatakörencik ve Çatakgeriş Köyleri İle Ayancık İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Babaköy Köyü Arasında Kalan İki İlçe Arası Sınır İlişkin Müsterek Karar	12.5.1996	22634

8.6.1996	96/45782	Muğla İli Bodrum İlçesine Bağlı, Ortakent ve Yahşıköy Köylerinin Birleşerek "ORTAKENT YAHŞI" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	10.6.1996	22662
8.6.1996	96/45778	Erzurum İli Karayazı İlçesi Söylemez Bucağı İle Bu Bucağa Bağlı, Ataköy, Aşağıkızılkale, Çullu, Duatepe, Eyüpler, Sarıtaş, Topçu, Yemlik, Yılanlı ve Yukarıkızılkale Köylerinin Buradan Ayrılarak Aynı İlin, Köprüköy İlçesine Bağlanması İle Daha Önce Söylemez Bucağına Bağlı Olan Akarsu, Akdağ, Alemdağı, Aşağısöylemez, Karakale, Yukarıçığılgan, Yukarısöylemez ve Dilek Köylerinin de Karayazı İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	10.6.1996	22662
8.6.1996	96/45779	Çorum İli, Kargı İlçesine Bağlı Güneyköy Köyü Değirmendere Bağlısının Hacıhamza Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına İlişkin Müşterek Karar	10.6.1996	22662
8.6.1996	96/45780	Mardin İli Dargeçit İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Alagöz Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı İlin Midyat İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	10.6.1996	22662
8.6.1996	96/45781	Şanlıurfa İli, Siverek İlçesi Şekerli Bucağına Bağlı, Üçkuyu Köyü İle Hilvan İlçesi Gölcük Bucağına Bağlı Kalınbayat Köylerinin, Bağlı Oldukları Birimlerden Ayrılarak Aynı İlin Merkez İlçe Kabahaydar Bucağına Bağlanmalarına İlişkin Müşterek Karar	10.6.1996	22662
19.6.1996	96/45837	Anadan İli Yüreğir İlçesi Yakapınar Bucağına Bağlı Baklalı Köyünde "BAKLALI" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.6.1996	22672
19.6.1996	96/45812	Kastamonu İli, Doğanyurt İlçesine Bağlı Hocaköy Köyünün Doğanyurt Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına İlişkin Müşterek Karar	20.6.1996	22672
19.6.1996	96/45838	Niğde İli, Çiftlik İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Bekarlar ve Sofular Belediyelerinin, Buradan Ayrılarak Aksaray İli Gülağaç İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmalarına Dair Müşterek Karar	20.6.1996	22672

VII. GENELGELER

Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
	Tarihi	Sayısı
1997 Mali Yılı Bütçe Çağrısı	11.6.1996	22663
1997 Yılı Yatırım Programı Hazırlama Uygulama Esasları (96/5)	30.6.1996	22682

VIII. TEBLİĞLER

Konusu		Yayınlandığı Resmi Gazetenin	
		Tarihi	Sayısı
1996 Mali Yılı Bütçe Uygulama Talimatı	(Sıra No: 8)	17.4.1996	22614
2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanununa Göre Yapılacak Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasına İlişkin Tebliğ		20.4.1996	22617
1996 Mali Yılı Bütçe Uygulama Talimatı	(Sıra No: 9)	9.5.1996	22631
DÜZELTME (1996 Mali Yılı Bütçe Kanunu ve Katma Bütçeli İdareler 1996 Mali Yılı Bütçe Kanunu ile İlgili)		29.5.1996	22650
Devlet Memurları Kanunu Genel Tebliği	(Seri No: 144)	10.6.1996	22662

MEVZUAT METNİ

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YÜKSEK ÖĞRETİM ÖĞRENCİ YURTLARI YÖNETMELİĞİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Tanımlar

Amaç

Madde 1 - Bu Yönetmeliğin amacı, Emniyet Teşkilatı mensuplarının yüksek öğretim çağındaki çocuklarının, yurt sorunlarını gidermek ve onlara daha iyi öğrenim imkanları sağlamak amacıyla, Emniyet Genel Müdürlüğü Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına bağlı müstakil veya Polis Okulları bünyesinde açılan Emniyet Genel Müdürlüğü Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtlarının, yönetim ve işletilmelerine ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 - Bu Yönetmelik, Emniyet Teşkilatı Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtlarının kuruluşunu, amacını, yönetim organlarının yetki ve sorumluluklarını, yurtlarda barındırılacak öğrenciler ile velilerinin bağlı oldukları hükümleri kapsar.

Tanımlar

Madde 3 - Bu Yönetmelikte geçen deyimlerden;

Genel Müdürlük	:	Emniyet Genel Müdürlüğünü,
Genel Müdür	:	Emniyet Genel Müdürünü,
Daire Başkanlığı	:	Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığını,
Daire Başkanı	:	Sosyal Hizmetler Daire Başkanım,
Vakıf	:	Türk Polis Teşkilatını Güçlendirme Vakfını,
Yurt	:	Emniyet Genel Müdürlüğü Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurdunu,
Yurt Müdürü	:	Emniyet Teşkilatı Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurdunun, sevk ve idaresinden sorumlu olan müdürü,
Öğrenci	:	Yurtta barındırılan öğrencileri,

Veli

: Yurtta barındırılan öğrencilerin, Emniyet Teşkilatında görevli babasını, annesini, bunun dışındakilerin ise, yurda karşı sorumluluğunu yerine getiren kanuni veli veya vasisini, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Kuruluş, Görev, Çalışma Esasları

Kuruluş

Madde 4 - Emniyet Teşkilatı Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtlarına, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından, yurtların kapasitesi göz önüne alınarak, idareci, yeteri kadar amir, memur ve hizmetli atanır. Bu şekilde teşekkül ettirilen yurt müdürlükleri 5 inci maddede gösterilen ünitelerden oluşur.

Polis Okulları bünyesinde kumlan yurtlara da, müdür ataması yapılmayarak, Okul Müdürü, yurdun da müdürü sayılır. Okul Müdürü, Emniyet Müdürü veya Emniyet Amiri rütbesinde bir personeli, bu işte görevlendirebilir.

Yurt Müdürlüğü Yönetim Birimleri

Madde 5 - Yurt müdürlüğü bir müdür ve müdür yardımcısı ile bunlara bağlı aşağıdaki yönetim birimlerinden oluşur.

- 1) İdari Büro Amirliği,
- 2) Özlük İşleri Büro Amirliği,
- 3) Destek Büro Amirliği,
- 4) İç Hizmetler Büro Amirliği,
- 5) Nöbetçi Amirliği,
- 6) Diyet Ünitesi,
- 7) Sağlık Ünitesi.

Madde 6 - Polis Okulları bünyesinde faaliyet gösteren yurtlarda, 5 inci maddede belirtilen büroların görevleri, bu okullarda kurulmuş olan bürolarca yerine getirilebilir.

Yönetici Kadro ve Nitelikleri

Madde 7 - Emniyet Teşkilatı Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtlarına, Emniyet Müdürü rütbesinde bir müdür ile ihtiyaca göre Emniyet Amiri rütbesinde bir müdür yardımcısı; her büro için de, Emniyet Hizmetleri Sınıfına ait diğer personelden bir amir atanır.

Yurt Müdürünün Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Madde 8 - Yurt müdürü, kurumun kuruluş amacına uygun olarak ve Yönetmelik hükümleri dahilinde, yönetim ve işletilişinden, emrindeki idareci ve hizmetli personelin disiplininden sorumlu olup, yurdun amiri ve emrindeki personelin sicil amiridir.

Yurt Müdürünün başlıca görevleri şunlardır:

- a) Yurdun, kuruluş amacına uygun olarak işletilmesini, devamlı bir şekilde gelişmesini ve hizmetlerde verimin artırılmasını sağlamak,
- b) Hizmetleri, mevzuat ve mesleki düzen kuralları içinde yürütmek, Teşkilat Mensuplarımızın çocuklarının, hizmetten yararlanmaları hususunda gerekli tedbirleri almak,
- c) Sivil savunma ile ilgili tedbirleri almak,
- d) Yurdun, yönetimi ve işleyişini düzene koyacak ve kolaylaştıracak, her türlü karar ve tedbirlerin alınması sağlamak,
- e) Kuruma atanmış personelin, istihdam yerlerini tayin etmek, gerektiğinde yerlerini değiştirmek,
- f) Yurdun, bakım ve onarımı ile demirbaş ihtiyaçlarını tespit ederek, durumu Daire Başkanlığına bildirmek,
- g) Öğrencilerin, idarenin verdiği kararlara uymalarını sağlamak ve yurt disiplinini tesis etmek,
- h) Yurdun iç ve dış güvenliği ile ilgili, tedbirleri aldirmek,
- ı) Yurt bütçesini tesbit etmek, Genel Müdürlüğe sunmak,
- j) Disiplin kuruluna başkanlık yapmak,
- k) Yurt hizmetleri için gerekli olan talimatların hazırlanmasını sağlamak,
- l) Yurtta, kitaplık tesis etmek, kaynakça zenginleştirmek ve yasak yayınların kitaplığa girmesine müsaade etmemek,
- m) Genel Müdürlükçe verilecek, diğer emirleri yerine getirmek.

Müdür Yardımcısının Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Madde 9 - Müdür yardımcısı, müdür bulunmadığı zamanlarda onun tabii vekilidir.

Müdür Yardımcısının başlıca görevleri şunlardır:

- a) Öğrenci özlük dosyalarının, düzenli tutulup tutulmadığını kontrol etmek,
- b) Öğrencilerin disiplin suçları ile ilgili işlemlerinin, düzenli ve aksatılmadan yürütülmesini sağlamak,

- c) Amir, memur ve yardımcı hizmetlilerin çalışmalarını kontrol ve takip etmek, izin işlerini yürütmek,
- d) İlaçe, ambar, mutfak, yatakhane, yemekhane, gazino ve kantin gibi bölümleri; sağlık, temizlik, yangın ve işletme yönünden denetlemek,
- e) 8 inci maddede belirtilen, müdüre ait hizmetlerden, müdür tarafından kendisine tevdi edilenleri yürütmek.

İdari Büro Amirliğinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Madde 10 - Yurda ait her türlü idari işler, idari büro amirliği tarafından yürütülür.

İdari Büro Amirliğinin başlıca görevleri şunlardır:

- a) Gelen-giden evrakı usulüne uygun olarak, kayıt defterine kayıt etmek ve ilgili bürolara dağıtımını sağlamak,
- b) Evrak şevkini yapmak,
- c) kurumun dosya ve arşiv işlerini düzenlemek,
- d) Sekretery görevini yürütmek,
- e) Özel günlerdeki programları, yurt müdürünün emirleri doğrultusunda tespit etmek ve ilgili yerlere duyurmak,
- f) Müdür veya müdür yardımcısı tarafından verilecek, diğer emirleri yerine getirmek.

Özlük İşleri Büro Amirliğinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Madde 11 - Yurtta görevli personel ile kalmakta olan öğrencilerin her türlü özlük işleri, özlük işleri büro amirliği tarafından yürütülür.

Özlük İşleri Büro Amirliğinin başlıca görevleri şunlardır:

- a) Personelin özlük işleri ile ilgili işlemlerini muntazaman yerine getirmek,
- b) Personelin, 86/10985 sayı ve 08.09.1986 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan, "Devlet Memurları Sicil Yönetmeliği" hükümleri doğrultusunda gerekli işlemlerini yapmak,
- c) Emniyet Genel Müdürlüğü nöbet talimatı esasları doğrultusunda, yurtta görevli personelin, aylık veya günlük nöbet çizelgelerini yapmak,
- d) Öğrencilerin yurda kayıt-kabul, kayıt yenileme, nakil ve ayrılma işlemlerini yürütmek,
- e) Her öğrenci için, şahsi dosya düzenlemek,
- f) Yatakhane ve yemekhane gibi yerlerin, yerleşim planlarını yapmak,
- g) Öğrencilerin, yurt içindeki tutum ve davranışlarını takip etmek,

- h) Öğrencilerin, öğrenim kurumları ile olan ilişkilerini kontrol etmek,
- ı) Sağlık ünitesi ile koordineli olarak öğrencilerin sağlık işlerini yürütmek,
- j) Günlük öğrenci mevcudunu tespit etmek ve düzenlenen, mevcut çizelgesinin bir nüshasını destek büro amirliğine göndermek,
- k) Disiplin kurulunun, mevzuata uygun olarak teşekkülünü sağlamak ve raportörlük görevini yapmak,
- l) Müdür veya müdür yardımcısı tarafından verilecek, diğer emirleri yerine getirmek.

Destek Büro Amirliğinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Madde 12 - Yurt müdürlüklerinin, tahakkuk, satın alma, ayniyat ve beslenme gibi işleri, destek büro amirliği tarafından yürütülür.

Destek Büro Amirliğinin başlıca görevleri şunlardır:

- a) Yurt personelinin mali hakları ve diğer her türlü harcamaları, usulüne uygun olarak tahakkuk ettirmek,
- b) Yıllık bütçeyi ihtiyaca göre hazırlamak,
- c) Yurda tahsis edilen ödenekleri, ihtiyaçlar doğrultusunda ve usulüne uygun olarak kullanmak,
- d) Yurt tahakkuk hizmetlerini, mevzuata uygun olarak yürütmek ve her zaman denetlemeye hazır bulundurmak,
- e) Aylık ödenek ve harcama tablosu ile gelir tablosunu düzenlemek,
- f) Öğrencilerin, depozit ve aidatlarının, zamanında ödenmesini sağlamak,
- g) Aybaşı hesaplarına göre, kiler sayımı ve kasa mevcut sonuçlarını almak ve aylık hesap dosyasını hazırlamak,
- h) Yurttaki iş ocakları ve benzeri yerlerin, statülerine uygun olarak çalışmalarını düzenlemek,
- ı) Kantin işlerini, Emniyet Teşkilatı Kantin Yönetmeliği hükümlerine göre yürütmek,
- j) Motorlu araçların günlük bakımlarını yaparak, hizmete hazır hale getirilmesini sağlamak,
- k) Satınalma komisyonu tarafından alınan yiyecek maddelerini tam olarak teslim almak ve kilerde muhafaza etmek,
- l) Kiler kartları ile stok kayıtlarını muntazaman işlemek,
- m) Besin ve kalori değerlerini diyet uzmanına hesaplattırmak, öğrenci mevcuduna göre, günlük yemek listelerini hazırlamak,

n) Günlük yiyecek maddelerini, tabela muhteviyatına göre, görevlilerle birlikte kilerden çıkarmak ve nöbetçi heyetine teslim etmek,

o) Diyet uzmanı ile koordineli olarak, kiler ve mutfağın daima temiz ve tertipli bulunmasını sağlamak,

p) Eşya kayıt defteri, döşeme demirbaş kayıt defteri ve işletme defterleri gibi, malzeme kayıtlarını tutmak,

r) Depolama işlemlerini, mevzuata uygun olarak yürütmek,

s) Yurt müdürünün onayı ile ihtiyaç malzeme ve maddelerini, ilgili birimlere dağıtmak,

t) Yurdun yıllık malzeme ihtiyaç planını hazırlamak,

u) Yurt personelinin, periyodik silah bakımlarının yapılıp yapılmadığını takip etmek,

v) Yurt personelinin, melbusat istihkaklarını yerinden teslim alarak, usulüne uygun şekilde dağıtmak,

y) Müdür veya müdür yardımcısı tarafından verilecek, diğer emirleri yerine getirmek.

İç Hizmetler Büro Amirliğinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Madde 13 - Yurdun bakım-onarım ve temizlik işleri ile Yardımcı Hizmetler Sınıfına dahil personelin çalışmaları, iç hizmetler büro amirliğince yürütülür.

İç Hizmetler Büro Amirliğinin başlıca görevleri şunlardır:

a) Kullanılmakta olan eşya ve malzemenin bakım ve onarımını sağlamak,

b) Yurtta görevli Yardımcı Hizmetler Sınıfına dahil personelin çalışmalarını düzenlemek, kurumun bakım, onarım ve temizlik işlerini en iyi şekilde yürütmek,

c) Yardımcı hizmetlerde, gıda işlerinde çalıştırılanların altı ayda bir, diğer görevlerde çalışanların ise, yılda bir defa sağlık kontrollerini yaptırmak,

d) Müdür veya müdür yardımcısı tarafından verilecek, diğer emirleri yerine getirmek.

Nöbetçi Amirliği ve Görevleri

Madde 14 - Nöbetçi amirliği, yurt müdürü veya yardımcısının direktifi doğrultusunda, özlük işleri büro amirliğince, günlük veya aylık olarak yazılan nöbet çizelgesine göre, rütbeli personel tarafından yürütülür.

Nöbetçi amiri, mesai saatleri dışında ve müdür veya müdür yardımcısının yokluğunda, yurt müdürünü temsilen hareket eder.

Nöbetçi Amirinin başlıca görevleri şunlardır:

- a) Yurdun giriş-çıkış ve her türlü güvenlik tedbirlerini sağlamak, ziyaret ve iş takiplerini yaka kartı esaslarına göre yaptırmak,
- b) Öğrencilerin, belirli bir düzen ve verilen emir ve talimatlara göre, yurda giriş ve çıkışlarını sağlamak,
- c) Yurtta, sükuneti ve huzuru temin etmek için yüksek sesle konuşma, ıslık çalma ve benzeri gürültü çıkartıcı unsurları men etmek,
- d) Öğrencilerden yurt kurullarına aykırı giyinen, sakal bırakan, aşın derecede saç ve favori uzatanları men etmek,
- e) Sabahları mesai başlangıcında, imza kartonlarını personelin imzasına açmak, saatinde müdüriyete iletmek ve geceleri de öğrencilerin yoklamasını yaparak, yurttan firar olup olmadığını tespit etmek suretiyle müdüriyete bildirmek,
- f) Yurt müdürlüğüne ait taşıtların göreve çıkış ve dönüşlerini, defter esaslarına göre takip etmek,
- g) Yurdun haberleşme araçlarının gereğine göre kullanımını sağlamak, gereğinden fazla ve keyfi konuşmalara müsaade etmemek,
- h) Tatil günleri ve geceleri, yatakhanelerde ütü, radyo ve benzeri eşyanın kullanılmasına müsaade etmeyerek, yangın unsuruna karşı daima duyarlı bulunmak suretiyle ütü işlerinin, bu maksatla ayrılan yerlerde yapılmasını sağlamak,
- ı) Havaaların soğumaya başlaması halinde, bina içindeki ısı derecesini takip ederek, gereği halinde kaloriferleri yaktırmak,
- j) Yurt ünitelerine ait anahtarların muhafazasını sağlamak, gerektiğinde kullanımına izin vermek, kullanımını denetlemek ve sebebi ile birlikte durumu müdüriyete rapor etmek,
- k) Yatakhaneleri zamanlı-zamansız kontrol ederek, sigara içilmesine ve benzeri yasaklanmış davranışlara mani olmak,
- l) Tatil günlerinde, yurdun temizlik, mutlak ve çayhane işlerini kontrol ederek, yemek dağıtımına nezaret etmek,
- m) Yurtta meydana gelen önemli olaylar hakkında, müdür veya müdür yardımcısına zamanında bilgi vermek,
- n) Tatil günlerinde veya geceleri hastalanan öğrencilerin gerekli tetkik ve tedavilerini yaptırmak, icabı halinde mesai gününü beklemeden, anında velisini haberdar etmek,
- o) Müdür veya müdür yardımcısı tarafından verilecek, diğer görevleri yerine getirmek.

Diyet Ünitesinin Görev ve Yetkileri

Madde 15 - Diyet uzmanı, konusu ile ilgili bulunan büro amirlikleri ile koordineli ve yurt müdürüne bağlı olarak çalışır.

Diyet Ünitesinin başlıca görevleri şunlardır:

a) Yurdun ihtiyaçlarını gözönünde tutarak, çalışmaları konusunda bir hizmet programı hazırlar ve bunun uygulanmasını sağlar,

b) Mutfak ve yemekhane hizmetlerinin düzenli ve kaliteli bir şekilde yürütülmesinden birinci derecede sorumludur. Bu hususta gerekli temel ilkeleri tespit eder ve en iyi şekilde uygulanmasını sağlar,

c) İmkanlara göre yemek listelerini düzenler,

d) Kurumca satın alınacak beslenme ile ilgili maddelerin teknik şartnamelerinin hazırlanmasında bulunur,

e) Satın alınacak beslenme ile ilgili maddelerin kabulünde, görevli muayene komisyonunun tabii üyesidir,

f) Mutfağın temizlik ve düzenini, mutfak personelinin sağlıklı olmasını, yiyeceklerin hijyen kurallarına uygun, lezzet ve besin değerlerinden kayba uğramadan pişirilmesini ve dağıtılmasını sağlar,

g) Hazırlanmış ve çiğ yiyeceklerin, hijyen standartlarına uygun olarak saklanmasını sağlar ve denetler,

h) Beslenme ile ilgili lüzumlu görülen araç ve gereçleri tespit eder ve sağlanması için idareye bildirir,

ı) Beslenme ile ilgili seminer ve konferanslara katılır,

j) Yemek servislerinin düzenli olarak yapılmasını, yemek yenen yerlerin ve yemek kaplarının modern usullerle temizlenmesini, yardımcı elemanlar aracılığı ile sağlar ve denetler,

k) Mutfak personeline, hizmet içi eğitim yaptırır,

l) Özel diyet alması gerekli kişilerin diyetlerini düzenler, tavsiyelerde bulunur,

m) Müdür veya müdür yardımcısı tarafından verilen diğer emirleri yerine getirir.

Sağlık Ünitesinin Görevleri

Madde 16 - Sağlık ünitesi, sağlıklı ilgili hizmetlerden birinci derecede sorumlu olup, konusu ile ilgili olarak koordine edilmesi gereken büro amirlikleri ile koordine kurarak, yurt müdürüne bağlı olarak görev yapar.

Sağlık Ünitesinin başlıca görevleri şunlardır:

- a) Hemşire, revire gelen hastaların genel durumunu göz önünde bulundurmak suretiyle, ruhsal ve genel alışkanlıklarını değerlendirir,
- b) Moral gücünü olumlu yönde geliştirecek gerekli ortamı ve güveni sağlar,
- c) Hastalara iyi muamele eder, onların sağlıkla ilgili problemlerini dinler, teselliye muhtaç olanlara yardımcı olur,
- d) Hastalara, daha sonra hekimlerce yapılacak muayene ve tedaviye hazırlamak için gerekli yardım ve işlemleri yapar,
- e) Hemşire, kendisine müracaat eden öğrenci veya personel hastalara ilk müdahaleyi yaptıktan sonra, önemli belirtileri deftere kayıt ederek, tansiyon, derece, ilk tedavi olarak ilaç, enjeksiyon, sıcak-soğuk tatbikat ve gerekli ise, istirahat etmelerini sağlar ve bu durumu takip eder,
- f) Kontrolü icap eden hasta öğrencilerle yakından ilgilenir; lüzumu halinde, durumunu velisine bildirilmek üzere, yurt müdürlüğüne raporla bildirir,
- g) Kendisine gelen pansuman, enjeksiyon ve tedavileri bizzat yapar,
- h) Saklanmasından sorumlu olduğu revir ilaçlarının sarfiyatını, defter üzerinde gösterir, tüketime göre, zamanında raporla talepte bulunur,
- ı) Hemşire, kendisine teslim edilen demirbaş eşya ile alet ve ilaç türü malzemeyi iyi bir şekilde muhafaza eder, kullanılmasını sağlar, bunların dikkatsizlik ve israf sureti ile boşa gitmesini önler,
- j) Diyet uzmanının olmadığı veya bulunmadığı zamanlarda, mutfak dezenfektasını ve gıda maddelerinin kontrolünü yapar,
- k) Suların sağlık açısından kontrolünü yapar,
- l) Salgın hastalıklara karşı, gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak, gerektiğinde hastalara ilk müdahaleyi yapar ve koruyucu önlemleri alarak, yurt sorumlularına derhal haber verir,
- m) Yurt müdürü veya müdür yardımcısının verdiği diğer emirleri yerine getirir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yurda Kabul Esasları

Yurda Kabulde Öncelik Sırası

Madde - 17 Yurda kabul için yapılacak sıralamada, aşağıda belirtilen öncelik sırası esas alınır.

- a) Şehit veya görev malülü olan Emniyet Teşkilatı Mensuplarının çocukları,
- b) Bir önceki yıl yurttan kalan ve süresi içinde kayıt yenilemek üzere, Emniyet Genel Müdürlüğü Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına müracaat eden,

Teşkilat Mensuplarının çocuklarının, geçmiş yıllardaki durumları dikkate alınarak, tutum ve davranışları iyi olanların kayıtları yenilenir. Tutum ve davranışları iyi olmayanların kayıtları yenilenmez.

c) 2 nci, 3 üncü ve 1 inci bölge illerde görev yapmakta olan Teşkilat Mensuplarının çocukları, yazılıştaki öncelik sırasına göre yurtlara kabul edilirler.

d) Merhum olan mensuplarımızın geride kalan çocukları,

e) Emniyet Teşkilatından emekli olanların çocukları,

f) Boş kontenjan bulunduğu takdirde, Teşkilat Mensuplarımızın kardeşleri ve yakınları da, yemek masraflarının tamamı kendileri tarafından karşılanmak kaydıyla ve müracaat ettikleri öğretim yılı için, Makamdan onay alınmak suretiyle yurtlardan faydalandırılabilir.

Öğrenci ile İlgili Esaslar

Madde 18 - Aşağıda belirtilen şartlara sahip olan öğrenciler yurtlara kabul edilirler.

a) 25 yaşından büyük olmamak,

b) Evli olmamak,

c) Lisans veya lisans üstü düzeyde, öğrenimine başarı ile devam ediyor olmak,

d) Velisinin, yurdun bulunduğu ilin belediye sınırları dışında ikamet etmesi veya görevi olması,

e) Öğrencilik dışında herhangi bir işte çalışmamak.

Kontenjanlar

Madde 19 - Yurtların kontenjanı, yurt binasının kapasitesi ile sınırlıdır. Bu miktarın dışında öğrenci kabul edilemez.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Müracaat Şekli ve Zamanı

Madde 20 - Yurtta kalmak isteyen öğrencilerin velileri, her yıl Teşkilata dağıtımı yapılan müracaat formlarını doldurarak, istenecek belgelerle birlikte, Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına müracaat etmek zorundadırlar.

Müracaat Zamanı

Madde 21 - Yurtlardan ilk defa yararlanacak olanlar, en geç 15 Eylül tarihine kadar, istenen belgelerle birlikte, Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına müracaat edeceklerdir.

Bir yıl önce yurttan kalan ve öğrenimlerini başarı ile devam ettiren öğrencilerden, yurttan kalmak isteyenlerin, 1-30 Ağustos tarihleri arasında Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına müracaat etmeleri zorunludur.

Belirtilen tarihler arasında, kayıt için müracaatta bulunmayanların müracaatları, ancak, kontenjan kaldığı takdirde değerlendirilir.

Komisyon Teşkili ve Çalışmalar

Geçici Kayıt Kabul Komisyonu Teşkili

Madde 22 - Yurtlarda kalmak isteyen öğrenci velilerinin verdikleri dilekçeleri inceleyerek, kabul edilecek öğrencileri tespit etmek amacıyla, Daire Başkanlığınca geçici kayıt-kabul komisyonu teşekkül ettirilir.

Komisyon, Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığında görevli bir Şube Müdürü, Ankara Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurdu Müdürü ve Bu Daire Başkanlığından görevlendirilecek bir amirden olmak üzere, üç kişiden oluşur.

Komisyon Çalışma Şekli

Madde 23 - Komisyonunda görev alan Şube Müdürlerinden, kıdemli olanı komisyon başkanıdır. Kararlar oy çokluğu ile alınır, oylamada çekimser kalınmaz.

Komisyon, üye tam sayısı ile toplanır. Dilekçelerin incelenmesi sonuçlanıncaya kadar çalışmalarına devam eder.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kesin Kayıt

Kesin Kayıt İçin Başvuru Şekli ve Zamanı

Madde 24 - Yurda kabul edildiği kendilerine bildirilenler, aşağıda belirtilen belgeler ile en geç 10 Ekim tarihine kadar, kesin kayıtlarını yaptırmak üzere, yurt müdürlüklerine müracaat edeceklerdir. Yurt müdürlüklerince, öğrencilerden alınacak belgelerin doğruluğu kontrol edildikten sonra, kayıtları yapılacaktır.

Kesin Kayıt İçin Yurt Müdürlüklerince İstenecek Belgeler

A. İlk Defa Kayıt Yaptıracak Olanlardan İstenilen Belgeler

a - Anne veya babası fiilen görevde olanlardan;

1) Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi kazandı belgesi fotokopisi veya öğrenci belgesi,

2) Resmi kurumdan tasdikli nüfus cüzdan sureti veya fotokopisi,

3) 4 Adet vesikalık fotoğraf,

4) Haberleşme adresi yazılı, posta pulu yapıştırılmış 5 adet zarf,

- 5) Verem Savaş Dispanserinden alınacak rapor,
 - 6) Veliye ait görev belgesi veya tanıtma karnesinin fotokopisi.
- b - Emeklilik ve vefat durumunda;

Yukarıda belirtilen ilk 5 maddeye ek olarak,

- 1) İkametgah belgesi,
 - 2) Şehit çocukları için şehitlik belgesi,
 - 3) Emekli olanlar için, emekli kimlik kartı fotokopisi,
 - 4) Merhum Teşkilat mensupları çocukları için, Emekli Sandığı maaş cüzdanının her iki sahifesinin fotokopisi,
 - 5) Malûlen emekli olanlar için malûllük belgesi,
- istenir.

B. Kayıt Yenilemede İstenilen Belgeler

- 1) Resmi kurumdan tasdikli nüfus cüzdan sureti veya fotokopisi,
- 2) Verem Savaş Dispanserinden alınacak rapor,
- 3) Haberleşme adresi yazılı ve posta pulu yapıştırılmış 2 adet zarf,

Velinin durumuna uygun olarak, öğrencilerden, a bendinin 6 ncı fıkrası veya b bendine göre, gerekli belgeler istenir.

C. Kesin kayıt esnasında yukarıdaki belgelere ilaveten, aşağıdaki belgeler de istenir.

- a) Veli ve öğrenci tarafından imzalı, o yıl için belirlenen depozito bedelinin, 5 katı tutarındaki yükümlülük belgesi,
- b) Kesin kayıt yaptırdıktan veya yenilettikten sonra, okullarından alacakları öğrenim belgesi,

Ayrıca;

Yurt Müdürlüklerince istenilecek renk ve ebatta, pike, çarşaf, nevresim ve yastık yüzü.

Aidat

Madde 25 - Aidat, yurdun temizlik giderlerinin karşılanması amacıyla, her öğrenci için tespit edilen aylık para miktarıdır.

Kahvaltı, Yemek ve Diğer Giderler

Madde 26 - Öğrenciler için yapılan kahvaltı ve akşam yemeği giderlerinin yarısı Vakıfça, diğer yarısı da kendilerince karşılanır. Şehit ve görev malûlü olan Teşkilat Mensubu çocuklarının, bu giderlerinin tamamı, Vakıfça karşılanır.

Hizmet binası olan yurtların diğer giderleri, Emniyet Genel Müdürlüğü cari yıl bütçesinden karşılanır.

Depozit

Madde 27 - Depozit, öğrencilerin yurda vereceği zararlara veya faili bilinmeyen zararlardan payına düşen masraflar mahsup edilmek üzere, her yıl kesin kayıt esnasında peşin olarak tahsil edilen paradır. Bu paranın miktarının tespiti, 28 inci maddeye göre yapılır.

Depozit, her yıl makbuz karşılığı yurt müdürlüğüne yatırılır. Alınan depozit, öğrencinin yapacağı her türlü zararın karşılanmasında ve faili bulunmayan zararların eşit oranda ödenmesinde sarf olunur.

Sarf olunan miktar, her defasında tamamlattırılır. Depoziti tamamlamayan veya depozit miktarını aşan zararların belgelendirilmiş olan bedelini, bir ay içinde ödemeyen öğrencinin, velisine tebligat yapılır. Tebligatta belirtilen süre içinde ödeme yapılmazsa, öğrencinin yurtla ilişkisi kesilir.

Her yıl, öğretim dönemi sonunda, yurdun kapanması sebebiyle veya herhangi bir şekilde yurtla ilişkisi kesilen öğrenciye, depozitin kalan miktarı veya sarf edilmemiş ise, tamamı imza karşılığı iade edilir.

Aidat ve Depozit Ücretlerinin Tespiti

Madde 28 - Aidat ve depozit ücretleri, yurt müdürlüklerinin, Ağustos ayı içinde yapacakları tekliflere göre, Genel Müdürlükçe tespit edilir.

Aidat Ödeme Şekil ve Zamanı

Madde 29 - Aidatlar, her sömestri başında 4 aylık peşin alınır. Öğrencinin yurttan ayrılması halinde, ödenen para iade edilmez.

Ödemelerini yapmamaktan dolayı, yurttan uzaklaştırılan öğrencinin borcu, depozitinden mahsup edilir.

Yaz Tatilinde Kalacak Öğrencilerin Masrafları

Madde 30 - Yurdun kapalı kalması gereken aylarda; bütünleme, staj ve bazı sebeple okuluna devam eden, bu hususu belgelendiren öğrenciler, yurtlarda barındırılabilir. Bu takdirde, öğrencilerin yurtla ilgili her türlü masrafları kendilerine aittir. O yıl tespit edilen aidat, kaldığı süreye göre kendilerinden alınır.

ALTINCI BÖLÜM

Yurttan Yararlanma Süresi

Yurtların Açılış ve Kapanış Tarihleri

Madde 31 - Yurtlar, öğrenim ve sınav dönemlerinde hizmete açıktır. Tatil aylarında yurt binaları bir sonraki eğitim-öğretim yılına hazırlık için kapatılır.

Yurttan Yararlanma Süresi

Madde 32 - Yararlanma süresi, öğretim yılı zamanına tekabül eden bir yıllık periyodu ifade eder. Bu itibarla, öğrencinin bir yıllık yurttan kalma süresi; yurdun 31 inci maddede belirtilen, hizmete açık olduğu süre kadardır. Her öğretim yılı sonunda, öğrencilerin, yurtla ilişkisi kendiliğinden, sona erer. Bir sonraki öğretim yılında da yurttan kalmak isteyen öğrenciler, kayıt yenilemek zorundadırlar. Bu takdirde, süre, yine, bir öğretim yılı kadardır.

Öğrencilerin, öğrenimleri boyunca yurtlarda kalma süresi; öğretim süresinden 1 yıl fazladır. Ara sınıflarda yurda girenlerin, yurttan kalma süreleri ise, kalan eğitim süresinin 1 yıl fazlası kadardır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Uyulması Gereken Kurallar

Yurda Giriş Çıkış Saatleri

Madde 33 - Yurtlar, her gün saat 06.00'da açılır. Kapanış saatleri, şehrin özellikleri ile ulaşım durumu dikkate alınarak en geç 22.00 olmak üzere, yurt müdürlüklerince belirlenir.

Sinema, tiyatro, sportif, sosyal ve kültürel faaliyetler için, öğrencilerin dilekçe ile müracaatı üzerine, yurt müdürlüklerince izin verilebilir. Bu durum, velisine de haber verilir.

Evcil Çıkmak

Madde 34 - Öğrenciler, velilerinin yazılı olarak muvafakat etmeleri ve kalacakları adresi belirtmeleri şartıyla; Cuma, Cumartesi, Pazar, Dini ve Milli Bayram günlerinde, genel tatil günlerinde yurdun bulunduğu şehirdeki veya günübirlik gidip gelebilecekleri uzaklıkta çevre il ve ilçelerdeki yakın akrabalarına ve aile dostlarına evcil çıkabilirler.

Dönüşlerinde, evde kaldıklarına dair yanında kaldığı kişi tarafından verilen imzalı bir belgeyi, yurt idaresine vermek zorundadırlar.

Mazeret İzni

Madde 35 - Öğrencilerin kabul edilebilir mazeretleri sebebiyle, dilekçeyle başvurmaları halinde, yurt müdürünün oluru ile verilen izindir. Bu izin, öğretim döneminde toplam bir ayı geçmez.

Cezalar

Madde 36 - Bu yönetmelikte yazılı olan hususlara riayet etmeyen, yasaklara uymayan, kurum içinde ve dışında öğrenciye yakışmayan tutum ve davranışta bulunan öğrencilere, aşağıdaki disiplin cezaları verilir.

- a) Uyarma,
- b) Kınama,
- c) Yurttan geçici çıkarma
- d) Yurttan süresiz çıkarma,

Uyarma ve kınama cezaları, yaptığı suçtan dolayı öğrenciye ikaz, bir daha suç işlememesi için, dikkatli olmasını ihtar etmektir.

Yurttan geçici çıkarma cezası, öğrencinin 1 haftadan 1 aya kadar yurttan uzaklaştırılmasıdır. Öğrenci, bu ceza kendisine tebliğ edildiğinde, derhal yurdu terk etmeye mecburdur.

Yurttan süresiz çıkarma cezası, öğrencinin yurtla ilişkisinin tamamen kesilmesidir. Öğrenci, bu ceza kendisine tebliğ edildiğinde, derhal yurdu terk etmeye mecburdur. Bu şekilde yurttan çıkarılan öğrenci, gelecek yıllarda da Emniyet Genel Müdürlüğüne ait yurtlardan faydalanamaz.

Verilen cezalar, öğrenci ve velisine yazı ile tebliğ edilerek, öğrencinin siciline işlenir.

Uyarma

Madde 37 - Uyarma cezasının verilmesini gerektiren haller şunlardır:

- a) Ziyaretçileri, bu amaçla ayrılmış yer ve zamanlar dışında kabul etmek,
- b) Yemekhane, yatakhane, okuma odası ve salonları, koridorlar gibi genel yerlerde gürültü yapmak ve yüksek sesle konuşmak,
- c) Yurt içinde laubali hareketleri alışkanlık haline getirmek, yatakhane haricinde pijama, gecelik ve yurt içinde giyilmesi yasaklanmış kıyafetle dolaşmak,
- d) Yatağını düzeltmemek, nevresimlerini kirli tutmak, elbise ile yatağa yatmak veya ayakkabılı olarak yatağa uzanmak, dolabını düzensiz ve kirli tutarak, içinde yiyecek maddeleri bulundurmak,
- e) Yurt bina ve eşyasının temizliğine özen göstermemek, yerlerini değiştirmek,
- f) Yurdun içinde omuzda ceket ve pardüsü gibi giysilerle dolaşmak,
- g) Yurt içinde, yurt ideresince tayin ve tespit edilmiş yerlerden başka yerlere ilan yapıştırmak,
- h) Yurt müdürlüğünce yasaklanmış yerlerde sigara içmek,
- i) Yurda, iki saate kadar geç giriş yapmak,
- j) Yurtta bulunduğu halde yoklama vermemek,
- k) Bir defa ödemelerini zamanında yapmamak,
- l) Genel kaidelere uymayan davranışlarda bulunmak.

Kınama

Madde 38 - Kınama cezasının verilmesini gerektiren haller şunlardır:

- a) Yatakhane, yemekhane, banyo ve okuma salonları ile diğer çalışma dinlenme, spor alanı ve salonlarına girip çıkmada, zaman çizelgesine uymamak,
- b) Yurttan ayrılırken, ya da, yurt yönetimince gerekli görülen zamanlarda, dolap, sandık ve bavul gibi özel eşyalarını, yurt yönetiminin kontrolüne açık bulundurmamak,
- c) Yurtta, yemekhane, ya da, yurt idaresinin göstereceği yerlerden başka yerlerde, yemek yemek, çay, kahve gibi şeyler hazırlamak,
- d) İzinsiz olarak, mevcut elektrik tesislerine ilave tesisler yapmak, radyo ve cereyan israfını gerektiren diğer elektrikli cihazlar kullanmak,
- e) İdarenin telefonları ile izinsiz konuşmak,
- f) Yurt hizmet personelinin, özel işlerde kullanmak veya buna zorlamak,
- g) Başkasına ait eşyayı izinsiz kullanmak, zarar vermek ve yatakhane arkadaşları ile geçimsizlik yapmak,
- h) Yurt idaresine yanlış bilgiler vermek, beyannameleri yanlış doldurmak, yalan söylemek,
- ı) Yurt içinde kumar aletleri ile oyun oynamak, oynatmak veya bulundurmak,
- j) Banyo ve tuvalet kapılarına, soyunma dolaplarına, çirkin yazılar yazmak, resim yapmak veya asmak,
- k) Kılık ve kıyafette aşırıya kaçmak ve bu konuda yurt idaresinin uyarılarını dikkate almamak,
- l) Yurda, iki saatten fazla geç giriş yapmak veya geceyi dışarıda geçirmek,
- m) izinsiz olduğu halde, İdarenin haberi olmaksızın yurttan kalmaya devam etmek,
- n) Daha önce uyarma cezası almış olduğu halde, tekrar uyarma cezasını gerektiren herhangi bir suç işlemiş olmak,
- o) Yukarıda yazılanlar dışında ve bunlara benzer davranışlarda bulunmak.

Yurttan Geçici Çıkarma

Madde 39 - Yurttan geçici çıkarma cezasını gerektiren davranışlar şunlardır:

- a) Yurt idarecilerine ve personeline karşı tahkir ve tehdit edici sözlü veya yazılı beyanda bulunmak veya karşı gelmek,

b) Alkollü içki almış olarak yurda gelmek veya yurt içinde alkollü içki içmek veya bulundurmak, sarhoşluk sebebiyle yurt içinde huzur bozucu davranışlarda bulunmak,

c) Yurdun herhangi bir yerine adap ve ahlaka aykırı yazı yazmak, resim yapmak veya asmak,

d) Yurt idaresinin astığı veya müsaadesi ile asılmış emir ve ilanları koparmak, yırtmak, değiştirmek,

e) Yurt içinde veya dışında arkadaşlarını yada başkalarını dövmek, sövmek, küçük düşürmek veya hakaret etmek,

f) Yurda ait eşya ve malzemeleri izinsiz olarak dışarıya çıkarmak,

g) İdarenin haberi olmaksızın, yurda yatılı misafir kabul etmek,

h) Yasaklanmış yayınları veya siyasi içerikli bildiri veya broşürleri yurda sokmak veya sokmaya çalışmak,

1) Siyasi ve ideolojik propaganda yapmak,

j) Bulundurulması uygun olmayan kitap ve dergi gibi yayın, araç ve gereçleri yurda getirmek, arkadaşlarına dağıtmak veya göstermek,

k) Yurt idaresince ilan olunan ve verilen emirlere uymamak,

l) Yoklamadan sonra, yurdu terketmek,

m) İki gün veya daha fazla süreyle, idarece kabul edilir mazereti olmaksızın, yurda gelmemek,

n) Üç defa ödemelerini zamanında yapmamak,

o) Daha önce kınama cezası almış olduğu halde, tekrar kınama cezasını gerektiren herhangi bir suç işlemiş olmak,

p) Yukarıda yazılanlar dışında ve bunlara benzer davranışlarda bulunmak.

Yurttan Süresiz Çıkarma

Madde 40 - Yurttan süresiz çıkarma cezasını gerektiren haller şunlardır:

a) Yurtta hırsızlık yapmak,

b) Yurtta görevli kişileri tehdit etmek, fiili tecavüz veya müessir fiilde bulunmak,

c) Yaralama, sahtekarlık, zimmet, intikap, rüşvet, inancı kötüye kullanma gibi kanuni cezayı gerektiren suçları işlemek veya böyle bir suçtan hükümlü olmak,

d) Yurdun içinde ve dışında iffete aykırı harekette bulunmak,

e) Yurdun içinde kesici, delici veya patlayıcı silahlarla herhangi bir kimseyi yaralamak,

- f) Boykot veya işgal gibi davranışlarda bulunmak, arkadaşlarını toplu olarak yöneticilere karşı eyleme geçirmek veya teşvik veya tahrik etmek,
- g) Siyasi nitelikte bildiri dağıtmak, afiş veya yazı yazmak,
- h) İdeolojik ayrılıklar nedeniyle olay çıkarmak, hertürlü şiddetle eylemine başvurmak veya ideolojik gruplar oluşturmak, bunlara katılmak, liderlik etmek,
- ı) Uyuşturucu madde kullanmak ve bulundurmak,
- j) Dört defa ödemelerini zamanında yapmamak,
- k) Daha önce, yurttan geçici çıkarma cezası almış olduğu halde, tekrar geçici çıkarma cezasını gerektiren herhangi bir suç işlemiş olmak,
- l) Yukarıda yazılanlar dışında ve bunlara benzer davranışlarda bulunmak.

Disiplin Notu

Madde 41 - Öğrencilerin, kötü davranışlarını daha müessir bir şekilde ceza ile değerlendirelerek, iyi bir disiplinin tesis olunması bakımından, her öğrenciye, bir öğretim yılı için, disiplin notu tespit edilmiştir. Bu not 100 puandan oluşur. Bir öğretim yılı içinde aldığı ceza puanlarıyla, bu disiplin notunu sıfırlayan öğrenciler, iki ay süre ile yurttan uzaklaştırılır.

Bir öğretim yılı içinde alınan ceza puanlarının yarısı, bir sonraki yıla aktarılır. O yıl içinde suç işlememesi durumunda, önceki yıldan aktarılan ceza puanı, tamamen sıfırlanır.

Ceza puanı verilmesini gerektiren haller şunlardır:

- a) Uyarma cezası alan her öğrenciye, bu cezasına ilaveten, her seferinde 10 puan,
- b) Kınama cezası alan her öğrenciye, bu cezasına ilaveten, her seferinde 25 puan,
- c) Bir hafta süreyle yurttan geçici çıkartma cezası alan her öğrenciye, bu cezasına ilaveten, her seferinde 30 puan,
- d) 15 gün süreyle yurttan geçici çıkartma cezası alan her öğrenciye, bu cezasına ilaveten, her seferinde 40 puan,
- e) 15 günden fazla süreyle yurttan geçici çıkarma cezası alan her öğrenciye, bu cezasına ilaveten, her seferinde 50 puan,

ceza puanı verilir ve bu puanlar disiplin notundan düşülür. Re'sen verilen cezalarda, yukarıdaki puanların yarısı indirilir.

Disiplin Soruşturması

Madde 42 - Bir kural ihlalinin meydana geldiğinin doğrudan doğruya; ihbar veya şikayet üzerine anlaşılması halinde, ilgili öğrenciler hakkında soruşturma açılmasına, re'sen ceza yetkileri saklı olmak kaydıyla, yurt müdürünce karar verilir ve konunun soruşturma işlemleri özlük işleri büro Amirliğince tamamlanır.

tamamlanan soruşturma dosyası üzerinde Yurt Müdürü;

a) Re'sen ceza takdiri,

b) Öğrenci disiplin kuruluna sevk,

hallerinden herhangi birinin kararını vererek, dosyayı özlük işleri büro amirliğine iade eder.

Öğrenci disiplin kuruluna sevk kararının verilmesi halinde, dosya en geç 10 gün içinde, fezlekeli olarak, adı geçen kurula sevk edilir.

Öğrenci Disiplin Kurulu

Madde 43 - Yurtta barındırılan öğrencilerin, bu Yönetmelik hükümlerine aykırı olan tutum ve davranışlardan dolayı, bu Yönetmeliğe göre uygulanacak disiplin cezaları, öğrenci disiplin kuruluna verilir.

Öğrenci disiplin kurulu, yurt müdürünün veya yardımcısının başkanlığında, özlük işleri büro amiri ile iç hizmetler büro amirinden oluşur.

Öğrenci Disiplin Kurulunun Çalışma Usulü

Madde 44 - Öğrenci disiplin kurulu, başkanın çağrısı üzerine toplanır ve çoğunlukla karar verilir. Çekimser oy kullanılmaz.

Kurul, kurula sevk edilenlerin, yazılı veya sözlü olarak son savunmalarını alır. Yazılı savunma, üç gün içinde verilmezse, savunma hakkında vazgeçilmiş sayılır.

Kurul, öğrencilere ceza verirken, disiplin ihlali sayılan davranışın mahiyetine, önemine, öğrencilerin yurdun içindeki ve dışındaki genel ve ruhsal durumuna bakarak karar verir.

Kurula havale edilen dosya, en geç 15 gün içinde karara bağlanır, kurul kararlarına itiraz edilemez. Çeşitli suçların işlenmesi halinde, disiplin kurulu her suç için ayrı ceza verir.

Kurul kararları, gerekçeli olarak alınır ve özel defterine yazılır:

Cezaların Kayıtlara İşlenmesi

Madde 45 - Disiplin kurulunca ve re'sen verilen cezalar, öğrencinin şahsi dosyasında muhafaza edilir.

Öğrencinin, bir öğretim döneminde aldığı disiplin cezaları, diğer dönemlere intikal ettirilerek, yurtta bulunduğu müddetçe alacağı cezalar, dosyasında muhafaza edilir.

Disiplin Cezası Yerme Yetkisi

Madde 46 - Bu Yönetmelikte belirtilen disiplin suçlarını işleyen öğrenciler hakkında, karar almaya ve bu Yönetmelik hükümlerine göre ceza vermeye, yurt öğrenci disiplin kurulu yetkilidir.

Ayrıca, yurt müdürü, uyarma cezasını, Daire Başkanı ve Genel Müdür, uyarma ve kınama cezalarını re'sen verebilir.

Öğrenci disiplin kurulunca verilen, uyarma ve kınama cezaları, yurt müdürünün, yurttan geçici çıkarma cezası, Daire Başkanının, yurttan süresiz çıkarma cezası ise, Genel Müdürünün onayı ile kesinleşir.

Daire Başkanı veya Genel Müdür, cezayı bir alt dereceye indirebilir veya yeniden görüşülmek üzere, yurt öğrenci disiplin kuruluna iade edebilir.

Re'sen veya öğrenci disiplin kurulunca verilen cezalar, Genel Müdürlüğe bildirilir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Mali İşler

Bütçe

Madde 47 - Yurt müdürlüklerince hazırlanan yıllık tahmini masraf bütçeleri, her yıl, engeç 20 Ekim tarihine kadar Daire Başkanlığında bulundurulur. Daire başkanlığınca da, engeç 1 Kasım tarihine kadar Vakfa gönderilir. EK-1.

Aylık Gider Çizelgesi

Madde 48 - Yurt müdürlüklerince; her ay, aylık giderleri belirtilen hesap özeti çizelgesi ile icmal çizelgesi düzenlenir. Bu çizelgelerde, gider maddeleri ayrı ayrı gösterilir. Yurt müdürlüklerince düzenlenen bu çizelgeler, takip eden ay içinde Vakfa gönderilir. EK-2-3.

Bir evvelki ayın gelir ve giderlerine ait belgelerle birlikte, bu çizelgeyi de ihtiva eden mahsup dosyaları ise, yurt müdürlüklerince muhafaza edilir.

Satın Alma komisyonu

Madde 49 - Yurdun ihtiyacını karşılamak üzere yapılan her türlü alımlar, satınalma komisyonunca yürütülür. Satınalma komisyonunca düzenlenen satın alma kararları, yurt müdürünce onaylanır.

Satınalma komisyonu, yurt müdürünün uygun göreceği bir amir ve iki memur olmak üzere, en az üç kişiden teşekkül eder. Yurtta görevli bulunan diyet uzmanı, gıda kontrolü bakımından, komisyonun tabii üyesi olup, bu yöndeki sorumluluk, kendisine aittir.

Toptan Alımlar

Madde 50 - Toptan alımlar, tahakkuk memurunun gerekçesi ve yurt müdürünün onayı ile satınalma komisyonunca, pazarlık suretiyle yapılır.

Depolandığında bozulma, çürüme, küflenme ve fire verme özellikleri olan maddelerin, toptan alımı yapılmaz.

Perakende Alımlar

Madde 51 - Perakende alımlar ve günlük tabela muhteviyatına dahil gerekli ikmal maddeleri, satınalma komisyonu tarafından, pazarlık suretiyle piyasadan temin edilir.

Demirbaş Alımı

Madde 52 - Demirbaş eşya ve malzemeler, yurt müdürünün onayı ile satın alma komisyonu tarafından, pazarlık veya teklif usulü ile yapılır.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Kantin hizmetleri

Madde 53 - Yurtlarda açılacak kantinler, Emniyet Teşkilatı Kantin Yönetmeliği hükümlerine göre açılır ve yönetilir.

Öğrencilere İlişkin Sağlık İşleri

Madde 54 - Hastalanan öğrenci, derhal, yurt müdürlüğü sağlık ünitesine müracaat etmek zorundadır. Hasta öğrenci, yurt müdürlüğünün bulunduğu şehirdeki, en yakın, resmi sağlık kurumuna müracaat ettirilir. Resmi sağlık kurumu olmadığı takdirde, serbest çalışan tabibe müracaat ettirilebilir. Ancak, nakil ve tedavi için yapılan masraflar, o öğrencinin kendisine aittir.

Yurt müdürlüğü, sağlık kurumuna intikal ettirmek suretiyle, hasta öğrenciye yardımcı olur. Tedavi ve muayene masraflarını karşılamaz.

Hasta öğrenci, muayene sonucu, vakit geçirmeden, yurt müdürlüğüne bildirmek zorundadır. Hastaneye yatırılan öğrencilerin durumu, yurt müdürlüğüne velilerine duyurulur.

Hasta olduğu halde, idareye müracaat etmeyen öğrencinin bu hastalığını gören öğrenciler, durumu, yurt müdürlüğüne bildirmek zorundadır.

Denetim

Madde 55 - Yurtlar, Genel Müdürlük ve Daire Başkanlığının görevlendireceği görevliler tarafından, her zaman denetlenebilir.

Öğrenci Nöbetleri

Madde 56 - Yurtta mevcut öğrenciler arasında, yurt sıra numarasına göre, nöbetçi öğrencilik görevi düzenlenir. Böyle bir düzenleme ile kendisine görev verilen öğrenciler, bu görevi yapmaya mecburdur.

Nöbetçi öğrencilik görevi, nöbetçi amirliğine bağlı olarak, akşamları saat 17.30'da başlar, yurt yoklamasının verilmesi ile birlikte sona erer. Ancak, öğrencilerle ilgili herhangi bir durum sebebi ile nöbetçi öğrencinin gerekli bilgi ve görgüsünden yararlanmak bakımından, nöbetçi amirliğince, bu görev, icap eden zamana kadar uzatılabilir. Her hal ve şartta, bu uzatma işlemi, öğrencinin istirahatini engelleyecek şekilde olamaz.

Nöbetçi öğrenciler, öğrenci temsilcisi olarak, yemek ve kahvaltının tevziinde bulunmak ve öğrenci yat yoklamasını nöbetçi memura vermekle ödevli olup, bu cihetle nöbetçi öğrenciler, yurt nöbetçi memurunun yardımcısı sayılırlar. Bu bakımdan diğer öğrencilerin kendilerine itaat etmeleri mecburidir. Aksi halde itaatsizlik, yurt görevli personeline yapılmış gibi kabul edilerek, ilgisi hakkında buna göre işlem yapılır.

Tutulacak Defter, Fiş, Cetvel ve Kartlar

Madde 57 - Emniyet Teşkilatı Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtlarında aşağıda gösterilen defter, fiş, cetvel ve kartlar tutulur.

Tutulacak Defterler

1 - Kasa Defteri : Yurt müdürlüğü kasasına giren ve çıkan paraların girdi ve çıktısını tespit ve kasada ne kadar para bulunduğunu gösteren defterdir.

2 - Ambar Esas Defteri: Ambarda bulunması gereken eşya, malzeme ve gıda maddelerinin kaydında kullanılan defterdir.

a) Eşya Esas Defteri : Ambarda bulunması gereken eşya ve malzemenin kaydında kullanılan defterdir.

b) Gıda Esas Defteri : Öğrenci iaşesinde kullanılacak gıda maddelerinin kaydında kullanılan defterdir.

3 - İş Ocakları ve Kantin Hasılatı Teslim Defteri : İş ocaklarından ve kantinden elde edilen kazancın teslimatı için kullanılan defterdir.

4 - Öğrenci Aidat Defteri : Öğrencilerden alınması gereken aidatların alındığını ve sarfını gösteren defterdir.

5 - Öğrenci Depozito Alım ve Sarf Defteri : Öğrencilerden alınması gereken depozitoların alındığını ve icabına göre sarfını gösteren defterdir.

6 - Demirbaş Kayıt Defteri : Yurt müdürlüğünün her türlü demirbaş kaydını gösteren defterdir.

7 - Bütçe Hesabı Defteri : Yurt müdürlüğünün yıllık giderlerinin tespitinde kullanılan defterdir.

8 - Kantin İşletme Defteri : Kabine giren ve satılan malların durumunu tespit etmek amacıyla kullanılan defterdir.

9 - Diğer İş Ocakları İşletme Defteri : Kantin dışında kalan çay ocağı, boyahane, berberhane gibi iş ocaklarının işletmesini gösteren defterdir.

10 - Kantin ve İş Ocakları Ambar Defteri : Kantin ve diğer iş ocaklarının eşya, malzeme ve gıda maddelerinin, kayıt, sayım ve satıldığı için kullanılan defterdir.

11 - İş Ocakları Kar-Zarar Hesabı Defteri : İş ocaklarının kar ve zararının tespitinde kullanılan defterdir.

12 - Kütüphane Kayıt Defteri : Kitaplığa giriş yapılan kitapların demirbaş kaydının yapıldığı defterdir.

13 - Kütüphane Ödünç Kitap Verme Kayıt Defteri : Kitaplıktan okuyucuya ödünç verilen kitapların kaydını gösteren defterdir.

14 - Disiplin Kurulu Karar Defteri : Öğrenciler hakkında disiplin kurulunca alınan kararların kaydedildiği defterdir.

Tutulacak Fiş, Kart ve Cetveller:

a) Öğrenci Fişi : Kayıt sırasında, her öğrenci için düzenlenen ve öğrencinin dosya kimlik özeti içeren fiştir.

b) Eşya ve Malzeme Kayıt Kartı : Satın alınan veya yurda bağışta bulunulan her cins eşya ve malzemenin muntazaman kaydedildiği bir karttır.

c) Oda Demirbaş Döşeme Cetveli : Bütün bölümlerdeki eşyanın kayıtlı olduğu bir cetvel olup, ilgili odanın en uygun yerine çerçeve içinde asılır.

d) Günlük Kiler Kartı : Toptan ve perakende alınan her türlü yiyecek maddelerinin giriş ve çıkışının kaydedildiği bir karttır.

Teşkilat Mensuplarının Misafireten Yatırılması

Madde 58 - Yurdun tatil edildiği dönemlerde olmak kaydıyla; Teşkilat Mensuplarının müracaatı üzerine, moral eğitim merkezi veya polisevinde yer bulunmaması halinde, polisevlerinde uygulanan ücretler çerçevesinde belirlenecek olan yatak ücreti karşılığında ve makbuz verilmek suretiyle, Teşkilat Mensuplarının ve refakatindeki aile fertlerinin yurda yatırılması mümkündür.

Bu yolla sağlanan gelirler, yurt temizlik vesair bakım-onarım giderleri ile bu hizmetin ifası için gerekli çarşaf, nevresim ve benzeri örtülerin satın alınmasında kullanılabilir.

ONUNCU BÖLÜM

Son Hükümler

Hukuki Dayanak

Madde 59 - Bu Yönetmelik, 28.05.1975 tarihinde Ankara Asliye Hukuk Mahkemesince tescil edilen, Türk Polis Teşkilatını Güçlendirme Vakfı Senedi'nin, 7 nci maddesine dayanılarak çıkarılmıştır.

Yürürlükten Kaldırılan Yönetmelik

Madde 60 - 20.08.1990 tarihli Bakan onayı ile yürürlüğe giren, "Emniyet Genel Müdürlüğü Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtları Yönetmeliği ve Değişiklikleri" yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 61 - Bu Yönetmelik, onaylandığı tarihte yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 62 - bu Yönetmelik hükümlerini, İçişleri Bakanı yürütür.

(Bu yönetmelik, 12 Haziran 1996 tarihinde Bakan onayı ile yürürlüğe girmiştir.)

(EK 1)

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YÜKSEK ÖĞRENİM ÖĞRENCİ YURDUNUN YILI TAHMİNİ BÜTÇESİ

GELİR	TUTARI	GİDER	TUTARI
1 - 1. Dönem (180) gün () öğrenci üzerinden sabah ve akşam yemeği olmak üzere günlük TL. olarak Vakfın ödeyeceği miktar TL.		1 - 1. Dönem (180) gün () öğrenci üzerinden sabah ve akşam yemeği olmak üzere günlük TL. olarak Vakfın ödeyeceği miktar TL.	
2 - 1. Dönem (90) gün () öğrenci üzerinden sabah ve akşam yemeği olmak üzere günlük TL. olarak Vakfın ödeyeceği miktar TL.		2 - 1. Dönem (90) gün () öğrenci üzerinden sabah ve akşam yemeği olmak üzere günlük TL. olarak Vakfın ödeyeceği miktar TL.	
3 - Muhtemel Giderler		3 - Muhtemel Giderler	
TOPLAM		TOPLAM	

